

PRUTUL

*** REVISTĂ DE CULTURĂ * HUȘI ***

Serie nouă, Anul III (XII), Nr. 1-2 (51-52) / 2013 * Fondator Costin CLIT

SPONSORI:

Ing. Ioan CIUPILAN, primarul municipiului Huși

ISSN 1582 – 618X

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. Mircea CIUBOTARU

Cercetător dr. Silviu VĂCARU

Cercetător dr. Cătălin TURLIUC

COLECTIVUL REDACȚIONAL:

Redactor șef: Costin CLIT

Redactor șef adjunct: Gheorghe GHERGHE

Tehnoredactor: Lucian CLIT

E-mail: costinclit@yahoo.com

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

<i>Săpături arheologice în cetatea getică de la Moșna, jud. Iași</i> – Vicu Merlan	5
<i>Câteva precizări arheologice despre Movila Răbâei</i> – Dan Gh. Teodor	11
<i>Neamul boierilor Silion în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea</i> – Mircea Ciubotaru	15
<i>Cronici și cronicari</i> – Ștefan S. Gorovei	23
<i>Personalități bârlădene, cu rădăcini hușene: Omul politic Gheorgheș Iamandi (1817 - 1904)</i> – Adrian Butnaru	31
<i>Cum deveneau „privileghiet”. Despre statutul social în secolul al XIX-lea</i> – Lucian Valeriu Lefter	43
<i>Viața bisericească medievală din comuna Dragomirești</i> – Laurențiu Chiriac	49
<i>Trei documente referitoare la episcopia Hușilor. Din actele nobililor basarabeni Cerchez</i> – Sergiu Bacalov	53
<i>Documente inedite privind schitul Dobrușa (III)</i> – Costin Clit	59
<i>Căminele culturale din Căușeni, jud. Tighina, în perioada interbelică</i> – Ștefan Plugaru	87
<i>Căminul cultural „Spătarul Costachi Cerchez” din satul Râșești, comuna Drânceni, județul Fălciu, între anii 1939-1943</i> – Ștefan Plugaru	107
<i>Cadrul normativ privind modul de organizare a școlilor reale în Bucovina habsburgică</i> – Ligia Maria Fodor	117

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Ion N. Oprea, <i>România – Moldova. Vaslui. Structuri administrativ-teritoriale</i> , volumul IV, Iași, Editura PIM, 2013, 394 p.; <i>Vaslui. România administrativă de la Ferdinand, întregitorul de țară, până în zilele noastre</i> , volumul V, Iași, Editura PIM, 2013, 364 p. – Mircea Ciubotaru	129
Dan Ravaru, <i>Ștefan al II-lea și Vasluiul, capitală a Moldovei (1435-1442)</i> , Iași, Editura PIM, 2013, 138 p. – Mircea Ciubotaru	134
Dan Ravaru, <i>Ștefan cel Mare și Vasluiul</i> , Iași, Editura PIM, 2013, 200 p. – Mircea Ciubotaru	137
Florin-Alexandru Luca (coordonator), Lucian-Valeriu Lefter, Șerban-Andrei Toma, <i>Moștenirea familiei Motăș</i> , Iași, Editura Tehnopress, 2013, 328 p. – Mircea Ciubotaru	144
Adina Berciu-Drăghicescu, Maria Petre, <i>Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică. Documente (1864-1948), vol. I-II (Documente (1918- 1953))</i> , București 2004-2006 – Florin Marinescu	147
Costin Clit, <i>Documente hușene</i> , Iași, Ed. Pim, 2011, vol. I (487 p.), 2013, vol. II (585 p.) - Ina Chirilă	152
	154

- Costin Clit, *Mănăstirea Brădicești*, Iași, Editura Doxologia, 2013, p. 476 –
Marius Chelcu
- Mircea Ciubotaru, Petru V. Matei, *Gugești (jud. Vaslui). Demografie și onomastică. Reforme agrare și administrație*, Editura Cronica, Iași, 2013, 250 p. – Adrian Butnaru 156
- Mihai I. Andon, *Berezeni. Monografie etnoculturală*, Editura Kolos, Iași, 2010, 190 p. – Ștefan Plugaru 157
- Costin Clit, *Repertoriul Presei din Huși* 163

SĂPĂTURI ARHEOLOGICE ÎN CETATEA GETICĂ DE LA MOȘNA, JUD. IAȘI

Vicu MERLAN

Cetatea getică de la Moșna este una din cele mai extinse cetăți getice din Moldova, pe aceeași altitudine cu cele de la Bunești, Arsura și Crețești, fiind amplasată pe un platou al ramei estice a Podișului Central Moldovenesc, ce are spre est, la câțiva kilometri, Valea Prutului.

Față de satul Moșna, este plasată la 2 km vest în Dealul Socilor. Din punct de vedere geomorfologic, se constituie ca un pinten al petecului de platou ce are lățimea maximă în acest sector, pe interfluviul dintre Valea Moșnei și cea a Hrușcăi. Punctul maxim altitudinal se înregistrează pe movila-tumul, din partea de est, cu 380 de metri.

Movila – tumul

Centrul movilei excavat din vechime

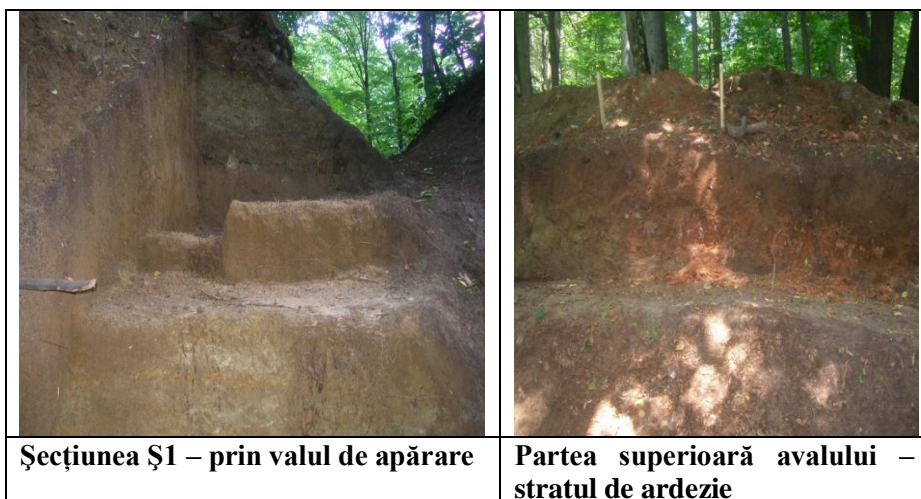
În anul 2008, împreună cu un grup de cercetători de la Complexul muzeal Iași (Tamilia Marin, Mădălin Văleanu), susținuți logistic de primarul comunei Moșna, Georgel Popa, am realizat patru sondaje arheologice în diverse puncte din interiorul cetății, cu scopul de a „diagnostica” modul de răspândire al locuințelor, stratigrafia valului de apărare și a movilei-tumul.

De amintit că în cetatea getică de la Moșna s-au mai făcut cercetări și în anul 1966 de către o echipă condusă de către dr. Adrian Florescu, ocazie cu care au fost trasate și cercetate câteva secțiuni, unele de peste 10 m lungime, în special în sectorul central-vestic. (FLORESCU 1966). Unul din șanțurile trasate pornea din zona centrală și secționa valul de vest până la fosa șanțului de apărare.

Astfel am trasat o **secțiune Ș1**, peste șanțul săpat de dr. Florescu, cu scopul de a face noi investigații asupra stratigrafiei valului de apărare și a „mantalei” cărămizii a acestuia. Secțiunea am trasat-o din interiorul cetății, cu 5 metri înainte de baza valului, secționând valul până în bază, apoi coborând sondajul spre panta vestică sub nivelul de călcare al fosei șanțului de apărare, extinzându-ne spre vest la 5 metri după șanț.

În urma acestui sondaj stratigrafic de verificare am tras următoarele concluzii:

- valul de apărare getic a suferit mai multe etape de construcție și reconstrucție;
- fosa a fost adâncită și decolmatată de câteva ori;
- partea superioară a valului a fost „incendiată” intenționat, cu scopul de a-i da rezistență în timp, observându-se în acest sens un strat gros de ardezie (argilă arsă, cărămizie), cu grosimea cuprinsă între 10-40 cm.

Al doilea sondaj – șanțul Ș2 a fost realizat la 60 m N de movila-tumul, în partea central-estică a cetății, pe o lungime de 10 m și o lățime de 1,5 m, fiind adâncit până la circa -1,20 m. La partea superioară au fost descoperite fragmente ceramice bastarnice de sec.II (-0,40 – 0,50 cm), apoi getice între -0,50 – 0,60 m și hallstatiene târzii (-0,60 – 0,75 m). În caroul 10 a fost surprinsă o groapă hallstatiană G1, cu material ceramic, lutuială de perete arsă de culoare cărămizie, cărbuni arși și un os de animal.

Secțiunea Ș2

Caseta A din secțiunea Ș2

La -0,80 m a fost identificat un nivel arheologic aparținând paleoliticului superior de tip gravettian (5 așchii din silex de Prut cu pigmentații albe și patină specifică). O piesă păstrează urme de cortex pe partea ventrală și pe o latură câteva retușe ușor evidențiate. O altă piesă are urme de retușare pe latura dreaptă și retușe pe partea activă, care este oblică. Talonul este puțin pronunțat, păstrat parțial, iar pe partea ventrală se pot vedea urme le „unde de șoc”. În caroul 1, pe latura de vest a fost identificată o **vatră de foc**, alcătuită din câteva pietre înroșite, ce constituiau fundamentul și laturile, și un strat de cenușă de peste 2 cm grosime. În dreptul carourilor 1și 2, s-a trasat o casetă A spre vest, pentru a surprinde continuitatea vetrei de foc din acest perimetru. Vatra de foc avea o gardină realizată dintr-o piatră pusă pe verticală. După decopertarea integrală s-a surprins integral extensia vetrei de foc, care se întindea pe o suprafață de peste 2m². Vatra a fost „aranjată” pe postamentul unui calcar oolitic „in situ”, fapt care a pus în evidență porțiuni puternic arse „calcinate” și ușor friabile.

Vatra de foc paleolitică

Măsurători asupra vetrei de foc paleolitice

Astfel de vetre de foc paleolitice sunt rare, fiind descoperite și la Mitoc „Malul Galben”, Ripiceni, Huși „Dobrina” ș.a. (CHIRICA 1993, PĂUNESCU 1992, MERLAN 2006).

La 6 m sud de Ș2, am trasat o nouă **secțiune Ș3** cu lungimea de 20 m și lățimea de 1,5 m.

Șecțiunea Ș3

Măsurători specifice cercetării arheologice

Față de movila-tumul secțiunea se găsește la 35 m spre nord. În nivelul hallsttian au fost depistate 3 aglomerații de fragmente ceramice (carourile 1-2,8-9, 12-14), cu ceramică neagră cu luciu metalic ușor corodat de aciditatea solului. La peste -0,80 m adâncime au fost identificate 4 piese din paleoliticul superior:

- Un gratoar pe așchie, din silex de Prut, de culoare albicioasă, cu partea activă dreaptă, ce prezintă urme laterale de retușe până la talon, iar pe latura dreaptă păstrează urme de cortex;
- Rabot pe așchie cu partea activă retușată, de culoare albă cu ușoare urme cenușii. Prezintă urme de retușare și pe cele două laturi. Pe partea ventrală păstrează urme de cortex rulat;
- Așchie atipică rezultată prin desprindere dintr-un bolovan de râu rulat (menilit);
- Așchie din silex de Prut identificată la -0,75 m , în caroul 20, fără urme de retușe.

Pe ansamblu, în Ș2-Ș3 s-au descoperit puține piese litice din paleolitic, majoritatea din silex de Prut și una din menilit, din care doar câteva prezentau retușe pronunțate.

Cel de al **patrulea sondaj** l-am efectuat în mijlocul movilei-tumul, cu scopul de a identifica stratigrafia movilei și pentru a depista un eventual inventar, scăpat de profanatori. În prima fază am forat mai mulți metri pentru a „diagnostica” în parte masa tumulară, fără însă a obține elemente edificatoare pentru cercetarea noastră. A urmat săpătura propriu-zisă, în centrul movilei, care deja era excavată din vechime, cu scopul de a fi jefuită de un eventual tezaur, având forma unui crater cu o adâncime de circa 6 m față de nivelul de călcare de la partea superioară.

Prima etapă – forarea

Etapa a doua – săpătura în interiorul movilei

Pentru a nu se surpa pereții, am folosit parapeți din dulapi, permițându-ne astfel să săpăm până la peste 5 m adâncime. Ajunsesem la baza movilei, identificând doar un strat subțire de cenușă și cărbuni și câteva pietre răzlețe, fără vreun alt inventar, nici măcar osteologic.

Din lipsă de bani, pentru a susține campania arheologică, ne-am limitat la sondajele efectuate, realizând astfel rapoartele concludente pe baza materialului ceramic, petrologic sau osteologic descoperit pe cuprinsul cetății de formă pentagonală.

Pe ansamblu, în cadrul campaniei din anul 2008, prin sondajele efectuate, am putut realiza o diagnoză provizorie asupra comunităților ce au viețuit lungi perioade de timp pe Dealul Socilor, scopul amplasării cetății la această altitudine, cât și explicarea în parte a unor legende atribuite movilei-tumul și a existenței unor entități gardiene la aceasta.

Trebuie amintit că despre cetatea getică de la Moșna circulă numeroase legende și mistere, despre existența unui portal spre o lume subpământeană, despre un tezaur fabulos păzit de numeroase entități subpământene, despre gnomi pitici cu bărbii albe lungi, despre dispariții și teleportări instantanee etc.

Cert este că zona cetății getice, prin peisajul mirific, prin poziția dominantă asupra văii Prutului, prin ceea ce emană ca structură subtilă, impregnează adânc în conștiința și psihicul vizitatorilor o trăire misterioasă a unui sentiment de „dincolo de lume”, plecând astfel cu o nouă dorință de a cunoaște și experimenta Nemărginirea.

Bibliografie:

Vasile CHIRICA, *Descoperiri paleolitice la Mitoc – Malu Galben, jud. Botoșani*, în „Arheologia Moldovei”, 1993.

Vasile CHIRICA, Marcel TANASACHI, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I, II, 1984, 1985.

A. C. FLORESCU, *Aspecte noi privind fortificațiile traco-geto-dacice din a doua jumătate a mileniului I î. e. n. descoperite în Moldova*, în RMMMIA, 1, București, 1980, p. 17.

Vicu MERLAN, *Contribuții monografice asupra Văii Bohotinului și Văii Moșnei*, Editura Lumen, Iași, 2006.

Alexandru PĂUNESCU, *Ripiceni –Izvoare*, București, 1992.

CÂTEVA PRECIZĂRI ARHEOLOGICE DESPRE MOVILA RĂBÂEI

Dan Gh. TEODOR

Printre numeroasele vestigii, martore vizibile ale trecutului nostru istoric, alături de ruinele unor cetăți sau lăcașuri de cult străvechi, obiective frecvent întâlnite în regiunile de la răsărit de Carpați, ca de altfel și în alte multe zone ale țării se numără în primul rând tumulii. Având forme și mărimi diferite, aceste movile de pământ sunt situate de obicei în regiunile de câmpie și de podiș, uneori și în zonele submontane. Aproape fără excepție, aceste movile, ridicate încă din epoca neolitică, constituie interesante complexe funerare care conțin unul sau mai multe morminte de înhumare sau de incinerare, în multe cazuri fiind utilizate și pentru înmormântări secundare (ulterioare)¹. De-a lungul timpului multe dintre aceste movile au fost folosite ca puncte de reper sau ca indicatoare de hotar, fiind menționate adesea în documentele scrise ale evului mediu.

În ansamblul acestor numeroase mărturii ale trecutului, un loc aparte, prin dimensiunile și forma sa, îl ocupă neîndoiește marele tumul denumit *Movila Răbâei*. Situată în apropierea malului drept al Prutului, în vecinătatea localității Râșești din județul Vaslui, lângă șoseaua care duce în Republica Moldova prin punctul de vamă de la Albița, *Movila Răbâei* impresionează și astăzi prin forma sa deosebită și dimensiunile ei considerabile. De-a lungul timpului acest obiectiv a atras atenția istoricilor și călătorilor nu numai datorită mărimii ei, fiind menționată în documentele vremii, ci și în legătură cu unele evenimente militare petrecute în vecinătate, precum și cu unele ipoteze referitoare la vechimea, destinația și numele ei.

În legătură cu acest important obiectiv arheologic au fost publicate și câteva date de ordin istoric, arheologic sau filologic, fără a se reuși totuși precizări convingătoare vizând mai ales aspecte de ordin cronologic sau cultural². Este în parte cunoscut faptul că, în anul 1876, colonelul M. C. Cerchez, pe moșia căruia se afla *Movila Răbâei*, a inițiat săpături pentru a descoperi eventuale comori, săpături care nu au fost finalizate și nici încununate de succes. După aproape șase decenii de la săpăturile menționate, în anul 1933, C. D. Vasiliu publică un amplu studiu despre săpăturile lui M. C. Cerchez, prezentând informații de ordin istoric și arheologic interesante și bine venite, cu atât mai mult cu cât datele despre acest obiectiv erau până la el extrem de sumare³. Mai recent, la informațiile publicate de C. D. Vasiliu

¹ M. Brudiu, *Lumea de sub tumulii din sudul Moldovei, de la indoeuropeni la turanicii târzii. Mărturii arheologice*, București, 2003, p.11-15, 32.

² G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980; V. Merlan, *Răspândirea tumulilor în Depresiunea Hușilor*, în „Prutul”, serie nouă, anul I (X), 2001, nr. 1 (47), p. 12-14.

³ C. D. Vasiliu, *Movila Răbâei. Contribuții istorico-arheologice*, București, 1933, 123 p.

au fost aduse noi și revelatoare date istorice și filologice prezentate într-un studiu temeinic documentat, elaborat de cercetătorul ieșean Mircea Ciubotaru⁴.

Avându-se în vedere asemănările în ceea ce privește forma și dimensiunile Movilei Răbăiei cu unele cetăți circulare de pământ din evul mediu timpuriu, s-a presupus că acest obiectiv ar putea fi în realitate chiar o așezare fortificată, la fel ca unele de același tip identificate și parțial cercetate în zonele dintre Prut și Nistrul Superior⁵. Pentru a se verifica o atare ipoteză, în toamna anului 1961 am fost delegat de Institutul de Istorie și Arheologie din Iași să efectuez un sondaj arheologic de verificare, sondaj la care a luat parte și profesorul universitar Constantin Cihodaru.

Trebuie menționat încă de la început că o cercetare arheologică de amploare, pe parcursul mai multor ani, vizând destinația tumulului, sistemul de construcție și cronologia sa, fără a aduce în final modificări formei sale sau a contribui la distrugerea lui, este o întreprindere deosebit de dificilă, complexă și extrem de costisitoare, fapt care a impus în continuare, justificat, doar o cercetare sumară. Sondajul arheologic întreprins în anul 1961 a avut în vedere doar stabilirea raportului cronologic dintre movilă și valul care o înconjoară, precum și verificarea conținutului micilor movile alungite existente în zona din imediata vecinătate, pe locul denumit *Promoroace*, presupuse a fi mormintele unor luptători.

Secțiunea arheologică pentru stabilirea raportului dintre movilă și valul care o înconjoară a fost săpată în zona de vest-nord-vest, intersectând pantele movilei și a valului înconjurător până la o adâncime de circa 2 m. S-a constatat că valul a fost construit de la suprafața solului antic, ca și movila, ceea ce presupune că ambele au fost ridicate în același timp, excluzând astfel ipoteza că acest obiectiv ar fi fost o cetățuie de pământ.

Cealaltă secțiune a cercetat două din micile movile alungite din locul *Promoroace*, constatându-se că nu conțin morminte, ci că sunt rezultatul săpăturilor mai vechi întreprinse de cei care au exploatat depunerile naturale de azotat de potasiu, materie primă necesară fabricării prafului de pușcă, activitate frecvent atestată în perioada evului mediu și în alte părți ale Moldovei⁶.

Cu prilejul cercetărilor arheologice am descoperit că în interiorul movilei a fost săpată, probabil de același M. C. Cerchez, o galerie a cărei intrare era de multă vreme parțial astupată. După degajarea intrării, am cercetat cu atenție traseul galeriei care avea dimensiunile de circa 1,30 m înălțime și circa 0,70 m – 0,80 m lățime, pereții ei fiind relativ bine conservați. Galeria pornește de la baza movilei, adâncindu-se puțin, fiind poziționată în dreptul secțiunii pe care M. C. Cerchez a făcut-o în valul înconjurător, pentru a facilita evacuarea pământului scos din

⁴ Mircea Ciubotaru, *Movila Răbăiei. Câteva precizări*, în „Prutul”, serie nouă, anul II (XI), nr.1 (49), 2012, p. 15-20.

⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, D. Gh. Teodor, *Sisteme de fortificații medievale timpurii la est de Carpați. Așezarea de la Fundu Herții Botoșani*, Iași, 1987, p. 59; I. Gh. Hîncu, *Cetăți antice și medievale timpurii din Republica Moldova*, Chișinău, 1993, p.15-166, 85-87, 97-98, 118-119, 124-125.

⁶ Mircea Ciubotaru, *Promoroacele, o metaforă lexicală în funcție toponimică*, în „Studii și cercetări de onomastică”, (SCO), Craiova, 8, 2003, p. 5–11; reprodus în „Prutul”, anul III, 2003, nr. 12, p. 1, 8.

săpătura pe care a efectuat-o. Galeria măsoară 21 m pe direcția nord–nord-vest, după care se abate spre vest alți 3-4 m. Curățând o parte din pereții galeriei, am constatat că ea a perforat un strat gros de cenușă amestecat cu resturi de bârne din lemn. Bârnelor, cu un diametru de circa 0,25 m - 0,30 m, erau parțial arse sau înegrite de fum, unele chiar ușor putrezite, fiind suprapuse unele peste altele, indicând fără îndoială o construcție de mari dimensiuni, amplasată la baza movilei. Dintre bârnele de lemn și din stratul de cenușă au fost scoase mai multe fragmente ceramice provenite din vase lucrate cu mâna, asemănătoare celor publicate de C. D. Vasiliu, un vârful de săgeată din bronz, specific civilizației scitice, precum și câteva oase de animale.

Din observațiile prilejuite de cercetarea galeriei menționate considerăm că, la baza movilei, construcția din bârne de lemn sugerează existența unei camere funerare de mari dimensiuni (alcătuită probabil tot din bârne de lemn), destinată ca mormânt al unui personaj de rang princiar. Resturile ceramice și vârful de săgeată din bronz aparțin cronologic etapei finale a primei epoci a fierului, fiind specifice civilizației sciților regali, din perioada secolelor IV-V î.e.n. Dacă ipoteza formulată pe baza observațiilor, ca urmare a cercetării arheologice întreprinse de noi, se va dovedi reală, atunci trebuie să admitem că Movila Răbâei reprezintă mormântul unui important conducător scitic, complexul funerar fiind asemănător tumulilor scitici atestați și parțial cercetați, din zonele de la nordul Mării Negre. Într-adevăr, dimensiunile movilei și valul de pământ care o înconjoară sunt foarte asemănătoare cu acelea ale tumulilor funerari din civilizația scitică din zonele de silvo-stepă nord pontice, precum sunt de exemplu cei de la Čertomlyk, Oguz, Načeva Moghila și mulți alții, unii investigați prin săpături arheologice de amploare⁷.

Credem că și complexul funerar de la Movila Răbâei, la fel ca și cei scitici, are la bază o cameră funerară construită din bârne de lemn, în care a fost depus trupul unui personaj de rang princiar, împreună cu sclavi, cai și alte animale sacrificate special, pentru a-l însoți pe drumul către zei, precum și ofrande alimentare, arme, vase din argint și aur, obiecte de podoabă etc.

Întrucât dimensiunile movilei, structura camerei funerare și varietatea și bogăția ofrandelor depuse sunt, de obicei, în raport direct cu rangul și importanța celui înmormântat, se poate presupune că și Movila Răbâei ar putea fi mormântul unui personaj, cu totul deosebit, din grupul sciților regali, importanța mormântului fiind pusă în evidență nu numai de dimensiunea movilei, ci și de existența valului înconjurător. Valul de pământ ridicat în jurul movilei nu are un rol de apărare, ci este destinat să marcheze vizual, spațiul sacru al complexului funerar, delimitarea zonei spirituale având tradiții străvechi, atestate încă din epoca timpurie a bronzului, când unele morminte sunt înconjurate cu ringuri de piatră, având rolul de protecție

⁷ Ana I. Meliukova, *Skifskaja material'naja kul'tura*, în *Stepi evropejski časti SSSR v skifo-sarmatskoe vremeja*, Moskva, 1989, p. 91-104, 113-122; Renate Rolle, V. Murzin, „Pyramiden” der Steppe und Viehweiden für die Ewigkeit, în *Gold der Steppe Archäologie der Ukraine*, Schleswig, 1991, 171-183.

sacră⁸. Așa cum am mai amintit, astfel de valuri care înconjoară movila funerară construite din pământ sau piatră se întâlnesc și la unii tumuli scitici de mari dimensiuni⁹.

În legătură cu Movila Răbâiei trebuie să mai amintim și faptul că în pofida renumelui său, în regiunile de la răsărit de Carpați ea nu este singulară. Din cercetările de suprafață pe care le-am întreprins de-a lungul anilor, am mai descoperit un tumul de mari dimensiuni, înconjurat de un val de pământ. El este situat în localitatea Satu Nou, parte a comunei Șcheia din județul Iași. Este interesant că și aici tumulul se află în apropierea unor mici movile alungite pe locul denumit *Promoroace*, ca și în cazul Movei Răbâiei¹⁰. Este posibil ca și la Promoroacele de la Șcheia să se fi exploatat depozitele naturale de azotat de potasiu, element chimic folosit la producerea prafului de pușcă, cu atât mai mult cu cât în evul mediu se pare că a existat aici o tabără militară și au avut loc unele lupte. Datorită alunecărilor de teren, tumulul de la Șcheia-Satu Nou s-a aplatizat destul de mult, distrugându-se parțial în porțiunea de vest-nord-est, dar păstrând, în bună parte, valul de pământ înconjurător.

Deși nu este cunoscută astăzi de mulți specialiști, movila de la Șcheia a fost semnalată totuși, cu mai bine de un secol în urmă, în cunoscutul *Chestionar istorico-arheologic* întocmit de Alexandru Odobescu, care a reținut că, „...la vest de fostul sat Căpotești este menționat un grup de movile, dintre care una ca un fel de cetate”¹¹. Nu este exclus ca asemenea movile de mari dimensiuni să mai fi existat, chiar în această zonă, ca de exemplu Movila Faur, de pe dealul Faur din aceeași localitate, care are și ea dimensiuni considerabile (100 m x 70 m), tumulul fiind afectat parțial de alunecări și săpături ocazionale, pentru scoaterea lutului¹².

Fără îndoială, și alți tumuli de dimensiuni mari, existenți în multe alte locuri din Moldova, ar putea aparține aceluiași orizont cultural scitic, chiar dacă nu sunt prevăzuți cu valuri înconjurătoare. Așa cum am mai menționat, cercetarea arheologică sistematică a obiectivelor de acest fel necesită însă eforturi deosebite și fonduri financiare speciale, întreprindere științifică încă greu de realizat în momentul de față. Până se vor găsi resursele financiare necesare și va fi elaborat un plan coerent de cercetare arheologică sistematică, Movila Răbâiei va rămâne, ca și altele, doar o mărturie tăcută și enigmatică a unui trecut îndepărtat, o continuă sursă de interpretări și ipoteze.

⁸ Marilena Florescu, *Cîteva observații privind ritul și ritualul comunităților tribale monteorene în lumina săpăturilor de la Cîndești, jud. Vrancea*, în „Carpica”, X, 1978, p. 108-109, fig. 7.

⁹ J. V. Boltrik, E. E. Fialko, *Der Oguz-Kurgan-Grabmal eines skithischen Königs*, în *Gold der Steppe. Archäologie der Ukraine*, Schleswig, 1991, p. 177-179.

¹⁰ V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. II, Iași, 1984-1985, p. 388-389; Mircea Ciubotaru, *Promoroacele...*, SCO, p. 5-6, 8.

¹¹ Al. Odobescu, *Răspunsurile la Chestionarul Odobescu*, Manuscrisele Odobescu, Academia Română, vol. VII, p. 300-301.

¹² V. Chirica, M. Tanasachi, *op. cit.*, p. 390.

NEAMUL BOIERILOR SILION ÎN SECOLELE AL XVI-LEA – AL XVIII-LEA

Mircea CIUBOTARU

Apărut în documente în veacul al XV-lea și destul de răspândit ca prenume și nume unic în secolele următoare, numele *Silion* (*Sălion*, în varianta moldovenească) este de origine calendaristică. N.A. Constantinescu l-a considerat ca rezultat al aglutinării lui *Sili/e* (prescurtare de la *Vasilie*) cu *Ioan*¹, explicație inacceptabilă în sistemul formării numelor în limba română. Iorgu Iordan propunea etimonul gr. *Silioni(s)*², care evită dificultățile derivative, dar vechimea atestărilor numelui *Silion* ca prenume ale unor locuitori din sate din Moldova³ este un impediment major pentru admiterea acestei etimologii. *Silion* provine din hagionimul *Silaoan* / *Siluan*, prin atracție paronimică spre numele *Ioan*. În sinaxarul ortodox sunt trei sfinți Silaoan (*Silvan*, în formă modernă), sărbătoriți la 30 iulie, 21 august și 5 noiembrie. În secolele al XV-lea – al XVII-lea, în Moldova și în Țara Românească, un mare număr de călugări, stareți, preoți au numele *Siluan*, *Silaoan*, *Silioan* sau *Silion*. Uneori, aceeași persoană este numită *Silioan* și *Silion*⁴, fapt ce argumentează decisiv relația necesară dintre aceste variante ale formei etimologice *Siluan* (< *Σιλοvanός* < lat. *Silvanus*).

Numele *Silion* este preluat de antroponimia laică, apărând ca nume unic de 13 ori și într-un caz ca prenume (*Silion Ciortan*, în 1546, 1569, 1574), numai până în 1625⁵. În secolul al XVII-lea, ca patronim, *Silion* devine și nume de familie (*Dumitrașco Silion* din satul Vârtop, pe Cracău⁶). Între numeroșii *Silion*, un singur

* Comunicare citită în ședința din 13 februarie 2001 a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie (Filiala Iași). Ulterior acestei comunicări, a apărut lucrarea lui Eugen Nicolau, *Sate pe Jijia de Sus*, II, Boierii, ediție îngrijită de Marcel Lutic, Iași, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, 2005, în care, la p. 233–242, se găsește un studiu genealogic al neamului *Silion*, din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, cu obârșia în ținutul Tutova, dar care a stăpânit moșiile Călugăreni, Tăutești și Borzești de pe Jijia. Unele referințe privesc și pe *Silioneștii* pe care i-am identificat în această comunicare. Desigur, nu putem accepta etimologia propusă pentru numele *Silion*, care ar fi un „derivat” (!) de la *Vasile* (p. 233).

¹ *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 169.

² *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 414.

³ **DRH**, A, III, p. 98, nr. 52 (15 martie 1489), p. 282, nr. 151 (ante 10 ianuarie 1495), p. 470–471, nr. 262 (17 februarie 1502).

⁴ **DIR**, A, XVII/5, p. 179, nr. 247 (a. 1623); **DRH**, A, XIX, p. 246, nr. 186 (a. 1627), XXII, p. 12, nr. 11 (a. 1634); *Moldova în epoca feudalizmului*, V, Chișinău, 1987, p. 163, nr. 66 (a. 1666).

⁵ *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV–XVII (1384–1625). Indicele numelor de persoane*, întocmit de Alexandru I. Gonța, București, 1995.

⁶ **DIR**, A, XVII/5, p. 358, nr. 472 (anul 1625).

neam cu acest nume se distinge în Moldova, în veacurile al XVI-lea – al XVIII-lea, prin dregătorii de primul rang, pentru a se „topi” apoi în mica nobilime rurală.

Obârșia neamului Silion care ne interesează aici se află în fostul sat Moimești de pe teritoriul comunei Popricani, județul Iași. Acolo aveau ocine, în anul 1628, frații Gheorghe pitărel și popa Gligorie⁷. Cel dintâi, căsătorit cu o fiică a lui Silion cel bătrân⁸, a avut trei fii cunoscuți: Ursul, Ștefan și Silion. Ștefan Moimăscul este menționat începând din <1616, după iulie 26>⁹, când era împuternicit cu strângerea dajdiei în bani. El era căsătorit cu Erina (Irina), fiica fratelui mai mic al lui Pătrașco Banul de Cârligătură. Ca „ginere” al acestuia, Ștefan Moimăscul obținea de la Ștefan Tomșa, la 12 martie 1622¹⁰, dreptul de a stăpâni casele și biserica din Cucuteni. La 30 mai <1638>¹¹, când era mare orăjnic (armaș), Ștefan Moimăscul, împreună cu fratele său Silion, vinde două părți (ocină și dedină) din siliștea Piscani (situată între Moimești și târgul Iașilor), partea a treia, a fratelui lor mai mare, Ursul, rămânând nevândută, până când va fi și ea înstrăinată, mai târziu, de către feciorii acestuia¹². Ștefan Moimăscul a mai cumpărat părți din satele Cogești, Brăila și Bahluiani, la 18 septembrie 1639¹³, din Cucuteni și Bărboși, la 15 aprilie 1640¹⁴, și a primit de la Vasile Lupu, pentru slujbă credincioasă, seliștea Spăriații, din ținutul Lăpușnei, la 22 aprilie 1641¹⁵.

Silion din Moimești, al cărui nume (unic) va deveni din generația fiilor săi nume de familie, este destul de bine cunoscut¹⁶. El purta numele bunicului său matern, Silion cel bătrân din veacul al XVI-lea. A fost vornic de poartă/gloată, menționat până târziu, în 1673¹⁷, ca martor la mai multe vânzări și pricini de hotare.

⁷ **DRH**, A, XIX, p. 588, nr. 431.

⁸ Menționat la 25 aprilie 1627: **DRH**, A, XIX, p. 252, nr. 189.

⁹ **DIR**, A, XVII/4, p. 11-12, nr. 17.

¹⁰ *Ibidem*, XVII/5, p. 107-108, nr. 150.

¹¹ *Documente privind istoria orașului Iași*, I, editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Iași, 1999, p. 357, nr. 275.

¹² *Ibidem*, II, editate de Ioan Caproșu, Iași, 2000, p. 561, nr. 639; mențiune la 30 mai 1687).

¹³ Arhivele Naționale București, *Documente istorice*, CLVI/48.

¹⁴ *Ibidem*, CLVI/49. O pricină a fostului mare armaș Ștefan Moimăscu cu răzeșii de la Bărboșii din Cârligătură, pentru hotarul satului, a fost cercetată la 18 noiembrie 1642: Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, III, Iași, 1907, p. 122-124, nr. 79.

¹⁵ Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, [1937], p. 53-57, nr. 36.

¹⁶ Martor la diverse vânzări de ocine: **DRH**, A, XIX, p. 588, nr. 431 (15 noiembrie 1628); XXIII, p. 367, nr. 325 (30 ianuarie 1636); XXIV, p. 339, nr. 345 (8 mai 1638, unde apare cu numele *Simion* – sic !–, ca vânzător, împreună cu fratele său Ștefan Moimăscul, al ocinei lor din satul Pițcani, de lângă Moimești; aici este menționat și fratele lor mai mare, Ursul))

¹⁷ **CDM**, III, nr. 443 (4 octombrie 1659); *Documente privind istoria orașului Iași*, II, p. 7, nr. 7 (7 iulie 1661), p. 163, nr. 183 (8 noiembrie 1667), p. 163, nr. 184 (15 noiembrie 1667), p. 294, nr. 319 (12 iulie 1672), p. 355, nr. 384 (20 noiembrie 1672), p. 363-394, nr. 395 (4 martie 1673); **CDM S I**, nr. 870 (18 ianuarie 1668); *Moldova în epoca feudalizmului*, V, p. 219, nr. 91 (28 mai 1668), p. 289, nr. 124 (2 iulie 1670); **CDM**, III, nr. 2040 (31 martie 1671), nr. 2081 (25 iunie 1671), nr. 2201 (20 noiembrie 1672).

Locuia în satul Botești¹⁸ (acum dispărut) și stăpânea o parte din moșia satului vecin Horlești, întărită de domn la 12 iulie 1661¹⁹.

Vornicul Silion a avut doi fii, Ion Silion, pârcălab de Cârligătură²⁰, armaș²¹, Ilea²² și o fiică, Iftinca²³, soția stolnicului Lupașco, toți moștenind părțile din Botești ale tatălui lor. Pârcălabul (și apoi armașul) Ion Silion mai cumpărat alte părți din aceeași moșie, la 10 mai 1648²⁴, 30 aprilie 1650²⁵ și 23 iunie 1651²⁶. Este același Silion care cumpăra o vie de la Miroslava, la 20 februarie 1681²⁷.

Dintre fiii armașului Ion Silion, cel mai mare, probabil, Ștefan Silion, va ajunge la cea mai înaltă poziție politică și socială din neamul său. A ocupat, pe rând, dregătoriile de mare șătrar²⁸, mare clucer²⁹ și mare medelnicer³⁰. La 8 iulie 1688 și la 8 august 1695, i se întărea partea sa din moșia pârintească Horlești³¹. A trecut printr-o cumpănă a vieții sale pe la sfârșitul anului 1695 sau la începutul anului următor, când fostul domn Constantin Duca a pârât vizirului pe Antioh

¹⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, IV, Iași, 1908, p. 172 (3 mai 1662), p. 280 (20 iunie 1670).

¹⁹ Biblioteca Academiei Române, *Creșterea colecțiilor în anul 1911*, XVII-XIX, București, 1912, p. 134. Pentru proprietatea Silioneștilor la Botești și Horlești, în secolele XVII-XVIII, vezi Mircea Ciubotaru și Petroliana Zară, *Comuna Horlești. Cadre istorice, sociale și culturale*, Editura Performantica, Iași, 1999, p. 20-21, 30-35.

²⁰ *Documente privind istoria orașului Iași*, I, editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, p. 420, nr. 349 (22 iulie 1648).

²¹ Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 165^r (14 februarie 1651).

²² *Ibidem*. Este tatăl lui Toader Ilea din satul (dispărut) Mirești, de la sud de Jigoreni, ținutul Vasluiului (azi jud. Iași).

²³ Într-un zapis din 30 august 1680, Iftinca apare ca soră a lui Silion armașul și fiică a vornicului Silion: Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 172^{r-v} și 173^r. La 3 decembrie 1691, Alexandra, femeia lui Toader Ilea din Mircești [corect, Mirești], arăta că are ocine la Botești și Horlești de pe socrul ei Ilie [Ilea], frate cu Silion biv dvornic de poartă, și că șătrarul Ștefan Simion [= Silion], feciorul lui Ion [Silion] vornicul, este văr primare cu soțul ei, Toader Ilea: Arhivele Naționale București, Ms. 578, f. 188^v. Informațiile genealogice sunt contradictorii, făcând, pe de o parte, din (Ion) Simion vornicul de poartă una și aceeași persoană cu armașul (Ion) Silion, pe de altă parte distingându-i ca tată și fiu. Considerăm că relațiile de rudenie corecte sunt acelea care separă aceste persoane.

²⁴ Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 164^v.

²⁵ *Ibidem*, f. 169^v.

²⁶ *Ibidem*, f. 165^{r-v}.

²⁷ *Documente privind istoria orașului Iași*, II, p. 486, nr. 544.

²⁸ **CDM S I**, nr. 972 (25 august 1685); **CDM IV**, nr. 986 (1 martie 1686), 1072 (22 februarie 1687), 1172 (10 ianuarie 1689), 1174 (11 ianuarie 1690); *Documente privind istoria orașului Iași*, II, p. 580, nr. 658 (18 iulie 1689), p. 578, nr. 656 (1 iunie 1689).

²⁹ *Ibidem*, III, nr. 24 (1691-1692), 43 (18 ianuarie 1693), 90 (26 aprilie 1695); **CDM IV**, nr. 1477 (13 iunie 1692), 1491 (20 iulie 1692), 1710 (12 mai 1695).

³⁰ *Ibidem*, IV, nr. 1502 (1692); *Documente privind istoria orașului Iași*, III, editate de Ioan Caproșu, Iași, 2004, p. 80, nr. 99 (11 iulie 1695), p. 234, nr. 275 (12 septembrie 1704), p. 237, nr. 276 (25 septembrie 1704), p. 245, nr. 279 (16 octombrie 1704); **CDM V**, nr. 289 (17 februarie 1704), 316 (30 aprilie 1704), 365 (25 septembrie 1704), 478 (2 octombrie 1705, când era staroste de Putna).

³¹ Mircea Ciubotaru și Petroliana Zară, *op. cit.*, p. 21.

(Cantemir) voievod, care îl făcuse scăpat, prin oamenii săi de încredere, pe căpitanul Turculeț, „hainul cel mare al împăratului”. Se aflau atunci la Țarigrad, trimiși cu treburi de domn, Dabije clucerul și Silion medelnicerul. Aceștia, chemați de vizir și întrebați de această învinuire, au negat implicarea stăpânului lor, dar au fost socotiți mincinoși după declarația căpitanului Cernat, care îl avusese în pază pe Turculeț. Cei doi boieri erau să-și piardă capetele dacă Dumitrașco beizade (Cantemir) și Cupăreștii nu ar fi cheltuit vreo 60 sau 70 de puni de bani pentru a-i scoate de la moarte³². Grija fraților Cantemir față de viața acestor boieri ar putea avea și o altă motivație decât aceea a răsplătirii unor slujitori credincioși domniei. Este posibilă o relație de înrudire încă obscură între acești Silionești și domnii Cantemir. Din regeștele unor documente datate 14 octombrie 1673³³ și 21 iunie 1677³⁴, rezultă că Anița Bantăș, soția serdarului Costantin (Cantemir), era fiica Varvarei, aceasta fiind fata Aniței, fiica postelnicului Alexa Arapul, măritată cu un Silion³⁵. Dacă acesta ar fi vornicul de poartă Silion, ar urma că frații Antioh și Dimitrie Cantemir erau nepoții unui văr al doilea (vel șătrarul Ștefan Silion) al mamei lor Anița. Din păcate, niciun alt indiciu genealogic sau dedus din stăpânirile acestor neamuri nu dă certitudinea acestei ipoteze de lucru³⁶.

Frații vel medelnicerului Ștefan Silion au fost: Gavril Silion, vtori spătar³⁷ și mai târziu spătar³⁸, Andrei (Andriaș) Silion, pârcălab³⁹, Vasile Silion, postelnic⁴⁰; o soră Maria avea „coconi”⁴¹.

Ștefan Silion a fost căsătorit cu Nastasia, fiica pârcălabului de Neamț Costandin Arapul și a Siminei, fata unei surori a Neniului al doilea logofăt⁴². Dacă, în ipoteza de mai sus, Anița Arapul a fost soția bunicului Silion, vornicul de poartă, urmează că Ștefan Silion s-a căsătorit cu o vară a sa de gradul al doilea (Constantin

³² Ion Neculce, *Opere*, București, Editura Minerva, 1982, p. 384-385.

³³ CDM III, nr. 2322.

³⁴ CDM IV, nr. 192.

³⁵ Relație genealogică identificată de Ștefan S. Gorovei, în *Cantemireștii. Eseu genealogic*, RA, L, 1973, nr. 3, p. 504-506

³⁶ Am urmărit relațiile dintre copiii aceluși Silion neidentificat, anume Maria, femeia marelui ușer Panait, Irina, soția unui Vârnav, un Costantin și Varvara, măritată cu Dumitrașco Bantăș, cu fiii și fiicele lor, în legătură cu proprietățile lor de la Vlădeștii de pe Bahlui: CDM III, nr. 1350 (11 mai 1666); IV, nr. 1171 (8 ianuarie 1689), 1380 (16 iunie 1691), 1406 (1691), 1814 (1696-1700).

³⁷ Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 166^{r-v} (8 ianuarie 1708).

³⁸ *Ibidem*, f. 167^{r-v} (6 aprilie 1737).

³⁹ CDM IV, nr. 943 (7 decembrie 1685); V, nr. 289 (17 februarie 1704); Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 165^v-166^r (20 septembrie 1708).

⁴⁰ *Ibidem*, f. 179^v (cca 1696); Teodor Balan, *Documente bucovinene*, IV, Cernăuți, 1938, p. 228, nr. 150 (15 iulie 1744).

⁴¹ *Ibidem*, f. 166^v (31 ianuarie 1710).

⁴² Costandin Arapul este arătat ca ginerele lui Neniul (CDM III, nr. 1369; 1 august 1666), acesta fiind considerat socrul celui dintâi (*Ibidem*, nr. 1076; 15 august 1664); cf. și CDM V, nr. 853 (15 martie 1709), unde sunt numiți nepoții și strănepoții Neniului. Termenii *socru* și *ginere* produc adesea confuzii în studiile genealogice, fiindcă ginere erau considerați și soții unor nepoate de frate sau de soră. Este și cazul de față, cf. Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 219^r (mențiune la 18 februarie 1722).

Arapul fiind fiul sulgerului Gheorghe Arapul din Costeni, fratele Aniței Arapul). Copiii lui Ștefan Silion au fost Simina, soția vel postelnicului Maxut, răposată înainte de 18 februarie 1722⁴³, Ion (Ioniță), staroste de Putna⁴⁴ și vătav de Stolniceni⁴⁵, și Costandin Silion, cel de-al doilea membru important al neamului, după tatăl său.

Costandin Silion este menționat ca treti spătar⁴⁶, (fost) spătar⁴⁷, apoi vtori logofăt și logofăt⁴⁸, staroste de Cernăuți⁴⁹ și biv vel medelnicer⁵⁰. Este un personaj al *Letopisețului* lui Ion Neculce, în împrejurările din anul 1735, când s-a produs schimbul domniilor între Grigore Ghica (din Țara Românească) și Constantin Mavrocordat (din Moldova). Atunci boierii caimacami ai Moldovei au trimis pe medelnicerul Costandin Silion cu 250 de oameni la Hotin, pentru a face „jaloabă” împotriva domnului lor⁵¹.

Medelnicerul Silion a fost căsătorit de două ori. Cu prima soție, Maria, fiica lui Dumitrașco Ursachi⁵², a avut pe Vasile Silion, postelnic. După moartea Mariei, înainte de 1765, Costandin Silion s-a căsătorit cu Maria⁵³, fiica lui Manolache Hrisoverghi și sora vornicului (apoi banului) Neculai Hrisoverghi. Cu aceasta a avut poate doar doi copii: Neculai și Safta, soția medelnicerului Lascăr Grecul. O fiică a acestora s-a numit tot Safta (călugărită Serafima). Vasile Silion a avut pricini cu

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ **CDM** V, nr. 244 (4 octombrie 1703). A avut doi fii: Toader Silion, medelnicer (Teodor Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 20, hotarnic la 14 august 1765), și Neculai Silion (Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 275^f (mențiune la 29 februarie 1732).

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 853 (15 martie 1709); Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 165^v-167^f (zapise din 8 ianuarie 1708, 20 septembrie 1708, 31 ianuarie 1710); f. 219^v (18 februarie 1722).

⁴⁶ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VII, Iași, 1912, p. 165 (20 iunie 1706).

⁴⁷ Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 165^v-166^v (zapise din 8 ianuarie 1708, 20 septembrie 1708), f. 219^f (18 februarie 1722); **CDM** V, nr. 853 (15 martie 1709).

⁴⁸ *Documente privind istoria orașului Iași*, III, p. 469, nr. 538 (19 aprilie 1717; aici apare cu numele Costandin Simion – sic !), p. 490, nr. 561 (30 mai 1718); Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, VII, p. 267 (11 februarie 1720); „Teodor Codrescu”, VI, 1936, nr. 1, p. 4 (20 octombrie 1725).

⁴⁹ Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 275 (anul 1732).

⁵⁰ **ArhGen**, II, 1913, p. 68, și „Teodor Codrescu”, VI, 1936, p. 30, nr. 2 (anul 1766, în *Pomelnicul Silioneștilor*); Teodor Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 100, nr. 71 (17 iulie 1731), p. 105, nr. 76 (9 iunie 1732), p. 109–110, nr. 81 (4 octombrie 1732); *Documente privind istoria orașului Iași*, VI, editate de Ioan Caproșu, Iași, 2004, p. 355, nr. 386 (20 iulie 1761; la această dată pare a fi în viață, ca împricinat într-un litigiu de la Horlești, dar, de fapt, era mort înainte de 26 mai 1756).

⁵¹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 739.

⁵² Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 224, unde este menționată Maria, sora fraților Varlaam și Gheorghe Ursachi și soția lui Costandin Silion (15 noiembrie 1735). Vezi și N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, III, București, 1901, p. 44, unde Vasile sin Constantin Silion este arătat ca nepot de soră al ieromonahului Varlaam Ursachi (22 ianuarie 1743).

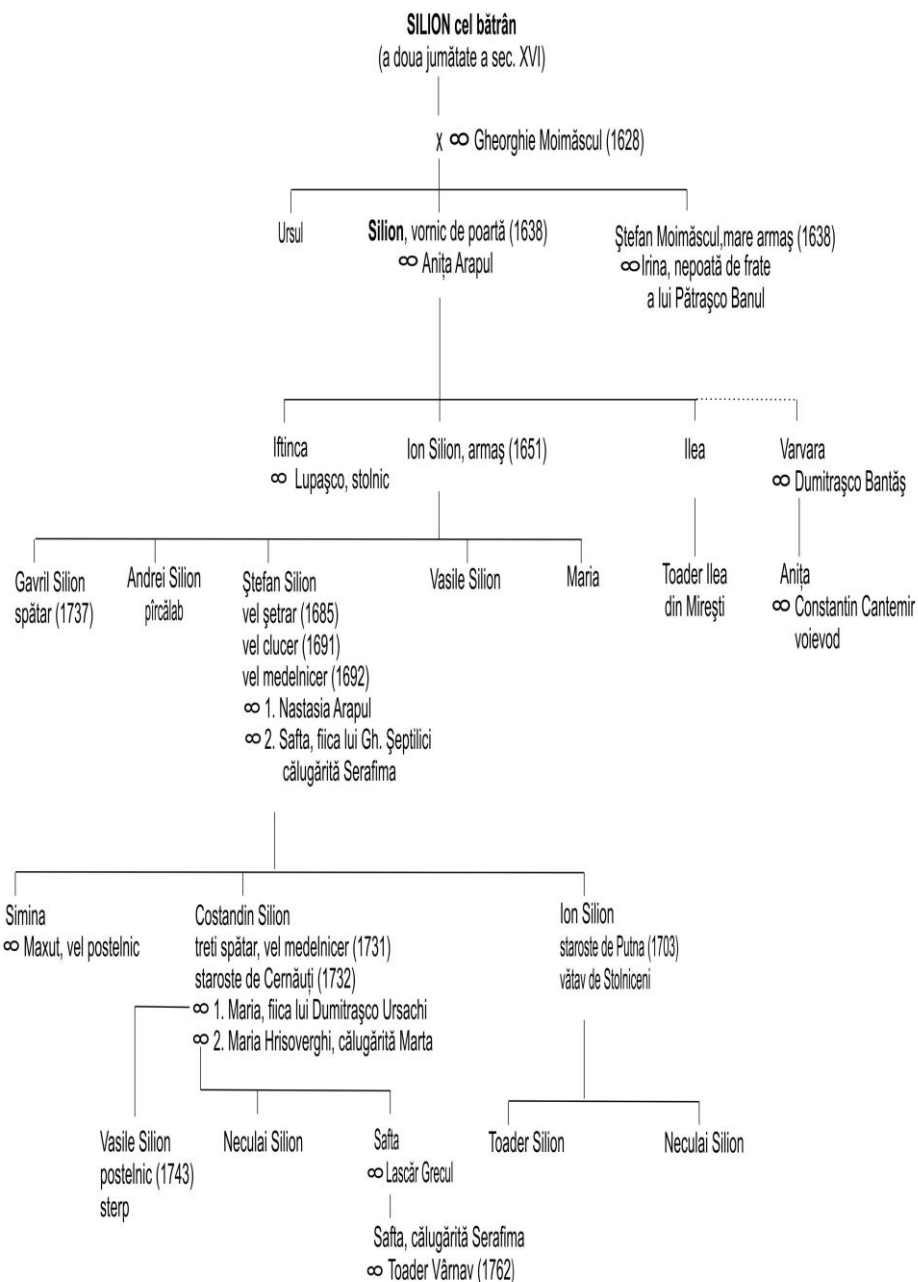
⁵³ Apare cu numele de călugăriță Marta în *Pomelnicul Silioneștilor* (1766) și pe piatra de mormânt a acelorași (1765 martie 1) de la Mănăstirea Sucevița: **ArhGen**, II, 1913, p. 69.

maștiha sa Maria (Hrisoverghi), cu sora lui, Safta, și cu Toader Vârnav ot Vistierie, „ginerele” său (ca soț al nepoatei Safta), pentru moștenirea părintească⁵⁴. Vasile Silion, fiind sterp, a dat în 1762 moșia de baștină Boteștii și moșia Litenii lui Toader Vârnav, cu condiția de a locui la Botești cât timp va trăi. El a murit desigur la Botești și a fost înmormântat lângă biserica veche, „unde sânt îngropați bătrânii sălionești”⁵⁵. Cu acest Vasile se stinge neamul său cu numele *Silion*. Biserica și cimitirul din Botești au mai dăinuit până la începutul secolului al XIX-lea. Planuri de moșii le localizează cu precizie la nord-est de satul Horlești, în fosta siliște a satului Botești, astăzi pe un teren arabil, fără niciun indiciu al vestigiilor trecutului⁵⁶. Alți Silionești atestați în ținuturile Tutova, Vaslui și Dorohoi nu fac obiectul aceste cercetări.

⁵⁴ Arhivele Naționale Iași, *Documente*, 801, f. 222^r-223^v, nr. 212 (26 mai 1756), f. 225^{r-v}, nr. 213 (5 august 1762), f. 223^v-224^{r-v}, nr. 214 (22 iunie 1763), f. 226^r-228^r, nr. 215 (24 iunie 1763).

⁵⁵ Ibidem, *Documente*, 284/47 (12 aprilie 1783).

⁵⁶ Mircea Ciubotaru și Petroliana Zară, *op. cit.*, p. 35, 85.

CRONICI ȘI CRONICARI

Ștefan S. GOROVEI

Între produsele vieții intelectuale pe care le-am moștenit din Evul nostru de Mijloc, cronicile ocupă, fără discuție, locul întâi. La vremea respectivă, acest loc revenea, desigur, literaturii religioase: cărțile de cult (*Evangelii*, *Liturghiere*, *Psaltiri* etc.) erau cele păstrate cu grijă, împodobite cu miniaturi și legături scumpe, în aur, argint și cu pietre prețioase. Aceste cărți, ca și cele de educație religioasă, precum *Viețile Sfinților*, erau cele răscumpărate, atunci când se întâmpla să cadă în robia turcilor, tătarilor, cazacilor, ungurilor sau polonilor. E faimoasă odiseea *Tetraevangeliei* din 1473, dăruit de Ștefan cel Mare vechii mănăstirii de la Humor (azi la Mănăstirea Putna) – manuscris între ale cărui file una păstrează cel mai fidel portret al marelui principe. Prădarea Dragomirnei cu prilejul năvalei cazacilor în 1653 a risipit tezaurul de cărți de acolo, doar unele dintre ele ajungând a fi răscumpărate; însemnările de pe filele lor țin o foarte tristă istorie, reconstituită cândva de profesorul Emil Turdeanu¹. Erau, apoi, *pravilele*, cărțile de legi, cărți de preț și căutate din motive lesne de înțeles. Circulația lor era, totuși, mai restrânsă, ca și cea a manuscriselor de muzică religioasă, a cărților populare și a cronicilor.

Dar această ordine s-a văzut pur și simplu răsturnată prin însăși curgerea timpului: toate manuscrisele care țineau de viața religioasă au devenit obiecte de artă (uneori, cu valoare greu de prețuit), vândute de colecționari, în timp ce cronicile au trecut pe primul plan în ceea ce privește importanța și valoarea științifică: ele au devenit cărți fundamentale atât prin calitatea lor de sursă istorică, de izvor de informații, cât și prin calitatea de creații originale (cu inevitabile imitații, preluări și prelucrări de modele ilustre).

Că literatura istorică nu avea prea mare căutare în vremurile îndepărtate ale Evului Mediu și chiar spre zorii epocii moderne, aceasta nu trebuie să ne mire prea tare. A scrie istorie nu era la îndemâna oricui, cărțile străine *tipărite* erau scumpe și ajungeau rar și greu în ținuturile noastre, iar arhivele interne n-au fost niciodată ținute în bună rânduială, așa că nu se putea încumeta să scrie istorie decât un om bogat și, pentru partea „contemporană”, cineva care putea să fie bine informat, cu alte cuvinte un mare dregător, un înalt prelat, un om de la curtea domnească. Pe de altă parte, însă, nu era prea mare nici interesul „publicului cititor” al vremii pentru

¹ Emil Turdeanu, *Manuscrisele robite de cazaci, la 1653*, în „Ființa Românească”, 4, 1966, p. 118–148; reluat în idem, *Oameni și cărți de altădată*, I, ediție îngrijită de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, note complementare, traduceri și postfață de Ștefan S. Gorovei, București, 1997, I, p. 353–383 și notele de la p. 397. O versiune simplificată am publicat în revista „Magazin Istoric”, XXVII, 1993, 7, p. 5–8; 8, p. 5–8 și 13; 9, p. 42–45. Verbul „a robi” era folosit de românii veacurilor XVII–XVIII pentru a desemna și furtul cărților de către năvălitorii străini; Emil Turdeanu a explicat formula (op. cit., p. 381–382), ilustrând-o cu două exemple, din 1658 și 1716/1717. Am mai identificat două atestări, una din 1630 și alta nedată, dar legată, probabil, de evenimentele din 1653 (năvala cazacilor).

acest gen de literatură. E suficient să observăm că **din tiparnițele noastre nu a ieșit, în veacurile XVII și XVIII, nicio carte de istorie scrisă de vreun cărturar autohton** (cu atât mai puțin vreo traducere). E, iarăși, sugestiv faptul că traducerea *Istoriilor* lui Herodot, realizată în Moldova pe la mijlocul veacului al XVII-lea, nu a avut niciun fel de circulație: a așteptat un secol până să se facă o copie după ea. A mai urmat o copie, după prima (care, între timp, a și dispărut !) și cu aceasta cercul s-a închis². Abia veacul al XVIII-lea va aduce un interes sporit pentru cronicile țării, determinând copierea masivă și alcătuirea unor *corpusuri* din aceste cronici, care – de bine, de rău – acopereau istoria noastră de la întemeierea statului până aproape de contemporaneitate. Va trebui să așteptăm, de asemenea, domniile fanariote pentru a avea o primă încercare de „sinteză de istorie” românească: așa-numita *Cronică paralelă*, începută la Iași în 1733, din inițiativa lui Constantin vodă Mavrocordat³. Se copiau și se compilau, bineînțeles, doar letopisețele în limba română; cele mai vechi, scrise în limba slavă, n-au mai avut niciun fel de căutare, au ieșit din uz, ca și din biblioteci, așa încât ele au fost, practic, *redescoperite* spre sfârșitul veacului al XIX-lea, de marele slavist Ion Bogdan, care le-a și editat (le folosim și azi, în ediția dată de P. P. Panaitescu în 1959).

De mai bine de un sfert de secol, studiile despre cronicile și cronicarii noștri⁴ se află la o veritabilă răscruce: pe de o parte, este vorba de modificările produse în însăși concepția generală despre cronici, dar care nu au avut, la noi, niciun efect; pe de altă parte, progresul studiilor filologice a adus modificări însemnate și în ceea ce se știa – sau se credea că se știe ! – despre autorii unora dintre vechile noastre cronici. Este, așadar, un mănunchi de probleme controversate, care merită să fie cunoscute (eventual, și dezbătute) de toți cei care se preocupă de istoria limbii și a literaturii noastre vechi și cărora nu le este indiferent stadiul cunoașterii în acest domeniu.

Eram (mai suntem, unii dintre noi) obișnuiți să socotim că prin *cronici* trebuie să înțelegem numai acele povestiri compacte, redactate – de oameni culti, la curtea domnească sau în afara ei – cu scopul declarat de a povesti evenimentele istorice importante din istoria țării. Cercetătorii știu, însă, că există nenumărate texte, mai ample sau mai scurte, impregnate de *spiritul cronicăresc*, menite și ele aceluiași țel, uneori puse chiar sub formula „să se știe”. Deja P. P. Panaitescu, reeditând în 1959 cronicile slavo-române, a adăugat textelor analistice „consacrate” (Letopisețul Anonim, zis și „de la Bistrița”; Letopisețele din grupa „Putna”; Cronica moldo-polonă; Cronica moldo-rusă; Cronica moldo-germană) și alte texte, precum

² Ștefan S. Gorovei, *Circulația „Herodotului” de la Coșula”: explicații genealogice pentru un fenomen cultural*, în „Arhiva Genealogică, V (X), 1998, 3–4, p. 155–169.

³ Ștefan S. Gorovei, *Spre unificarea istoriografiei naționale: „Cronică paralelă” (Iași, 1733)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, XXV, 1988, 2, p. 139–185; reprodus anastatic în idem, *Între istoria reală și imaginar. Acțiuni politice și culturale în veacul XVIII*, Iași, 2003 (și paginația volumului: 95–141). Marea compilație a fost tipărită (ediție critică de Gabriel Ștrempel, două volume, București, 1993–1994) sub numele lui Axinte Uricarul, ceea ce nu corespunde adevărului: cf. Ștefan S. Gorovei, *Un autor, o operă un editor*, în volumul citat, p. 231–236.

⁴ Articolul de față are în vedere în primul rând materialul referitor la spațiul vechii Moldove.

povestirile despre Vlad Țepeș, *Învățăturile lui Neagoe Basarab* sau cronica murală de la Bucovăț.

Extinderea „spațiului” nostru cronicăresc a fost avută în vedere și de alcătuitoarea *Repertoriului manuscriselor de cronici interne* (București, 1963), care au vorbit despre „cronici în sensul larg”, incluzând în această categorie tot ceea ce înseamnă „cronici rimate, cântece istorice, efemeride, însemnări de cronică pe foi de calendar” și altele. Recenzând⁵ acest volum, folositor încă și azi, doi eminenți cunoscători ai domeniului, profesorii Dan Simonescu și Const. A. Stoide, au semnalat și alte texte, demne de încadrat în rândul cronicilor – voievodale, boierești, familiale, locale, memoriale, autobiografice, eclesiastice etc. – și au îndemnat la alcătuirea unui „plan rodnic de perspectivă” pentru valorificarea acestui vast și neprețuit tezaur de informații istorice.

Există o seamă de texte a căror încadrare în rândurile vechii noastre literaturi *cronicărești* mi se pare evidentă, deși probabil că pentru specialiști ele țin azi de alte domenii, subdomenii etc. Așa este, de pildă, povestirea despre pătimirea Sfântului Ioan cel Nou și aducerea moaștelor acestuia la Suceava (eveniment petrecut la 1415), scriere scotită multă vreme ca fiind o operă a lui Grigore Țamblac. Cercetări anevoioase, presărate cu multe polemici, din ultimele patru decenii (deschise de studiul lui Petre Ș. Năsturel din 1971⁶), au dovedit că ea a fost redactată de un călugăr Grigorie (și atât !) între 1432 și 1439, în limba greacă, și tradusă imediat în slavă: cea mai veche versiune se află într-un manuscris al renumitului caligraf Gavriil Uric. Avem de-a face, incontestabil, cu *un fragment din istoria domniei lui Alexandru cel Bun*.

Nu altul este cazul povestirii despre zidirea Mănăstirii Pângărați, tipărită încă din 1909⁷, dar pusă în valoare abia în 1985⁸; textul – opera egumenului Anastasie al Moldovei – datează de pe la 1570–1572 și povestește întemeierea Pângăraților de către Alexandru vodă Lăpușneanu cu amănunte precise și referiri

⁵ În „Studii. Revistă de istorie”, XVII, 1964, 2, p. 389–394.

⁶ Petre Ș. Năsturel, *Une prétendue œuvre de Grégoire Tsamblak: „Le martyre de Saint Jean le Nouveau”*, în *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*, VII, Sofia, 1971, p. 345–351 și discuțiile pe marginea comunicării, p. 353–358. V. și Ștefan S. Gorovei, *Mucenicia Sfântului Ioan cel Nou. Noi puncte de vedere*, în *Închinare lui Petre Ș. Năsturel la 80 de ani*, volum îngrijit de Ionel Cădea, Paul Cernovodeanu și Gheorghe Lazăr, Brăila, 2003, p. 555–572.

⁷ I. Antonovici, *Un manuscris din Mănăstirea Pângărați (județul Neamț)*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, X, 1909, p. 70–76. Semnalat de Dan Simonescu și Const. A. Stoide, *op. cit.*, p. 391.

⁸ Petre Ș. Năsturel, *Le Dit du monastère de Pângărați. I. Premières recherches*, în „Buletinul Bibliotecii Române”, X (XIV serie nouă), Freiburg, 1983, p. 387–420. Pe căi neștiute, manuscrisul descoperit de I. Antonovici a ajuns în posesia mitropolitului Firmilian al Olteniei, a cărui colecție se păstra în reședința mitropolitană din Craiova (Al. Bădăuță și Pr. D. Bălașa, *Valori muzeale și cărturărești din Arhiepiscopia Craiovei*, în „Mitropolia Olteniei”, 1970, 5–6, p. 465). Petre Ș. Năsturel nu a reușit să obțină un microfilm de la mitropolitul Nestor Vornicescu (*op. cit.*, p. 391), iar când eu însumi m-am interesat de manuscris, mi s-a comunicat că el nu mai există...

corecte la etape anterioare. „Cuvântul” (cum este intitulat) a fost scris în slavonește, dar s-a păstrat doar în traducerea românească.

În aceeași situație se află și un al treilea text, compus de asemenea în slavă și păstrat tot numai în traducere românească: povestirea despre un fragment din moaștele Sfântului Ioan Botezătorul, cumpărat de Nestor Ureche (tatăl cronicarului Grigore Ureche) și adus în 1607 în Moldova pentru ctitoria sa de la Secu⁹.

Toate aceste trei texte, datând din secolele XV, XVI și, respectiv, XVII, nu constituie doar simplă *literatură hagiografică*, ci sunt adevărate **cronici minore**, care trebuie integrate patrimoniului nostru cronicăresc și puse alături de tot ceea ce, ca literatură română veche, a precedat letopisețul lui Grigore Ureche. Aș alătura acestor trei texte și *Arătarea pentru Mănăstirea Bisericiani...*, scrisă de ieromonahul Mitrofan la 1812 pe baza documentelor, a vechiului pomelnic și a inscripțiilor păstrate acolo¹⁰; publicând textul (compus pentru a preceda noul pomelnic), N. Iorga a subliniat faptul că avem de-a face cu „o cronică, destul de bine alcătuită, a mănăstirii”¹¹. Asemenea cronici trebuie să fi existat și în alte mănăstiri: textele menționate, despre Pângărați și Secu, stau mărturie. În 1761, eruditul arhimandrit putnean Vartolomei Mazereanu a scris o *Istorie pentru Sfânta Mănăstire Putna*, în care sunt, însă, prezentate doar vremea întemeierii așezământului monahal și cea contemporană autorului.

Dar însăși noțiunea de „cronici minore” sau „cronici mici” a evoluat în a doua jumătate a veacului al XX-lea. Ideea de a încorpora în capitolul „cronici” tot felul de însemnări cu caracter istoric, de dată mai veche în domeniul bizantinisticii, a primit o consacrare de înalt nivel științific prin munca lui Peter Schreiner, editorul lucrării *Die byzantinischen Kleinchroniken*, trei volume (apărute la Viena în 1975, 1977 și 1979) însumând: textele propriu zise, comentariile istorice și, respectiv, traducerile, adaosuri, îndreptări și indici. Exact la aceeași vreme – interesantă coincidență ! – istoricul român Ilie Corfus tipărea un volum de *Însemnări de demult* (Iași, 1975), cu un capitol intitulat chiar așa: „Cronici mici”. La drept vorbind, consemnările cronicărești depășesc acest capitol și abundă în toate celelalte capitole. Însă Ilie Corfus a cules și a reproduș doar însemnările aflate pe tipăriturile vechi din biblioteca Academiei Române; azi, dispunem de un *corpus* uriaș al însemnărilor de pe manuscrise și cărți vechi culese din diverse publicații și depozite¹², iar dintre miile de texte mici și foarte mici din acest *corpus*, foarte multe pot fi ușor încadrate în cele câteva categorii de cronici.

⁹ Petre Ș. Năsturel, Andronikos Falangas, *Istoria moaștelor piciorului Sf. Ioan Botezătorul de la Mănăstirea Secu. Hagiografie și istorie*, în „Buletinul Bibliotecii Române”, XV (XIX), Freiburg, 1989, p. 147–173; textul la p. 161–166. Textul fusese publicat anterior de Arhimandritul Dionisie Udișteanu, *Istoria piciorului Sf. Ioan Botezătorul*, Mănăstirea Cernica, 1940 și a fost reeditat în idem, *Graiul evlaviei străbune*, ediție îngrijită de regretatul Mircea Motrici, Suceava, 2005, p. 175–197.

¹⁰ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, XVI, București, 1909, p. 234–242.

¹¹ *Ibidem*, p. 234. Includerea acestui text în categoria cronicilor a fost sugerată și de Dan Simonescu și Const. A. Stoide, *op. cit.*, p. 392

¹² I. Caproșu și E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un corpus editat de ~*, I–IV, Iași, 2008–2009.

Trebuie adăugate, aici, și catastifele de moșii, redactate în secolul al XVII-lea. Consemnând, în ordinea ținuturilor sau a achizițiilor, stăpânirile moștenite, dobândite ca zestre sau cumpărate, alcătuitoarii acestor registre au inclus, inevitabil, și amănunte care le justifică încadrarea cel puțin în categoria cronicilor de familie¹³. Nu este, însă, numai această sensibilă lărgire a „spațiului cronicăresc”. Progresul cercetărilor istorice și filologice au modificat și modifică în continuare imaginea noastră despre cei pe care îi înscrinem în rândul cronicarilor. Iubitorii de istorie românească – și când spun „istorie”, înțeleg (ca întotdeauna) și istoria limbii române, și istoria literaturii române – trebuie să știe că unele cronici s-au păstrat în manuscrise care nu menționează explicit numele autorilor; așa sunt, de pildă, în Muntenia, *Letopisețul Cantacuzinesc* și *Istoria Țării Rumânești*, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino; așa sunt, în Moldova, *Cronica paralelă* (editată acum două decenii sub numele unui cronicar minor, Axinte Uricariul, care nu a avut niciun rol în compunerea acestei mari scrieri¹⁴) și cronicile atribuite lui Nicolae Costin, Alexandru Amiras, Neculai Muste, Enache Cogălniceanu și Ioan Canta. Discuțiile în jurul acestor atribuiri durează de multă vreme și sunt pasionante. Ele pot să pară inutile: avem textul, cu informațiile lui istorice, cu faptele lui de limbă – ce ne mai interesează cine este autorul ?! Ne interesează, pentru că **o operă este indisolubil legată de autorul ei**, este oglinda lui; mai mult: o operă reflectă mentalitatea unui grup întreg de oameni – grup etnic, grup social – ale cărui credințe, aspirații și interese le exprimă și le apără. Incertitudinea în privința autorului aduce, în chip inevitabil, nelămuriri și în studierea acestor alte aspecte. Iar această nesiguranță influențează, bineînțeles, și studierea limbii.

Între controversele privind autorii de cronici moldovenești, cea mai însemnată și mai pasionantă a fost stârnită de scrierea intitulată *Letopisețul Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor, carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă* – scriere cunoscută, îndeobște, sub numele de „letopisețul lui Grigore Ureche”.

Încă din 1908, istoricul Constantin Giurescu, analizând cu rigurozitate textul acestei cronici, a conchis că textul lui Grigore Ureche nu a „supraviețuit” în forma sa inițială, ci doar prin intermediul unei prelucrări datorate unui personaj foarte misterios, **Simion Dascălul**; drept care, el a și dat, în 1916, o ediție a letopisețului fără numele autorului, ci numai cu indicația „întocmit după Grigore Ureche vornicul, Istratie logofătul și alții de Simion Dascălul”. Așa a început controversa care s-a încheiat abia după trei sferturi de veac, prin studiul tipărit de profesorul N. A. Ursu în 1989–1990¹⁵. Concluziile acestui respectat învățat ieșean s-au întemeiat pe cercetarea limbii acestei cronici, punctul de pornire fiind predoslovia (prefața), care aparține, fără nicio îndoială, lui Simion Dascălul; or, **limba acestei prefete este limba întregii cronici**. Ceea ce înseamnă că autorul

¹³ V., de exemplu, Petronel Zahariuc, *Catastiful lui Dumitrașco Ștefan – cronică de familie*, în „Ariva Genealogică”, III (VIII), 1996, 3–4, p. 185–192.

¹⁴ V. mai sus, nota 3.

¹⁵ Cf. N. A. Ursu, *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă, opera lui Simion Dascălul*, în idem, *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, Iași, 1997, p. 22–93.

textului care a ajuns până la noi este Simion Dascălul. Analiza altor fapte de limbă a dus la concluzia că opera lui Grigore Ureche – care a stat la baza compilației lui Simion Dascălul – fusese redactată în limba slavă. Aceasta explică de ce, odată tradusă în vederea includerii în noua cronică, cea a lui Ureche nu a mai avut căutare și s-a pierdut. În lumina acestor constatări, care nu scad cu nimic însemnătatea lui Grigore Ureche, va trebui revizuit rolul lui Simion Dascălul ca *autor al primei cronici moldovenești în limba română*¹⁶.

Asemenea probleme ne întâmpină și în etapa care a urmat activității lui Simion Dascălul. Continuatorul său a fost, se știe, Miron Costin, care a dus povestirea istoriei moldovenești până la 1661 (începutul domniei lui Istratie vodă Dabija). Moartea acestui mare cărturar, în decembrie 1691, în împrejurările tragice cunoscute, a întrerupt, desigur, proiecte mai vaste; câțiva ani mai târziu, unul între fiii săi a putut gândi continuarea mării opere: Nicolae Costin, omul cel mai cult din Moldova acelor ani (un altul se afla la Istanbul: Dimitrie Cantemir). Pe Nicolae Costin, domnul Moldovei Nicolae Mavrocordat l-a însărcinat să scrie cronică domnească, la 1709; această operă s-a întrerupt și ea, prin moartea cărturarului în septembrie 1712, fiind împlinită apoi de Axinte Uricariul.

Cu aceasta, se părea că scrierea istoriei Moldovei s-ar fi oprit. Spre mijlocul veacului, dorind să continue această muncă, Ion Neculce se raporta la opera Costineștilor, observând că ei duseseră letopisețul până la domnia lui Dabija vodă: „Iară mai înnainte [adică *mai departe*] nu se găsește scris de Miron sau de fiu-său Nicolai. Poate-fi, de or fi și scrise de Nicolai logofătul, dar or fi poate-fi tănuite, și până acum la ivală n-au ieșit”. Neculce intuise corect situația reală.

Azi, avem la dispoziție, pentru perioada care începe cu domnia lui Dabija vodă (1661), nu mai puțin de **trei cronici**, redactate în Moldova, dar care au avut o circulație restrânsă (sau poate „dirijată” ?!) în epocă, așa încât Neculce – om cu mare autoritate și cu întinse cunoștințe între contemporani – nu a avut, pare-se, acces la ele, trebuind să reia firul expunerii de acolo unde îl părăsise Miron Costin. Toate aceste trei cronici pornesc de la 1661 și **sunt lipsite de numele autorului**. Când le-a publicat, în veacul al XIX-lea, Mihail Kogălniceanu le-a atribuit câte un autor, identificat de el printr-o sumară (dar totuși judicioasă !) critică internă. Și anume: 1) cronică pentru anii 1661–1705 a atribuit-o diacului de divan Neculai Muste; 2) cronică pentru anii 1661–1709 a atribuit-o lui Nicolae Costin; 3) iar cronică pentru anii 1661–1729 a atribuit-o lui Alexandru Amiras. Mai apoi, studiile critice ale lui Constantin Giurescu, tipărite înaintea Primului Război Mondial, au retras respectivelor scrieri paternitățile hărăzite de Kogălniceanu, așa încât autorii au devenit „Pseudo-Muste”, „Pseudo-Nicolae Costin”, „Pseudo-Alexandru Amiras” ! Primele două nici n-au mai fost reeditate, de la 1873–1874 încoace, iar cea de-a treia a fost retipărită în 1975, de profesorul Dan Simonescu sub titlul *Cronica anonimă a Moldovei (Pseudo-Amiras)* ! Cercetările ulterioare – mai vechi, ale profesorului Const. A. Stoide, și mai noi, ale profesorului N. A. Ursu – au redat lui

¹⁶ Cf. Ovidiu Pecican, *Lumea lui Simion Dascălul*, Cluj-Napoca, 1998. De același autor: *Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor, carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă, atribuit lui Grigore Ureche și compilat de Simion Dascălul*, ediție de ~, Cluj-Napoca, fără an (2012 ?).

Amiras paternitatea pierdută¹⁷, dar cronica a rămas tot cu vechea ediție, iar cercetătorii neavizați se lovesc de această realitate.

La fel stau lucrurile și în cazul lui Nicolae Costin. Pe căi diferite, doi cercetători, un istoric¹⁸ și un filolog¹⁹, au ajuns la aceeași concluzie: el este autorul celeilalte cronici anonime, pentru anii 1661–1709. Aceasta adevărește intuiția lui Neculce: Nicolae Costin a continuat opera tatălui său, ducând povestirea până la prima domnie a lui Nicolae vodă Mavrocordat, încât să dea cea dintâi istorie completă a Moldovei, de la începuturi până în zilele sale. Mai mult: el a prefăcut și toată partea veche, scriind un letopiseț de la „zidirea lumii” până la 1601.

Nelimpezirea la timp a divergențelor, dar și reticența în acceptarea revizuirilor, a condus, în 1987, la o situație tragi-comică. Au apărut, atunci, într-un volum, două cronici moldovenesti, una pentru anii 1733–1774 (având ca autor *Pseudo–Enache Kogălniceanu*), iar cealaltă pentru anii 1741–1769 (care ar fi fost scrisă de Ioan Canta). Numai că, scriind studiul introductiv, cercetătoarea Aurora Ilieș a ajuns la concluzia că autorul despre care se credea că ar fi identificat în chip sigur, Ioan Canta[cuzino], este, de fapt, arhimandritul putnean Vartolomei Mazereanu ! Această constatare, care nu putut determina, totuși, cuvenita schimbare pe coperta cărții, a fost validată de N. A. Ursu, care, în plus, a făcut și demonstrația că autorul celeilalte cronici este realmente Enache Cogălniceanu²⁰ ! Cu alte cuvinte, *Pseudo* și-a schimbat locul, marcând o schimbare radicală și a cunoștințelor noastre în domeniu...

Dar toate acestea rămân foarte departe de beneficiarii (utilizatorii) respectivelor ediții de cronici, care nu au cum să fie la curent cu dezbaterile științifice referitoare la autori și manuscrise și, implicit, nici cum să evite preluarea și perpetuarea atribuirilor eronate sau discutabile, cu tot ceea ce derivă din ele. E ușor de înțeles cât de folositoare ar fi, inclusiv pentru lumea științifică, reeditarea acestor cronici, împreună cu studiile critice referitoare la adevărații lor autori. O asemenea serie ar pune în lumină și efortul vechilor cărturari pentru scrierea istoriei noastre, un efort formidabil și continuu, dar așa de des primejduit ori chiar întrerupt fie de tragedii personale, fie de „cumplitele vremi” prin care a trebuit să treacă țara întreagă.

¹⁷ N. A. Ursu, *Paternitatea lui Alexandru Amiras asupra „cronicii anonime” a Moldovei de la 1661 până la 1729*, idem, *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, p. 160–182.

¹⁸ Alexandru V. Diță, *Reinterpretări și adăugiri la studiul cronicilor moldovene*, în „Revista de Istorie”, 32, 1979, 5, p. 875–893.

¹⁹ N. A. Ursu, *Nicolae Costin, autor al cronicii anonime a Moldovei dela 1661 până la 1709*, în idem, *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, p. 94–153.

²⁰ Cf. *Pseudo–Enache Kogălniceanu, Letopisețul Țării Moldovii de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733–1774)* <și> *Ioan Canta, Letopisețul Țării Moldovii de la a doua și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1741–1769)*, ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, studiu introductiv de Aurora Ilieș, București, 1987; N. A. Ursu, *Un cronicar moldovean nedreptățit: Ienache Cogălniceanu și Cronica lui Vartolomei Mazereanu, nu a lui Ioan Canta*, în idem, *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, p. 183–226 și, respectiv, 227–236.

La baza acestui text se află comentariul *Despre cronici și cronicari: probleme controversate*, citit la Radio Iași (trei episoade în emisiunea „Grai și suflet”, coordonată de d-na Camelia Savitescu) în toamna anului 1993, completat cu notele pentru referatul „*Cronicle minore*” ale Moldovei: o reconsiderare, prezentat în cadrul dezbaterii *Cronici și cronicari în Moldova secolelor XV–XVIII*, pe care am organizat-o la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” la 23 iunie 1994. Rădăcina acestor preocupări se află tocmai în 1973, când am propus profesorului Constantin C. Giurescu să dea revistei „Magazin Istoric” o „serie de articole grupate sub titlul comun *Cronici și cronicari*”; deși acceptată, propunerea nu a avut nicio urmare. Tot atâta „succes” a avut, în 1994, și inițiativa unei *ediții polemice* a tezaurului nostru cronicăresc, menită a apărea sub egida institutului mai sus numit.

Mitrofana și Nestor Ureche

PERSONALITĂȚI BÂRLĂDENE, CU RĂDĂCINI HUȘENE: OMUL POLITIC GHEORGHIȘ IAMANDI (1817-1904)*

Adrian BUTNARU

Frate cu colonelul N. Iamandi, fost aghiotant al domnului Al. I. Cuza, Gheorghieș era fiul postelnicului Dimitrie Iamandi de la Huși și al Smarandei Șarban¹. A început, în 1836, cursurile Institutului Sfinților Trei Ierarhi din Iași, pe cheltuiala Epitropiei². Apoi, în anul 1837-1838 figurează printre cursanții Academiei Mihăilene, din Iași, la secția umanistă, iar la finalul anului școlar, pentru rezultatele bune înregistrate, este premiat și i se acordă titlul „eminent”³. Nu întâmplător îl vedem efectuând traduceri din limba franceză, alături de colegii săi, printre acestea numărându-se o lucrare de istorisiri morale, *Oglinda faptei celei bune*⁴.

După finalizarea studiilor, intră ca funcționar în aparatul administrativ al țării, devenind agă, iar la finele lunii februarie 1841 îl vedem efectuând o călătorie de la Iași la Bârlad⁵. Apoi, în anul 1845, l-a găzduit la Bârlad pe episcopul de Huși, Sofronie Miclescu⁶. Tânăr fiind, este numit postelnic, conform unei mărturii de la mijlocul lunii ianuarie 1846, când îl regăsim pe drumuri, între Huși, unde îi era casa părintească, și Iași⁷. Mai târziu, în 1851, era „deplinitor datoriei dregătorești” la

¹ Potrivit unor liste electorale din ianuarie 1863, Gheorghieș Iamandi era prezentat cu vârsta de 46 de ani („Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor Unite”, nr. 1, din 2 ianuarie 1863), ceea ce ar indica anul nașterii 1817. Același an de naștere îl regăsim și la Elena Monu (*Familia Costache. Istorie și genealogie*, Editura Sfera, Bârlad, 2011, p. 158). În altă parte, aceeași autoare dă o altă dată a nașterii, respectiv 1823, dar indică corect anul morții 1904 (Elena Monu, *Case și destine: Tuduri*, în „Academia Bârlădeană”, anul XVI, 3 (36), trim. III, 2009, p. 3).

² Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. VII, Iași, 1886, p. 199. În registrul de școlari se menționa că este fiul agăi Dimitrie Iamandi și că are vârsta de 15 ani.

³ „Albina românească”, nr. 54, din 10/22 iulie 1838.

⁴ V. A. Urechia, *Istoria școalelor, de la 1800-1864*, t. I, București, 1892, p. 371. În „Albina românească”, din 1833-1834, se vorbește despre o reprezentare teatrală dată în limba franceză de elevii pensionului lui Quénim. La sfârșit s-a jucat o piesă în limba română, *Serbarea militară*, alcătuită și jucată de Matei Milu și colegii săi de școală: I. Diamandi, Alex. Mavrocordat, Filadelf Quénim, I. Crupenschi, Constantin Vârnăv, T. Brăescu, I. Docan, I. Negri, C. Crupenschi, I. Brănișteanu, I. Alecsandri, Gheorghe Diamandi, P. Docan și A. Kogălniceanu (*Bibliografia analitică a periodicelor românești, 1790-1850*, vol. I, partea a III-a, întocmită de Ioan Lupu, Nestor Camariano și Ovidiu Papadima, Editura Academiei, București, 1967, p. 967).

⁵ „Albina românească”, anul XII, nr. 18, din 2 martie 1841.

⁶ Costin Clit, *Documente inedite privind schitul Cruceanu*, în „Prutul”, anul IV, nr. 4 (35), aprilie 2004, p. 18.

⁷ „Albina românească”, anul XVIII, nr. 5, din 17 ianuarie 1846.

Bacău, apoi membru al Tribunalului ținutului Neamț⁸. Din 1855 îndeplinește funcția de „administrator al ținutului Tutova”⁹.

La fel ca fratele său Nicolae, nu a putut să stea deoparte de frământările politice ale vremii, care vor conduce la unirea celor două provincii românești extracarpătice. În casa lui Constantin Costache, unul dintre cei mai activi unioniști bârlădeni, aveau loc pe ascuns întrunirile acestora. La o astfel de întâlnire, din 23 martie 1857, se va constitui Comitetul Unionist al Bârladului și ținutului Tutova, ce îi avea ca membri pe postelnicul Gheorghieș Emandi, Constantin Costache, Emanoil Costin, aga Alexandru Romalo, Iacob Fătu, Ioan Popescu, Andrei V. Ionescu, V. Neculau, spătarul Ioan Buhnilă, Ștefan Dobrovici etc¹⁰. În jurnalul trimis Comitetului Electoral al Unirii din Iași, la aceeași dată, unioniștii bârlădeni declarau: „Acum când suntem sosiți în momentul de a împlini una din cele mai însemnătoare stipulări ale Tratatului de (la) Paris din 30 martie anul trecut, în privința noastră, moment solemn în care nația română din ambele Principate este chemată a se rosti asupra reorganizării sale: în fața comisarilor marilor puteri garante, în fața marilor noștri strămoși ce din înălțime ne privesc și în fața generațiilor viitoare cari au a ne cere seamă, de regularea sorții lor, simțind că este de o sfântă datorie pentru fiecare român ca mai înainte de a păși la săvârșirea unui act așa de mare, să se întrunească împreună spre a se înțelege și a se lumina în liniște asupra principiilor pe care trebuie să se întemeieze rostirea dorințelor țării. Subscriși deci, pătrunși de acest netăgăduit adevăr, acum când firmanul pentru convocarea Divanurilor Ad-hoc este citit și publicat, când comisia europeană este și sosită în Principate, întrunindu-se s-au unit și au adoptat în totul următoarele principii, cari sunt proclamate și adoptate și de frații noștri de o credință politică din ambele Principate”¹¹. În continuarea documentului, erau prezentate principalele dorințe ale românilor, precum unirea celor două țări într-un singur stat, neutralitatea, respectarea drepturilor Principatelor, a autonomiei lor, ereditatea șefului statului, toate acestea sub garanția colectivă a puterilor ce au subscris Tratatul de la Paris. Se mai preciza: „Ca și frații noștri din ambele Principate, suntem convinși că unirea este un principiu de progres pentru care și dorim să se introducă în țara noastră toate reformele care sunt în stare de a ne civiliza societatea și a ne întări nația, reforme întemeiate pe principiile dreptății, a legalității și ale respectului proprietății”¹².

În frunte cu Gheorghieș Iamandi, își lua și următorul angajament: „În respectul deci al principiilor de mai sus, subscriși hotărâsc: a) Ca fiecare să se silească în parte a convinge pe fiecare despre libertatea voinței ce toți avem de a ne rosti în privința reorganizării noastre, despre importanța faptei ce suntem chemați a săvârși și că onoarea nației cere ca fiecare român să nu se lase a se ademini de

⁸ Biblioteca Națională a României, fond *Kogălniceanu*, dosar 214 (în continuare vom cita BNR).

⁹ *Ibidem*; C. Gane, *Rădăcini. Romanul Măcișenilor*, București, 1947, p. 304.

¹⁰ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. IV, București, 1889, doc. nr. 988, p. 229.

¹¹ *Ibidem*, p. 230.

¹² *Ibidem*.

sfaturile rău voitorilor: b) Ca în timpul de alegerea deputaților pentru Divan, fiecare lepădând tot interesul lor personal, toate considerațiile deșerte, să se întrunească iarăși spre a proceda la alegerea unor oameni cari să exprime adevăratele dorințe ce sunt întemeiate pe drepturile și pe autonomia noastră; c) Ca acum de îndată să se formeze un Comitet, compus din nouă membri, cari punându-se în relație cu frații noștri de pretutindenea, să lucreze în conformitate cu principiile stipulate mai sus. Aceste fiind principiile și dorințele noastre, le subsemnăm cu numele nostru”¹³. Autoritățile bârlădene au aflat despre înființarea comitetului unionist și au luat măsuri severe împotriva membrilor, unii fiind arestați, alții destituiți din funcții¹⁴. La începutul lunii aprilie 1857, Comitetul Unionist a solicitat lăutarilor bârlădeni, adunați, conform tradiției, în Grădina Publică, să cânte și Hora Unirii. Dacă în prima zi (20 aprilie) autoritățile nu au intervenit, a doua zi, când mulțimea, în frunte cu marele postelnic Gheorghe Iamandi, a cerut să se reinterpreteze cântecul, lăutarii au refuzat, susținând că sunt amenințați cu bătaia¹⁵. Evenimentul a provocat îngrijorare la nivelul autorităților, după cum reiese dintr-o telegramă a prefectului ținutului Tutova, Dia, din 22 aprilie 1857, adresată ministrului de interne, în cadrul căreia este relatat evenimentul petrecut cu o seară înainte în Grădina Publică din Bârlad, afirmându-se că în fruntea adunării era „marele postelnic George Iamandi”¹⁶.

Ulterior, în data de 10/22 iunie 1857 îl vedem pe Gheorghieș printre semnatarii unui act de adeziune la Comitetul Unirii din Iași¹⁷. Apoi, la 5 decembrie 1858, era menționat ca alegător direct în ținutul Covurlui, cu un venit lunar de 1.000 de galbeni de la moșia Măcișani¹⁸. La 20 decembrie îl regăsim în lista deputaților aleși pentru Adunarea Electivă a Moldovei, din partea ținutului Tutova¹⁹ (în timp ce la Fălciu era fratele său, col. N. Iamandi). Faptul era confirmat la începutul anului următor, în articolul *Fisiologia alegerilor din Moldova*, publicat de Sion în ziarul „Românul”, în nr. din 3/15 ianuarie 1859. Se preciza că Gheorghieș Emandi, proprietar mic, a fost ales deputat alături de Iordache Gane, M. Costache și Iorgu Radu²⁰, fiind simpatizant al partidei lui Mihail Sturdza²¹. Andrei V. Ionescu, fost

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Marian Bolum, *Mișcarea unionistă în Bârlad și ținutul Tutova, 1856-1859*, în „Elanul”, nr. 75-78, mai-august 2008, p. 26.

¹⁵ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, doc. nr. 1064, din 21 aprilie 1857, p. 371; *Istoria Bârladului*, ediția a II-a, de Oltea Rășcanu-Grămăticu, vol. I, Editura Sfera, Bârlad, 2002, p. 241 (în continuare vom cita *Istoria Bârladului*).

¹⁶ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *op. cit.*, vol. IV, doc. nr. 1074, p. 386.

¹⁷ *Ibidem*, vol. III, București, 1889, doc. nr. 561, p. 553; *Istoria Bârladului*, p. 236.

¹⁸ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *op. cit.*, vol. VII, București, 1892, doc. nr. 2233, p. 998; Rodica Iftimi, Sorin Iftimi, *Alegătorii Divanului ad-hoc din Moldova (1857). Un manuscris necunoscut*, în IN (serie nouă), X-XII, Iași, 2009, p. 113.

¹⁹ Monitorul Oficial al Moldovei, nr. din 20 decembrie 1858, p. 1 (în continuare vom cita MOM); nr. din 1 aprilie 1860, p. 461 și 7 aprilie 1860, p. 475; idem, 22 februarie 1860, p. 333.

²⁰ Dimitrie A. Sturdza, J. J. Skupiewski, *op. cit.*, doc. nr. 2378, p. 104. Potrivit unui proces-verbal din 31 decembrie 1858, sunt proclamați deputații ținuturilor Țării de Jos: D. Iamandi

primar al orașului Bârlad și deputat în mai multe legislaturi, afirma că, în 1858, cu prilejul alegerilor pentru deputați în Adunarea de la Iași, care urma a efectua alegerea domnului Alexandru Ioan Cuza, făcea parte la Bârlad din colegiul I de alegători. În acest context, declara: „Am reușit să-l propun pe amicul meu, domnul Gheorghieș Emandi, care s-au și ales (deputat, *n. a.*). Pe atunci nu exista partidul liberal și cel conservator, ci numai partidul oamenilor cinstiți și buni patrioți (...). După alegerea nemuritorului Cuza, s-au desemnat două partide și adică partidul boierilor, numit conservator, și partidul liberal, compus din oameni care doreau toate libertățile pentru țara lor. De atunci am devenit adversari politici cu dl. Gheorghieș Emandi, dar prieteni am rămas până la moartea sa, pe care o regret mult”²².

Ca deputat, Gheorghieș a participat activ la inițierea unor acte legislative. Astfel, la 4/16 ianuarie 1859, alături de deputații Manolache Costache Epureanu, C. Rolla, Vasile Alecsandri, L. Rosetti, C. Hurmuzaki, C. Miclescu, L. Catargiu etc., semnează un amendament, prin care propun „un vot de recunoștință puterilor ce au subscris Tratatul de la Paris, pentru recunoașterea și garantarea drepturilor noastre (...), adăugând că, în cea mai sacră și mai vie părere de rău, au văzut că cea mai unanimă dorință a nației române din ambele Principate, adică Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat sub un singur principe, a rămas neîmplinită. Totuși nația română prețuiește în constituția dată Principatelor elementele ce ținesc la realizarea dorințelor de către adunările țărilor surori la 1857”²³.

Apoi, la 30 ianuarie/11 februarie 1859, este printre semnatarii unei propuneri de amendament, prezentată Adunării Elective a Moldovei, vizând suplimentarea Ministerului de Finanțe cu suma de cinci milioane de lei, considerată obligatorie „pentru întâmpinarea cheltuielilor de astăzi ale statului și acoperirea unora din deficitele anilor trecuți”²⁴. Ceilalți semnatori ai propunerii au fost deputați N. Mavrocordat, C. Miclescu, S. Catargiu, P. Rosetti, Grigore Sturdza, L. Catargiu, Iorgu Radu etc.

La 15 februarie 1859, Gheorghieș Emandi se alătură celorlalți semnatori ai unei telegrame adresate Adunării Elective a Munteniei, prin care comunicau următoarele: „Frați români. Înștiințarea ce am primit că și voi, ca inspirați de aceleași naționale simțăminte, ce de-a pururi ne-au ținut în strânse legături, și neavând alta în inimile voastre decât adevărata și stabila fericire a României, în unanimitate ați consimțit la alegerea făcută de noi, în persoana domnului Alexandru Ioan I; cea înștiințare a revărsat în inimile noastre bucuria cea mai desăvârșită,

și Gh. Iamandi, a căror validare nu a fost contestată (MOM, 15 ianuarie 1859, p. 1), iar la 2 mai 1859, în cadrul ședinței Adunării Elective, Gh. Iamandi este ales cu 35 de voturi între cei 7 membri ai comisiei pentru verificarea titlurilor deputaților noi, în urma demisiei lui Lascăr Catargiu și A. Teriachiu (idem, 11 mai 1859, p. 4); idem, 22 februarie 1860, p. 333; BNR, fond *Kogălniceanu*, dosar 214.

²¹ Dimitrie A. Sturdza, J. J. Skupiewski, *op. cit.*, doc. nr. 2426, p. 298.

²² I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. V, Huși, 1926, p. 264.

²³ *Ibidem*, doc. nr. 2427, p. 316-317; N. Copoiu, *Ianuarie 1859. <<Binele Principatelor unite și viitorul nației române>>*, în „Magazin Istoric”, anul X, nr. 1 (106), ianuarie 1976, p. 12.

²⁴ Dimitrie A. Sturdza, J. J. Skupiewski, *op. cit.*, doc. nr. 2541, p. 769.

pentru că, pentru a voastră ajutorință, după atâtea nenorocite secolii ce s-au strecurat asupra capetelor noastre, am izbutit a face ca să reînvie amorțirea României. Glorie dar vouă, fraților români, glorie de mii de ori. Glorie pentru că nobilele simțăminte, de care suntem caracterizați, v-au făcut a rămâne în a voastră hotărâre de unire și, prin aceasta, dimpreună cu toții, am reputat strălucita victorie. Primiți, dar, fraților, ale noastre sincere felicitări și aplaudări”²⁵.

Probabil în aceste împrejurări ale luptei boierimii bârlădene, de la mijlocul secolului al XIX-lea, pentru modernizarea țării, a avut loc și apropierea dintre Gheorghieș Iamandi și marele om politic Manolache Costache Epureanu (1820-1880)²⁶, de la care a cumpărat, la 20 martie 1868, casele din Bârlad ce fuseseră cândva ale lui Ioan Costache Epureanu, pe un loc de 236 stânjani în „mahalaua din gios de Cacaina”²⁷. Locul și casele au fost vândute în două etape, 1859 și 1868, aspect care reiese din certificatul eliberat de Casa proprietății moșiei târgului Bârlad la data de 17 aprilie 1873²⁸.

Un alt apropiat al lui Gheorghieș a fost boierului bârlădean Iorgu Radu. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, ziarul „Epoca”, din 19 iunie 1897, vorbea de soarta acestuia, care legase „o prietenie de mai bine de 40 de ani cu dl. Gheorghieș Emandi, stimatul nostru concetățean. Era unul dintre puținii prieteni cu care originalul Iorgu Radu a întreținut totdeauna bune relații, cu care se consfătuia și pe care îl vizita ori de câte ori venea în Bârlad de la moșia sa, Dealul Mare”²⁹.

La 12 octombrie 1860, Gheorghieș Iamandi figurează printre persoanele care au dreptul de a lua parte la alegerea membrilor Consiliului Municipalității, la Bârlad, pentru anul 1861³⁰, în 1863³¹, iar în noiembrie 1866 este ales deputat la colegiul IV Tutova³². Pentru o perioadă relativ lungă de timp nu îl mai regăsim pe Gheorghieș, fapt care s-ar putea datora prezenței sale în posturile de prefect de Covurlui (1871)³³ și Brăila (1873-1876)³⁴, în timpul guvernărilor conservatoare din

²⁵ *Ibidem*, doc. nr. 2548, p. 807.

²⁶ Laurențiu Chiriac, Mihai-Cristian Șelaru, *Manolache Costache Epureanu – omul epocii sale*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXX, vol. II, p. 234. O strânsă legătură a avut Manolache Costache Epureanu cu Iorgu Radu (1810-1900) și Iordache Lambrino (1821-1878), cf. Elena Monu, *Familia Costache*, p. 158.

²⁷ Locul caselor situat astăzi pe strada Gh. Emandi, nr 2, din Bârlad. Vezi și BNR, *Kogălniceanu*, dosar 215.

²⁸ Elena Monu, *Familia Costache*, p. 154.

²⁹ „Epoca”, seria II, anul III, nr. 484, din 19 iunie 1897.

³⁰ MOM, nr. din 12 octombrie 1860.

³¹ ASB, *Eugen D. Neculau*, dosar 51, fila 6.

³² Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească (1866-1900)*, Editura All, București, 1998, p. 168.

³³ Moise N. Pacu, *Cartea județului Covurlui*, părțile I și II, Galați, 1891, p. 318.

³⁴ ASB, *Eugen D. Neculau*, dosar 51, fila 6.

perioada anilor 1867-1895³⁵. Menține un strâns contact cu realitățile politice ale vremii, despre care se informa din ziarul „Românul”, la care avea abonament³⁶.

Un alt episod din anul 1877 este legat de vizita poetului Vasile Alecsandri, la Bârlad, fiind invitat de către *Comitetul doamnelor bârlădene* ce activau în cadrul Crucii Roșii Române, în scopul strângerii de ajutoare pentru răniții Războiului de Independență. Cu acest prilej, marele poet a fost găzduit în casa lui Gheorghieș Iamandi, care deținea „casa cea mai frumoasă din oraș”³⁷.

Tot în 1877, Gheorghieș figurează în lista eligibililor pentru Senat la județul Covurlui³⁸, iar în 1884 printre persoanele eligibile din județele Tutova și Covurlui³⁹, în timp ce fratele său, col. N. Iamandi, era la Iași⁴⁰. În cursul anului 1888 se implică iarăși în lupta politică pentru câștigarea unui post de deputat. Ziarul „Epoca”, din 22 ianuarie 1888, publica un denunț către regele Carol I, prin care mai mulți oameni politici din Bârlad, printre care și G. Iamandi, reclamau faptul că reprezentanții administrației nu respectă legile electorale în perspectiva alegerilor ce urmau să aibă loc în acel an⁴¹. În octombrie era ales deputat de Tutova⁴², cu un număr de 95 de voturi, din partea Partidului Conservator, alături de M. C. Epureanu, cu 117 voturi⁴³, de la liberali.

Ca deputat îl vedem propunând, la finele anului 1888, acordarea unor recompense familiei Câmpineanu, după decesul omului politic Ion Câmpineanu, din Muntenia, la data de 13 noiembrie 1888. În solicitarea sa amintea: „Se impune o sacră datorie reprezentanților națiunii a răsplăti, în persoana soției și a copiilor rămași în urma lui, serviciile aduse țării de defunctul soț și părinte, servind aceasta ca o patriotică încurajare pentru toți aceia care au abnegațiune, devotament și dezinteresare și servesc țara lor”⁴⁴.

Anul următor, în 1889, candidează la funcția de prefect de Tutova, în locul lui Gr. Șuțu⁴⁵. La 10 mai 1891 îl vedem implicat în limitarea efectelor inundațiilor din oraș, cauzate de topirea zăpezilor, iar prefectul ia măsuri de strângere de fonduri

³⁵ BNR, *Kogălniceanu*, dosar 214. Câteva documente în care apare ca prefect de Brăila sunt din perioada 11 ianuarie-15 februarie 1876 (Monitorul Oficial al României, nr. 82, din 12/24 aprilie 1877, nr. 83, din 13/25 aprilie 1877 – în continuare vom cita MOR).

³⁶ „Românul”, din 23 martie 1866.

³⁷ N. Petrașcu, *Icoane de lumină*, vol. I, București, 1935 (pagina de internet http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/alecsandri-omul).

³⁸ MOR, nr. 28, din 6/18 februarie 1877.

³⁹ Idem, nr. 88, din 24 iulie/5 august 1884.

⁴⁰ Idem, nr. 115, din 26 august/7 septembrie 1884.

⁴¹ „Epoca”, nr. din 22 ianuarie 1888.

⁴² Idem, nr. din 14 octombrie 1888; MO, nr. 195, din 3 (15) decembrie 1888. Un altă mențiune ca deputat este din 29 martie 1890 (Victor Gervescu, *Biserica „Roznovanu”. Monografie cu un apendice și schița neamului Rusetesților*, 1915, p. 6).

⁴³ „Epoca”, anul III, nr. 886, din 14/26 octombrie 1888; anul IV, nr. 1010, din 30 martie/11 aprilie 1889.

⁴⁴ Idem, nr. din 17 noiembrie 1888.

⁴⁵ Idem, anul IV, nr. 1061, din 2 /14 iunie 1889. „România liberă”, din aprilie 1889, anunța că „prefectura Tutovei s-a promis deputatului G. Iamandi”, iar „deputații liberali ai Bârladului nu se arată mulțumiți de această perspectivă” („România liberă”, anul XIII, nr. din 19 aprilie 1889).

din donații⁴⁶. Pentru următoarea legislatură, îl regăsim în 1891 în lista cu persoanele eligibile la Senat din județul Tutova, alături de Iordache Iamandi⁴⁷. În urma alegerilor din februarie 1892, nu ocupă postul de deputat, iar la colegiul I Tutova a fost aleasă o rudă îndepărtată a sa, Iancu G. Diamandi, împreună cu Gr. Șuțu⁴⁸.

Între anii 1892-1895 deține funcția de prefect de Tutova, fiind șeful conservatorilor din județ și, cu toate că ducea o viață modestă și retrasă, a reușit să-și mențină prestigiul în cadrul luptelor politice bârlădene⁴⁹. La 27 mai 1892, Gheorghieș D. Emandi primea ordinul „Coroana României”, cu ocazia aniversării înscăunării regelui Carol I⁵⁰.

Ca lider al Partidului Conservator din Bârlad⁵¹, a desfășurat o bogată activitate. Îl vedem cum, în noiembrie 1896, solicită orașenilor să se întrunească pentru data de 10 noiembrie, în scopul de a protesta față „de lovitura dureroasă dată Bisericii Ortodoxe Române, prin depunerea cu silnicie a IPSS mitropolitul primat Ghenadie Petrescu”. Semnează apelul și Teodor G. Emandi, fiul său⁵². La 16 septembrie 1898, cu prilejul întrunirii Comitetului Executiv al Partidului Conservator din Bârlad, sub președinția sa, au fost purtate discuții „asupra situației politice în vederea alegerilor comunale”, sens în care se concluzionează asupra necesității conlucrării cu gruparea junimistă⁵³. La o altă ședință, din 4 octombrie 1898, același comitet și sub aceeași președinție a hotărât programul de luptă în viitoarele alegeri comunale și „a decis în unanimitate să nu cruțe nici un sacrificiu pentru o luptă energică”. În acest scop s-a ales următoarea comisie, care va avea să se ocupe de campania electorală: Gh. Emandi, Ioan Vârgolici, Colonel Rentz, Grigore Stamatescu, Constantin Slobozeanu, Jenică Lupu, Gregoriade și Mihalache Gheorghiu⁵⁴.

În vara lui 1899, Gheorghieș D. Iamandi este ales senator de Tutova, la colegiul I⁵⁵, iar la 19 octombrie 1902 sosea la Bârlad, în campanie electorală, Take Ionescu, care la acea dată încă nu-și înființase propriul partid și era președinte de onoare al Partidului Conservator din Tutova. A fost întâmpinat la gară, la scara trenului, de prefectul Gheorghieș Iamandi, după care a fost organizată o întrunire politică în casele avocatului Theodor Emandi, fiul prefectului⁵⁶. Gheorghieș Iamandi a moștenit de la părinți moșia Măcișani, din ținutul Covurlui, pentru apărarea căreia se judecă o lungă perioadă de timp, între anii 1854-1861, cu

⁴⁶ MO, nr. 38, din 21 mai/2 iunie/1891.

⁴⁷ MOR, nr. 1, din 2/14 aprilie 1891; MO, din 6 martie 1892.

⁴⁸ Idem, nr. 252, 15/27 februarie 1892.

⁴⁹ Zeletin, C. D., *Principesa Elena Bibescu, marea pianistă*, Editura Vitruviu, București, 2007, p. 55.

⁵⁰ MOR, nr. 93, din 23 iulie/9 august 1892.

⁵¹ „Epoca”, seria II, anul III, nr. 421, din 8 aprilie 1897; anul IV, nr. 748, din 28 aprilie 1898.

⁵² Idem, seria II, anul II, nr. din 23 aprilie 1896; nr. 300, din 10 noiembrie 1896.

⁵³ Idem, seria II, anul IV, nr. 873, din 23 septembrie 1898.

⁵⁴ Idem, seria II, anul IV, nr. 885, din 7 octombrie 1898.

⁵⁵ Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească*, p. 235.

⁵⁶ Sorin Popescu, *Câteva date noi cu privire la familia de boieri moldoveni Emandi*, în „Palatul de Justiție”, serie nouă, anul XXII, nr. 10/2011, p. 14.

Alecu Mavrocordat, proprietar al moșiei Puțani⁵⁷. În calitate de moștenitor, la 18 octombrie 1859, Prefectura ținutului Tutova îl chema pentru a participa la alegerea părții sale de moșia Puțanii⁵⁸. Apoi, la 6 noiembrie 1859, garanta cu moșia Măcișani, în valoare de 27.984 de galbeni, pentru Gh. Gâlcă, ce a luat în posesie o moșie a clerului, în valoare de 3.500 de galbeni⁵⁹. Probabil de aici ridica un venit de 3.031 de galbeni, potrivit unor liste electorale din ianuarie 1863, când era alegător direct de district la ținutul Covurlui⁶⁰.

La 19 octombrie 1881, vinde Măcișanii către Constantin Malaxa, pentru 37.000 de galbeni, însă imediat reziliază contractul, pe motiv că vânzarea fusese fictivă. Ca urmare, la 10 decembrie 1881 era tot în posesia lui Gheorghieș Iamandi, iar inginerul hotarnic al ținutului Tecuci îi chema pe toți vecinii să se prezinte în data de 22 aprilie 1882 pentru a i se face hotarnica⁶¹. Atât Gheorghieș, cât și Malaxa se judecă mai mulți ani, până la 24 ianuarie 1884, când Înalta Curte de Casație a consfințit rezilierea contractului de vânzare⁶². O dată eliberat, caută alți cumpărători și, la 25 septembrie 1884, vinde moșia către Carolina Sechiari, pentru o sumă mai mare, de 46.000 de galbeni⁶³. Păstrează însă o vie la Cleni, din comuna Măcișani, în mărime de opt pogoane sau două fâlcii și 32 de prăjini, dar pe care o închiriază pe perioade succesive între 1880-1885 cu 40 de lei anual și între 1887-1890 cu 76 de lei și o garanție provizorie de 152 de lei⁶⁴.

De asemenea, a mai moștenit de la tatăl Dimitrie și casa părintească din Huși, dar pe care o vinde mamei sale Smaranda Iamandi, la 23 august 1850⁶⁵.

Nu cunoaștem date care să ateste ctitorirea de biserici sau sprijinirea actului religios. Îl regăsim, totuși, implicat de-a lungul vieții în acțiuni caritabile. La 1897 era însărcinat cu realizarea unei liste de subscripție pentru ridicarea unui monument dedicat lui Alexandru Lahovari. El însuși a oferit 20 de lei, iar fiul Theodor a dat suma de 100 de lei⁶⁶. Anul următor, după alegerile din toamna anului 1898, bărlădenii au propus să se aleagă un Comitet Central, care să acționeze pentru

⁵⁷ ASI, *Divanul Domnesc*, 54/1854.

⁵⁸ MOM, 9 octombrie 1859, p. 30.

⁵⁹ Idem, 6 noiembrie 1859, p. 10.

⁶⁰ „Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor Unite”, nr. 1, din 2 ianuarie 1863.

⁶¹ MOM, nr. 209, din 17/29 decembrie 1881.

⁶² BNR, *Kogălniceanu*, dosar 603. O parte din moșia Măcișani, plasa Siret, jud. Covurlui, fusese arendată de tatăl Dimitrie Iamandi cu mult înainte către Alexandru Malaxa, iar în 1853 cel din urmă îl dăduse în judecată pe fiul Gheorghieș (*ibidem*). Din perioada anilor 1864-1885 s-au păstrat numeroase documente ale lui Gheorghieș Iamandi cu privire la situația moșiei sale Măcișani (în suprafață de 1.700 de fâlcii), reprezentând: procese-verbale, adeverințe și chitanțe de plată, hotărâri judecătorești, contracte de arendare și acte de învoială, cărți de hotărnicie, măsurători și ridicări de plan, gajări pentru un împrumut la Creditul Funciar Rural (BNR, *Kogălniceanu*, dosar 215); „Epoca”, seria II, anul II, nr. 217, din 31 iulie 1896.

⁶³ BNR, *Kogălniceanu*, dosar 622; C. Gane, *Rădăcini*, p. 305.

⁶⁴ MO, nr. 10, din 12 (24) aprilie 1885; nr. 52, din 7 (19) iunie 1887; nr. 62, din 1 iulie/19 iulie 1887; nr. 80, din 12 (24) iulie 1887.

⁶⁵ ASI, *Documente*, p. 769/doc. nr. 120.

⁶⁶ „Epoca”, seria a II-a, anul III, nr. 502, din 8 iulie 1897.

ridicarea unei statui a lui Manolache Costache Epureanu. Lista de subscriere – publicată la finele lunii octombrie din același an – arată că orașenii au susținut cu 100 de lei, iar Gheorghieș Iamandi și dr. Alexandru Șabner-Tuduri au dat câte 40 de lei fiecare⁶⁷.

A continuat să-și cultive înclinațiile de traducător, exersate din tinerețe, aducând în fața publicului român lucrarea *O carte plină de enigme*, de F. Löve⁶⁸. Gheorghieș Iamandi a fost căsătorit de două ori, mai întâi cu Clara Gherghel (fiica Sofiei Costache, n. 1829 - † 10 iulie 1854, la Iași⁶⁹), apoi, după data de 8 iunie 1861⁷⁰, cu Tuduri Catinca⁷¹. Din căsătoria cu Clara, s-au născut doi copii: *Dimitrie* și *Alexandru*, fapt ce reiese din testamentul Sofiei Costache, din 15 aprilie 1860: „Din averea mea ce va rămâne după trecerea mea din viața aceasta vremelnică să va osăbi 1.000 galbeni pentru înmormântarea trupului meu și pentru acele până la 7 ani griji a sufletului meu, după regulile și obiceiul religiei noastre ortodoxe cu care însărcinez pe ginerele meu de fiică, Gheorghieș Iamandi, care de îndată după săvârșirea mea din viață va lua suma arătată fără de nicio garanție și fără de cea mai mică îndatorire de a da cuiva vre-o samă despre a lor întrebuințare, având eu deplin încredere în caracterul său cel onorabil. (...) O parte din moștenire o las copiilor Dimitrie și Alexandru, fiii ginerei mele Gheorghieș Iamandi, făcuți cu prea iubita mea fiică Clara, răposată acum. Această moștenire o las nepoților mei de fiică, cu îndatorire de a da din ea executorul testamentului meu la Sf. Mănăstire Neamț legatam de 100 de galbeni, pentru pomenirea sufletului meu și a tot neamului meu. (...) Executor testamentului meu las tot pe preaiubitul meu ginere, dumnealui

⁶⁷ Laurențiu Chiriac, Mihai-Cristian Șelaru, *Manolache Costache Epureanu – omul epocii sale*, în AMM, XXX, vol. II, p. 238.

⁶⁸ „Convorbiri literare”, anul XIII, Iași, 1880, p. 1.

⁶⁹ Decesul a fost raportat la data de 5 octombrie 1854 (Mihai-Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: vidomostiile deceselor boierești (1834-1856)*, III, în „Arhiva Genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, p. 185).

⁷⁰ Costin Clit, *Documente hușene*, vol. I, doc. nr. 332, p. 288-289. La această dată, consulatul austriac intervenea în problema divorțului Catincai, de religie ortodoxă, de primul soț, medicul bârlădean Moritz Șabner, de religie catolică, după numai trei ani de conviețuire, în care au născut un fiu. Potrivit documentului, „după trii ani însă au părăsât dumneai Catinca casnica viețuire cu bărbatul său, fugind la părinții săi, luând și copilul în urmă, cari Episcopia de Huși prin oficia sa către domnul protoereu Dispărțirii I a Tutovei din 13 mai 1861 supt no. 360 facu cunoscut dumneai Catinca că pocăința ce arată că au trăit în căsătorie cu dumnealui doctor de religia catolică i să primești” (*ibidem*).

⁷¹ Alecu Tuduri a avut un fiu, Ion (căsătorit cu Sevastia Gane, mătușa scriitorului Constantin Gane), și două fete: Catinca și Maria, măritată Dăscălescu. Catinca a avut doi soți: cu primul, medic, pe nume Saabner (ceh de origine), l-a avut ca fiu pe doctorul Alexandru Saabner-Tuduri. Din cea de-a doua ei căsătorie (contractată probabil după anul morții lui Saabner, 1868, în conformitate cu René Duda, Marcel Vainfeld, Vasile Palade, Nicoleta Arnăutu, *Contribuție la istoricul medical al orașului în secolul al XIX-lea - date epigrafice*, în *Bârladul odinioară și astăzi. Oameni și fapte*, vol. II, f.a., sub redacția lui Romulus Boteanu, p. 553-554), cu boierul bârlădean Gheorghieș Emandi, a avut urmași cu numele Emandi - și ulterior, prin căsătorie - Ghyka (Mihai Sorin Rădulescu, *Bârlădeni de altădată*, în „Ziarul Financiar”, nr. din 24 septembrie 2008).

Gheorghieș Iamandi, care sunt convinsă că să va sângui a-l duce într-un întocmai împlinire, aceasta fiind voința mea cea de pe urmă”⁷².

Alexandru (fiul lui Gheorghieș) a fost căsătorit cu Eliza Polizu, legătură din care s-a născut *Margareta* (căsătorită cu un Anastasiu)⁷³.

A doua soție a lui Gheorghieș, Catinca, fată cu stare, cu care s-a căsătorit la Biserica Domnească din Bârlad⁷⁴, i-a adus pe lume doi fii și o fiică: *Ion*, *Theodor* (1868-1942, devenit diplomat la Belgrad și Praga) și *Smaranda* (care au crescut alături de ceilalți copii ai tatălui, din prima căsătorie cu Clara Gherghel). Pe lângă cei amintiți, este posibil ca Gheorghieș să mai fi avut încă un fiu, din căsătoria cu Tuduri Catinca, pe nume *Nicolae* (1866-1878), decedat la vârsta de doar 12 ani⁷⁵, informație consemnată pe placa de mormânt a familiei Tuduri, din cimitirul *Eternitatea*, din Bârlad⁷⁶. La 12 noiembrie 1884, Gheorghieș și Catinca au divorțat, după cum ne confirmă un certificat emis celei din urmă de către Tribunalul Tutova la data de 11 aprilie 1888⁷⁷. Ulterior, soția Catinca, care și-a reluat numele Tuduri, a revenit în casa părintească din str. Belvedere, din Bârlad, alături de cei trei copii în viață. Pentru a le asigura fiilor banii necesari continuării studiilor universitare, la 7 februarie 1892 a contractat un credit în sumă de 9.000 lei, de la Societatea Creditului Funciar Urban, din Iași, oferind ca ipotecă imobilul în care locuia. S-a obligat să plătească împrumutul și dobânzile, împuternicindu-l cu îndeplinirea formalităților pe fiul Theodor Emandi, absolvent de curând al Facultății de Drept din Iași⁷⁸.

Dacă Iacov Antonovici, episcopul cârturar, spunea despre Gheorghieș că făcea parte din „lumea cea mai de frunte din Bârlad”⁷⁹, Constantin Gane, în romanul *Rădăcini. Romanul Măcișenilor*, îi prezintă astfel principalele repere ale vieții: „După unire, conservator înfocat, Gheorghieș Emandi fu ales deputat de la 1860 la 1863. Din nou deputat după căderea lui Cuza, în noiembrie 1866, fu numit apoi prefect de Tutova în locul lui Ion Paladi. În 1873 fu prefect de Brăila până în 1876,

⁷² MOM, nr. din 18 mai 1860, p. 608.

⁷³ ASB, *Eugen D. Neculau*, dosar 51, fila 5.

⁷⁴ Elena Monu, *Case și destine: Tuduri*, p. 3.

⁷⁵ Cercetare efectuată de autor la cimitirului *Eternitatea* din Bârlad.

⁷⁶ Adrian Butnaru, *Epurenii. Timpuri și oameni*, Editura Pim, Iași, 2010, p. 156. Vezi și *Reprezentanți de seamă ai familiei Iamandi, în preajma și după unirea Principatelor Române*, în „Revista istorică”, t. XXII, 2011, nr. 5-6, p. 536. Pe aceeași piatră funerară figurează și Alecu Tuduri (n. la 1805), socrul lui Gheorghieș Emandi și bunicul lui Nicolae G. Emandi. Pe piatră sunt trecuți și Tersefla Tuduri (1813-1886), probabil soția lui Alecu Tuduri, soacră a lui Gheorghieș Emandi, și Ioan A. Tuduri (1837-1887).

⁷⁷ Document original, pus la dispoziție de către Elena Monu, din Bârlad, căreia îi mulțumesc și pe această cale.

⁷⁸ Elena Monu, *Case și destine: Tuduri*, p. 3. Peste câțiva ani, Catinca Tuduri a ipotecat iarăși casa, pentru un credit de 6.000 de lei, luați de la Julieta Bușilă. Întrucât nu a returnat decât o parte din sumă, creditorii au dat-o în judecată, procesul derulându-se între anii 1901-1904, Catinca fiind reprezentată prin fiul ei, avocatul Theodor G. Emandi. În final, creditorii câștigă procesul, iar prin sentința tribunalului Tutova, din 20 noiembrie 1904, casa este pierdută (*ibidem*).

⁷⁹ I. Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad. Ioan Popescu*, Huși, 1928, p. 356.

iar mai târziu, în 1891, prefect de Covurlui și de la 1892 la 1895 din nou de Tutova. În 1900, își va regula drepturile de pensie și va muri abia, bătrân, în anii dintâi ai veacului nostru, în 1904. Iar însurat fusese de două ori: întâi, foarte tânăr, cu Clara Gherghel de la Botoșani, care-i dăruise trei feciori, pe Dumitru, pe Alexandru și pe Gheorghe, mort copil la vârsta de două luni. Dară această soție Clara se stinse și ea în floarea vârstei, la vreo 25 de ani, în iunie 1854. Mult mai târziu, se însură a doua oară, cu o bârlădeancă, Catinca Tuduri, cu care mai avu trei copii: Teodor, Ionel și Smaranda. (...) Acesta fusese fiul lui conu Dumitrachi și al Smarandei, un om mereu în căutare de bani, pentru a face, potrivit vremii, politică, pentru a-și crește copii, pentru a face față, la Bârlad și la București, îndatoririlor sociale la care-l obliga viața boierească din care se trăgea”⁸⁰.

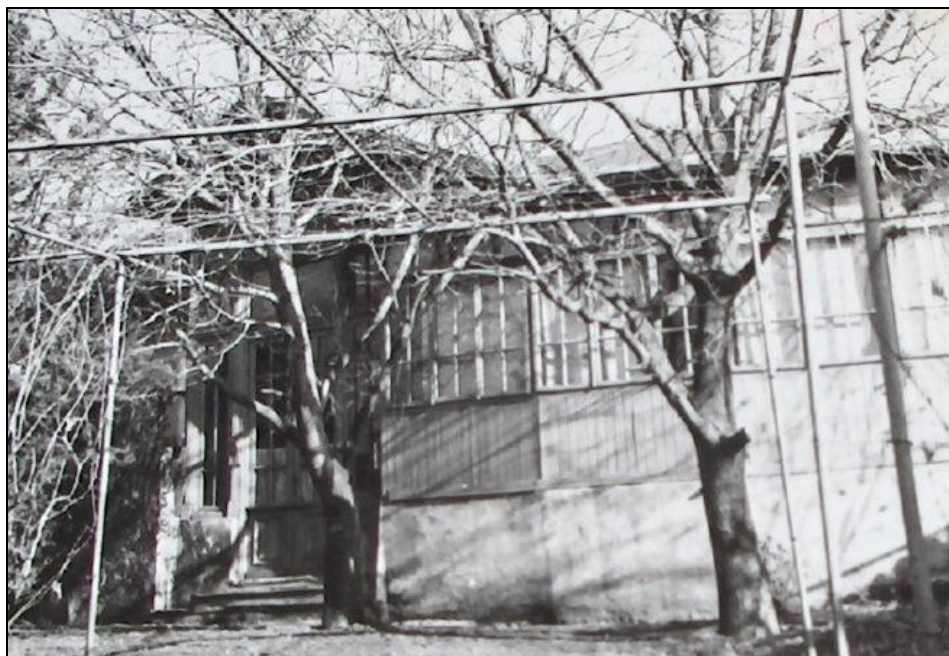
A fost o personalitate complexă, un politician abil, care s-a implicat în dezvoltarea orașului Bârlad. Nu întâmplător, la doar patru ani de la moarte, la 17 ianuarie 1908, deja era consemnată în acest oraș strada Gheorghieș Emandi⁸¹, care există și în prezent.

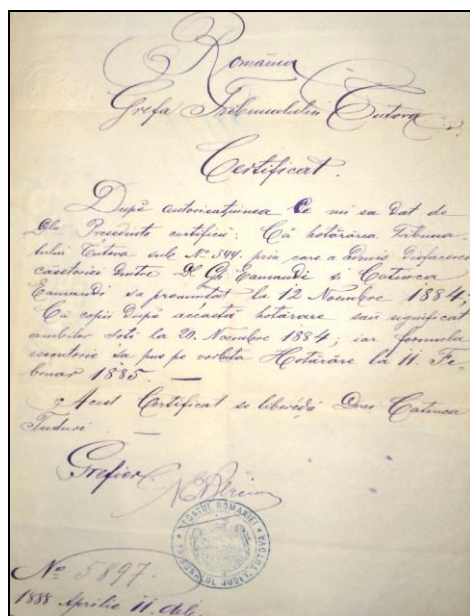
Diplomatul Theodor Emandi (1868-1942), fiul lui Gheorghieș Iamandi.

⁸⁰C. Gane, *Rădăcini*, p. 304.

⁸¹MO, nr. 229, din 17/30 ianuarie 1908.

Casa Gheorgheș Iamandi din Bârlad

Certificatul de despărțire dintre Gheorgheș Iamandi de Catinca Tuduri.

Mormântul lui Nicolae G. Emandi, fiul lui Gh. Emandi, și al bunicii săi Alecu și Terse fl. Tuduri.

CUM DEVENEAÎ „PRIVILEGHIET”. DESPRE STATUTUL SOCIAL ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Lucian -Valeriu LEFTER

Reminiscentele societății medievale, fundamentată pe ierarhie și privilegiu, au dăinuit până târziu în lumea românească. Prin aplicarea principiilor Convenției de la Paris, în 1858 au fost eradicate vechile cutume autohtone, cu consecințe ulterioare care au zdruncinat fundamental vechea societate moldo-valahă. În satele răzășești moldovenesti, în care locuia descendența mai mult sau mai puțin pauperizată a vechii boierimii, răzeșimea¹ din care făceau parte mazilii sau treptele „privileghiete”, idealul fiecărui tânăr căsătorit era urmărirea unui *cursus honorum*, prin urcarea treptelor spre vârful piramidei sociale. Toate năzuințele și eforturile erau menite să slujească acestui scop. Nu enunțăm aici lucruri neștiute, însă orice document descoperit în fonduri arhivistice neumblate constituie o nouă contribuție la lămurirea acestei probleme fundamentale a funcționării vechii societății românești, prin cunoașterea resorturilor acesteia.

În ținuturile din sudul Moldovei această categorie socială era mai numeroasă, fiind multe sate răzășești unde locuitorii mai înstăriți puteau deține, în virtutea descendenței, titluri care le dădeau dreptul la scutiri fiscale². Sub denumirea generică a „privileghietilor” regăsim pe cei aflați pe diferite „trepte privileghiete”³, făcând parte din categoria micilor boieri de țară sau boierinași⁴, scutiți de obligații fiscale, precum îi găsim, de pildă, înșirați în cataografile anilor 1831, 1838 sau 1845: neamurile, vel căpitanii, căpitanii, vornicii de poartă, porușnicii, postelniceii, polcovniceii, ispravnicii de aprozi sau de copii de casă, vatazii moșiilor boierești și cei apărați de cărțile Ocârmuirii. De asemenea, întâlnim pe mazili, ruțași și ruptele vistieriei, pe neguțitori și tagma bisericească. Apartenența la starea „privileghietilor” era de natură ereditară. Prin însăși numele lor, mazilii păstrau „amintirea boieriei”⁵ și au luptat mereu pentru menținerea privilegiilor, precum au procedat și ceilalți privileghietii; plăteau birul în dajde, individual precum boierii, nu în cislă precum țărani, deseatină (dijma) la stupi, mascuri sau sfini (porci), apoi și la vin, o plăteau redus, adică „boierește”, nu „țărănește” (în întregime). Din această cauză, evident că mulți ar fi vrut să beneficieze de privilegii, motiv pentru care Alexandru vodă Ipsilanti a stipulat „să rămâie mazili și neamuri numai cei ce să trag

¹Pentru o perspectivă nouă asupra problemei răzeșilor, v. Lucian-Valeriu Lefter, *Răzeși și legende. Imagine și document*, în vol. *Putna, ctitorii ei și lumea lor*, București, 2011, p. 107-122.

²*Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, editată de Corneliu Istrati, Iași, 2009, p. 31.

³*Condica Vistieriei Moldovei din anul 1803*, editată de Corneliu Istrati, Iași, p. 2010, p. 34.

⁴*Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, de Corneliu Istrati, Iași, 1979, p. VIII.

⁵*Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988, p. 285 (*mazil*, voce: Petre Strihan).

din mazili și neamuri”, condiție menținută și de Regulamentele Organice, mazili fiind numai „cei care vor fi cu adevărat drepti feciori de mazili și de ruptași”.

Accidentele vieții sunt în măsură să illustreze unele aspecte cotidiene, care ar fi rămas altfel necunoscute. De aceea, n-am fi știut nicicând condițiile accederii răzeșului Ioan Motăș din Oșești spre prima treaptă a ierarhiei „privileghiilor”, categorie socială rezervată doar pentru „ficioarii de privileghieți, mazilo-ruptași, rupte a vist(ieriei), preoți și diaconi căsătoriți și neîntrați la nici o rânduială”, dacă acestuia nu i-ar fi murit tatăl pe neașteptate.

Ioan era fiul din prima căsătorie a lui Maxim Motăș cu Paraschiva, născut pe la 1819. La scurtă vreme după nunta fiului său, petrecută în toamna anului 1846, Maxim a murit, motiv pentru care un rest din zestrea cuvenită a rămas în casa părintească. La 11 ianuarie 1847, Ioan Motăș înaintează o jalbă judecătorei ținutului Vaslui, cerând împlinirea promisiunii tatălui său, aceea „ca sângur părintili meu să cheltuiască di a mă rădica treaptă privileghet, să-mi facă contăș, antieru de cutnii și un tacâm pentru cai”, pe care încă nu le primise. Nici în următorii doi ani nu avea să le primească, încât a înaintat o altă jalbă judecătorei, la 22 martie 1849, însoțită de o mărturie, cerând de la epitropii averii tatălui său „un contăș [de] postav blănit cu vulpe pisti tot, un antieru [de] cutnii, un tacâm di șă, adecă șaoa înbrăcată toate ale ei presur [măsură – n. n.], frâu și căpăstru”.

Pentru intrarea în rândul „privileghiilor” nu numai proprietatea funciară și dovada descendenței boierești era valabilă, ci și faptul deținerii „costumului” aferent acestei stări sociale: *anteriul de cutnie* – haină boierească lungă până la glezne, confecționată dintr-o țesătură de mătase cu urzeală de bumbac; *contășul* – haină luxoasă de iarnă, lungă, îmblănită cu piei scumpe, purtată de boieri; *tacâmul sau harnașamentul* calului cu cele necesare, și, desigur, *calul*. Ioan Motăș avea nevoie de toate acestea pentru a intra în tagma privilegiată, iar suma necesară, menționată în documentele amintite, se ridica la 25 de galbeni, din care Ioan primise doar 16 galbeni prin zestre. În cele din urmă, Ioan sin Maxim Motăș, după cum însuși iscălește, reușește să obțină cele necesare rangului, căci la 1853 deținea titlul de șetrar⁶, proprietar în Oșești, apoi alegător în Divanul ad-hoc al Moldovei, la 1857. Nu s-a bucurat multă vreme de privilegiile conferite de rang, acestea fiind abolite la 1858. În ziua când șetrarul a închis ochii, la 9 aprilie 1873, vechea lume dispăruse de ceva vreme. Din căsătoria sa cu Smaranda, au rezultat doi copii: 1. Mihail, născut în 1852 la Oșești, căsătorit cu Maria, cu care a avut o fiică,

⁶ Arhivele Naționale Iași, *Secretariatul de Stat*, dos. 344/1835-1853. În condica rangurilor boierești este înregistrat Ioan Motăș în rang de șetrar, la 22 mai 1853 (nr.102); de asemenea, lista celor care au primit ranguri civile publicată în Adaos la *Buletin, foaea publicațiilor oficiale a Moldovei*, nr.23 și 24, Adaos la *Foaea* nr. 62, Iași, 6 august 1853, unde găsim pe „D(umnealui) Ioan Motăș sătrar”. Încadrat la proprietarii mici, șetrarul Ioan Motăș era alegător de gradul al doilea, la 1857, împreună cu pitarul Mihalachi Motăș și un alt Ioan Motăș (*Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. VI, partea I, p. 26). În lista cu toate persoanele care au „dritul de a alege deputații lor la Divanul Ad-hoc”, publicată la 1 iunie 1857, este menționat, la nr. 68 (din 153 de alegători ai ținutului Vaslui), „Șat(rarul) Ioan Motăș, proprietatea Oșeștii” (*Buletin Oficial Extraordinar a Prințipatului Moldovei*, nr. 3, Iași, 1 iunie 1857).

Paraschiva (n. 1884), măritată la 9 februarie 1902 cu Neculai Holban (n. 1881); 2. Zoia, născută în 1856 la Oșești.

Ioan Motăș urcă treptele ierarhice mai sus decât tatăl său, Maxim, care obținuse doar titlul de postelnicel la 1817, ajungând șetrar, dar, acum, la crepusculul unei epoci, titlul său nu mai avea prestanța din vremurile trecute. Aparținea însă unei vechi și numeroase familii boierești și răzășești din ținutul Vasluiului⁷. Postelnicelul Maxim Motăș a trăit în Oșești, unde se căsătorise, dar se născuse la Chetrești. A murit în puterea vârstei, la 1846, rămânându-i orfani copii din a doua căsătorie; a moștenit rangul tatălui său, Simion, care fusese tot postelnicel. Frații săi, Gheorghe și Mihalachi, au avut ranguri mai mari și au trăit mai mult. Cel dintâi, Gheorghe, născut pe la 1798 la Chetrești, a ajuns stolnic, s-a căsătorit la Ipatele, unde a și fost înmormântat la 1878. Mihalachi a locuit la Chetrești, trăind între anii 1808 și 1887, a fost pitar apoi a urcat până la treapta de sulger; a fost ales la 1857 din rândul micilor proprietari din ocolul Stemnic, ținutul Vaslui, ca deputat în Divanul ad-hoc al Moldovei

Din stolnicul Gheorghe Motăș curge o ramură importantă a familiei, din care amintim: Iorgu Motăș (1845-1924), primar în Oșești, deputat în Parlamentul României la începutul secolului al XX-lea; judecătorul Constantin Gh. Motăș (1871-1927), senator, și fratele acestuia, avocatul Eduard Motăș (1876 – 1931), primar și prefect de Vaslui, senator; academicianul Constantin Motăș (1891-1980) și fratele acestuia, economistul Camil Motăș (1893-1978) și mulți alții. Nu uităm însă nici pe alți membri ai familiei: Ioan N. Motăș (1850-1927), om de afaceri, industriaș și filantrop, proprietarul dispărutelor Case Motăș din Piața Unirii – Iași, generalul de corp de armată Dumitru I. Motăș (1879-1943), profesorul universitar Constantin Șt. Motăș (1869-1931), fondator al Facultății de Medicină Veterinară din București sau inginerul Constatin I. Motăș (1887-1976), fondator al Societății de Gaz Metan din România.

Însă pe strămoșii tuturor acestor reprezentanți ai elitei constitutive a României moderne, al căror statut era definit prin descendența din vechile familii boierești ale țării și care luptau pentru urcușul perpetuu în ierarhia treptelor „privileghiete”, îi deslușim sub veșmintele vremii lor, anterie sau contășe, mărci simbolice ale prestigiului social de care se bucurau.

*
* *

1. 1847 ianuarie 11. *Jalba lui Ioan fiul lui Maxim Motăș, prin care cere restul de zestre rămas în administrarea epitropiei familiei fraților săi.*

Cătră cinstita giudecătorii [a] ținutului Vasluiului
De la Ioan sân postelnicelu(l) Macsâm Motăș din sat(ul) Oșăștii

⁷Despre genealogia și istoria acestui neam, v. Lucian-Valeriu Lefter, Florin-Alexandru Luca, Șerban-Andrei Toma, *Moștenirea familiei Motăș*, Iași, 2013, 328 p.

Jalobă,

La căsătoria mea, părintele meu au dat izvod di zăstre ce mi-au dat supt iscălitură și pisti puțină vreme s-au săvârșit din viață. Familia neamului nostru la facirea catagrafii prin cinovnicul rânduit n-au însămnat vitili di zăstri ci mi le-au dat părintii mei, dar pâinea trebuitoare și sămânța di grâu, săcară, orzu și altă au vârat-o în catagrafii. Și osăbit de aceste, prin acest izvod di zăstri esti ca sângur părintii mei să cheltuiască di a mă rădica treaptă privileget, să-mi facă contăș, anterior de cutnii și un tacâm pentru cai, și nici acum nu le-am primit.

Plecat și supus rog cinstita giudecătorii să binivoiască a lua în privire dreptății legiuiti asupra foilor di zăstre și totodată să mi dei din averea părințască mai întâi pâinea trebuitoare, fiind că eu m-am căsătorit în această toamnă, precum sămânța di grâu, săcară, orzu și di tot felu de pâine, cum [și] banii cheltuelii a fi privileget i contășul, anterior și tacâmul unui cal. De urmari să am puneri la cali.

Ion sin Macsim Motăș <m. p.>

1847 ghenar 11

Arhivele Naționale Iași,
Tribunalul ținutului Vaslui,
Tr. 1801, op. 2062, dosar 260, f. 40.

2. 1849 martie 22. *Jalba lui Ioan fiul lui Maxim Motăș către judecătoria Vasluiului, prin care cere restul de zestre.*

Cătră cinstita judicătorii [a] ținutului Vasluiului
Ioan sân postelnicelul Macsâm Motăș din sat(ul) Oșăștii

Jalobă,

În trecutul an 1846, după săvârșire părintelui meu din viață, sfatul familiei a părintelui meu cu poroncă făcând catagrafia pentru avere rămasă și eu arătându-mă cu foaea de zăstri iscălită de părintii mei, când tot atunce toamna m-au fost căsătorit și nu apucasă ca să-mi-o înființazi zăstri, dumnealor epitropii Gheorghieș și postelnicelul Mihălachi, frați Motășăști, dinpreună cu sfatul familiei, mai întâiu au tras de o parti zăstri maicii meli vitregă precum și pe a me după foi. Însă nu mi-au îndeplinit un contăș postav blănit cu vulpe pisti tot, un anterior [de] cutnii, un tacâm di șă, adecă șaoa înbrăcată toate ale ei presur, frâu și căpăstru. Și apoi s-au apucat de scriere catagrafii și tot atunce, dupi ce s-au scris catagrafia moșii meli, epitropii m-au însărcinat prin chipuri măgulitoare de am dat cfitanție că am primit toată zăstri. Și acum cerând de la dumnealor să-mi îplinească ace puțină rămășiță di

zăstri, îmi pus înainti cfitanția că mi-am primit toată zăstri, la cari știu sfatul familiei că ace rămășiță di zăstri nici până acum n-am primit. Și osăbit mai fac arătare, după căsătoria mea părintii mei n-au trăit nici o lună di zili și pâinea ci am făcut în acel an să găsa la casa părintască, și cerându-li ca să-mi dei și mie sămânța di grâu i di săcară și popușoi, slovesnoiu mi-au zis că mi-a da în primăvară când mi-a trebui precum și popușoi pentru casa mea. Și agiungând primăvara și cerând n-au voit să-mi dei și am fost sâlit de am dat zapis pentru șasă chili popușoi undi mi-au dat numai cinci chili și giumatati, iar nu după zapis. Și osăbit mai priimind di la dumnealor 16 galbini în pricina să mă fac privileghet după cum prin foai să îndatorești părintii mei și sânt alcătuit cu 25 galbini.

Acum mă apucă ca să plătesc popușoi și galbini. Plecat rog pi cinstita giudecătorii să binovioască a puni la cali după legi această pricină și să fiu scăzut cu câți bani să va socoti, prețaluindu-să rămășița di zăstri din cășturili hlizilor ci mi-am priimit în posăsăe i din vitili, di capri ci particularnic am cumpărat și fiindcă moșii mei ci astăzi să găsașc epitropi să nu mă mai apuci pentru puțini popușoi di 5 chili și 10 dimirlii ci mi-au dat pentru hrană, cari nici aceștie nu mi-au agiuns, precum și di galbini spre a mă așaza privileghet și din ci mai am să dau să fiu scăzut și cu 9 galbini până la 25 ci sânt alcătuit.

1849 mart 22

Ioan sân Macsim Motăș <m. p.>

Arhivele Naționale Iași,
Tribunalul ținutului Vaslui,
Tr. 1801, op. 2062, dosar 260, f. 65.

3. 1849 martie 22. *Mărturia membrilor familiei Motăș, prin care confirmă lui Ioan fiul lui Maxim Motăș, dreptul la restul de zestre.*

Mărturii,

Noi, gios iscăliții, sfatul familiei răposatului postelnicel Macsâm Motăș, încredințăm prin această mărturie a noastră ci dăm pentru Ioan sân postelnicel Macsâm Motăș, știut să fii că la facire catagrafii averii răposatului postelnicel Macsâm Motăș, cându cu puțână vreme înainte de disăvârșire sa din viață au fost căsătorit pi numitul Ioan, și nu apucasă a deplini zăstre dumisale Ioan. Și scoțându-să mai întâiu zăstre Catrinii născută Strebei, maică vitrigă numitului Ioan, precum și din foaia di zăstre a lui Ioan vitile, iar un contăș [cu] postavu bun, blănit cu vulpe peste tot, un antereu di cutnii bun, un tacămu di șă cu toate trebuitoare pentru un cal, precum și plata a câți galbini vor trebui spre a fi privileghet au rămas ca după săvârșire catagrafii și în ființare di epitropi a să va deplini rămășița di zăstre și așa numitului Ioan i-au și dat cfitanții dumnealor Gheorghieș și postelnicelul Mihalachi, frații răposatului, fiind însămnnați de epitropi că ș-au primit toată zăstre zicându verbal că în urmă, după formaluire de epitropi, vor deplini și nici până în zioa di astăzi tot nu i-au diplinit rămășița di zăstre pentru spre adevăr a-și pute scoate dreptă rămășița zăstriei cuprinsă prin foaia de zăstre supt iscălitura răposatului postelnicel Macsim Motăș. Ne-(a)m iscălit spre ace întocmai credință.

1849 mart(ie) 22

Tănasă Chiriiac <m. p.>

Ion Popovici <m. p.>

<...>

<...>

Arhivele Naționale Iași,

Tribunalul ținutului Vashui,

Tr. 1801, op. 2062, dosar 260, f. 66.

VIAȚA BISERICESCĂ MEDIEVALĂ DIN COMUNA DRAGOMIREȘTI

Laurențiu CHIRIAC

1. Prima biserică de la Dragomirești – 1528

O organizare bisericească medievală în zona actualei comune Dragomirești (județul Vaslui) a existat sigur încă din secolul al XVI-lea, din moment ce documentele vremii consemnează mai mulți preoți din satele de aici. Probabil că ei au slujit la una sau mai multe biserici din lemn, dispărute în timp. Dintre aceștia îi amintim pe popa Gligorie din Popești (1585), preotul Dragotă din Popești (1591), starețul Efrim din Rădeni (1609), popa Andronic din Rădeni (1609), preotul Grigore din Rădeni (1619), popa Grigorie din Tulești (1622)¹.

Însă, prima biserică de la Dragomirești a fost menționată mai devreme, în actul din 2 martie 1528, prin care Ioan Ursul vindea acest sat lui Călin mare vătăg „cu partea din sus, dinspre biserică și țintirim”². Biserica, de mici dimensiuni, era din bârne de lemn și a avut un destin ceva mai bun, întrucât era amintită și în actul din 6 martie 1599, tot în partea de sat a lui Călin mare vătăg³. Presupunem că ea a fost transformată în biserica de familie a acestui dregător, din moment ce el își construiește aici curte boierească, iar partea sa cu tot cu biserică urma să fie moștenită de urmașul său, Ionașco din Obârșii⁴. Numai că, la 4 martie 1605, voievodul Ieremia Movilă judeca pricina dintre acest urmaș și marele vornic Ureche tocmai pentru ocina din Dragomirești, domnul hotărând să o stăpânească Ionașco⁵. La această primă biserică au fost mai mulți preoți, dintre care câțiva trebuie să fi fost și câțiva dintre cei menționați anterior.

Această biserică ar fi fost adusă de credincioșii din Dragomirești din locul denumit *Țintirim* (*Cimitir*), situat la gura satului Dragomirești, fiind transportată întreagă pe tăvălugi, trasă de perechi de boi și de o pereche de bivoli, după o legendă locală, regăsită și în alte sate. Biserica ar fi aparținut unor călugări care o construiseră inițial în codrii dinspre comuna Colonești, unde au întemeiat un schit, apoi au părăsit-o⁶.

Mai târziu, la 14 martie 1682, Ștefan Gofei vindea armașului Andronic Cerchezul un loc de prisacă cu șase matce la Dragomirești, cu loc de casă și de

¹ *Documente privind istoria României (DIR)*, A. Moldova, *veacul al XVI-lea*, vol. III, București, 1951, p. 222; vol. IV, București, 1952, p. 234-235; *DIR*, A. Moldova, *veacul al XVII-lea*, București, 1952, vol. II, p. 341-343; vol. IV, p. 351; vol. V, p. 63.

² *Ibidem*, A., XVI, vol. I, p. 252.

³ *Ibidem*, A., XVI, vol. IV, p. 372 - 373.

⁴ *Ibidem*, A., XVII, vol. I, p. 316, doc. 290.

⁵ *Ibidem*, A., XVII, vol. I, p. 323.

⁶ Dorinel Ichim, *Biserici de lemn din Eparhia Hușilor. Județul Vaslui*, Huși, 2001, p. 97-103.

pomăt, cu opt galbeni⁷. Peste câțiva ani, la 11 noiembrie 1697, Antioh Cantemir întărea stăpânirea asupra satului Dragomirești marelui stolnic Ilie Enache, danie de la Țigărea (feciorul lui Cioran)⁸.

În orice caz, aceste schimbări dese de proprietate asupra satului au afectat și biserica, căci dintr-un suret din 1702 reiese faptul că lăcașul nu a mai fost bine întreținut și s-a dărăpănat⁹. Ba chiar s-a emis ideea că biserica de la Dragomirești nu și-a mai păstrat caracteristicile arhetipale sau chiar că a fost mutat de la Vinderei ori de la Bugeni un alt edificiu în acest sat (deci, o “biserică călătoare”), după care ar fi fost strămutată în satul Bahna¹⁰.

2. A doua biserică de la Dragomirești – 1774-1777

A doua biserică de la Dragomirești – cu hramul “Vovidenia” sau “Intrarea în biserică” – este din lemn, construită la est de prima biserică, cu cheltuiala „poporănilor”. Între 1774 și 1777, meșterul care a construit-o era calfa Enea din Rădeni, iar feneria a fost lucrată de meșterul Neagu, ajutat fiind de Vasile Pavel. La acea dată era preotul Condrea Munteanu¹¹.

Această a doua biserică de la Dragomirești avea *planul treflat*, cu absidele laterale pe 5 laturi și *absida altarului* decroșată. *Pronaosul* ei era dreptunghiular, iar *pridvorul* era inițial deschis, decroșat și amplasat pe latura de vest. După aceea, acest pridvor a fost închis cu scândură. Acoperișul era acoperit cu șindrilă bătută în formă de “coadă de rândunică”, în timp ce bârnele cioplite în muchii și dispuse în cununi orizontale formau pereții bisericii. Stâlpii bisericii erau decorați prin tăieturi și ornamentați la capete în formă de “unghie”. Ei erau uniți printr-un ancadrament decorat cu forme rotunjite (obținute din tăietură)¹².

Tâlpoaiele din stejar masiv, cu creștături la capete, sprijină pereții care se încheie în unghi drept la vârș și în pantă la abside, folosindu-se cuie din lemn de tisă. Ancadramentele ușilor și ferestrelor au un frumos decor floral, sculptat în lemn de stejar. *Pronaosul* și *naosul* au bazele bolților octogonale, cu nervuri care converg spre cheia de boltă în forma unui disc. Stranele sunt vechi și decorate pe spătar cu motivul rozetei cu 6 petale. Trecerea în naos se face prin intrări marcate de 4 stâlpi decorați sub forma “unghiei”. *Catapeteasma* era din lemn, cu multe icoane pictate, iar *ușile împărătești* aveau o decorație în tehnica sculpturii sparte, căci cele șase medalioane pictate erau înconjurate de frunze, flori și vrejuri ondulate. Cromatica dominantă a picturii era purpura, verdele și galbenul din pulbere aurie¹³.

De-a lungul vremii, biserica a fost reparată de mai multe ori: în 1839 a fost refăcută bagdadia, argeaua acoperișului și s-a acoperit lăcașul cu barde din șindrilă de fag, iar *masa altarului*, *clopotnița* și *catapeteasma* au fost făcute din nou (cu cheltuiala enoriașilor), în timp ce vechea catapeteasmă a fost dăruită bisericii de la

⁷ *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (CDM), București, 1975, vol. IV, nr. 702.

⁸ *Ibidem*, vol. IV, nr. 1876.

⁹ *Ibidem*, vol. IV, nr. 1876.

¹⁰ Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 99.

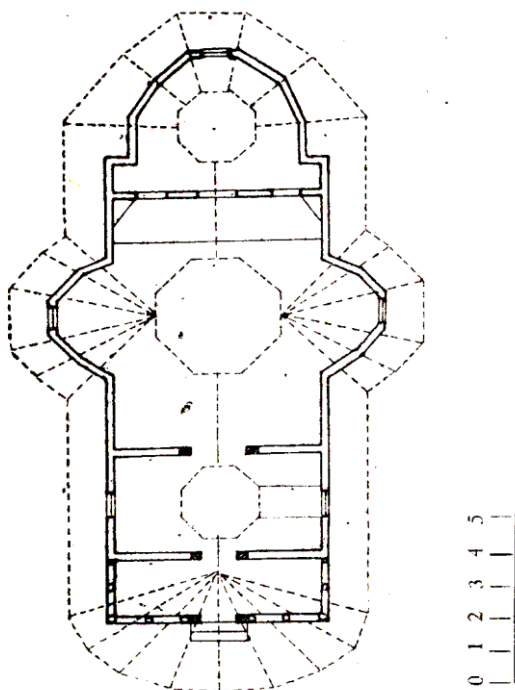
¹¹ „Arhivele Basarabiei”, Chișinău, 1931, p.198.

¹² Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 99-100.

¹³ *Ibidem*, p. 100-102.

Bleşca; în 1872, şindrila acoperişului a fost înlocuită cu una din lemn de brad; în 1874, tăpile uzate de la temelie au fost înlocuite cu tălpi “în cunune”(cu cheltuiala lui Neculai Diaconu). Mai târziu, temelia din piatră uscată a fost transformată în soclu de ciment, atunci când a fost turnată şi o prispă la nivelul solului¹⁴.

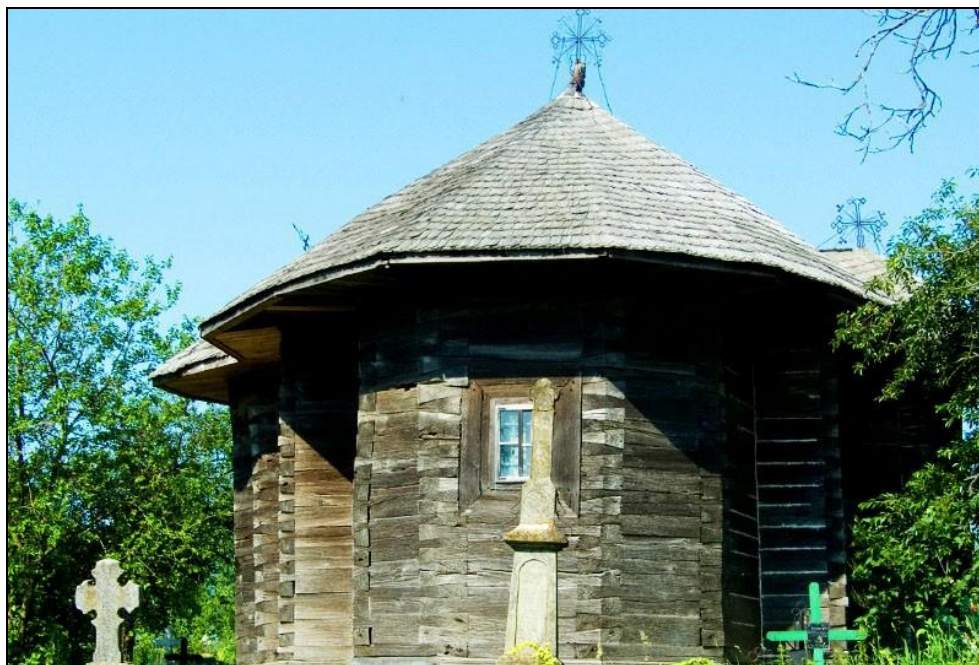
Biserica de la Dragomireşti avea şi o bogată zestre de *carte religioasă*, cum ar fi: *Penticostarul* de Râmnic (1773), *Evanghelia* de Bucureşti (1775), *Antologhionul* de Bucureşti (1776) şi *Octoiul* de Râmnic (1776), dar şi *icoane* deosebite (din secolul al XVIII-lea). Aceste obiecte religioase au fost preluate ulterior de Episcopia Huşi¹⁵.

Planul bisericii de lemn din Dragomireşti
(comuna Dragomireşti)
(apud Doina Rotaru şi Constantin Aghion)

¹⁴ *Ibidem*, p. 103.

¹⁵ „Anuarul Eparhiei Huşilor”, Huşi, Episcopia Huşilor, 1934, 61; 1935, p. 80.

TREI DOCUMENTE REFERITOARE LA EPISCOPIA HUȘILOR. DIN ACTELE NOBILILOR BASARABENI CERCHEZ.

Dr. Sergiu BACALOV

Studierea istoriei medievale a Țării Moldovei se află în strânsă dependență de procesul de depistare și publicare a documentelor de arhivă. Numeroase documente medievale se păstrează în copii întocmite în secolul al XIX-lea, ceea ce compensează, din punct de vedere informațional, pierderea, uneori intenționată, a originalelor. Aceeași situație se referă și la sursele istorice referitoare la Episcopia Hușilor, care a avut sub oblăduirea sa, în decursul timpului, teritorii aflate pe ambele maluri ale Prutului. Aceste izvoare au intrat în vizorul mai multor cercetători ai trecutului, nu doar ecleziastic, al Țării Moldovei¹, ca urmare au fost făcute publice un număr mare de acte istorice din arhivele din România și Republica Moldova.

În acest context, evidențiem alte trei documente² din secolul al XVIII-lea, privitoare la episcopia Hușilor și moșiile acesteia, depistate în Arhiva Națională a Republicii Moldova, în copii bilingve (moldovenește și rusește) din secolul al XIX-lea, anexate unui dosar de judecată. Avem în vedere litigiul dintre Constantin Cerchez, stăpânul moșiei Bujorăuca și Krijanovskii, arendașul (posesorul) târgului Soroca, pentru vadul podului de la Nistru, aflat în vecinătatea târgului, examinat de judecătoria ținutului Soroca-Iași între anii 1834-1837. Astfel, Constantin Cerchez, cel de al doilea fiu al clucerului Niculai Cerchez și al Mărioarei Buzne, inițiatorul procesului de judecată, a prezentat câteva documente vechi, două hrisoave domnești și o adevenință de la Episcopia Hușilor, doveditoare că vadul podului de pe Nistru ține de moșia sa, Bujorăuca, venitul căruia, în mod nelegitim, era perceput de arendașul Krijanovskii.

Aceste trei documente, prezentate în instanța de judecată de Constantin Cerchez, au fost întocmite la mijlocul secolului al XVIII-lea: un hrisov domnesc este din anul 1757, iar celalalt, împreună cu adeverința Episcopiei, sunt din anul 1761, dintre care primul a fost publicat, fragmentar, de episcopul Melchisedec

¹ Melchisedek Ștefănescu, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire. Dupre documentele episcopiei și alte monumente ale țerei*, București, 1869; Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *Episcopia Hușilor și Basarabia (1598-1949)*, Iași, 2009; Costin Clit, *Documente hușene (1648-1880)*, volumul II, Iași, 2013.

² După transliterarea documentelor și pregătirea materialului pentru publicare (în 2011), am aflat că textul acestor documente a mai fost publicat, cu mențiunea că au fost transcrise de Theodor Holban „în anii 1928-1933 de pe actele originale aflate în proprietatea unor răzeși din vechile ținuturi Iași și Soroca” // Theodor Holban, *Documente de la răzeșii din Moldova* // Mitropolia Moldovei și Sucevei, anul LVI, 1980, Nr.6-8, p.628-633. Citat după Valeriu Mutruc, *Din istoria satului Bujorăuca* // Cugetul, 1994, Nr.1, p.23.

Publicăm aceste trei documente, cu precizarea că ele nu prezintă o noutate din punct de vedere informațional, însă ele sunt interesante din punct de vedere arheografic, ținând cont de forma, contextul și mediul din care provin.

Ștefănescu³. Credem că este binevenită publicarea integrală a respectivului hrisov, atât din interes arheografic, cât și pentru păstrarea unității corpusului acestor trei documente, deoarece se află în strânsă interdependență informațională. Episcopul Melchisedec Ștefănescu a mai publicat încă un document de la Constantin vodă Racoviță, întocmit la aceeași dată, 8 noiembrie 1757, prin care domnul face danie episcopiei Hușilor „o bucată din locului gospod din locu târgului Sorocei, care locu se începe despre apusu drept în hotarul Liubeniței [Rublenița – *n.n.*], moșia dumisale Aristarho, biv vel vistier, și merge alătura cu hotarul Târgului Sorociei pe din sus de târgu, pe unu părauțu ce sântu velnițele jidovești, și totu părauțului la vale până la Nistru, și apoi malului Nistrului în susu până în hotarulu Cosăuților, moșia lui Nicolaiu Racoviță biv vel medelniceriu”⁴, loc care se va numi în documentele ulterioare Pojoreuca sau Bujorăuca. Acest hrisov de danie nu figurează în pachetul de acte prezentate de Constatin Cerchez în cadrul procesului de judecată pentru vadul podului de la Nistru, însă la el se face trimitere în cartea de întăritură, emisă în anul 1761 de către domnul Ioan vodă Callimachi (*Anexa Nr.2*).

Trebuie să specificăm că și mărturia episcopului Inochentie, din 1761 (*Anexa Nr.3*), a fost cunoscută de Mechisedec Ștefănescu, însă fără a o publica, limitându-se doar la prezentarea unui succint rezumat al ei⁵. În pofida acestui fapt, rezumatul întocmit de predecesorul nostru prezintă un interes major, deoarece în el este indicată denumirea celui de al treilea sat cuprins în moșia Stănileștilor, anume Stârpenii, denumire care n-a fost deslușită de conțopistul judecătoreiei, cel care a făcut transcrierea de pe original (inclusiv traducerea în varianta de limba rusă) a documentelor anexate la dosarul Cerchezeștilor.

La rândul său, adeverința pe care o prezentăm în anexă (*Anexa Nr.3*), completează esențial rezumatul publicat de episcopul Melchisedec, în special, considerăm importantă mențiunea că trei sate, anume Stănileștii, Măicanii și Stârpenii, „sânt sate întregi și tot într-un hotar”⁶. Trezește interes și faptul că moșia Stănilești a fost, cel puțin de la începutul secolului al XVII-lea (1627), în stăpânirea neamului boieresc Racoviță și, abia la 1755, fostul mare medelnicer Nicolae Racoviță, care era și stăpân al Cosăuților, din vecinătatea târgului Soroca, după cum am văzut ceva mai sus, „împovărat de datorii, a vândut două sate, Stănileștii și Măicanii, logofetului Ștefan Bosie” pentru 1000 de lei⁷.

Despre Inochentie, episcopul Hușilor, care figurează în toate cele trei documente anexate, știm mai multe date grație investigațiilor întreprinse de colegii noștri⁸. Astfel, Inochentie, care a deținut funcția de episcop între anii 1752-1782⁹, s-a remarcat prin efectuarea diferitor activități în cadrul eparhiei subordonate, atât în domeniul ecleziastic (a obținut sprijinul mai multor domni, în vederea activizării

³ Melchisedek Ștefănescu, *op.cit.*, p.252.

⁴ *Ibidem*, p.250-252.

⁵ *Ibidem*, p.271-272.

⁶ Pe teritoriul moșiei Stănilești și trupurile acesteia Măicanii și Stârpenii, se află actualmente satele Stănilești, Budu Cantemir și Lunca Banului, județul Vaslui, România.

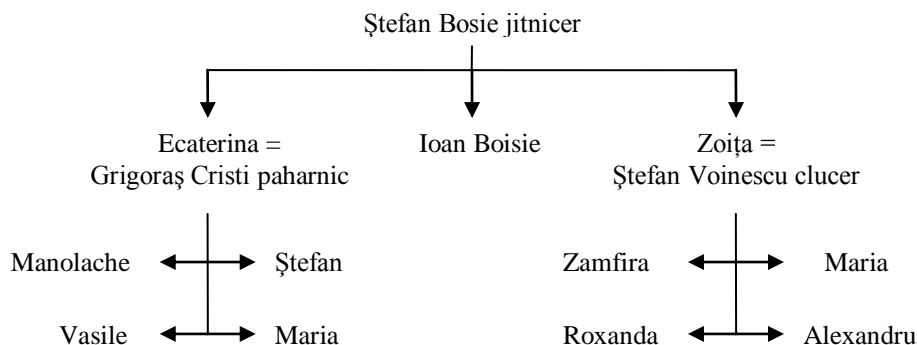
⁷ Melchisedek Ștefănescu, *op.cit.*, p.274.

⁸ Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *Episcopia Hușilor și Basarabia (1598-1949)*, Iași, 2009.

⁹ *Ibidem*, p.21.

vieții spirituale în spațiul geografic aflat în subordonare, prin promovarea unor „protopopi vrednici”¹⁰), cât și pe plan social și cultural. Din inițiativa episcopului Inochentie s-a început „construirea unui pod umblător peste râul Prut, în zona localităților Albița și Leușeni de astăzi”¹¹.

Este oportun să ne oprim puțin atenția și asupra jitnicerului Ștefan Bosie. Acesta, după cum ne indică numele său de neam, pare să fi avut în calitate de ascendant pe renumitul Bosie, pârcălabul de Orhei¹². Grație cercetărilor întreprinse de cunoscutul istoric basarabean Gheorghe Bezviconi¹³, cunostem mai multe date despre urmașii jitnicerului Ștefan Bosie. În baza informațiilor depistate de Gheorghe Bezviconi am întocmit spița genealogică de mai jos.

Jitnicerul Ștefan Bosie a avut în stăpânire mai multe sate din dreapta și stânga Prutului, dintre care remacăm, pe malul drept al Prutului, moșia Stănileștii cu Măicanii și Stârpenii, de la ținutul Fălciului și, pe malul stâng, „partea Bosieștilor”¹⁴ din moșia Hudiceni, ce acum formează satul Voinescu¹⁵, “botezat” astfel după clucerul Ștefan Voinescu, ginerele jitnicerului Ștefan Bosie. În strânga Prutului tot el stăpânea satele Baurci și Gotești, din ținutul Greceni¹⁶.

Pentru a înțelege modul prin care Constantin Cerchez a intrat în stăpânirea satului Bujorăuca (Pojoreuca) și a podului de la Nistru, trebuie să urmărim evoluția sau curgerea stăpânirii acestei moșii: inițial ea a fost domnească, ținând de târgul

¹⁰ *Ibidem*, p.50-54.

¹¹ Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *op.cit.*, p.51-52.

¹² Sergiu Bacalov, *Neamul boieresc al Durăceștilor în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea // Pro Basarabia – repere istorice și naționale*, volum coordonat de Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, 2007, p.38.

¹³ Gheorghe G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol.I, București, 1940, p.209; vol. II, București 1943, p.76-77; vezi și Alina Felea, Soroca. *Viață urbană și administrație (sf. sec. al XV-lea – începutul sec. al XIX-lea)*, Chișinău, 2009, p.206-210.

¹⁴ Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *op.cit.*, p.82.

¹⁵ Satul Voinescu se află în Republica Moldova, raionul Hâncești, în vecinătatea satului Mingir.

¹⁶ *Moldova în epoca feudalismului*, volumul VII, partea I, Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774, alcătuitor P. G. Dmitriev; sub redacția lui P.V. Sovetov, Chișinău, 1975, p.159-160. Actualmente, satul Baurici se află în raionul Cahul, iar Gotești, în raionul Cantemir, pe malul Prutului, Republica Moldova.

Soroca; la 1657 a fost dăruită episcopiei Hușilor, iar aceasta la rândul ei a dat-o, în anul 1761, jîtnicerului Ștefan Bosie, în schimbul moșiei Stănilești. Ulterior, moșia Bujorăuca (Pojoreuca) a intrat în partea de moștenire cuvenită Ecaterinei Cristi, fiica lui Ștefan Bosie jîtnicer, iar descendenții acesteia au dat-o clucerului Niculae Cerchez, tatăl sus-numitului Constantin Cerchez, în schimbul unei jumătăți din satul Dămileni, ținutul Dorohoi¹⁷.

Moșia Bujorăuca (Pojorăuca), se afla la extremitatea nordică a târgului Soroca, pe malul stîng al pârâului Rublenița¹⁸ (numit și „părăuțu ce sântu velnițele jidovești”, adică locul unde evreii târgului Soroca, în secolul al XVIII-lea, își aveau velnițele). Actualmente este parte componentă a orașului Soroca, Republica Moldova¹⁹.

Anexe

Nr. 1. 1757 noiembrie 8. Domnul Constantin vodă Racoviță face danie Episcopiei Hușilor, în persoana episcopului Inochentie, brudina podului de pe Nistru, situat pe o moșie a acesteia, în preajma târugului Soroca.

Noi Constandin Mihail Țihan-Racoviț(ă) v(oie)v(o)d, Bojieiu milostiui gospodari Zemli Moldavscoi.

Di vremi ci au arătat domnia aici, cest părintele și rugătoriul nostru, svinția sa chir Ionichentie, episcop de Huși, cum că aciașă Sfântă Episcopii este mai slabă și mai fără venit decât celelalte sfinte episcopii cari să află întru aciașă păzită de Dumnezeu țară, și niciodată cu veniturile ei nu să pot cuprindi, ci totdeauna să află însărcinată cu datorii. Și fiind că podul de peste Nistru, de la Soroca, umblă pe o bucată de loc ci am afirisăt-o domnie me Sfintei Episcopii Hușilor, iată dar că m-am milostivit domnia me asupra Sfintei Episcopii și iam dat și brudina podului ca să-i ia Episcopiei, ca să strângă brudina podului ci si faci după obicei. Și căpitanii cei mari de Soroca, cum și ispravnicii, să n-aibă a să amesteca la brudină, ci să-ș ia numai o bucată părcălăbia, de la trecătoare.

Dar și podul, când s-ar învechi, sau s-ar strica, Episcopia să fii datori a cheltui și să-l facă și să-l dreagă din agonisăta brudinii, și niciodată să nu de(a) zăticnire trecătorilor. Și măcar de s-ar și întâmpla, după vremi, să s(e) mute podul de la bucata aciașă de loc, aiure, pe locul târgului, brudina podului să o ia tot Episcopia, și să fie Sfintei Episcopii miluire, afierisări stătătoare în ve(a)c. Și poftim domnia me și pre alții luminaț(i) domni ci vor fi în urma domniei mele, ori din niamul domniei mele, ori dintr-alții, ca să întărească și să miluiască și domniile sali, și încă cât le vor da mânia, să le mai adaogă, pentru a lor vecinică pomenire.

7265 noemb(rie) 8 zlie.

¹⁷ Gheorghe G. Bezviconi, *op.cit.*, vol.I, p.209-210.

¹⁸ Vezi documentul din 10 iulie 1781; Alina Felea, *op.cit.*, p.206-210.

¹⁹ Valeriu Mutruc, *Din istoria satului Bujorăuca* // Cugetul, 1994, Nr.1, p.23-27.

[Iscălit așa] Noi Constandin voevoda. <l.p.>
procital.

Ștefan Buhăescu 3 log(o)f(ă)t,

ANRM, fond 41, inv.1, dosar 243, fila 65-65 verso, 66, (copie).

Nr. 2. 1761. *Domnul Ioan vodă Callimachi întărește Episcopiei Hușilor, în persoana episcopului Inochentie, moșia Pojoreuca (Bujorăuca) și brudina podului de pe Nistru, din privilegiu de la Constantin vodă Racoviță.*

Noi, Ioan Feodor voevod, Bojiiu milostiiu gospodari Zămli Moldavscoi.

Facim știri cu acest al nostru domnesc hrisov, că niau arătat cinstit părintili și rugătoriul nostru, sfinția sa chir Inochentie, episcopul a Sfintei Episcopii Hușilor, un hrisov din velet 7264, di la domnia sa Constantin vodă Racoviță, cari hrisov adiverează c-au afierosât Sfintei Episcopii Hușălor o bucată di loc, din locul domnesc, din hotarul târgului Sorociei, ci să numești acum satul Pojoreuca. Și asăminea, au mai arătat și alt hrisov, iarăș a domnii sale Constandin vodă Racoviță, tot dintr-acelaș velet, în carile iarăș afierosăști domnia sa Sfintei Episcopii și vadul podului ci umblă pisti Nistru, la târgul Sofoca, fiindcă șă vadul podului acestuia esti di umblă pi hotarul moșăi aceștiia numiti mai sus Pojoreuca, ca să fii și tot vinitul, brudina podului acestuia a Svintei Episcopii.

Deci, dar și domniia me, fiind sufletescu fiu bisericesc și încă mai vartos poftind, cu mari râvnă, folosul și agiutoriul Svintei Episcopii aceștiia. Di vremi că să află la o margine ca aceia, undi ari și multi supărări și cheltueli și esti și scăpătată, și pentru aciasta iată și domniia mea, dăm și afierosăm și întărim danie aciasta di mai sus arătată a Svintii Episcopii, să fii bini păzată, dându-i și acist a domnii mele hrisov, prin carili hotărâm ca să-ș(i) stăpâniască moșia aciasta cu paci și să-ș(i) ia tot vinitul ci va fi di pre dânsa, pi obicei, și cu vadul podului Sorociei și să-ș(i) ia și toată prudina, nimimi alții să nu să mai amestice.

Dript aceia, dar pentru un lucru plăcut lui Dumnezeu și din mari trebuință la o Episcopii ca aciasta, ci ari mari și multi trebuincioasă cheltuieli. Poftim dar domnia me și pi alți luminați domni ci Dumnezeu va rândui pi urma noastră cu domniia aceștii țări, ca să mai întărească afierosăria aciasta, pentru a domniilor sali vecinică pomenirea, cu laudă și, spre aciasta fiind bună vrerea noastră, întărim și încredințăm și cu a noastră iscăliură și peceti domniască, aciasta facim știri. Velet 7269.

[În cil adivărat iscălit așa] Noi Ioan voevod. <l.p.>

ANRM, fond 41, inv.1, dosar 243, fila 64-64 verso, 67, (copie).

Nr. 3. 1761. *Episcopului Inochentie, mărturisește despre schimbul de sate făcut cu Ștefan Bosie fost jitnicer. Episcopia Hușilor schimbând moșia Pojorovca (Bujorăuca) cu podul de pe Nistru pentru trupurile de moșiei Stăniliești, ale jitnicerului Bosie.*

Gavril Mitropolit Moldaviei.

Ionichentii, cu mila lui Dumnezeu, episcopul Hușilor, adevăresc cu acest zapis al nostru la mâna dum(i)s(ale) Ștefan Bosăe, biv vel jic(ni)cer, să știi că având Sfânta Episcopiii o moșii la Soroca ci să numești satul Pojorovca, și cu vadul [podului] ce umblă în apa Nestrului, la târg Sorocii, cari moșii și cu vadul podului sânt danii Sfintei Episcopii de la măriia sa Costandin Racoviță voevod, după cum mai pre larg adiverează hrisoaveli mării sale, atât pentru moșie cât și pentru vadul podului. Din bunăvoința noastră, niam învoit cu dum(i)s(ale), jic(ni)cer(ul) Bosie și am schimbat; dat-am eu dum(i)s(ale) jic(ni)cer(ului) Bosie aciastă moșii de mai sus numită, și cu vadul podului, și dum(neai)lui au dat Sfintei Episcopii aceste moșii, anumi satul Stănileștii, și satul Măicanii, și satul [Stârpenii²⁰], ci sânt sate întregi și tot într-un hotar, și să hotărâsc cu moșiile Episcopiei, fiind aproape di Episcopii, de iasta parte de Prut la țănu(tul) Fălciului.

Și am dat și scrisorili celi vechi, ci au avut acești moșii, unu la mâna altuia, ca de acum înainte schimbul acesta să fii stătători și bine păzit. Și moșiile ce am dat din partea Episcopiei să le stăpânească cu paci, săi fie dreaptă ocină și moșii în veci stătători. Și acest așăzământ și schimbătură s-au făcut înainte preosfinției sale părintelui mitropolitului țării și altor boeri mari și mici, cari s-au și iscălit. Și pentru mai adevărată credință am iscălit și eu.

7269

[Iscălit:] Inochentii episcop Hușului; Ioan Bogdan vel logof(ăt); Andronache vel spatar.

ANRM, fond 41, inv.1, dosar 243, fila 63-63 verso, 68, (copie).

²⁰ Loc liber în text. Reconstituit după Melchisedek Ștefănescu, *op.cit.*, p.274.

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND SCHITUL DOBRUȘA (III)

Costin CLIT

Scrisorile moși(e)i Răceștii de cumpărături și danii ce are numitul schit Dobrușa
1813 mart(ie) 1

Scară
de scrisorile moșiei Răceștilor

Întâia carte de la divan(ul) cnejii Moldaviei din (vă)leat 1808, no(i)emv(rie) 6, cătră vor(ni)c(ul) Dimitrache Meleghe, poruncitoare ca să aleagă părțile răzeșilor de moșia Răceștii. Caută listul, fila una.

A doao, jalba schitului Dobrușa cătră divan, pentru a să hotărî părțile schitului din Răcești. Caută list(ul), 2.

Mărturie hotarnică a vornicului Dimitrache Meleghe, de moșia Răceștii, a bătrânului Manea, din (vă)leat 1809, apr(ilie) 26. Caută listul 5.

Altă hotarnică a bătrânului Cocul, tot pe moșia aceasta Răceștii. Caută list(ul) 26.

Zapis a răzeșilor ce să trag din bătrânul Cocul de moșia Răceștii, ce dau părinților de la schit(ul) Dobrușa, în pricina hotărâtului bătrânului Cocul. Lis(tul) 34.

Alt zapis, tot a răzeșilor de bătrân(ul) Cocul, ci iarăș(i) dau părinților List(ul) 38, ce cuprinde într-însul și zapisele ce s-au răscumpărat de med(elni)ce(erul) Paleolog.

Zapise de vânzare alese numai din bătrân(ul) Cocul. Caută listul – 43.

Zapise de danii a răzeșilor de Răcești – 45.

Zapise de cumpărături i danii – 48.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 72-72v.

*

* *

Carte(a) 1 de la Divan(ul) Cnejiei Moldaviei din (vă)le(a)t 1808, no(i)emv(rie) 6, cătră vor(ni)c(ul) Dimitrie Meleghe, poruncitoare ca să aliagă părțile Răceștilor de moșae Răceștilor.

Răzășii de moșie Răceștii de la ținut(ul) Sorocăi, prin jaloba ce au dat, au cerut ca să li să facă împărț(e)ală, să știe fieștecare câți stănjini i să cuvinedriaptă parte(a) sa, și după câtă cercetare s-au făcut aici la divan nevăzându-să niscaiva scrisori din care să să poată înțălege vederat dreptate(a) fieștecăru(i)e și mai ales nefiind nici toți de față.

Divanul îi rânduiește spre cercetare acolo la fața locului, scoțind ei și carte de blăstăm de la svânta mitropolie spre descoperire a tot adevărul și spre a lua cercetare(a) sfârșit, mai cu lesnire și mai în grabă. S-au rânduie de aici și aprod cu volnicie ca să-i adune pe toți de față, să nu zică în urmă vreunii că n-au știut, nici au fost de față.

Drept aceia adunându-i pe toți cu scrisori dovezi ce vor ave(a), unde fiind și toți megieșii și alți înprejurași de față să intre în ce(a) cu amăruntul cercetare cu mare luare aminte fără părtinire sau interes, întâiu ca să afli mărirea(a) moși(e)i în lungu și în curmeziș, întru celi drepti drepte și adevărate hotară a ei, ce vor fi fost din vechiu, al doile(a), ori din scrisori sau din mărturii a oameni vrednici de credință, după carte(a) de blăstăm să dovedești în câți bătrâni au umblat această moșie și cum anume s-au urmat. Al triile(a), să le faci spiță, iarăși prin mărturii după carte de blăstăm, ca să afli și să dovedești cine din ce bătrân să trage, care spiță iscălindu-o toți răzășii, să le adeverești și dum(nea)ta, și apoi făcând o mărturie cuprinzătoare de merime a toată moșăie, cu arătare(a) măsurilor în lungu și în curmeziș și în câți bătrâni s-au dovedit că umblă, și cine din ce bătrân să trage. Pe urmă să dai și țidule fieștecăruie, arătând câți stănjani s-au ales, și din ce bătrân și în care parte de loc, și care vor cere ca să stălp(e)ască părțile și cu pietre hotară, să le stâlpești, arătând și pietrele la ce locuri s-au pus, pentru ca să lips(e)ască toate pricinile și gâlcevile dintre dânșii.

Iar când după cercetare(a) ce vei face tot va rămâne pricină de nemulțămire, ori dinspre megieși, sau între răzăși, atunce cu pietre nu vei stâlpi, ce făcând mărturie cu arătare(a) pricinii lor pre larg și hartă de stare(a) locului, vor veni la divan.

Costandin Balș log(o)făt.
Grigoraș Sturza vist(iernic).
Aleco Ghica vor(ni)c.
Dimitrachi Sturza vor(ni)c.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 73-73v.

*
* *

A. 2. Jaloba schitului Dobrușa către Divan pentru a i să hotărî părțile schitului din Răcești.

Cătră Divan(ul) Cnejei Moldaviei

O moșie Răceștii de la ținut(u)l Sorociei, cumpărând mănăstire(a) Dobrușii de veci, câteva părți de moșie de pe la răzășii acei moșii, având și alte părți dani, au rămas numai un preut, anumi Ioniți, care nu ș(i)-au vândut parte(a) ci o stăpânește, și pe lângă parte(a) sa mănăncă și venitul moși(e)i mănăstirii cu chipuri de viclesug.

Pentru care ne rugăm pre cinst(i)țului Divan ca să să milostiv(e)ască a da o cinstită carte către dum(nea)lui vor(ni)c(ul) Dimitrache Meleghie, ca să m(e)argă la

numita moșie să aliagă părțile mănăstirii dispre parte(a) numitului preut. Și mare pomană va rămâne cinsti(tului) Divan.

Pre(a) plecați la mila Dum(nea)v(oastră)

Serafim, Egumen mănăst(irii) Dobrușii și cu tot săborul.

Cer carte cătră dum(nea)lui vor(ni)c(ul) Dimitrie Meleghi ca să aliagă părțile de moșie ce are mănăstire(a) în moșie Răceștii.

1809 oc(tom)v(rie) 19

Cinstit Divanul va puni la cali

Leondari sulg(er)

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 73v-74.

*

* *

De la Divanul Cneji(e)i Moldaviei

Cătră dum(nea)lui Dimitrie Meleghie vorn(i)c de poartă

Din jaloba aceasta, vei înțălegi arătare(a) și cerire(a) ce faci cuvioșie sa, Serafim egumenu(l) și cu tot săborul, de la mănăstire(a) Dobrula, de la ținut(ul) Soroca. Deci să scrie dumi(tale) ca să mergi la numita moșie Răceștii, unde față fiind, atât vechil(ul) din parte(a) mănăstirii, precum și pârâțul preut, să intre pre cu amăruntul în cercetarea pricinii, și pentru câtă parte să va dovedi că are mănăstire(a), să o alegi și o hotărăști de o parte de cătră a pârâtului, dând și mărturie hotarnică pre largu, în sămne și în stănj(ini), iscălită pe obicei, prin care să să arăți în măsuri de stănj(in)i, atât parte(a) mănăstirii, precum și acelui preut, care iscălindu-să pe obicei, să să de(a) la mănăstire, stâlpind și cu pietre hotară. Iar dacă cu cercetare(a) ce vei faci, va rămâne pricină de nemulțămire la locul de pricină, cu pietre nu vei stâlpi, ce făcând hartă, cu bună închipuire, asămine(a) de stare(a) locului, să dai și mărturie pre largu prin care să-i sorocești ca să vie la Divan.

Grigoraș Sturza, vor(ni)c.

Roset vor(ni)c.

Krupenschi vor(ni)c.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 74v.

*

* *

Mărturie hotarnică a vorn(i)c(u)lui Dimitrachi Meleghie de moșie Răceștii, a bătrânului Manei.

Din (vă)le(a)t 1809 apr(ilie) 26

Răzășii de moșie Răceștii de la ținut(ul) Soroca, prin jaloba ce au dat cătră pre(a) cinstit(ul) Divan a Cnejii Moldaviei, cerșind a li să faci împărț(e)ală, să știe fieștecare câți stănj(ini) i să cuvine driaptă parte(a) sa, și după câtă cercetare li s-au făcut la Divan, nevăzându-să scrisori din care să să poată înțalege dreptate(a) fieștecărur(a), și mai ales nefiind nici toți, s-au rânduit spre cercetare la fața locului, scoțind ei și carte de blestem de la Sfânta Mitropolie, spre descoperire(a) adevărului, pentru care cercetare aducând răzășii cătră mine carte(a) cinstit(u)lui Divan, în care mi să poroncește, mergând la stare(a) locului să adun pe toți răzășii cu scrisori dovezi ce vor ave(a), unde fiind toți megieșii și alți împregiurași, să intru în ce(a) cu amăruntul cercetare, întâi ca să aflu mărime moși(e)i, al doile(a) să dovedesc în câți bătrâni au umblat această moșie și cum anumi i-au chemat. Al triile(a), să le fac spiță de niam, iarăș(i) prin mărturie, după carte(a) de blăstăm, ca să aflu cine din ce bătrân să tragi, și apoi să fac mărturie cuprinzătoare de mărime(a) moși(e)i cu arătare(a) măsurilor în lungu, și în curmeziș, și câți bătrâni s-au dovedit că umblă, și cine din ce bătrân să trage, pe unde să dau, și dum(nea)lor fieștecărue de câți stănj(ini) i s-au ales, și din ce bătrân, și în care parte de loc, și care vor ceri să le stălpescu părțile și cu pitre hotară, pentru ca să lips(e)ască toati pricinile și gâlcevile dintr dâșșii, cum pre largu în carte(a) de poroncă să arată, ci esti din trecut(l) an 1808 no(i)emvr(ie) 6.

După poroncă am mers la moșie Răceștii, ce este pe vale(a) Dobrușii, în ținut(ul) Sorocăi, unde adunându-să pe răzășii de Răcești, cum și pe alți megieși de prinprejur, și intrând în cercetare(a) pricinilor între acești răzăși. Și dovezi vrednice den scrisori nevăzându-să nici la o parte, li s-au cetit în multe carte(a) de blestem în auzul tuturor răzășilor și altor megieși ce au fost față, ca să să poată dovedi adevărul întâiu pentru bătrânii aceștii moșii, și după multe vorbe și pricini ce au fost între dâșșii pentru pricina bătrânilor, au făcut răzășii arătare că a trie parte dintr-această moșie este a dumi(sale) med(elni)ce(rului) Costachi Paleologu, hotărâtă încă trecuții ani de dum(nea)lui spăt(arul) Manolachi Donici.

De față fiind și dum(nea)lui med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu, au arătat hotarnica de la dum(nea)lui spăt(arul) Manolachi Donici, fiind din anul 1804, avg(us)t 12, în care pre largu se arată măsurile moșiilor, și pietrile ce au pus și cum au deosebit a trie parte din moșie aceasta, atât parte(a) din câmpu, cum și a trie parte din săliște(a) satului, și parte(a) câmpului au ales-o atunce dispre altă moșie a dumi(sale) med(elni)ce(rului), anumi Fuzeni, ci esti alătore(a) cu moșăe Răceștii, și la toți răzășii de atunce au rămas numai două părți dimn moșie aceasta, umblând răzășii din niamul Cocului și acmu să facă iar împotriviri, atât acei a trie parte a dumi(sale) med(elni)ce(rului) i cum și părțile altor răzăși ce să trag dintru Mane, cu arătare că parte(a) ce o stăpânești dum(nea)lui med(elni)ce(rul) s-au numit a Armașului, și că din vechi ar fi fost hotărâtă mai mică delniță, iar nu a trie parte

precum au luat-o acmu, cum și niamul din Mane, cum și niamului din Mane, iarăși le zice să-ș(i) m(e)argă în stăpânire(a) delniții Manei, fiind iarăș(i) din vechi hotărâtă, socotind că cel mai mult loc dintr-această moșie să rămâ(i)e numai la niamurile ce să trag dintr-acel locu, și aceste a lor zăsuri le era numai din gură, fără nici un temei de scrisoare. Dar niamul din Mane au mărturisit că moșie aceasta din vechi au fost împărțitoare numai pe tri bătrâni, din care unu(l) s-ar fi numit Mane, și unu(l) s-ar fi numit Armaș, acel pe cari îl stăpânește dum(nea)lui med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu, și al triile(a) bătrân s-ar fi numit Cocu, din cari să trag niamul Coculeștilor. Pe lângă care a lor mărturisire s-au văzut la dum(nea)lui med(elni)ce(rul) luată de la unii din răzășii de Răcești o mărturie de înștiințare ce face cătră domnul de atunce(a) un Miron Donici biv log(o)făt, ci esti din anii 7235, iunie 23, în care să cuprinde că vânzând un Tudosăe, ficior lui Leonti, cu carti G(os)pod, ca să-i ia sama cu Coculeștii, răzășii de Răcești, și după cercetare(a) ce au făcut atunce(a) răzășilor, între altile ce mărturisescu cu sufletul lor arată și pentru parte(a) acelu Tudosăie, că esti dintr-un bătrâni ce sânt în Răcești în sat, din bătrânul Cocului a patra parte. Din cari mărturisire pre largu s-au înțales că moșie aceasta din vechiu au fost în trei bătrâni, fiind la aceia mărturie moșii acestui de acum răzăș, care au putut a ști mai bine acie decât acești de acum, și măcar că pe doi bătrâni nu-i arată acum, iar pe bătrânul Cocului îl numești de bătrân, și apoi neamul Cocului nu poati a tragi mai multă parte precum ei cer, ce numai parte(a) unui bătrân, adică a trie parte din moșia aceasta Răceștii.

Și dacă s-au văzut de răzăși mărturie aceasta, văzându-să numele moșilor lor, alt cuvânt nu li-au mai rămas, ce stând cu toții s-au plecat acei măturii și s-au învoit într-acestași chip. De acmu înainte pe trei bătrâni să să împartă moșie aceasta, adecă un bătrân Armaș, care esti și hotărât în margine(a) dispre Găuzeni, pe care îl stăpânești dum(nea)lui med(elni)ce(rul) Paleolog, și al doile(a) bătrân Mane, din care să trag neamurile (i)eșite dintr-acel Mane, și al triile(a) bătrân Coscu, din care să trag niamul Coculeștilor, și pentru că acești doi bătrâni nu sânt dispărțiți unul de cătră altul, așa s-au învoit, bătrânul Coscului să rămâ(i)e în lungu pe margine(a) dispre matca părăului Dobrușa, iar bătrânul Mane să rămâ(i)e în mijloc, între bătrânul Coscu și între bătrânul Armașu, cum și săliște(a) satului ce li-au rămas de a trie parte din săliște a bătrânului Armaș, care este hotărâtă, și de la ace(a) parte la dial, păr(ă) în margine(a) satului dispre Rediu, toată ace(a) săliște să să împartă, drept pe doi bătrâni, și parte(a) bătrânului Mane să rămâ(i)e de la dial dispre Rediu. Iar parte(a) săliștii a bătrânului Coscu să rămâ(i)e la mijloc între parte(a) Armașului și între parte(a) Manei, dar Rediu ci esti de la dial de sat să să împartă drept în doauă, deosăbindu-să din parte(a) Armașului la vale păr(ă) în margine(a) săliștii satului, și parte(a) bătrânului Mane să rămâ(i)e din sus, iar parte(a) bătrânului Coscu să rămâie din jos. Și fiind că cu câmpu(l) Răceștilor să cuprind și câteva casă din satu(l) Zahorna, în câtă vremi vor ține aceli casă, avatu(l) ce să va lua, jumătati să-l tragă niamul din bătrânul Coscul și jumătati niamul din bătrânul Mane. Iar după ce să vor străca casăle pe a cui bătrân va veni locul acela, numai niamul acelu bătrân îl va stăpâni. Mai pre largu să arată în scrisorile de învoială ce ș(i)-au dat unii la alții, care sânt din trecuta lună fevr(uarie) 14 și după ce între răzăși s-au făcut învoială pe bătrânii aceștii moșii, și cum părțile acestor doi bătrâni să să deosăb(e)ască unul dispre altul, atât parte(a) Rediului, precum mai sus să arată, apoi

împreună cu răzășii și alți megieși am făcut cercetare(a) marginii înprejur acestor doi bătrâni, dispre alte megieșite moșii și dispre moșie Găuzenii esti hotărâtă a trie partedin moșie aceasta, parte(a) Armașului, pe care o stăpânești dum(nea)lui med(elni)ce(rul) Paleologu.

Iar margine(a) aceștii moșii dispre răsărit să hotărăști cu moșie Dobrușa, a mănăstirii Probata și după judecățile ce au avut mănăstire(a) cu răzășii de Răcești în trecuții ani, când atunce(a) giudecata au făcut dispărțire întru aceste doauă moșii să le fie matca părăului Dobrușii, precum fără pricină li să urmiază și stăpânire(a), și capul din jos, dispre moșie Chipeșca răzășască, de multe ori fiind pricină între dâșșii s-au chemat pe cărți Ștefan Daicovici, și pe Costachi Strătulat, zăt Ștefan Boiza, i pe Toader Leucă, răzășu de Chipeșca, și după cercetare(a) ce s-au făcut, cu răzășii de Răcești, așa s-au adeverit, că răzășii de Răcești mai în trecuții ani scoțind hotarnică, pre unii din răzășii de Chipeșca, la care hotărâre negăsindu-să atunce(a) ce(a) mai vechi chiotoare între răzăși și între Chipeșca, dispre coastile moși(e)i Găuzenii, au pus atunce(a) altă chiotoare, trecând în moșie Răceștii. Acmu răzășii de Chipeșca, scoțind hotarnica lor, s-au dovedit mai jos chiotoare(a) Chipeștii, ace(a) dispre Răcești, și ca să lips(e)ască toati pricinile și judecățile dintre dâșșii, s-au învoit într-acestaș(i) chip, adică din chiotoare(a) ci esti din jos de chiotoare(a) de acum, acolo să le rămâ(i)e chiotoare(a) moși(e)i Răceștii cu Chipeșca, și de acolo să să tragă driaptă linăie, păr(ă) chiotoare(a) Olișcanilor și a Sămășcanilor, din coastile moși(e)i Dobrușa, și pe această linăie îi volnicește pe răzășii de Răcești a-ș(i) pune pietre hotară dispre moșie Chipeșca păr în matca părăului Dobrușii, fără nici o pricină, cum pre largu arată scrisorile de învoială ce ș(i)-au dat unii la alții, care sânt din 2 a lunii aceștie apr(ilie). Dar la capul din sus dispre moșie Zahorna, a malului Varticeștilor, de multe ori fiind iarăș(i) pricină între dâșșii de hotar, s-au chemat pe Lupu Vartic, și pe Manolachi Vartic, spre a să face cercetare și dispre moșie aceasta, care numiții Varticeștii la întrebările ce li s-au făcut au arătat o copie încredințată de dum(nea)lor veliții bo(i)eri, scoasă di pe hotarnica vechi a moși(e)i Zahorna ci esti din anii 7162, mart(ie) 16, în care copie arată toati sămnile moși(e)i Zahorna, prin prejur dispre alte moșii. Iar dispre moșie Răceștii după ce treci părau(l) Dobrușii, apoi zăce la dial alătore(a) cu Răceștii, piste Rediul Stancăi, și la vale pe din jos de Râmnic, și vâlcica la dial, pe din sus de fântâna Povarnii, și alti sămni păr(ă) la chiotoare(a) dispre Găuzeni, care sămne, Rediul și Râmnicile, cum și vâlcica la dial, fiind sămni firești cunoscute, și răzășii de Răcești încă nemaiavănd alti dovezi împotriva hotarnicii Zahornii, s-au lăsat și (...) a le rămâne stăpânire pe sămnile cuprinsă la hotarnica Zahornii. Și după ce între megieși s-au făcut lămurire nemairămâind nici o pricină, apoi am măsurat acești doi bătrâni în curmeziș, pe trei locuri, capitile amândouă și mijlocu(l), cu lanțul de zeci stânj(en), și stânj(enul) de opt palmi domnești, și capul din sus dispre moșie Zahorna s-au găsit 872 stânj(en) și 4 palmi, iar capul din jos dispre moșie Chipeșca au (i)eșit 417 stânj(en), dar mijlocu(l) au (i)eșit 798 stânj(en), șaptei palmi, și după măsurile ce s-au făcut pe curmeziș fiind toată săliște(a) satului și Rediu, rămasă numai pe bătrânul Manei, au cerșut răzășii din bătrânul Manei, la răzășii din bătrânul Cocului, să le dei analog din parte(a) câmpului din bătrânul lor, pentru parte(a) din săliște și din Rediu. Pentru care pricini au vrut răzășii din Cocu să dei parte(a) bătrânului Manei dispre părau(l) Dobrușii, și ace(a) din mijloc cu care să cuprindă săliște(a) satului și Rediu,

să rămâ(i)e în parte(a) bătrânului lor Cocu, și analogii niamului Manei să nu li cei. Pe urmă s-au învoit într-acestași chip, adică împărț(e)ala bătrânilor să le rămâ(i)e după învoiala de mai în trecutile zăle, parte(a) bătrânului Cocu să rămâ(i)e tot dispre părău(l) Dobrușii, și parte(a) bătrânului Mane să rămâ(i)e tot în mijloc, și pentru parte(a) bătrânului Cocu din săliște și din Rediu, analog să nu dei din parte(a) câmpului, dar și niamul din Mane pentru o vatră de iazu vechiu, care să vine pe parte(a) bătrânului Cocu, oricând voe vre(a) să-l ezască, să-l stăpânească făr(ă) pricină dispre niamurile din Cocu, cu tot locul apei ce va cuprinde iazul, cum și pentru adăpătoare(a) vitelor pe părăul Dobrușii. Niamul Manii, să nu fie oprîți s-au supărați păn(ă) când ș(i)-or face iazul vechiu cel au, cum pre larg scrisorile de învoială arată, care sânt di 20 ale aceștii luni apr(ilie). Și după ce și între răzăși s-au învoit pentru toati pricinile și cum să să deosăb(e)ască acești doi bătrâni, unul dispre altul, precum să arată mai sus, unde nemairămâind nici cât de puțină pricină, apoi dinpreună cu răzășii și alți megieși, cu măsuri și pietre hotară, am deosbit întâiu pe bătrânul Manii, care esti în mijloc dispre cielanți doi bătrâni, precum în jos anumi să arată.

Adică:

Stănj(en)i	
154	Întâiu am mers la doauă hotară ce sânt pe coasta dialului dinspre moșie Zahorna supt Rediu, unde este chiotoare(a) bătrânului dumisale med(elni)ce(rului) Costachi Paleologu, dinspre bătrânul Manii, din chiotoare(a) aceasta am început cu măsura în jos pe coasta dialului piste doauă vâlceti păn(ă) în culme(a) dialului, lângă drumul ce să coboară în satul Răcești, și cu 62 stănj(en)i de la vale de o fântână vechi ce o numesc a Velniții, unde s-au pus și piatră hotar în (...) hotarălor a părții med(elni)ce(rului), ce sânt pusă de dum(nea)lui spat(arul) Manolachi Donici.
86	Din hotarul din sus, tot înainte și la vale păn(ă) în margine(a) Rediuluici este pe Răcești.
90	Din margine(a) Rediului tot înainte prin Rediu păn(ă) în culme(a)dialului, ci esti dispre Rediu, unde au fost și vie Guțului, și s-au pus piatră hotar în culme(a) dialului.
80	Din hotar tot înainte la vale prin Rediu și piste o vâlcică, păn(ă) din sus de un drum, unde s-au pus iarăș(i) piatră hotar, din care sau deosăbit și Rediul în jumătate.
160	Din hotar tot înainte piste drum și la dial prin Rediu, păn(ă) în margine(a) Rediului din jos.
16	Din margine(a) Rediului tot înainte, păr(ă) la piatra hotar din dialu, a părții din moșie a dumis(ale) med(elni)ce(rului) Paleologu, unde atunce(a) au sosotit mijlocu.
250	Din hotarul de sus arătat tot înainte pe lungu, pe linie driaptă, și pe dial cam la vale, păn(ă) unde s-au pus piatră hotar la mijlocu(l) moși(e)i și tot în linie altor hotară, în care hotar s-au măsurat nijlocu(l) pe

	curmeziș.
240	Din hotarul de la mijloc, tot înainte pe lungu la vale, și supt zare(a) dinspre vale(a) Armașului, unde iarăș(i) s-au pus piatră hotar în linie altor hotară.
317	Din hotarul de sus, tot înainte pe lungu, pe supt zare dinspre Armășoae, și la vale în capu(l) dialului, unde s-au pus piatră hotar, tot în linie altor hotară.
276	Din hotarul de sus arătat, și tot înainte pe lungu la vale, și piste drumul ce mergi la Găuzeni, unde s-au pus două pietre hotară chioatoare bătrânului Mane, dinspre bătrânu(l) Armaș, în coastile moși(e)i Chipișca, care chioatoare s-au pus cu patru stânj(eni) mai sus de chioatoare(a) părții med(eln)ice(rului) Paleologu, pe linie în voe li(nii)lor ce au avut răzășii de Răcești cu răzășii de Chipișca.
1669	Adică una mie șasă sute șasăzeci și nouă stânj(eni), tot lungu(l) bătrânului Mane dinspre bătrânul Armaș, din chioatoare(a) dinspre moșie Zahorna, pân(ă) în chioatoare(a) aceasta din coastile moșiei Chipișca, și câte hotară s-au pus pe margine(a) aceasta, toți s-au pus în linie hotarilor ce sânt pusă mai de mult de dum(nea)lui spat(arul) Manolachi Donici.
208	4 palmi, din chioatoare(a) de sus arătată am întors cu măsura spre răsărit, prin capul bătrânului Manei și pe coasta moși(e)i Chipeșca pe linie învo(i)elăi răzășilor, și la vale pân(ă) în coasta dialului dinspre părau(ul) Dobrușii, unde s-au pus două pietre hotară, chioatoare bătrânului Manei dinspre bătrânul Cocului, tot în coastile moși(e)i Chipeșca, și din chioatoare(a) aceasta pân(ă) în părau Dobrușii rămâne parte(a) Cocului iar 208 stânj(eni), 4 palme.
398	Din chioatoare(a) de sus arătată am întors cu măsura în sus alături(a) cu bătrânul Cocul, și piste drum pân în zăpodie dialului, unde s-au pus și piatră hotar.
510	Din hotarul de sus arătat, tot înainte pe lungu, pe costișă și la vale, piste părau Izvorul Crăciunii, în costișa văii, unde s-au pus iarăș(i) piatră hotar, din cari s-au măsurat mijlocu(l) pe curmeziș, și la bătrânul Manăiei s-au venit la mijloc 399 stânj(eni), 3 palme, 4 parmace, și asămene(a) stânj(eni) din hotarul acesta pân(ă) în matca părauului Dobrușii rămâne și parte(a) bătrânului Cocului la mijloc.
264	Din hotarul de sus, tot înainte pe lungu și să pliacă linie cam în driapta și pe costișă, pân(ă) unde s-au pus iarăș(i) piatră hotar în coasta dialului.
200	Din hotarul de sus arătat, tot înainte pe costișă și la vale, piste drumul ce mergi în sat, pân(ă) în livada lui Vasăle Cocu, ci esti pe vale, în gura văii satului, unde s-au pus iarăș(i) piatră hotar.
510	Din hotarul de sus tot înainte pe lungu și pe vale, apoi dealu(l) pe costișă, pân(ă) în coasta moși(e)i Zahorna, unde am pus două pietre hotar, chioatoare bătrânului Mane și bătrânului Cocu, dinspre Zahorna, unde din chioatoare(a) aceasta și păr(ă) în matca Dobrușii este parte(a)

	bătrânului Cocu 431 stânj(en)i, 2 palmi.
2090	Adică doauă mii noauăzăci patru palmi, tot lungu(l) bătrânului Mane, dinspre bătrânul Cocului, din chiotoare(a) dinspre Chipeșca, pân(ă) în chiotoare(a) aceasta dinspre Zahorna.
88	6 palmi, din chiotoare(a) de sus arătată, am întorsu cu măsura prin capul bătrânului Mane și alături(a) cu moșie Zahorna pân(ă) în margine(a) satului Zahorna, unde s-au pus hotar.
70	Din hotarul de sus tot înainte, pe lungu la vale și prin satu(l) Zahorna, alături(a) cu casa lui Ștefan Sandu pe din sus, pân(ă) diasupra părau(lui) ce mergi prin sat, și din jos de doauă râmnice vechi, după glăsuire(a) hotarnicii Zahornii, unde acolo s-au pus și piatră hotar cu primire(a) răzășilor de Răcești și de Zahorna.
13	Din hotarul de sus să pliacă linieîn driapta și tot înainte la vale pân(ă) în matca părau(lui).
259	4 palme, din părau și tot înainte pe lungu(l) Zahornii și prin capul bătrânului Manei pe din jos de o fântână, și pe din jos de casa lui Ioniți Copăcian, și pe vâlcică la dial, tot după sămnile hotarnicii Zahornii, pân(ă) la chiotoare(a) părții dum(nealu)i med(elni)ce(rului), din coasta dialului supt Rediu, de unde am început întâiu cu măsura.
431	2 palme, adică patru sute, triizăci și unu stânj(en)i, doauă palmi, capul bătrânului Mane, dinspre moșie Zahorna.

Cu aceste de sus arătate măsuri s-au deosăbit bătrânul Manei, parte(a) câmpului, apoi am măsurat și săliște(a) satului din parte(a) săliștii dumisale med(elni)ce(rului) la dial, păr(ă) în margine(a) săliștii de la dial dinspre Rediu, atât măsura prin capu(l) satului din jos, cum și din sus, și au (i)eșit pe amândoi bătrânii 144 stânj(en)i la amândoaună măsurile, tot deopotrivă, și după măsura stânjănilor ce-au venit pe amândoi bătrânii, să vie de bătrân câte 72 stânj(en)i la amândoaună măsurile săliștii. Și de la piatra hotar din săliște, a părții dumisale med(elni)ce(rului), ci esti în capul satului din sus, am măsurat la dial, și unde s-au împlinit 72 stânj(en)i am pus piatră hotar, cu care s-au deosăbit bătrânul Manei de bătrânul Cocului, și din hotarul acesta iarăș(i) am măsurat la dial 72 stânj(en)i, și unde s-au împlinit măsura stânjănilor, iar am pus piatră hotar în margine(a) săliștii de la dial dinspre Rediu, cum și în capul satului din jos, iar din hotaru(l) părții dumisali med(elni)ce(rului) am măsurat la dial pe costișă și unde s-au împlinit 72 stânj(en)i și am pus hotar după casa lui Gavril Vicol, cu care s-au dispărțit bătrânii în jumătate, care hotar caută piste părau(l) satului, păr(ă) la hotaru(l) ce s-au pus înaintea satului din sus, unde s-au deosăbit acești doi bătrâni în jumătate. Și din hotarul de după casa lui Vicol am măsurat iar la dial, și unde s-au împlinit 72 stânj(ni) am pus hotar în livada, tot acelui Gavril Vicol, în margini(a) săliștii din sus supt Rediu, care caută iarăș(i) piste părau(l) satului, și drept prin clopotnița bisericii, păr(ă) în hotaru(l) ce s-au pus în capu(l) satului din sus, și în margine(a) săliștii de la dial dinspre Rediu. Și cu aceste hotară s-au deosăbit și săliște(a), rămâind parte(a) săliștii a bătrânului Mane de la dial dinspre Rediu și a bătrânului Cocu la mijloc, precum așa răzășii s-au învoit. Iar pentru doauă casă care sânt dinspre Rediu și sânt

depărtate de alte casă , acele n-au intrat în măsura săliștii, pe care casă așa s-au socotit, să le dejmuiască bătrânul Mane, fiind și câteva casă din satu(l) Zahorna, numai pe parte(a) bătrânului Mane, macar că casăle acele(a) din Zahorna, după învoiala între răzăși, este pe jumătati din venitul lor, să-l tragă niamul Manii, și pe jumătatei niamul Cocului. Dar pentru că s-au venit numai pe parte(a) Manii, după dreptati s-au socotit aceste doauă casă din Răcești să le dejmuiască numai niamurile din Mane, căci sânt și pe parte(a) câmpului Mane, cum și pentru Rediului răzășilor ci esti de la dial de sat. Iarăș(i) s-au măsurat și la măsura de la dial, dinspre parte(a) dumisale med(elni)ce(rului), au (i)eșit tot Rediu(l) 330 stănjăni, din care 170 stănj(en)i s-au dat părții din sus, fiind mai îngustu Rediul, iar 160 stănj(en)i au rămas părții din jos, fiind mai lat Rediu, și măsura Rediului de la vale dinspre sat au (i)eșit 325 stănj(en)i, din care 170 stănj(en)i s-au dat părții din sus și 155 stănj(en)i au rămas părții din jos, și din piatra ce s-au pus în Rediu, din sus de drum, s-au tă(i)et linie prin Rediu, pân(ă) în margine(a) Rediului de la vali dinspre sat, și parte(a) Rediului din sus au rămas a bătrânului Mane și parte(a) din jos pe bătrânul Cocu, iarăș(i) după învoiala ce au fost între răzăși. Și biserica satului, măcar că au venit pe parte(a) săliște a bătrânului Mane, dar au arătat răzășii că esti făcută de niamurile acestor doi bătrâni, Cocu și Mane, și răzășii au cerșit a să pune în hotarnică ca și de acum înainte, iarăși cu toții să fie socotiți ca niște ctitori bisericii. Apoi li-am făcut și spița niamului a bătrânului Mane, pe care spița li-am și împărțit suma stănj(en)i(lor) a fieștecăru(i)e nume de răzăși, atât parte(a) din câmpu și din săliște(a) satului, cum și din parte(a) Rediului, și așa cu măsuri și sămni pietre hotară, s-au deosăbit bătrânul acesta Mane dinspre alți bătrâni, precum mai sus să arată, și după alegire(a) și hotărătura ce am făcut, am dat această mărturie hotarnică la mâna preutului Ioniți Mane i preutu(lui) Pavăl i Vasăle Stancul i Sămion Minciună i Chirică Palade i Andrei Trifan și Afteni Flore, dinpreună cu alti niamuri și răzăși ai lor.

Dimitrachi Meleghe vor(ni)c de poartă.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 75 -84.

*
* *

Adunare(a) sumii stănjănilor în lungu și în curmeziș a bătrânului Mane.

Stănj(en)i	
1669	Lungu pe de la dial dinspre parte(a) bătrânului Armaș, dum(nea)l(ui) med(elni)ce(rului) Paleologu.
2090	Lungu de la vale dinspre bătrânul Cocului.

Stănj(en)i	Palmi	
431	2	Capul din sus dinspre moșie Zahorna.
208	4	Capul din jos dinspre moșie Chipeșca.

399	3	4 parm(ace), mijlocu(l) pe curmeziș.
1039	1	4, care să dau în trei părți. În.

Stănj(en)i	Palmi	Parm(a)ci	
346	3	1	O parte.
346	3	1	Al doile(a).
346	3	1	Al triile(a).
1039	1	4	Din cari lepădându-se doauă părți după rânduială, rămâne o parte de împărțit.

Adică tot adunare.

Stănj(en)i	Palmi	Parm(a)ci	
346	3	1	Rămaș(i) analogisâți parte(a) câmpului, care s-au împărțit pe bătrâni-
72	-	-	Analogisiți pe bătrânu(l) acesta în săliște(a) satului.
170	-	-	Analogisiți parte(a) Rediului din sus, pe bătrânu(l) acesta Mane.

Aceste(a) de sus sânt părțile în stănj(en)i a bătrânului Manii, pe lungu și pe curmeziș, parte(a) câmpului și săliște(a) satului, cum și parte(a) Rediului, care stănj(en)i s-au împărțit pe spița niamului dintr-acest bătrân.

1809 apr(ilie) 26

Dimitrachi Meleghe vor(ni)c de poartă

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 84v-85.

*
* *

Altă hotarnică a bătrânului Cocu, tot de moșie aceasta Răceștii, care hotarnică esti asămine(a) la toati cuvintili salii vorbitoare, asămine(a) cu a bătrânului Manei, păn(ă) la înșămnare(a) stănjănilor din jos arătați, în care deosăbești numai măsurile bătrânului Cocu în stănj(en)i în lungu și în curmeziș, și cu ce moșii din bătrânul Manii, precum în jos să arată, adică:

Stănj(en)i	Palmi	
------------	-------	--

160	-	Întâiu am întors la capul dispre moșie Zahorna și matca părăului Dobrușa, unde pisti matcă dinspre răsărit este chiotoare(a) moși(e)i Dobrușa dinspre Zahorna, și drept aceeaș(i) chiotoare în malu(l) acelu părau dinspre apus unde am pus o piatră hotar chiotoare bătrânului Cocu dinspre Zahorna, și din matca părăului am început cu măsura la dial prin capul bătrânului Cocul și aleture(a) cu moșie Zahorna, păn(ă) în coastile dialului supt Rediul Stancii, unde s-au pus piatră hotar, pe linie hotarălor Zahornii dinspre moșie Dobrușa.
90	-	Din hotarul de sus, tot înainte la dial p(r)in Rediul Stancăi păn(ă) în zare(a) dialului, unde s-au pus iarăș(i) piatră hotar, tot pe linie hotarălor din urmă.
181	2 palmi	Din hotarul din sus tot înainti la vale, păn(ă) în coasta dialului, unde s-au pus chiotoare bătrânului Manii dinspre bătrânul Cocului și dinspre moșie Zahorna.
431	2	Adică, patrusute triizeci și un stânj(ăn), două palmi, capul bătrânului Cocu, dinspre moșie Zahorna, rămâind și din chiotoare (a) aceasta păn(ă) în chiotoare(a) părții med(elni)ce(rului) Paleologu, pe parte(a) bătrânului Mane iar 431 stânj(eni), 2 palme.
510	-	Din chiotoare(a) de sus arătată m-am întors cu măsura în jos alătura(a) cu bătrânul Manii și pe costișă la vale, apoi vale(a) în jos pără la hotarul din livada lui Vasăle Cocu, ci esti pe vale în gura văii satului.
200	-	Din hotarul de sus tot înainte piste drumul ci (i)esă din sat și la dial păr(ă) la alt hotar, din coastile dealului.
264	-	Din hotarul de sus, tot înainte pe costișă, păr(ă) în hotarul din coasta văii Crăci(iuni)i, unde pe curmeziș s-au măsurat mijlocu(l), și din hotarul acesta la dial păr(ă) în parte(a) dumisali med(elni)ce(rului) iaste parte(a) bătrânului Mane la mijloc 399 stânj(eni), 3 palmi, 4 parmace.
510	-	Din hotarul de sus să pliacă linie în driapta și tot înainte pisti părăul Izvorului Crăciunii, la dial pe costișă păr(ă) la alt hotar din zăpodie dialului.
398	-	Din hotarul de sus, tot înainte pe lungu, pe costișă piste un drum, păn(ă) la doauă hotară, supt zare dispre matca Dobrușii, unde esti chiotoare(a) bătrânului Mane, în coastile moși(e)i Chipeșca.
1882	-	Adică una mie opt sute optzeci și doi stânj(eni), tot lungu(l) bătrânului Cocu, dinspre bătrânul Mane, din chiotoare dinspre Zahorna păr(ă) în chiotoare(a) aceasta dinspre moșie Chipeșca, unde din chiotoare(a) aceasta la dial păn(ă) la chiotoare(a) părții med(elni)ce(rului) rămâne bătrânul Mane, la capătul acest dinspre Chipeșca, 208 stânj(eni), 4

		palme.
208	4	Din chiotoare(a) din dos arătată, am întorsu cu măsura spre răsărit la vale, prin capul bătrânului Cocul și alături(a) cu moșie Chipeșca, pe linie învoelăi ce au avut răzășii de Răcești cu răzășii de Chipeșca, și piste drumul ce mergi la Chipeșca, păr(ă) în matca părăului Dobrușa, în vatra iazului Chipeșcii, unde cu 22 stănj(eni) mai înapoi, de la matcă s-au opus o chiotoare hotar, chiotoare bătrânului Cocu, dinspre matca părăului Dobrușa și în dreptul hotarului de piste matca dinspre răsărit, ci esti chiotoare moși(e)i Dobrușa, fiind matca acestui părau dispărătoare moșiilor Răceștii și Dobrușa.
405	-	Din chiotoare(a) de sus arătată, am întorsu cu măsura în sus spre miazănoapte, pe lângă matca părăului Dobrușa, păr drept iazul mănăstirii Dobrușa.
457	-	De la iazu, tot înainte pe lungu pe lângă apa iazului și pe de la dial de un pod ci esti pisti matca Dobrușii, pân(ă) la sămnu mijlocului moși(e)i, ci esti din sus de pod, unde la măsura mijlocului s-au venit pe bătrânul Cocul 399 stănj(eni), 3 palmi, 4 parmaci.
746	-	Din sămnu mijlocului tot în sus pe costișă și apoi pe șasul matcii Dobrușii păr(ă) în iazu(l) șat(rarului) Vartic.
217	-	De la iazu tot în sus pe șasu, păr(ă) la hotarul chiotoarei bătrânului Cocu, de lângă matca Dobrușii și dinspre moșie Zahorna, de unde am început întâiu cu măsura.
2033	4	Adică doauă mii triizeci și trii stănj(eni), patru palme, lungu(l) bătrânului Cocu dinspre părau Dobrușii, din chiotoare(a) dinspre Chipeșca, păr(ă) în chiotoare(a) aceasta dinspre Zahorna, și macar că măsura s-au găsit mai pe la dial de matcă pe unele locuri, dar moșie și stăpânire(a) li esti matca părăului Dobrușa.

Cu aceste măsuri s-au deosăbit și parte(a) bătrânului Cocu, din câmpu, apoi măsurându-să și săliște(a) satului din parte(a) săliștii dum(nealui) med(elni)ce(rului) la dial păr(ă) în margine(a) săliștii de la dial dinspre Rediu, atât măsura din capul satului din jos, cum și din sus, și au (i)eșit la amândoi bătrânii 144 stănj(eni), la amândouă măsurile, tot deopotrivă. Și după măsura stănjănilor ce au venit pe amândoi bătrânii, să vine de bătrănu câte 72 stănj(eni) la amândouă măsurile săliștii, și din piatra hotar a dumi(sale) med(elni)ce(rului) Costachi, ci esti în capul satului din sus, s-au măsurat la dialu și unde s-au împlinit 72 stănj(eni) s-au pus hotar de s-au deosăbit bătrânul Cocului de a Manei, rămâind din hotarul acesta la dial parte(a) bătrânului Manii, iar 72 stănj(eni), cum și în capul satului din jos, iar din hotarul dumi(sale) med(elni)ce(rului), măsurându-să la dial pe costișă și unde s-au împlinit 72 stănj(eni) s-au pus piatră hotar, după casa lui Gavril Vicol, cu care s-au dispărțit bătrânul Cocului de a Manei, cari hotar caută piste părau satului pân(ă)

în hotarul ce s-au pus în capul satului din sus, de s-au deosăbit iarăș(i) bătrânul Cocului de a Manii, rămâind din hotarul acest de după casa lui Vicol și la dial păr(ă) în margine(a) săliștii dinspre Rediu, parte(a) bătrânului Mane iar 72 stânj(eni), și cu aceste hotară s-au deosăbit și săliște(a) satului, rămâind parte(a) săliștii a bătrânului Manii de la dial dinspre Rediu, și parte(a) săliștii a bătrânului Cocu la mijloc, precum așa răzășii s-au învoit. Iar pentru doauă casă, care sânt dinspre Rediu, și sânt depărtate de alte casă, acele(a) n-au intrat în măsura săliștii, pe care casă s-au socotit să le dejmuiască bătrânul Manei, fiind și câteva casă din satu(l) Zahorna, numai pe parte(a) bătrânului Mane, măcar că casăle acele(a) din Zahorna după învoiala între răzăși este pe jumătati din venitul lor, să-l tragă niamul Manii, și pe jumătate niamul Cocului, dar pentru că s-au venit numai pe bătrânul partea Manei. După dreptati s-au socotit aceste doauă casă să le dejmuiască numai niamurile din Mane, căci sânt și pe parte(a) câmpului Manei, cum și pentru parte(a) Rediului răzășilor, ci esti di la dial de sat, măsurându-să pe de la dial dinspre parte(a) dum(isale) med(elni)ce(rului), au (i)eșit tot Rediu(l) 330 stânj(eni), din cari 170 stânj(eni) s-au dat părții din sus, fiind mai îngustu Rediu. Iar 160 stânj(eni) au rămas părții de jos, fiind mai lat Rediu, și la măsura Rediului de la vale dinspre sat, au (i)eșit 325 stânj(eni), din cari 170 stânj(en)i au rămas părții din sus, și 155 stânj(eni) s-au dat părții din jos. Și din piatra ce s-au pus în Rediu din sus de drum, s-au tă(i)et linie prin Rediu păr(ă) în margine(a) Rediului de la vali dinspre sat, și parte(a) Rediului din jos au rămas a bătrânului Cocu, iar parte(a) Rediului din sus de bătrânul Manei, iarăș(i) după învoiala ce au fost între răzăși. Și bisărica satului măcar că au venit pe parte(a) din săliște a bătrânului Mane, dar au arătat răzășii că este făcută de niamurile acestor doi bătrâni Cocu și Mane, și răzășii au cerșit a să puni în hotarnică ca și de acum înainte iarăș(i) cu toții să fie socotiț(i) ca niști ctitori bisericii. Apoi li-am făcut și spița de niam, pe bătrânul Cocu, pe cari spița li-am și împărțit soma stânji(ni)lor pe fieștecari numi de răzăș, atât parte(a) din câmpu și diun săliște(a) satului, cum și din parte(a) Rediului. Și așa cu măsuri și sămni, pietre hotară, s-au deosăbit bătrânul acesta Cocu și dinspre alte moșii, precum mai sus să arată, și după alegire(a) și hotărâre(a) ce-am făcut, am dat această mărturie hotarnică la mâna lui Andrei Moisăi, i Gheorghie Enachi, i Ioan Negruț, i Sandu Negruț, i Gavril Vicol, i Constandin Durac, i Vasăli Bujor, i Iacov Porușnic, i Zaharie Timircan, i Mafteiu Timircan, i preutu(l) Ioniți Mane, i Stahi Stegar, i Constandin Ponstoroncă și Vasăle Ponstoroncă, dinpreună cu alte niamuri și răzăși ai lor.

1809 apr(ilie) 26

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 85v-89v.

*
* *

Alte niamuri și răzăși ai lor.

1809 apr(ilie) 26

Dimitrachî Meleghe, vornic de po(a)rtă.

Adunare(a) somii stânj(â)nilor în lungu și în curmeziș, a bătrânului Cocu.

Stânj(en)i	Palmi				
2033	4	Lungu, dinspre pârau(l) Dobrușa.			
1882	-	Lungu, dinspre bătrânul Manii.			
208	4	Capul din josdinspre moșie Chipeșchilor.			
431	2	Capul din sus dinspre moșie Zaharnei.			
399	3	4 parmaci, mijlocul în curmeziș.			
1039	1	Care să dau întâiu în trei părți..... în:			
	Stânj(en)i	Palmi	Par(ma)ci		
	346	3	1	O parte.	
	346	3	1	Al 2 le(a).	
	346	1	1	Al triile(a).	
	1039	1	4	Din care lepădându-să doauă părți după rânduială, rămâne numai o parte a să împărți.	
	346	3	1	Rămân analogisâți parte(a) câmpului care s-au împărțit pe bătrânul Cocu.	
	72	-	-	Analogisâți parte(a) bătrânului Cocu, în săliște(a) satului.	
	157	4	-	Analogisâți parte(a) Rediului din jos pe bătrânul Cocu.	

Aceste(a) de sus sânt în părți(ri)le în stânj(e)ni a bătrânului Cocu pe lungu și pe curmeziș , parte(a) câmpului și a săliștii satului, cum și parte(a) Rediului, care stânj(en)i s-au împărțit pe spițele niamului dintr-acest bătrân.

1809 apr(ilie) 26

Dimitrachi Meleghie, vor(ni)c de poartă.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 89v-90.

*

* *

Zapisă a răzășilor ce să trag din bătrânul Cocu de moșie Răceștii, ce dau părinților de la schit(ul) Dobrușa în pricina hotărâtului bătrânului Cocu.

Adică noi răzășii de moșie Răceștii, niamurile ce ne tragim din bătrânul Cocului, adiverim prin această încredințată scrisoare ce dăm la cinst(tă) mâna svinții sali părintelui chir Serafim, egumenul sfintii mănăstiri Dobrușa și părinților

călugări de acolo, precum să s(e) știe că în anul trecut cu porunca cinst(it)lui divan ni s-au hotărât bătrânul nostru Cocu, din moșia aceasta Răceștii, cu piatră hotară, atât parte(a) câmpului, cât și din săliște(a) satului, cum și parte(a) din Rădiu, precum la hotarnică să arată, și de la hotărât încoace după spița bătrânului nostru părțile ce ni s-au venit, unii din noi li-am dat danie cuvioșilor părinți, alții li-am vândut cu bani, cuprinzind-să pân(ă) acum părțile părinților 260 stânj(en)i i una palmă i 4 parmace, rămânând și necuprinsă 86 stânj(en)i i una palmă i 4 parmace, fiind acești stânj(en)i a unora din niamurile lor, și răzășii noștri care sânt înstreinați cu ședere(a). Și toată cheltuiala hotărâtului pe bătrânul acesta au dat-o părinții călugări. Și acum numiții călugări cu porunca cinst(itu)lui divan aducând hotarile ca să-și deosăb(e)ască părțile ce au cuprinsu din bătrânul acesta și pentru părțile ce au necuprinsă, așa cu toții răzășii ni-am învoit socotit, și li-am lăsat în stăpânire(a) numiților călugări, unde de noi este dată și hotarnica acestui bătrân, cât și spița niamului, și când vor veni dintru acei răzăși care nu sânt dați pân(ă) acum la numiții călugări, atunce(a) la părinții călugări să-și caute părțile și plătind cheltuiala ce li să va căde(a), volnici să fie cu părțile lor a faci ce vor vrea iar pără atunce în trei bătrânul Cocului, după cuprindere(a) hotarnicii să stăpâniască numiții călugări în trei bătrânul Cocului, din tot locul cu tot venitul nesupărați dispre noi. Și pentru credință cei ce-am știut carti ne-am iscălit fiecare iar cei ce n-am știut ne-am pus degitile și numele.

1810 mai 25

Eu Diaconu Apostu.
Ierei Sămion.
Ierei Petrachi.
Diaconu Neculaiu.
Sămion Negru.
Niți, sân Mache.
Sămion Năstasă.
Gavril Vicol.
Mihălachi Năstasă.
Andrei Mosăi, mazălu.
Ioniți, sân Diaconu.
Sămion Negru.
Ioan Negru.
Ioan Mache.
Pavăl Timofti.
Tănasă, brat.
Ierei Ioniți Mache, răzăș.
Ieromonah Sălevestru am scris cu zisa celor de sus arătați.

Stânj(en)i	Palmi	Parmaci	
260	1	4	Analogisăți au cuprinsu părinții călugări bătrânul Cocului i 54 stânj(en)i, 1 palmă, 7 pol parmace, din săliște(a) satului și 118 stânj(en)i, 4 palmi, 5 parmaci din parte(a) Rediului.

86	1	4	Tot analogisâți necuprinși păra acum de părinții călugări i 17 stânj(en)i, 2 palmi, parmaci, din săliște(a) satului, i 38 stânj(en)i, 3 palmi, 3 parmaci, din parte(a) Rediului.
346	3	1	Fac întregu bătrânul în parte(a) câmpului, și pentru ca să știe atât stânj(enii) cuprinși de părinții călugări, cât și acei rămași, așa cerșind răzășii s-au însămnat și în dosul zapisului acestu(i)e. 1810 iunie 10

Dimitrachie Meleghii, vornic de poartă
Alt zapis.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 90-91v.

*
* *

Alt zapis, tot a răzășilor de bătrânul Cocul ce iarăși dau părinților, precum să arată în jos.

Adică noi răzășii de moșie Răceștii, de la ținut(ul) Sorociei, niamurile ce ne tragem din bătrânul Cocului, adiverim cu acest încredințat zapis al nostru, la cinstit(ă) mâna sfinți(e)i sali părintelui kir Serafim, egumenul svintei mănăstiri Dobrușa și părinților călugări de acolo, precum să știe că părțile noastre ce-am avut în bătrânul Cocu, unii li-am dat danii numiților călugări, alții li-am vândut cu bani, și părțile altor niamuri a noastre care n-au fost acum de față și acele li-am dat iarăși în stăpânire(a) părinților călugări fiind că au răspunsu toată cheltuiala hotărâtului și altile, pân(ă) când vor veni acele niamuri, și atunce dând cheltuiala ce li să va căde(a), își vor tragi părțile de la părinții călugări precum adiverează desosăbită scrisoare(a) noastră ce-am dat pentru această pricină. Apoi fiind că unii din răzășii noștri își vândusă părțile din bătrânul acela la dum(nea)lui med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu, pe care la anul 1804 cu multă cheltuială și ostenială li-am răscumpărat noi de la med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu luând bani cu dobândă de unde am putu găsi, și neavând noi putere de a le ține, încă de la anul 1806, iunie 4, li-am pus amanet la numiții călugări luând bani 420 lei de am dat pentru cheltuiala și răscumpărare(a) acestor zapisă, care zapisă sânt aceste(a) ... adică:

1798, noiembrie 30. Un zapis de la Ștefan Joimiru din satu(l) Coșmirca, cu cari vinde dumi(ale) Costachi Paleologu o a șasa parte din bătrânul Cocului, câți un leu stă(nj)(enul), luând atunce și 70 lei pân(ă) la măsurare(a) moșii.

1800, maiu 24. Alt zapis de la Vasăle Țira și Chirile Ioanii, cu cari vinde dumis(ale) Costachi Paleologu, parte(a) fimeii lui Frăsina din bătrânul Cocului din a șasa parti din Sămion Joimirul, câți un leu stânj(enul), luând atunce 10 lei, pân(ă) la alegire(a)părții lui.

1800, avgust 5. Alt zapis de la Tănasă Bărgan, cu care vinde dumi(ale) Costachi Paleologu parte(a) lui ce să va alegi în moși(a) Răceștii din bătrân(ul) Cocului, câti un leu stânj(enul), luând atunce 35 lei, și în dosul zapisului scriu răzășii că iar fi mai dat 35 lei la Soroca.

1800, avgust 6. Alt zapis de la Andrei Enachi cu cari vinde dumi(sale) Costachi Paleologu parte(a) lui ce să va alegi în moși(a) Răceștii din bătrânul Coculescului, câti un leu stânj(enul), luând atunce 10 lei și giământati pân(ă) la măsurare(a) moși(ei).

1800, avgust 17. Alt zapis de la VasăleVintilă, cu care vinde dumi(sale) Costachi Paleologu parte(a) ce să va alegi a Irodiei în moși(a) Răceștii din bătrânul Cocului, câti un leu stânj(enul), luând atunce 10 lei, păr(ă) la măsurare(a) moși(ei).

1800, sept(embrie) 29. Alt zapis de la Dumitru Cuculeanu cu care vinde parte(a) lui ce o are de la părinți în bătrânul Cocului, luând atunce 3 lei pân(ă) la măsurare(a) moși(ei).

1800, sâptemv(rie) 18. Alt zapis de la Gheorghită Postoroncă, cu care vinde dumi(sale) Costachi Paleologu parte(a) lui din bătrânul Cocu, o a patra parte 120 stânj(eni), câti un leu stânj(enul), luând atunce 25 lei pân(ă) la măsurare(a) moși(ei).

Aceste(a) de sus sânt zapisăle răscumpărate de noi și acmu rămâind în trei bătrânul Cocului în stăpânire(a) părinților călugări, așa ni-am tocmit și ni-am așăzat cu părinții călugări de li-am dat aceste zapisă și măcar că acești vânzători nu și-au vândut atunce numai drepti părțile lor, ce fieștecare au vândut părțile a tot niamului lui și hotărându-să moși(a) în anul trecut după spița niamului ce s-au făcut pe întreg bătrânul Cocului, drepte părțile acelor vânzători din 6 zapisă, au cuprinsu opt stânj(eni), 1 palmă, 1 pol parmac, analogisâți de plată în parte(a) câmpului, pe cari să cuprind bani 81 lei, 20 par(ale) i un stânj(en), 6 palmi, din săliște(a) satului și 3 stânj(eni), cinci palmi, 5 parmace, din parte(a) Rediului, iar zapisul de la Dumitru Cuculescu n-au avut parte fiind mai demult ace(a) parte vândută la Iacov Sârbu, cum și zapisul de la Vasăli Țără, încă mai demult s-au găsit vândut la răposatu(l) polc(ovnic) Gheorghie Hârjău, și acești cu zapisăle au rămas ca să dei banii ce-au luat cu dobânda lor, dar stânj(ân)i(i) de sus i-au primiți numiții călugări câti zeci lei stânj., precum și de la alții au cumpărat cu prețul acesta. Și din 420 lei de sus arătați ce am luat noi de la părinții călugări cuprinși în zapisăle răscumpărate de noi, numai 81 lei , 20 par(ale), și mai rămân încă a să plăti călugărilor 338 lei, 20 par(ale), și pentru că nu să împlinescu suma banilor de sus ce am luat noi și ca să nu rămânem nici noi îndatoriți, nici părinții călugări păgubași, banii de sus ce nu s-au împlinit pe părțile acestor de sus zapisă, toți acei bani să aibă părinții călugări ai analogisi pe părțile altor răzăși ai noștri, cari pără acumnu sânt cuprinsă de părinții călugări, și când vor veni acei răzăși plătind cheltuiala cei vor ajunge, atunce își vor tragi părțile întru a lor stăpânire, căci noi însărcinat cu multă datorințe. Pentru acesta Cocul numai unul Dumnezeu știe cheltuielile și judecățile ce am pătimit noi pentru bătrânul acesta, de cu totul ni-am sărăcit. Deci suma stânjănilot de părțile zapisălor cumpărate de noi și plata lor precum mai sus să arată, acei stânjeni i-am vândut părinților călugări pe cari de acum înainte să-i stăpâniască din tot locul, cu tot venitul, ca pe driaptă ocună și moșie, dăcându-și și întăritură după rânduială și orice pricină va naști asupra acestor stânjeni, noi să fim îndatoriți a răspunde, iar părinții călugări întru nimică să nu fie supărați, pentru că niamul acelor vânzători nici unii

n-au vrut ca să li să răscumperi. Și pentru ce(a) mai adivărată credință, cei ce am știut carte ni-am iscălit însuși, iar cei cari n-am știut carti ni-am pus degitile.

1810 maiu 30

Ierei Sămion adiverez.
Eu Diaconu Apostu adiverzu.
Ierei Petrachi, sân Diacon, adiverezu.
Eu Andrei Moisăiu, tij.
Eu Gavril Vicol, tij.
Eu Sandul Negrici, tij.
Eu Sămion Negrici, tij.
Eu Năstas Negrici, tij.
Eu Neculaiu Cuculescu, tij.
Eu Vasăli Cuculescu, tij.
Eu Dănilă Cioban, tij.
Eu Ioan Negrici, tij.
Ierei Ioniți, răzăș din Mane.
Și eu m-am întâmplat față, Sămion Harbură.

La facire(a) acestui zăpis față am fost și eu, hotarnic fiind, carile spre încredințare am iscălit.

Dimitrachi Meleghe, vornic de poartă.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 92 - 94v.

*
* *

Zăpisă de vânzare (...) din bătrânul Manei și Cocu, adică,

1791, genar 20. Un zăpis a lui Ermudachi Băluțel, împreună cu soțul său Măriuța și cu toți fii(i) săi , care vinde o a trie partedin giurățate din bătrânul Manei din moșie Răceștii, polc(ovnicului) Gheorghie Hărjău, drept 300 lei bani turcești și o jube postav, cari zăpis s-au însămnat supt No. 1.

1810, iunie 25. Sămion Harbură, vechilu(l) lui Hărjău, vinde părinților Dobrușei zăpisul de sus arătat, cari s-au însămnat supt N. 2.

1791, iuli(e) 19. Alt zăpis a lui Moisăi Mane cu soțul său și cu fii(i) săi, ce vinde polc(ovnicului) Gheorghie Hărjău o a trie parte din jumătati de bătrân(ul) Manii, în preț 107 lei, cari s-au însămnat zăpis supt No. 3.

1810, iulie 25. Alt zăpis a lui Sămion Harbură, ce vinde zăpisul de sus arătat părinților Dobrușei, cari zăpis s-au însămnat supt No. 4.

1806, iunie 29. Alt zăpis a răzășilor din din bătrânul Cocu, ce fac părinților Dobrușei dănie părțile lor de moșie Răceștii, care zăpis s-au însămnat supt No. 5.

1806, iunie 15. Alt zăpis a unor răzăși din bătrânul Manei ce fac părțile lor dănuire părinților Dobrușei, cari zăpis s-au însămnat supt No. 6.

1812, mart(ie) 22. Alt zapis a lui Sămion Harbură, prapureic, din satu(l) Cotiujenii, de 16 stănj(en)i, de moșie Răcești, din bătrânul Manei, ce cu doauă zapisă mai sus pomenite a polc(ovnicului) Hărjău, fiind el vechil vinde aceli părți părinților Dobrușei, care zapis s-au înșămnat supt No. 7.

Zapisă de danie a răzășilor de Răcești.

(Vă)le(a)t.

1810, mart(ie) 10. Alt zapis, Anița și cu soțul ei Sandu Borș dă danie părinților parte(a) lor din bătrânul Cocu, care zapis s-au înșămnat supt No. 8.

1810, mart(ie) 10. Alt zapis a lui Neculaiu Apostu și Pavăl, iereu Petrachi, împreună cu nepoții și frații lor, dau danie părinților părțile lor din bătrânul, care s-au înșămnat supt No. 9.

1810, mart(ie) 10. Gavril Cuculescu, cu sora lui Irina, fac danie părinților parte(a) lor din bătrânul Cocu, cari zapis s-au înșămnat supt No. 10.

1810, mart(ie) 11. Preutu(l) Sămion, sân Enachi Cocu, și cu alții a lui, fac danie părinților Dobrușei toată parte(a) lor din bătrânul Cocu, cari zapis este No. 11.

1810, mart(ie) 11. Alt zapis a lui Vasăli Cuculescu, sân Lupu Cuculescu, cu toți frații săi, fac danie părinților numiți toată parte(a) lor din bătrânul Cocu, supt No. 12.

1810, mart(ie) 12. Alt zapis a lui Andrei Moisăi, sân Moisăi Cocu, din împreună cu nepoții lui de frati, fac danie părinților (...) din bătrânul Cocu, cari zapis s-au înșămnat supt No. 13.

1810, mart(ie) 12. Alt zapis a lui Ioniți Bulgaza, cu doi frați ai săi ot Răcești, ce-și fac danie părțile lor, cari zapis s-au înșămnat supt No. 14.

1810, mart(ie) 12. Alt zapis a lui Sămion Borș, sân Vasălca, ce-și face parte(a) sa danie, care s-au înșămnat supt No. 15.

1810, mart(ie) 12. Alt zapis a lui Sămion Borș, sân Irimie Borș, cu fii(i) săi și nepoții, fac părțile lor danie, cari s-au înșămnat supt No. 16.

1810, mart(ie) 19. Alt zapis a lui ierei Anton Bucișcan și cu părinții și frații săi, își dau parte(a) lor danie, care înșămnat supt No. 17.

1810, apr(ilie) 3. Alt zapis a lui a preutului Ștefan, cu frații săi, ce-și fac părțile lor danie din bătrânul Cocu, cari s-au înșămnat supt No. 18.

(1)810, apr(ilie) 22. Alt zapis a lui Ștefan Țigănescu, ce-și face parte(a) sa danie, cu frații săi, care s-au înșămnat supt No. 19.

1810, apr(ilie) 22. Samoilă Humă, sân Ștefana, ce-și face parte(a) sa danie, care înșămnat supt No. 20.

1808, apr(ilie) 29. Alt zapis a lui Murachi Beiu, cu soție sa și fii(i) săi, face parte(a) lor danie, cari zapis s-au înșămnat supt No. 21.

1809, mai 10. Maftei cu soție sa, face parte(a) sa danie, cari s-au înșămnat supt N. 22.

1809, maiu 16. Alt zapis, a lui Vicol, sân Ambrohie Postoroncă, cu toati niamurile salı, își fasc părțile lor danie, care s-au înșămnat supt N. 23.

1810, maiu 11. Costandin ce să tragi din Sămion Cocu, își face parte(a) sa danie, care s-au înșămnat supt No. 24.

1810, maiu 11. Alt zapis a Axinii, fata Tudosâiei, ce-și face parte(a) sa danie, care zapis s-au înșămnat supt N. 25.

1810, maiu 22. Alt zapis, a lui Gheorghie Guțe și Sămion Harbără cu soție sa ce-și fac părțile lor danie, cari s-au înșămnat supt N. 26.

1810, maiu 22. Alt zapis, a lui monah Zinovie, sân Iuliana, ce-și face parte(a) sa danie, cari s-au înșămnat supt N. 27.

1810, maiu 22. Alt zapis, Varvara, fata Ștefanii, diacon(ul) Daniil, soțul ei, își face parte(a) sa danie, cari zapis s-au înșămnat supt N. 28.

1810, maiu 22. Alt zapis, a monah(ului) Petre Mane cu toți frații săi, face parte(a) sa danie, care s-au înșămnat supt NO. 29.

1810, iunie 1. Alt zapis, a lui Vasăle Tataru și Toader Joimiru, nepoți lui Sămion Joimiru, își fac părțile lor danie, cari s-au înșămnat supt NO. 30.

1809, iunie 20. Alt zapis, a lui Ștefan cu sorsa Paraschiva, ficii Mariei, ce au ținut-o Burduja, își face parte(a) lor danie, care s-au înșămnat supt No. 31.

1810, iunie 22. Alt zapis a lui Dimitrachi Popăscu i Paraschiva, fata lui Alexandru, își fac părțile lor danie, care s-au înșămnat supt No. 32.

1809, avg(ust) 20. Alt zapis, a lui Vasăle Postoroncă, sân Dănilă Postoroncă, își fac părțile danie, care s-au înșămant supt No. 33.

1810, oc(tom)v(rie) 7. Alt zapis, a lui Chirică Șarban, sân Iuliana, își dau părțile lor danie, care s-au înșămnat supt N. 34.

Cumpărături i danii.

1809, sept(embrie) 10. Alt zapis, a Irinii, fata lui Pavăl, cu nepoții ei, din Cocicu, vând și dau și danie, cari s-au înșămnat supt N. 35.

1801, genar 2. Alt zapis, a lui Dominte Enachi, ficiu ei Mincăi, din Cocu, vinde și dă danie, cari s-au înșămnat supt N. 36.

1811, mart(ie) 1. Alt zapis, a lui Ioan Borș, ficiu Irinii, din Cocu, am vândut și danie, care zapis s-au înșămnat supt No. 37.

1810, mart(ie) 18. Alt zapis, Iliana, fata Panaghii, din bătrânul Cocului, vinde și dă danie, care s-au înșămnat supt N. 38.

1810, mart(ie) 20. Alt zapis, a lui Grigoraș și Paraschiva și cu alți frați, ficii Mutei din Cocu, vându și dau danie, supt N. 39.

1810, apr(ilie) 24. Alt zapis, a lui Lazor Tulbure cu sorsa, ficii Savinii, vând și dau danie, care s-au înșămnat supt NO. 40.

1809, april(ie) 26. Alt zapis, a preutului Pavăl Bărcă, ficiu Sandii, și Ștefana, nepoata Ilincăi și strănepoata lui Vasăle, călugăru(l), cu bărbatul ei, din Mane, dă și vinde, care s-au înșămnat supt N. 41.

1810, maiu 10. Alt zapis, a lui Ioan Cocu, ficiu lui Pavăl din Cocu, vinde și dă danie, care s-au înșămnat, supt N. 42.

1810, maiu 11. Alt zapis, a Catrinii, strenepoata Stratonii, din Cocu, vinde și dă danie, care s-au înșămnat supt No. 43.

1809, iulie 5. Alt zapis, a lui Chirică Paladi cu toți frații, strenepoții lui Nistor Mane, și Toader Trifan, iar cu toți frații lui, sân Ilie, strenepoții, tij lui Nistor Mane, vându și dau danie, care s-au înșămnat supt No. 44.

1809, iulie 6. Alt zapis, a preutului Ioan Moldovan i Niți Postulach, strănepoții lui Strătulat, din Cocu, vându și dau danie, cari s-au înșămnat supt No. 45.

1810, iulie 24. Alt zapis, a lui Vasăle Staicu cu două surori a săli, ficiorii Aniții, strenepoți Onofrei, din Mane, dau danie, care s-au înșămnat supt N. 46. Care zapis l-au luat pe urmă înapoi numitul de sus fiind că este în alt zapis din anul 1806, iulie 15.

1810, sept(em)v(rie) 28. Alt zapis, a Măriuții, nepoata Anii, din Neculai Surdu, din Cocu, vinde și dă danie, care s-au înșămnat, supt No. 47.

1810, genar 13. Alt zapis, a lui Constandin Căimăcam, sân Paraschiva, din Cocu, vinde parte(a) sa, care s-au înșămnat supt No. 48.

1811, fevr(uarie) 11. Alt zapis, a Domnicăi, sân Staicu, strănepoata Guțului, din Mane, vinde parte(a) sa, care s-au înșămnat supt N. 49.

1810, mart(ie) 10. Alt zapis, a lui Pavăl Popăscu, sân Marie, i Grigori Durac, sân Safta, nepoți lui Alexandru, vându părțile lor, care s-au înșămnat supt No. 50.

1810, mart(ie) 20. Alt zapis, preutu(l) Miron i Andrei Scurtu și cu alti niamuri a lor, vându părțile lor, cari s-au înșămnat supt N. 51.

1809, apr(ilie) 21. Alt zapis, Apostu Diaconu și cu toți cielanți răzăși din Cocu, zapis de vechilul a stăpâni, plătind cheltuiala hotarnicului numiții părinți, cari s-au înșămnat supt N. 52.

1810, maiu 23. Alt zapis, Catrina, fata lui Mihălachi, strănepoată lui Pavăl Postoroncă, cu toți ficiori(i) și nepoții ei vinde, care s-au înșămnat supt No. 53.

1810, maiu 24. Alt zapis, Vasăle Postoroncă cu toți frații i surorile lui vinde, cari s-au înșămnat supt No. 54.

1792, apr(ilie) 29. Alt zapis, a lui Toader Joimiru, și alți Joimirești, ce-și vindi părțile lor, lui Gheorghie Hărjău și Sămion Harbură, vechilului Hărjău, ei vinde mănăstirii, care s-au înșămnat supt N. 55.

1810, apr(ilie) 10. Alt zapis, Iordachi Vartic din Răcești vinde baștina și cumpărături(le) ce are, cari s-au înșămnat supt No. 56.

1811, apr(ilie) 25. Alt zapis, Iereu Iacov, ficior Mariei, strănepot Panaghiei, vinde, cari s-au înșămnat zapisul supt No. 57.

1811, apr(ilie) 25. Alt zapis, a lui Irofti Bărgan, cu toți frații și surori(le), ficiori lui Gheorghie Bărgan, vând din Cocu, care zapis s-au înșămnat supt No. 58.

1811, apr(ilie) 25. Alt zapis, Anghinie, fata Tomii din Cocu, vinde parte(a) sa, care s-au înșămnat zapisul ei supt No. 59.

1809, maiu 6. Alt zapis, a lui Ioan Gheorghiuică, cu toati surorile sale, vinde, care s-au înșămnat supt No. 60.

1810, iunie 2. Alt zapis, a lui Vasăle Tataru și Andrei Joimiru, Stefan Joimiru, vându cu toții, care s-au înșămnat supt No. 61.

1810, iunie 4. Alt zapis, Sămion Harbură, căp(i)t(an), vinde un zapis a lui Gheorghie Hărjău din anii 1792, apr(ilie) 29, care s-au trecut zapisul arătat supt N. 62.

1810, iulie 3. Ierei Ioniți Mane, cu ficiorii săi, vinde parte(a) sa din Cocu și Mane, care s-au înșămnat supt No. 63.

1810, iulie 3. Alt zapis, tij a preutului Ioniți Mane și cu toți fii(i) săi, ce-și vându iarăși părțile lor din Cocu și Mane, care s-au trecut supt No. 64.

1809, iulie 4. Alt zapis, a lui Zaharie Timircan, Maței Timircan, Tofan Băcioiu, nepot Timircăneștilor, vinde, cari s-au înșămnat zapis supt No. 65.

1809, no(i)emv(rie) 15. Alt zapis, Frăsâna Măriuții, strănepoata Irinii, cu bărbatul ei Mihălachi Borș, vinde, care s-au înșămnat supt N. 66.

1806, apr(ilie) 10. Alt zapis, a răzășilor din bătrânul Mane, ce dau neamului Pălădeștilor că sânt răzăși cu dânșii la moșie Răceștii, care zapis s-au înșămnat supt No. 67.

1810, iunie 3. Alt zapis, a preutului Ioniții Manei, din satu(l) Răcești, adiverezu cu această scrisoare a me(a) la mâna sfinții sali chir Serafim, egumen Dobrușii, și părinților călugări de acolo, precum să știe că părțile mele în moșie Răceștii de bătrânul Manei și de Cocul de istov li-am vândut sfințiilor sali prin deosăbit zapis, cuprinzându-să la părinții mai cu totul bătrânul Mane, și rămâind într-acel bătrân 28 stănj(eni), 6 palmi, analogisiști în parte(a) câmpului parte(a) unii moașe a meli, anumi Paraschiva, care s-au dat acee în stăpânire(a) părinților, care zapis s-au înșămnat supt No. 68.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 94v – 99v.

*
* *

Alt zapis a lui Gavril Vartic ce dă răzășilor de Răcești pentru o vatră de iaz, ce au fost făcut pe moșie Răceștii, din (vă)le(a)t 1786, maiu 23.

Eu căpit(anul) Gavril Vartic, ce sânt răzăș în moșie Răceștii, ci esti pe apa Dobrușii de la ținut(ul) Sorocii, ce tragu parte din bătrânul Cocului, făcut-am scrisoare(a) me(a) la mâna altor niamuri și răzăși ai miei din moșie Răceștii, precum să știe că vrând eu să-mi fac un iazu pe moșie Răceștii, am întreat pe toți răzășii Răceștilor di le esti cu vo(i)e tuturor să de(a) iazu(l) sau de nu li esti. Și s-au primit toți răzășii și au primit și mi-au dat vo(i)e să fac iazul și de voi pute(a) să fac și moară, volnic să fiu, fiind că eu nu iazu(l) la vreun loc sau vatră de iazu vechi, ce fac iazu(l) pe țălină, unde nici odinioară n-au fost iazu, ce acum să faci fântână. Iar că acum sau după vremi de s-ar întâmpla să să hotărască moșie aceasta Răceștii să să aliagă părțile a fieștecăru(i)e și iazul care îl fac eu de să va veni pe parte(a) ce am eu în moșie Răceștii, să-mi stăpânesc dinpreună cu parte(a) din câmpu ce mi să cuvini, iar când eu cu parte(a) me(a) din moșie ce-i în Răcești, n-oi cuprinde iazul și va rămâne iazul pe parte(a) altor răzăși ai miei din Răcești, atunci eu să fiu volnic a-mi stăpâni numai iazul cât a ține cu locul lui cu ce-a cuprinde apa, iar la câmpu să n-aibu triabă, ce să stăpâniască răzășul acela care i să va veni parte(a) lui și eu să fiu volnic a face iazul și moara și să o stăpânescu în pace, dispre nici unii din răzăși nici odinioară să nu fiu supărat în veci. Și răzășii încă mi-au dat mie zapis la mână să să urmeză după zapisul răzășilor ce mi-au dat pentru iazul acesta și să aibă răzășii di pe această scrisoare a me(a) a-și face și întărituri g(o)spod. Și s-au întâmplat la această învoială și scrisoare a noastră și alți oameni de cinste care s-au iscălit marturi, și eu pentru credință m-am iscălit.

Gavril Vartic, căpit(an).

*
* *

O mărturie a pit(a)r(ului) Constandin Mârzacu din poronca isprav(ni)ci(ei) de Soroca, pentru pricina facerii unui iazu a schitului, cu med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu din (vă)le(a)t 1809, no(i)emv(rie) 10.

De la isprav(ni)ci(a) ținut(ului) Soroca
Cătră cinst(it) dum(nea)lui pit(arul) Costandin Mârzacu

Dum(nea)lui med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu înștiinț(e)ază isprăv(ni)cie că în moșie Răceștii având a trie parte de moșie și o vatră de iazu, s-ar fi amestecând și călugării ot schitu(l) Dobrușa, și în tărie ar fi făcând iazu pe ace(a) moșie, pentru care pricină să trimite și carte dumi(sale) med(elni)ce(rului) și cetindu-o pre larg vei înțelegi. Deci să scrie dumi(tale), mergând la fața locului, unde fiind și o parte și alta să cercetezi cu amăruntul și să pui la cale iar când acolo nu-i vei pute(a) puni la cale, cu mărturie în scris să-i sorocești să vie la isprăv(ni)cie.

(1)809, septemv(rie) 14

Toader Balș, ban.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f.100v-101.

*
* *

Din poronca cinsti(tei) isprăv(ni)ci(i) Soroca, fiind eu orânduit ca după înștiințare(a) ce face dumi(sale) med(elni)ce(rul) Costachi Paleologu, să fac cercetare pentru o morișcă ce să face pe pârau(l) Dobrușii a svântului schit Dobrușa, unde să cinstești și să prăznu(i)ește hramul Svântului Ierarhu Necolae, care să cere de cătră dum(nea)lui med(elni)ce(rul) să să popr(e)ască ace(a) morișcă de a nu să face. Deci viind la stare(a) loculuiși intrând în cercetare cu ce dreptate și cu ce cuvânt oprește a nu să face morișca, căci malu(l) dispre răsărit este a Dobrușii, cum și malu(l) dispre apus esti iarăși a schitului Dobrușii de danie și de cumpărătură de la moșie Răceștii și alături cu aceia tot dispre apus esti parte(a) răzășilor de Chipeșca, și tot dispre apus esti și parte(a) dumi(sale) med(elni)cer(ului) ce-și dă coasti cu parte(a) Chipeșca, și eu cu ce cuvânt și cu ce dreptate umblă să popr(e)ască pe schit nu pot cunoaște, căci schitul unde au făcut morișca n-au fost iazu vechi, ce pe moșae sa au făcut iazu și moară, unde li-au fost vo(i)e. Au mai adaos a zăce dum(nea)lui med(elni)ce(rul) și aceasta cum că și dum(nea)lui are un iazu din patru iazuri și cercetând și acele iazuri, un iazu s-au găsit în capu(l) pâraului Zaharnei, unde dă în pâraul Dobrușa, care să află și acum

moară găță și vechi a schitului Dobrușa, iar trei țarmuri de iazuri se află pe pâraul Zahornii, însă unul drept satu Răceștii, unde esti parte(a) dumisali med(elni)cer(ului) iar doauă să află mai sus tot pe pâraul Zahornii, iar pe pâraul(l) Dobrușa nu să găsește nici o vatră de iazu, pân(ă) la iazurile lui Vartic. S-au mai văzut și o hartă ce zăce dum(nea)lui med(elni)ce(rul) că esti făcută de dum(nea)lui spat(arul) Manolachi Donici, care hartă nu să potrivește cu stare(a) locului, căci în harta aceia arată că sânt patru iazuri pe pâraul(l) Dobrușa, iar nu pâraul(l) Zahorna, care pe pâraul(l) Dobrușii nu sânt nici o vatră de iazu, iar pe pâraul(l) Zahornii sânt aceste de mai sus arătate. Și pentru aceasta nu lipsesc a înștiința dum(nea)v(oastră).

1809 no(i)emv(rie) 10

Constandin Mârzac, pitar.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f.101-102.

*
* *

Arătare de stănjăni și palme i parmace ce au cuprinsu mănăstirea dani din din moșia Răcești, numai câmpu, afară de săliști și de rădi(u), precum însuși zapisăle adeverează, care s-au scos în perilipsis întru această condică, adică:

	Stă(n)j(en)i	Palmi	Parmace	Anul	Luna
Preot Sămion, feciorul lui Enache Cocul, împreună cu nepoții lui de frați.	3	6	-	(1)810	mart(ie) 11
Diacon Apost(ol), fiul lui Costandin, cu nepoții lui de frați.	3	5	6	(1)810	mart(ie) 10
Anița, fata Ștefanii, cu bărbatul ei Sandul Borșu.	-	3	#	(1)810	mart(ie) 10
Vasăle Cuculescul, cu frații lui și surorile.	-	5	4	(1)810	mart(ie) 11
Axenia, fata lui Tudosie.	-	4	7 #	(1)810	mart(ie) 11
Gheorghe Guțea, fecior Mariei.	1	4	3	(1)810	mai 20
Varvara, fata Ștefanii, cu soțul ei Dănilă, diaconul.	-	3	#	(1)810	mai 22
Vasle Tătarul, fecior Ioanii, sân Andrii, ficior lui Toader Joimir.	4	5	1	(1)810	iuli(e) 1
Gavril Vicol cu sorsa Irina.	6	1	4	(1)810	mart(ie) 10
Ștefana cu sora ei Paraschiva, fiice Mariei, soțul Sandului Bărdacu.	1	4	5 #	(1)809	iuni(e) 20
Vasăle Postoruncă, fiu lui Dănilă Postoruncă.	1	4	3	(1)809	av(gu)st 20

Simion Humă, fiu Ștefanii.	-	3	1	(1)810	av(gus)t 22
Ștefan Țăgănescul cu Madei, fratesău și surorile lor.	-	5	-	(1)810	av(gus)t 22
Preot Ștefan cu frații lui ce sânt fii(i) Mariții.	2	2	4	(1)810	av(gus)t 3
Sămion Borș, fiu lui Irimie Borșu cu fii(i) și cu nepoții lui.	3	-	6	(1)810	mart(ie) 12
Simion Borș, fii(i) Vasălcăi.	-	2	3 #	(1)810	mart(ie) 12
Andrii Moisei Cocul.	2	3	6	(1)810	mart(ie) 12
Ioniță Bulgaza cu frații lui.	-	6	1 #	(1)810	mart(ie) 12
Vasăle Staicu cu 2 surori.	12	5	1	(1)810	iuli(e) 24
Preot Anton Buciușcan	1	1	7 #	(1)810	mart(ie) 19
Costandin a lui Simion Cocul	1	6	7	(1)810	mai 11
Petrea monah și cu toți ai sei.	28	6	7 #	(1)810	mai 22
Zinovi monah cu ai săi cu ai săi toți.	1	4	3	(1)810	mai 22
Ermurache.	6	1	4	(1)808	apr(ilie) 29
Vicol, ficior lui Avrosti.	3	4	7	(1)809	mai 16
Alexia ce o ține Maței Costin.	3	-	6	(1)808	mai 10
Dimitrache Popăscu.	-	4	7	(1)810	iuni(e) 22
Ileana Aparaschivii.	4	2	2	(1)810	mai 18
Chirică.	8	-	-	(1)809	iuli(e) 5
Grigoraș.	1	4	3	(1)810	mai 10
Preot Pavel Bârcă.	2	-	-	(1)809	av(gust) 26
Ioan Borș, fecior Irinii.	-	4	3	(1)811	mart(ie) 9
Irina, fata lui Pavel.	6	4	-	(1)809	av(gust) 10
Catrina, fata lui Ștefan.	1	2	2	(1)810	mai 11
Domete, Enache, fii(i) Ilincăi.	2	-	-	(1)811	gen(a)r 2
Măriuța, fata lui Ghiorgi.	6	-	-	(1)810	sept(embrie) 28
Lazăr Turbure cu sorsa.	1	-	-	(1)810	sept(embrie) 24
Preot Ioan Moldovan	1	-	-	1809	iuli(6)
Ioan, fecioru(l) lui Pavel.	1	2	1#	(1)810	mai 10
Sămion Harbură, căpit(an).	2	4	-	(1)812	mart(ie) 22
	132	4	6		

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f.103-103v.

*

* *

Altă arătare de stănjăni și palme i parmace ce au cumpărat mănăstirea cu bani de la aciași răzăși din care unii o parte au dat danieși doao trii părți au vândut, precum zapisăle adeverează, care zapise s-au trecut în aceast(ă) condică.

	Stă(n)j(ăni)	Palmi	Parmaci	Anul	Luna
Preot Ioniță Maneacu toți ai sei ficii i feti.	15	7	5	(1)810	iuli(e) 3
Iordache Vartic, fiu(l) Mariei șătrăresii.	4	6	3	(1)810	av(gu)st 10
Catrina, fata lui Mihalache.	5	3	2 #	(1)810	mai 23
Popăscul și cu toți ai sei, anume Pavel.	1	1	7	(1)810	mai 16
Preot Miron, ficior lui Ipate.	12	3	-	(1)810	mai 20
Ioan Gheorghiuță cu sorsa.	1	6	6	(1)809	mai 6
Costandin Căimăcan, fii(ul) Paraschivii.	10	6	3	(1)810	gen(a)r 13
Vasăle Posturuncă cu ai sei.	6	1	4	(1)810	mai 24
Domnica, fata lui Stancu.	6	1	6	(1)811	febr(uarie)
Iacov, preot, fecior Mariei.	1	4	3	(1)811	apr(ilie) 25
Vasăle Tătar i Andrii Joimir.	12	7	7	(1)810	iuni(e)
Zaharia Tătarcahi cu ai sei.	12	2	7	(1)809	iuli(e) 4
Frăsăna, fata Măriuții.	1	-	3	(1)809	noemv(rie) 15
Irofe Bărgan, fii(ul) lui Gheorghe Bărgan.	1	4	3	(1)811	avgust 25
Sămion Harbură, căpitan.	18	4	4	(1)810	iuli(e) 4
Ileana Apalghii.	7	-	-	(1)810	mai 18
Chirică, ficior lui Anton cu frații lui.	130	4	-	(1)809	iuli(e) 5
Grigoraș Amutii cu surorile lui.	17	-	-	(1)810	mai 10
Preot Pavel Bârsă.	55	5	7	(1)809	avgust 26
Ioan Borș, fecior Irinii.	1	-	-	(1)811	mart(ie) 9
Irina, fata lui Pavel, cu nepoții sei.	36	6	3	(1)809	avgust 10
Catrina, fata lui Ștefan.	8	-	-	(1)800	mai 11
Dominte Enache, fiu(l) Ilincăi.	1	-	-	(1)811	gen(a)r 2
Măriuța, fata lui Ghiorghe.	4	4	1#	(1)810	sept(embrie) 28
Lazăr Turbur cu sorsa Smăranda.	22	-	5 #	(1)810	oct(ombrie) 24
Preot Ioan Moldovan cu frații lui	5	1	4	(1)809	iuli(e) 6
Ioan, fecior lui Pavel.	8	-	-	(1)810	mai 10
Ștefan Joimirul.	-	7	3#	(1)798	noemv(rie) 30
Geluxa de la preot(ul) Ilarion.	1	6	7	(1)800	iuli(e) 4
Dimitrașcu Bărgan.	1	4	3	(1)800	avgust 5
Andrei Enache.	1	-	2	(1)800	avgust 6
Erodie de la Vasăle Vintilă.	1	1	7	(1)800	avgust 17

Ghiorghiță Posturuncă.	1	4	3	(1)800	sept(embrie) 18
Sămion Harbură, căpitan.	16	-	-	(1)812	maiu 22

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f.104-104v.

*
* *

Altă arătare de banii ce s-au datpe zapisăle de sus arătate din partea olorului răzășilor de Răcești pe moșia Răceștii ce să află în ținut(ul) Sorociei, pe apa Dobrușii, despre apus megieșită cu moșia Dobrușii, care este a Sf(â)ntului Mormânt.

	Lei	Stânj(enii)	Palmi	Parmace	Anul	Luna
Preutului Ioniță Manea ot Răcești.	625	15	7	5	(1)810	iul(ie) 3
Lui Iordache Varticot Zahorna.	11	4	6	3	(1)810	avg. 10
Ecaterinii, fetii lui Mihălache.	54	5	3	2 #	(1)810	mai 23
Lui Pavel Popăscul ot Cotiușăni.	15	1	1	7	(1)810	mai 16
Preotului Miron cu ai săi.	124	12	3	-	(1)810	mai 20
Lui Ioan Gheorghiucă cu ai săi.	30	1	6	6	(1)809	mai 6
Lui Costandin Căilăcan.	108	10	6	3	(1)810	genar
Lui Vasile Postoroncă cu ai săi.	61	6	1	4	(1)810	mai
Preutului Iacov, ficioer Marii, cu ai săi.	-	-	-	-	-	-
Lui Vasile Pitarul cu ai săi.	129	12	7	7	(1)810	iun(ie) 2
Lui Zaharia Timircan cu ai săi.	128	12	2	7	(1)809	iun(ie) 4
Frăsinei, fetii Măriușii.	14	1	-	3	(1)809	noem(brie) 15
-	1379	84	7	7	-	-

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1360, f. 105.

CĂMINELE CULTURALE DIN CĂUȘENI, JUD. TIGHINA, ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Ștefan PLUGARU

Orașul Căușeni este situat în sud-estul Republicii Moldova, la 3 km distanță de stația de cale ferată Căușeni și 83 km de Chișinău, conform informațiilor oficiale actuale, în regiunea teraselor cu stepă a Nistrului de jos. Orașul este traversat de râul Botna și un afluent al său, Lunguța, aflându-se într-un relief accidentat, înconjurat de dealuri.

Prima atestare documentară a localității Căușeni este din 6 iunie 1455, când este menționată cu denumirea de Chișinăul Roșu¹. Un secol mai târziu este atestat ca târg, reședință a Hanului Crimeei, apoi trece în stăpânirea turcilor (1535), care i-au schimbat denumirea în *Căușeni*, transformând pentru multă vreme zona într-o bază de concentrare a trupelor otomane înaintea campaniilor militare împotriva statelor creștine din vecinătate (Polonia, Rusia).

După anexarea Basarabiei la Rusia în 1812, târgul decade treptat, până la statutul de localitate rurală. După Unirea din 1918, datele statistice din anul 1923 indica existența a două comune cu acest nume, Căușenii Vechi-sat și Căușenii Noi-târg, localități unde s-a desfășurat o intensă activitate culturală pe tot parcursul apartenenței acestui teritoriu la statul român.

După 1918, în România s-a pus problema existenței unor instituții culturale care să asigure în lumea satului românesc minimul de informație și de trăire culturală. Astfel, sub domnia regelui Carol al II-lea (1930-1940), cultura interbelică a primit un sprijin consistent. La trei ani de la înscăunarea sa, acesta promulga Legea pentru Fundațiile Culturale Regale (14 aprilie 1933), care unifica Fundația Universitară „Regele Carol I”, Fundația „Principele Carol” din București, Fundația „Ferdinand” din Iași și Institutul de cercetări experimentale „Regele Carol al II-lea” din Cluj într-o uniune cu numele „Fundațiile Culturale Regale ale României”, iar în art. 3. al numitei legi se specifică că „Fundațiile Culturale Regale și Așezămintele înființate de ele sunt persoane juridice, scutite de taxele de timbru și înregistrare, de taxele poștale, precum și de orice impozite către stat, județ sau comună”. Fundația Culturală Regală „Principele Carol” (Serviciul Social), a fost organizată ca o instituție unitară și completă, având ca organ de execuție „Căminul Cultural” în cele 15.201 de sate ale României interbelice și în care se afla 79,9% din populația totală a țării în 1938, scopul urmărit fiind „dezvoltarea culturii în masa mare a națiunii și crearea unei vieți noi pentru sat (...)”, „de însuflețire și ridicare a țărănimii”². La aceasta au contribuit din plin intelectualii satelor, pentru că în lumea

¹ Vladimir Nicu, *Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi*, vol. I, Editura Universitat, Chișinău, 1991, p. 147.

² Conform paginii de internet: <http://anomismi.wordpress.com/2012/04/19/regalitatea-romana-intru-cultura/19>, on-line la data de 8 septembrie 2012.

satului românesc de odinioară cel mai mare respect îl aveau preoții, al căror cuvânt era ascultat mereu, urmau apoi învățătorii și ceilalți slujbași ai statului³. În cadrul Căminelor Culturale, funcționau diverse secții („Cultura muncii”, „Cultura sănătății”, „Cultura sufletului”), care urmau să utilizeze în activitatea lor cele mai interesante și originale forme și metode pentru obținerea unor rezultate cât mai bune la capitolul educație cultural-spirituală și națională a locuitorilor⁴.

Căminul cultural „Tudor Vladimirescu” din Căușanii Vechi (1938 – 1943)

În data de 11 decembrie 1938, locuitorii din comuna Căușanii Vechi, jud. Tighina, s-au întrunit într-o adunare generală în localul școlii primare nr.1 mixte, cu scopul de „a înființa (...) un Cămin cultural aparținător Fundațiilor Regale <<Principele Carol>>”. După alegeri, lista sfatului și a „biuroului” de conducere se prezenta astfel: președinte - Abagiu Virgil, 28 ani, învățător; vicepreședinte – Săpunaru Alexandru, 32 ani, învățător; vicepreședinte – Boris Litvinov, 28 ani, secretar comunal; Trocin Vladimir, membru de drept, 25 ani, învățător; Marcu Boglaevschi, cenzor, 43 ani, agent fiscal; Silvestru Dan, 43 ani, cenzor, agricultor; Avram Țulea, al II-lea cenzor, 28 ani, agricultor; casier – Îndoitu Elisei, 41 ani, agricultor; bibliotecar – Coguț Eugenia, 36 ani, învățător; secretar – Nistor Dumitrașcu, 35 ani, agricultor; membrii – Mihai Popovici, 25 ani, agricultor; Morărescu Andrei, 28 ani, cântăreț bisericesc; Dumitru Chiriac, 27 ani, Simion Chiper, 39 ani, Ion Hârjeu, 57 ani, Maxim Andrieș, 35 ani, Dionisie Chiriac, 36 ani, Nistor Îndoitu, 45 ani, Ion Dănoi, 32 ani, Dumitru Crețu, 40 ani, agricultori⁵. Sfatul Căminului cultural stabilea că: „Având în vedere art. 7 din statut, prin care prevede ca orice Cămin cultural să poarte un nume ales dintre figurile istorice ale culturii naționale etc., în unanimitate am hotărât ca Căminul nostru să poarte numele de Căminul ultural <<Tudor Vladimirescu>>”. Structura pe secții a Căminului cultural era următoarea:

- I. Secția pentru cultura sănătății, condusă de dr. Frank, medicul circumscripției VII sanitară Căușeni, ajutat de agentul sanitar Mihalache.

³ Constantin Cloșcă, *Căminul cultural – principala instituție a satului românesc în perioada interbelică (1919 - 1939)*, în *Zargidava*, Revistă de istorie, VI, Editura Conexiuni, Bacău, 2007, p. 113.

⁴ Valeriu Popovschi, *Reflecții cu privire la activitatea unor cămine culturale din Basarabia la sfârșitul perioadei interbelice și în anii războiului*, în *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 1-2 (65-66), ianuarie – iunie 2006, Chișinău, p. 55.

⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale ale României (în continuare vom cita A.N.I.C.), fond Fundațiile Culturale Regale (F. C. R.), dosar 3711/938 (Căminul cultural „Tudor Vladimirescu” – Căușanii Vechi între anii 1938-1943), fila 6. În „Darea de seamă asupra activității desfășurată de Căminul cultural local în intervalul 15 septembrie 1941 – 1 sept. 1942” se menționează ziua de 20 decembrie 1938 ca dată de înființare a Căminului cultural.

II. Secția pentru cultura muncii era coordonată de inginerul agronom Gh. Gobjilă⁶.

III. Secția pentru cultura minții și sufletului – preot Ion Demidovschi⁷.

Populația satului număra 2500 locuitori din care 2490 români și 10 minoritari evrei⁸. Dintre aceștia, unii „s’au ridicat pe treptele sociale și locuiesc departe de satul de naștere”, cum era cazul lui Andrei Gusciuc, funcționar, șef al serviciului Personal din Prefectura Tighina; Machedon Mihail, casier în Chișinău, Gheorghe Vrabie, preot în satul Telinești – Orhei, Valentina Vrabie, învățător la Școala primară „Vasile Lupu” din Iași, Ana Focșa, învățător la Școala primară Ceaga – Tighina.

Intellectualii ai comunei erau: învățătorii Săpunaru Alexandru, Trocin Vladimir, Cogut Eugenia (Școala primară nr. 1), Abagiu Virgil, Popovici Mihai (Școala primară nr. 2), Boris Litvinov, secretar la Primăria Căușanii Vechi, Morărescu Andrei, cântăreț bisericesc, Țulea Avram, cu studii superioare în drept, proprietar⁹.

Societăți culturale și biblioteci existente în comună: biblioteca școlii primare nr. 1, condusă de învățătorul Săpunaru Alexandru, director al școlii; biblioteca școlii primare nr. 2 (înv. director Abagiu Virgil), Stolul Străzii de la Școala nr. 1, comandant Vladimir Trocin, Societatea moral-religioasă Sf. Gheorghe, prezidată de Morărescu Andrei.

În privința programului minimal de muncă prevăzut pentru primul an de activitate se stabileau următoarele:

„În ceea ce privește sănătatea locuitorilor satului, Căminul va căuta să dea consultații gratuite, în limitele prevederilor bugetare, și medicamente, prin medicul de circumscripție, membru în sfatul Căminului. Asistența copiilor săraci prin ajutoare materiale. Se vor ține conferințe cu subiecte referitoare la sănătatea publică, lupta contra alcoolismului și celelalte boli sociale. Formarea echipelor de deparazitare care vor da concursul organelor sanitare.

Pe târâmul muncii – membrii Căminului vor planta în primăvară pomi și copaci diferiți în locurile destinate pentru împădurire și pe marginile drumurilor. Se va organiza serbarea <<Sădirii pomilor>>. Se vor distribui în mod gratuit medicamente pentru animalele bolnave și se vor da consultații gratuite.

Pe târâm sufletesc, Căminul va organiza un cor, o echipă teatrală și conferințe cu caracter religios, moral și național.

Pe târâmul culturii minții. Se vor organiza cursuri cu adulții și procura un aparat de radio. Se va înființa o bibliotecă populară cu cărți potrivite pentru țărani. Abonamente la reviste și ziare, cari vor fi cercetate în mod gratuit de membri. Organizare de serbări culturale și naționale în toate ocaziunile”¹⁰.

⁶ Aceste secții aveau o serie de subdiviziuni: subsecția bunilor gospodari, subsecția bunelor gospodine, secția edilitară, subsecția cursurilor țărănești, subsecția bunilor cetățeni și ascultători la radio, subsecția muzicală, subsecția șezătorilor, subsecția religioasă.

⁷ Venit în comună ca paroh din ianuarie 1939.

⁸ *Ibidem*, fila 17.

⁹ În tablou este menționat ca agricultor.

¹⁰ *Ibidem*, fila 18.

Documentele reflectă permanenta preocupare a sfatului Căminului cultural pentru sănătatea comunității și aspectul curat al localității: în procesul-verbal din 23 iulie 1939 se specifică că agentul sanitar al circumscripției sanitare Căușeni, Agavriloaiei, directorul școlii primare nr. 1, înv. Al. Săpunaru și secretarul comunal, Boris Litvinov, „au trecut în inspecție de curățenie prin sectoarele repartizate cu ocazia <<Săptămânei de igienă a satelor>>, dându-se instrucțiuni de felul cum să-și mențină curățenia interioară a caselor și a rufelor de corp și pat. Cu această ocazie s-au inspectat 35 de locuințe în sectorul condus de dl. Săpunaru Alexandru și 38 în sectorul condus de dl. Boris Litvinov, făcându-se 15 deparazitări. Totodată s-au tuns un număr de 20 oameni maturi și 10 copii. La toate locuințele inspectate li s-a pus în vedere să țină closetele în permanentă curățenie, făcându-se desinfecția cu var și creolină la cotețele de păsări și porci. (...) s-a constatat că mare parte din locuitori se conformează întocmai instrucțiunilor date în acest sens”. Tuturor li s-au dat instrucțiuni ca „în fiecare săptămână, cel puțin de două ori, să-și măture șoseaua, menținându-se astfel aspectul curat al șoselelor. Spinii de asemenea să fie tăiați de prin armane și locuri virane cât mai des, ca astfel să se ducă la stârpirea lor cât mai curând. Pentru a preîntâmpina incendiile în timpul treieratului, s-a pus în vedere ca toți să aibă două - trei butoaie pline cu apă. Totodată, li s-a pus în vedere să mențină curățenia la fântânile de băut apă pentru oameni cât și la acelea pentru animale”¹¹.

Într-o dare de seamă se arată că „în comuna Căușanii Vechi, județul Tighina nu se află (în prezent) cazuri de boli infecțioase așa cum erau înainte. Măsurile luate pentru deparazitarea populației au dat rezultate din cele mai bune prin faptul că nu s-a mai ivit nici un caz de tifos exantematic. În comună nu există spital și nici dispensar medical. Este nevoie de baie populară și medicamente pentru cei săraci. Țăranii au împădurit o mare parte din terenurile degradate și în prezent pregătesc restul de terenuri pentru o nouă împădurire și însămânțarea lucernei în islaz. Cazuri de boli la animale nu sunt; totuși se simte nevoia de a se procura medicamente ca o prevenție pentru eventuale cazuri. Locuitorii satului sunt pașnici și dornici de cultură; pentru aceasta este nevoie de o sală mare pentru serbări, aparat de radio și biblioteca populară care nu există în comună”. Se mai adăuga că: „Spiritul populației este liniștit”¹², prin raportare la vecinătatea cu Uniunea Sovietică și eventualitatea propagandei bolșevice în rândul sătenilor.

Neliniștea generată de U.R.S.S. s-a tradus în concentrarea rezerviștilor. Pentru a veni în ajutorul familiilor concentraților, în privința muncilor agricole, comuna a fost împărțită în 7 sectoare conduse de următorii: Cosma Țăranu, Trifan Chiriac, Ion Hârjeu, Andrei Cojocar, Gheorghe Croitoru, Vlase Ciobanu, Nicolae Dumitrașcu. Șefii de sectoare aveau datoria de a ajuta toate familiile concentraților la muncile agricole, ce trebuiau efectuate cu brațe de muncă de la alte familii mai numeroase, precum și cu vite de muncă pe tot timpul cât va dura strângerea recoltelor și însămânțările de toamnă. Șefii acestor sectoare trebuiau să raporteze conducerii Căminului cultural măsurile luate în sectoarele conduse și, totodată,

¹¹ *Ibidem*, fila 29.

¹² *Ibidem*, fila 19.

numărul familiilor ajutate cu brațe și animale de muncă, atât la strânsul recoltei cât și la însămânțare¹³.

De asemenea, localnicii s-au alăturat efortului de înzestrare a armatei române. Astfel, la 15 august 1939 se înființează un comitet pentru strângerea fondurilor necesare înzestrării armatei, alcătuit din preotul Ion Demidovschi, învățător Alexandru Săpunaru, Boris C. Litvinov, secretar comunal, Teodor Chiper, primarul comunei, Alexei Iudaitu, funcționar comunal, comitet care a hotărât să se facă apel la toți locuitorii comunei să contribuie la înzestrarea armatei, fie cu bani, fie cu cereale care urmau a fi valorificate, fiecare după puterile sale; sumele colectate urmau a fi vărsate preturii plasei Căușani, pentru a fi înaintate prefecturii de județ¹⁴.

Cu puțin timp înaintea cedării Basarabiei către Uniunea Sovietică, postul de președinte al Căminului devenea vacant prin transferul înv. Virgil Abagiu de la școala primara nr. 2 Căușanii Vechi în județul Vâlcea; în această funcție a fost ales prin decizia sfatului Căminului preotul Ion Demidovschi¹⁵.

După eliberarea Basarabiei de sub stăpânirea sovietelor de către armata română, stopându-se suferințele populației române dintre Prut și Nistru, s-a căutat readucerea lucrurilor în făgașul lor normal. Darea de seamă asupra activității desfășurată de Căminul cultural local în intervalul 15 septembrie 1941 – 1 sept. 1942¹⁶, arată eforturile învățătorilor Săpunaru Alexandru și Virgil Abagiu care anterior, „împreună cu preotul Ion Demidovschi au lucrat neobosiți pentru ridicarea nivelului cultural al sătenilor prin conferințe, șezători, serbări, organizări de cursuri pentru adulți”, de a reînființa Căminul cultural, „ca o necesitate sufletească pentru o populație dornică de a se ridica prin cultivare”,¹⁷. După un an de întrerupere a activității, atât președintele Căminului, preot Ion Demidovschi, cât și directorul Căminului, înv. Săpunaru Alexandru, care s-au refugiat în Vechiul Regat la cedarea Basarabiei¹⁸, au revenit la posturile lor, reîncepând activitatea întreruptă vremelnic din cauza coterpitorilor. Prima ședință a Căminului cultural s-a desfășurat într-un cadru solemn în ziua de 21 septembrie 1941, după ieșirea de la biserică. S-a făcut apelul membrilor Căminului care au răspuns cu toți, afară de gospodarul Teodor Chiper, fost primar al comunei, victimă a concepțiilor bolșevice, ridicat și deportat prin condamnare. Ca o recunoștință față de martirajul lui, sfatul Căminului a hotărât să-l țină prezent în rândurile sale. Cu această ocazie, preotul Demidovschi a arătat suferințele pe care le-a avut de îndurat populația românească din Basarabia vreme de un an de zile, timp în care, deși departe unii de alții, gândul celor refugiați a fost alături de cei rămași în teritoriul ocupat de sovietici, împărțășind suferințele lor. Această revedere a fost impresionantă, înduioșând pe toți cei prezenți, care au

¹³ *Ibidem*, fila 21.

¹⁴ *Ibidem*, fila 26.

¹⁵ *Ibidem*, fila 25.

¹⁶ *Ibidem*, fila 36.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Învățătorul refugiat Săpunaru Alexandru a funcționat în perioada anului școlar 1940/1941, până la întoarcerea în Căușenii Vechi, la școala din satul Var, județul Severin (*Ibidem*, fila 32).

vărsat lacrimi de bucurie. S-a hotărât cu această ocazie să se țină cât de multe șezători și serbări în cadrul Căminului, pentru ca legătura sufletească a sătenilor să se cimenteze și mai bine, uitând grozăviile petrecute timp de un an sub regimul sovietic. Dar să urmărim, în baza dării de seamă¹⁹, activitățile derulate în această perioadă²⁰:

„Duminică, Octombrie 1941 – În cadrul Căminului s-a organizat o serbare dată cu elevii școlii primare nr. 1 sub conducerea d-lui învățător Săpunaru Alexandru, director al Căminului, care s-a desfășurat în prezența unui numeros public, circa 200 de săteni tineri și bătrâni. S-au recitat poezii felurite iar corul a executat cântece patriotice.

18 Octombrie 1941. Întreaga populație din comună a fost invitată la Școala primară nr. 1 unde s-a sărbătorit în fața tuturor autorităților și Sfatului Căminului cea mai măreață faptă de arme a ostașilor noștrii, cucerirea Odessei. Cu această ocazie, d-l Săpunaru Alexandru, director școalei nr. 1 și director al Căminului, a ținut o conferință cu subiectul <<Vitejia ostașului român în trecut și prezent>>, după Te – Deumul oficiat la biserică, făcându-se și pomenirea eroilor căzuți pe altarul patriei pentru Cruce și dreptatea Poporului nostru. Corul școalei a executat mai multe marșuri patriotice și s-au recitat poezii de acest gen care au fost îndelung aplaudate de mulțimea dornică de asemenea manifestări.

2 Noembrie 1941. În cadrul Căminului s-a ținut o șezătoare culturală organizată de dl. învățător Săpunaru Alexandru cu elevii școalei nr. 1 m, la care au participat circa 150 gospodari. Dl. Săpunaru Alexandru a ținut o conferință cu subiectul <<Foloasele învățaturii>>. S-au recitat poezii, dialoguri și s-au cântat cântece patriotice. Cu această ocazie dl Boris Litvinov, notar delegat al comunei și vicepreședintele Căminului nostru cultural, a ținut o cuvântare, arătând suferințele populației noastre sub ocupația bolșevică, stăruind la strângerea tuturor celor ce simt Românește sub steagul Mareșalului desrobitor.

8 Noembrie 1941. În cadrul Căminului, cu mare fast s-a sărbătorit ziua numelui M.S. regelui Mihai I. La ora 11 întreg Sfatul Căminului și toate autoritățile comunale, elevii școalelor și mare mulțime de locuitori tineri și bătrâni au luat parte la oficierea Te-Deumului în biserica locală de către preotul-paroh Ion Demidovschi. După slujba religioasă a urmat serbarea organizată de dl. Săpunaru Alexandru, directorul școalei și Onoiu Zinaida – învățătoarea de la școala nr. 1. Dl. Săpunaru Alexandru a ținut o cuvântare, arătând <<Însemnătatea sărbătoririi zilei de 8 Noembrie din punct de vedere religios și național>>. Au luat parte peste 200 gospodari din comună.

30 Noembrie 1941. În cadrul Căminului Cultural s-a organizat de către dl. Săpunaru Alexandru, director școlar, o șezătoare care s-a ținut în localul școalei nr. 1 m cu elevii școalei. Cu această ocazie dl. Săpunaru Alexandru a ținut o conferință cu subiectul << Să ne iubim Patria și Neamul>>. Corul școalei a cântat cântece patriotice și populare și s-au recitat poezii. Poate 150 persoane au luat parte.

7 Decembrie 1941. În cadrul Căminului Cultural s-a organizat o șezătoare la care au participat pe lângă elevii de școală circa 150 gospodari din comună. DL.

¹⁹ *Ibidem*, filele 36-38.

²⁰ Am consemnat cele mai însemnate activități, omițând pe cele mai puțin reprezentative.

Săpunaru Alexandru a ținut o conferință cu subiectul <<Să iubim pe aproapele nostru>>. Elevii au recitat poezii, au cântat cântece patriotice și populare.

11 Ianuarie 1942. S-a organizat o șezătoare culturală de dl. Săpunaru Alexandru și d-na Onoiu Zinaida. Dl Săpunaru a ținut o conferință cu subiectul <<Datoria de a munci>>. Au luat parte la această manifestare culturală peste 200 gospodari dintre cei mai de vază ai comunei. S-au cântat cântece populare, naționale, s-au recitat poezii și dialoguri, stârnind admirația.

24 Ianuarie 1942. În cadrul Căminului, cu cel mai mare fast s-a sărbătorit ziua de 24 ianuarie, <<Unirea Tuturor Românilor>>, organizându-se o serbare cu concursul corpului didactic al școlii nr. 1 mixte. La ora 11 s-a oficiat un Te-Deum, după care a început serbarea. Dl. Săpunaru Alexandru, înv. și director al Căminului a ținut o conferință cu subiectul <<Însemnătatea zilei de 24 Ianuarie pentru Poporul Românesc>>. Corul școlii a cântat cântece patriotice. S-a jucat piesa <<Unirea>> de către elevii școlii nr. 1 și s-au recitat mai multe poezii. Au participat toate autoritățile comunale și un numeros public.

8 Februarie 1942. Șezătoare culturală. Au participat 160 persoane. Dl. Săpunaru Alexandru a ținut o conferință cu subiectul <<Frumusețile și bogățiile țării noastre>>.

15 Februarie 1942. S-a organizat o șezătoare. Dl. Vărzaru Vladimir, învățător de la școala nr. 1 a ținut o conferință cu subiectul <<Iubirea patriei>>. Au urmat recitări și coruri.

15 Martie 1942. Serbare culturală. Conferință cu subiectul <<Însemnătatea culturii pentru copii>> (în v. Alexandru Săpunaru).

22 Martie 1942. Conferință cu subiectul <<Însemnătatea grădinei de zarzavat în economia gospodăriei țăranului>> (în v. Săpunaru Alexandru).

19 Aprilie 1942. Conferință. <<Îngrijirea animalelor de muncă>> (în v. Săpunaru Alexandru).

26 Aprilie 1942. Dl. Săpunaru Alexandru a ținut o conferință cu subiectul <<Îngrijirea livezilor cu pomi fructiferi>>. Au luat parte circa 80 de gospodari dintre cei mai buni.

10 Mai 1942. Ziua de 10 Mai s-a sărbătorit cu un fast deosebit. Copii îmbrăcați în costume naționale, cu stegulețe și flori au venit la școală, de unde au plecat la biserică. După Te-Deum, oficiat de părintele Ioan Demidovschi, care într-o predică foarte simțită a spus însemnătatea zilei, a urmat serbarea școlară, organizată de școala nr. 1 sub cerul liber, recitându-se poezii, diferite exerciții de gimnastică, cântece. Dl. Săpunaru Alexandru a ținut conferința despre însemnătatea zilei.

14 Mai 1942. Ziua Înălțării Domnului și <<Ziua Eroilor>> a fost sărbătorită ca niciodată anul acesta, pentru că comemorarea s-a făcut chiar pe mormintele celor patru eroi din Regimentul 35 Infanterie ce și-au vărsat sângele pe teritoriul comunei Căușanii Vechi – martirii și desrobitorii ce ne-au scăpat de urgia bolșevică.

După parastasul oficiat de pâr. Demidovschi, la care au participat toate autoritățile, Sfatul Căminului și un număr foarte mare de locuitori, în v. Săpunaru Alexandru, directorul Căminului a vorbit despre eroismul Ostașului Român – vorbind despre faptele de arme la care a luat parte și domnia sa. În acest interval de timp, sub conducerea d-lui Boris Litvinov, vicepreședintele Căminului cultural, s-au asanat toate bălțile ce staționau lângă fântânile cu apă potabilă din comună și s-au

reparat circa 2 km. drumuri comunale. Tot sub conducerea d-sale s-au făcut cruci la mormintele celor 4 eroi din Reg. 35 Infanterie, morți pe teritoriul acestei comune pentru Țară și Cruce.

În zilele de 29 și 30 August, zilele pentru <<Darul Ostașului>>, în cadrul Căminului s-au colectat piei, pielele și căciuli pentru ostașii de pe front. Tot în cadrul Căminului, în cursul anului, începând de la 1 Noembrie 1941 și până la 15 Aprilie 1942 s-au organizat cursuri pentru adulți, atât pentru reîntregirea învățământului, cât și pentru neștiutorii de carte, la care au participat tineri de ambele sexe între 13 – 21 ani.

Căminul nostru n-a fost împărțit în secții și subsecții, totuși vom căuta să activăm ca până în prezent, până la completa normalizare a acestor stări, când vom începe munca ca fiecare să ia parte la această operă de ridicare a satului, după puteri și în spiritul vremurilor de astăzi.

Președinte,

(ss) Preot Ioan Demidovschi

Director,

Vicepreședinte,

(ss) Alexandru Săpunaru

(ss) Boris C. Litvinov”

Căminul cultural „Poet Al. Mateevici” din Căușanii Noi (1925-1944)

La 7 noiembrie 1925, funcționari și gospodari din comună se adunau în sediul Școlii de băieți nr. 1, pentru ca potrivit art. 7 din legea Fundației „Principele Carol” să întemeieze un cămin cultural. La ședință au fost prezenți C.N. Ifrim, inspector general al Fundației, Dimitrie Nadă, revizor școlar al județului Tighina, Ioan Potângă, președintele Zemstvei. S-a hotărât transformarea Societății Culturale „Ateneul Românilor de la Nistru” în cămin cultural al Fundației, purtând numele marelui istoric român din aceea vreme „Nicolae Iorga”²¹. Conform articolelor 10 și 28 din Regulamentul organizării și funcționării Căminelor culturale din aceea perioadă, în sfatul Căminului au fost aleși Ștefan Cozacov, președinte, medic șef al spitalului din localitate, Ciloci, preotul protoiereu Gobjilă, N. Prosalenschi, diriginte al Oficiului Poștal Căușanii Noi, casier - P. Mohoreanu, revizor școlar clasa a II-a, secretar - Gh. Pușcașu, învățător, Chiril Spinei, secretar la Pretorat, S. Petrov, medicul plășiei, V. Burlacu, primar, Gh. Beliavcencu, agricultor, Gr. Andoniev, secretar la Primărie, A. Țiperic, agricultor. Sediul era stabilit la Pretoratul Căușeni, fără chirie. Cuprindea o bibliotecă cu un număr de 417 cărți, citite doar de elevi și învățători. Sătenii nu citeau, neștiind limba. Căminul nu avea muzeu, nici farmacie ori depozit de cărți, cum nu dispunea nici de un teren pentru ridicarea unei eventuale clădiri a Căminului. Activitatea culturală consta în organizarea de serbări și conferințe, la care erau prezenți în număr mare oamenii din satele vecine târgului.

²¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale ale României (în continuare vom cita A.N.I.C.), fond Fundațiile Culturale Regale (F. C. R.), dosar 3712/925 (Căminul cultural „Poet Al. Mateevici”, comuna Căușanii Noi, jud. Tighina, între anii 1925-1944), fila 1.

Despre acest cămin nu mai avem alte date privind funcționarea și/sau eventuala sa destrămare. Cert este faptul că la 26 noiembrie 1938 avea loc o altă adunare a locuitorilor târgului în incinta fostului gimnaziu din localitate, la inițiativa pretorului Gh. C. Gall și învățătorului V. Gh. Beleavcencu, membri, respectiv președinte și secretar ai comitetului de inițiativă, cu scopul de a înființa un cămin cultural aparținător Fundației culturale regale „Principele Carol”. Redăm din procesul-verbal încheiat cu această ocazie: „1. Dl. Pretor Gh. Gall vorbește adunării despre nevoia unui cămin cultural în acest târg, scoate în evidență frumoasele rezultate date de către căminele Fundației Regale <<Principele Carol>> (...) sub glorioasa domnie a marelui nostru rege, Maiestatea Sa, Carol al II-lea. Întreaga asistență izbucnește în urale și intonează imnul regal.

2. D-l colonel D. Popa, președintele Ofițerilor de Rezervă din jud. Tighina vorbește despre rolul unui cămin cultural, mai ales în vremurile de astăzi, când din inițiativă regească trăim vremuri noi de redresare națională.

D-l învățător Vlad Gh. Beleavcencu a citit și explicat statul pentru funcționarea căminelor culturale ale Fundației și a fost primit în întregime. Numele Căminului va fi fixat de către sfatul ales conform prevederilor statutare”.

Prin aclamații au fost aleși ca membrii în sfat următorii: colonel Diomid Popa, ofițer în rezervă și notar public, pretor Gheorghe Gall, primar Ion Țurcanu, avocat, licențiat în drept, judecător Modval Anatolie, preot Eugen Solomonov, absolvent de Seminar, doctor Dumitru Comerzan, șef al spitalului, studii universitare, Vladimir Gh. Beleavcencu, Gheorghe Georgescu, Constantin Nistor, Blondina Gobjilă, Xenia Mămăligă, Marin Vasilescu, învățători, Gheorghe Onoi, avocat, Gheorghe Vărzaru, diacon. Membrii de drept: învățător Ion Cociu, comandantul P.P.și Străjeri, Grigore Andoniev, notar comunal. Cenzori: Gheorghe Danilov, secretar comunal, Pavel Sorocipud (?), fost secretar al gimnaziului, Donose Ion, controlor financiar. Afilierea la Fundație a fost recunoscută prin adresa din 27 ianuarie 1939. Cu aceeași ocazie a fost ales și biroul sfatului în următoarea componență: președinte – primarul comunei, avocatul Ion Țurcanu, vicepreședinți – preot Eugen Solomonov, judecător Anatolie Modval, secretar - învățător Vladimir Gh. Beleavcencu, casier – învățător Gheorghe Georgescu, bibliotecar – înv. Constantin Nistor .

Având în vedere art. 7 din statut, prin care se prevedea că orice Cămin cultural să poarte un nume dintre figurile istorice ale culturii naționale, în unanimitate s-a hotărât ca acest cămin să poarte numele de Căminul cultural „Poet Al. Mateevici”. Programul minimal de muncă pe care Căminul urma să îl îndeplinească în primul an de activitate era următorul:

„I. În ceea ce privește sănătatea locuitorilor satului, Căminul va căuta să dea consultații gratuite prin doctorii membri ai sfatului. Va da medicamente gratuite în limitele prevederilor bugetare. Asistența copiilor săraci prin ajutorarea materială și lupta contra morții infantile. Se vor ține conferințe cu subiecte referitoare la sănătatea publică. Lupta contra alcoolismului și bolilor sociale. Formarea de echipe de deparazitare care vor da concursul organelor sanitare.

II. Pe tărâmul muncii, membrii Căminului vor planta în primăvară pomi în locurile destinate pentru împădurire și pe marginile drumurilor. Se va organiza

serbarea zilei sădirii pomilor și distribui în mod gratuit medicamente pentru animalele bolnave. Consultații gratuite.

III. Pe târâmul sufletesc, Căminul va organiza de urgență un cor, o echipă teatrală și conferințe cu caracter religios, moral și național.

IV. Pe târâmul culturii minții se vor organiza cursuri de adulți și procura un aparat de radio. Se va înființa o bibliotecă populară cu cărți potrivite țăranilor. Abonamente la reviste și ziare, care vor fi cercetate în mod gratuit de membrii. Organizarea de serbări culturale și naționale în toate ocaziunile”.

Pe lângă intelectualii menționați, membrii în sfatul Căminului, sunt înregistrați cu acest statut următorii: Gh. Gobjilă, inginer, Natalia Cociu, Elisabeta Dumitrescu, Elena Dermenji, Ion Cociu, Teodora Beleavcencu, Zinaida Onoi, Lidia Georgescu, Cușnir Maxim, Zamfira Nistor, Vărzar Vasa, învățători, Grigore Andoniev, notar, Gheorghe Danilov, secretar, P. Stihi, judecător, Alexandru Furmen (sau Turmen), grefier, Gh. Diaconu, grefier, Gheorghe Onoi, Petre Bucman, Ștefan Găină, avocați, Alexandru Bătei, perceptor, Serghei Revin, contabil la Banca Populară, A. Cantor, șef Post jandarmi Căușani, Mihail Gavriloaie, agent sanitar circ. Căușani. Fii ai satului aflați cu serviciul în alte localități erau: Anatolie Solomonov, medic al circumscripției Delacheu, jud. Tighina; Petre Gh. Beleavcencu, inginer chimist la fabrica Textrapet din orașul Iași, Petre Solomonov, preot în comuna Acmanghit, jud. Cetatea Albă, Alexei Țipiric, grefier la Tribunalul jud. Tighina, Mihai Gh. Beleavencu, învățător director la Școala nr. 1 din comuna Răileni, jud. Tighina, Victor Pogolșa, învățător la Școala Nr. 1 mixtă din comuna Grigoreni, jud. Tighina.

După cum rezultă din statistica întocmită de conducerea Căminului, târgul avea 5.841 locuitori, din care 3.581 români, 2.182 evrei, 22 ruși și alți 56 minoritari de etnie neprecizată.

Într-o dare de seamă asupra stărilor din localitate se preciza: „În com. Căușanii Noi, jud. Tighina, nu se află în prezent cazuri de boli infecto-contagioase așa cum erau înainte. Măsurile luate de deparazitare a populației au dat rezultate pozitive. În comună există spital și dispensar. Este nevoie de baie populară și medicamente pentru cai și oi. Țăranii au împădurit o mare parte din islazul comunal și în prezent pregătesc terenul pentru însămânțarea lucernei. Cazuri de boli la animale nu sunt, totuși se simte nevoia de medicamente. Locuitorii satului sunt pașnici și dornici de cultură, pentru aceasta însă este nevoie de o sală de serbări, aparat de radio și bibliotecă populară care nu există în comună. Spiritul populației este liniștit”.

Activitatea Căminului este ilustrată într-o serie de procese-verbale, din care redăm selectiv:

„, Astăzi, 27 februarie 1939.

Membrii Căminului cultural <<Al. Mateevici>> din com. Căușanii Noi, jud. Tighina, în urma convocării no. 14/1939, făcută de președintele Căminului, au organizat o serbare cu caracter cultural și național în cadrul zilei naționale <<Constituția Nouă>>.

Programul s-a desfășurat în următoarea ordine:

La orele 11 a.m. s-a oficiat un Te-Deum la biserica din localitate, unde preotul Eugen Solomonov – vicepreședinte al Căminului, a vorbit despre <<Constituția Nouă și rolul Bisericii ortodoxe>>.

Au luat parte membrii Căminului, autoritățile comunei, membrii corpului didactic, străjerii, premilitarii, sătenii și învățătorii satelor vecine care fuseseră convocați pentru această zi în localitate. După terminarea serviciului religios, străjerii și tinerii premilitari au defilat în fața autorităților, urmând apoi serbarea culturală organizată de membrii Căminului cultural, respectiv în localul fostului gimnaziu din localitate.

Serbarea a început prin intonarea <<Imnului Regal>> de către întreaga asistență, după care au urmat coruri, recitări, dansuri naționale, semnalizare și altele. Din partea Căminului a vorbit d-l învățător Nistor Constantin despre <<Constituția Nouă>>, insistând asupra punctelor recomandate de Onor Serviciul Social.

La serbare au fost prezente un număr de 200 persoane” .

„Proces-verbal no. 14

Astăzi, 10 Mai 1939²², membrii Căminului cultural <<Poet Al. Mateevici>> din comuna Căușanii Noi, jud. Tighina, în urma convocării no. 45/1939 și a hotărârii luate la ședința din 6 Mai c.(urent) au organizat o serbare culturală cu ocazia zilei de 10 Mai în sala fostului gimnaziu din localitate.

Programul s-a desfășurat în ordinea următoare:

La orele 11.a.m. s-a oficiat un Te-Deum de către preotul Eugen Solomonov și diacon Gh. Vărzar, la care au luat parte membrii Căminului cultural, autoritățile, premilitarii, străjerii și sătenii. După terminarea serviciului religios, întreaga asistență s-a adunat la localul arătat mai sus, unde a avut loc o reușită serbare culturală, organizată de membrii Căminului cultural. Serbarea a început prin intonarea <<Imnului Regal>>, după care au urmat coruri, recitări, dansuri naționale, piesa <<Zece Mai>> s.a. specificate în programul serbării cu contribuția fiecărui membru. Din partea Căminului a vorbit d-l înv. Gheorghe Georgescu, casierul Căminului, despre <<Însemnătatea zilei de 10 Mai>>. La serbare au fost prezenți un număr de 400 auditori”.

O dare de seamă aflată în copie la dosar ne oferă o imagine de ansamblu a activităților diverse și foarte numeroase derulate în cadrul Căminului de la înființare și până la 26 aprilie 1939, din care extragem:

„Cu ocazia înființării Căminului, în numele Căminului am expediat telegrame M.S. Regelui Carol al II-lea și d-lui Președinte al Serviciului Social, D. Gusti, de la care am primit răspuns.

Am cerut certificat de scutire pentru organizarea serbărilor culturale, dansurilor, spectacolelor etc. pe care l-am obținut.

Membrii Căminului cu concursul premilitarilor și a străjerilor au organizat următoarele serbări cu caracter cultural-național: pe data de 24 ianuarie a.c. cu un număr de 250 auditori; 27 februarie, Ziua Constituției Noi, cu 200 auditori; 27

²² În data de 7 mai a fost ridicat și sfințit în prezența Rezidentului Regal al ținutului Nistru un pavilion național, au fost amenajate și împodobite arcuiri de triumf (*Ibidem*, fila 27)

martie, Unirea Basarabiei cu Patria Mamă cu 300 spectatori. Au mai organizat apoi: la 12 martie a.c. o ședință în amintirea memoriei Patriarhului Dr. Miron (Cristea), cu concursul corului bisericesc; la 19 martie a.c. o ședință închinată sănătății poporului.

Pe data de 14 februarie 1939 sfatul Căminului în unire cu celelalte autorități au întocmit planul de plantațiuni pentru primăvara anului acesta, care a fost executat întocmai, cu concursul membrilor Căminului.

Pe data de 30 martie a.c. cu ocazia <<Săptămânii curățeniei>>, Căminul cultural în unire cu organele sanitare a întocmit planul de activitate pe teren, organizând echipele sanitare în care s-au încadrat o mare parte din membrii.

Din partea Căminului cultural s-au ținut următoarele conferințe: 1. D-na Zinaida Onoiu despre <<Însemnătatea zilei de 24 ianuarie>>; 2. Preot Eugen Solomonov despre <<Constituția Nouă și rolul Bisericii ortodoxe>>; 3. D-ul Constantin Nistor despre <<Constituția Nouă și Serviciul Social>>; 4. D-ul dr. al circ. A. Frank despre <<Tuberculoza>>; 5. D-l pretor Gh. Gall despre <<Măsurile de curățenie și igienă în cadrul Săptămânii curățeniei>>; 6. Vicepreședintele preot E. Solomonov despre <<Viața și faptele Patriarhului Miron>>, 7. D-l inv. Ion Cociu despre <<Însemnătatea Unirii Basarabiei cu Patria Mamă>>.

La toate aceste serbări culturale, ședințe și conferințe au luat parte funcționari, țărani și premilitari, iar copiile de pe procesele-verbale încheiate în aceste ocazii în câte trei exemplare, au fost trimise la timp celor în drept.

Căminul nostru a comandat ștampilele necesare precum și registrele statutare. De asemenea am intervenit pentru a ni se expedia revistele Albina, Căminul cultural, Curierul Echipelor și Cuvânt Moldovenesc.

Cu raportul no. 8 din 21 ianuarie curent am intervenit către Prefectura jud. Tighina pentru a ni se pune la dispoziție și pentru folosință Căminului cele două săli din clădirea nouă a fostului gimnaziu, cu adresa no. 9 /939, tot în același sens am intervenit și prin Căminul județean Tighina.

Cu adresele no. 24 și 25 din 25 III – curent am intervenit la Inspectoratul Școlar Chișinău și Revizoratul școlar Tighina, pentru a ni se preda nouă cărțile din biblioteca fostului gimnaziu, care nu se pot folosi pentru elevii cursului primar. Nu avem rezultatul. Am intervenit cu no. 26 și 27 /939 către Ministerul Agriculturii și Serviciului Agricol Tighina ca să ni se dea biblioteca regiunii agricole Căușani, compusă din peste o mie volume de cărți, care nu se mai folosesc astăzi din lipsă de local la regiune. În acest sens s-a și primit aprobarea, urmând ca zilele acestea să ni se predea biblioteca.

Primind dosarul cu actele aprobate și autorizația de funcționare a Căminului în conformitate cu prevederile statutului, toate autoritățile județene, plasă și comună au fost înștiințate în acest sens.

O mare parte din membrele Căminului cultural au predat în mod regulat la cursurile școlii de țesut ce a funcționat în timpul iernii cu un efectiv de 20-30 eleve, fete de țărani din comună.

Căminul dispune de un aparat de radio Philips cu 6 lămpi în valoare de 17.000 lei, care se pune la dispoziția străjerilor și premilitarilor, iar cu ocazia ședințelor ce s-au organizat și se vor organiza de acuma înainte în fiecare Duminică, se va stabili ora de audiție pentru săteni.

Căminul are un război de țesut până în valoare de lei 7.774, care ne-a fost predat de Școala de țesut și care va fi întrebuințat la cursurile de gospodărie ce vor lua ființă de la toamnă, imediat ce lucrările agricole vor fi terminate.

Căminul cultural lucrează în perfectă armonie cu toate autoritățile comunale, care la rândul lor s-au încadrat în mod activ în raza de activitate a Căminului cultural, organul Serviciului Social”.

Buna colaborare cu autoritățile locale este ilustrată de o „Dare de seamă asupra activității desfășurate în cadrul săptămânii curățeniei ce e avut loc între 29 martie – 6 aprilie 1939:

1. În vederea activității ce urma să se desfășoare în cadrul săptămânii curățeniei, Căminul a convocat în localul primăriei Căușani pe toți funcționarii administrației, polițienești, sanitare și membrii corpului didactic cu comandanții premilitari și străjeri pe data de 30 martie a.c., când s-a stabilit programul respectiv, în care s-au încadrat ca să activeze pe teren în primul rând învățătorii tuturor școlilor primare din localitate, apoi ceilalți funcționari și membrii ai Căminului. Comuna a fost împărțită în zece sectoare, cu zece echipe sanitare care au vizitat fiecare gospodărie în parte. Controlul general și ultim s-a făcut cu toată rigurozitatea pe data de 3 aprilie a.c. cu concursul activ al medicului de circumscripție și al personalului sanitar respectiv.

2. Cu ocazia controlului și a îndrumărilor igienice și gospodărești date de echipele sanitare s-au constatat următoarele:

În urma ofensivei sanitare întreprinse mai înainte, populația și în special țăranii, au înțeles rolul curățeniei privit sub toate aspectele – unii din convingere, alții ca o datorie și deci cerință justă a vremurilor noi. Populația fiind înștiințată de ofensiva sanitară ce urma să se facă în săptămâna aceasta, s-a grăbit să văruiască casele, să curețe curtea, precum și să-și facă curățenie corporală prin baia casnică și schimbarea rufelor. În foarte puține cazuri au fost găsiți paraziți, iar acolo unde s-au găsit s-a făcut pe loc sulfurizare, precum și deparazitarea tuturor hainelor din case. Cazuri de opunere nu au fost, întreaga activitate s-a desfășurat în cea mai perfectă ordine și bună înțelegere.

3. Pentru viitor propune ca Serviciul sanitar să dea săpun celor săraci, baia din comună să fie pusă în funcțiune, iar autoritățile prin mijloace diverse să dea ca ajutor rufărie albă de corp ”.

În ziua de 18 mai era celebrată Ziua Eroilor, toți membrii Căminului trebuind în mod obligatoriu să fie prezenți la orele 11 a.m. în piață, lângă troiță, pentru a lua parte la parastasul de pomenire a eroilor căzuți pe câmpul de luptă. În acest scop s-au pregătit coroane de flori, colivă, lumânări. Din partea Căminului a vorbit înv. Vladimir Beleavcencu despre „Jertfa eroică a înaintașilor și pomenirea lor”. Două zile mai târziu, la 20 mai, seara, s-a desfășurat un bal în incinta localului fostului gimnaziu din localitate, muzica fiind asigurată de formația „Fuks”, dar și de fanfara militară. Invitațiile fuseseră tipărite de învățătorul Vasilescu, cu susținere financiară din partea Căminului. Pentru confortul celor prezenți s-a amenajat și un bufet.

În condițiile concentrării unor membrii ai sfatului s-a luat măsura înlocuirii lor cu persoane nemobilizabile, după cum urmează: Georgescu Lidia, I. Gutium, Nicolenco Spiridon, agricultori, Donose Ioan, controlor fiscal, Andomici

Alexandru, învățător, Alexandru Bâtcă (sau Gutcă?), receptor (în funcția de casier al Căminului), Nistor Zamfira, Găină Teodor, diriginte Of. Telefonice, Cantor Anton, șeful Postului de jandarmi . Erau numiți și conducătorii celor trei secții ale Căminului după cum urmează: Secția pentru cultura sănătății era condusă de dr. A. Frank și D. Comerzan; cea pentru cultura muncii de ing. agr. Gh. Gobjilă iar cea pentru cultura sufletului, minții și conștiinței naționale de preot Eugen Solomonovici, urmând ca ajutoarele conducătorilor să fi numite dintre membrii secțiilor respective cu merite mai deosebite . De asemenea s-a hotărât în ședința din 19 iunie 1937 formarea unei echipe care să colecteze prin comună fonduri pentru înzestrarea armatei.

„Proces-verbal no. 21

Astăzi, 13 octombrie 1939, membrii sfatului Căminului cultural <<Poet Al. Mateevici>> în ședință sub președenția d-lui primar Ion Țurcanu, asistat fiind de directorul Căminului, înv. Vlad. Beleavcencu, în urma convocării scrise. De la ședință au lipsit: colonel D.Popa, Ion Cociu, Nistor Constantin, avocat Gh. Onoi (concentrați) și Ion Lungu.

Ședința se deschide cu următoarea ordine de zi:

- 1.Stabilirea programului pentru aniversarea nașterii M.S. Regelui;
- 2.Alegerea unui vicepreședinte în locul d-lui A. Modval, transferat;
- 3.Înființarea și organizarea cantinei școlare pentru copii săraci;
- 4.Ajutorarea familiilor celor concentrați;
- 5.Intensificarea activității pe secțiile respective;
- 6.Diverse.

1.Având în vedere ziua nașterii M.S. Regelui Carol II ce va avea loc pe data de 16 oct. a.c. s-a stabilit următorul program care va fi adus la cunoștința tuturor instituțiilor din comună și anume: Dimineața unitățile străjerești vor ridica Pavilionul Național conf. Ord. Speciale, la orele 11 se va oficia un Te-Deum în biserica din localitate la care vor lua parte toate școlile, autoritățile și membrii Căminului. Aicea vor conferenția pr. Eugen Solomonov, vicepreședinte și înv. Vlad Beleavcencu, directorul Căminului despre <<Viața și faptele M.S. Regelui Carol al II-lea>>, va urma defilarea iar după masă serbarea organizată de toate școlile cu concursul Căminului cultural.

II. Întrucât d-l judecător Modval a fost transferat în altă localitate și funcția de vicepreședinte a devenit vacantă, se procedează la alegerea unui nou vicepreședinte. În unanimitate a fost declarat ales d-l ing. agr. Gheorghe Gobjilă.

III.Potrivit ord. primite și în dorința de a veni în ajutorul copiilor săraci, precum și a familiilor celor concentrați, se hotărăște înființarea cantinei în comuna noastră, care va începe să funcționeze de la 15 noiembrie a.c. sub conducerea următorului comitet numit de sfat: pretor Gh. Gall, d-na Cleo Gall, primar Ion Țurcanu, pr. Eugen Solomonov, D-na Blondina Gobjilă, Xenia Mămăligă, Vlad Beleavcencu, Ion Gutium și Lungu Ion. În vederea adunării fondurilor se vor convoca la o consfătuire generală toți funcționarii din comună pentru data de 19 oct.

a.c. orele 4 în localul Casei Parohiale, formalitățile respective urmând a fi făcute de directorul Căminului.

IV.În vederea ajutorării familiilor celor concentrați se vor lua măsuri de înființarea cantinei, iar șefii de sectoare vor lucra sub directa conducere a comitetului agricol local.

V.Secțiile Căminului constituite și aprobate de Fundație vor începe să activeze mai intens pe teren imediat ce ni se pune la dispoziție sala pentru cămin urmând ca activitatea să se dea scrisă de conducătorul secției respective.

Întrucât mai sunt de achitat câteva rate pentru procurarea aparatului de radio, casierul Căminului va lua măsuri urgente pentru încasarea cotizațiilor rata a II-a.

Până la primirea unei săli pentru Căminul cultural, prin bunăvoința preotului E. Solomonov, ne pune la dispoziția Căminului sala casei parohiale din curtea bisericii din localitate”²³.

În ceea ce privește sărbătorirea zilei de naștere a regelui Carol al II-lea, conform procesului-verbal, ea a avut următoarea desfășurare: „...Dimineață s-au ridicat Pav. Naționale la șc. primare din localitate după instrucțiunile Străjii Țării. La orele 11 a.m. s-a oficiat un Te- Deum în biserică de către pr. Eugen Solomonov, răspunsurile fiind date de corul condus de cântărețul Luchian Berzan. Au luat parte membrii Căminului, autoritățile și străjerii din comună, cu care ocazie a vorbit vicepreședintele Căminului, preot Eugen Solomonov despre <<Însemnătatea zilei de aniversare a M.S. Regelui>>.

După serviciul divin întreaga asistență a luat parte la ridicarea Pav. Național din piața târgului, unde inv. Vlad Beleavcencu, directorul Căminului, a vorbit despre <<Viața și Faptele M.S. Regelui Carol al II-lea>>.

La orele 4 p.m. a avut loc o serbare cu caracter cultural național organizată de școlile primare din localitate cu concursul Căminului, după care a urmat defilarea etc.”²⁴.

În ziua de 8 noiembrie Căminul era implicat în organizarea unei alte serbări cu caracter cultural-național dedicată, de astă dată, Marelui Voievod Mihai de Alba Iulia, fiul regelui. În dimineața zilei s-au ridicat Pav. Naționale de la unitățile străjerești din comună, după care la orele 11 a avut loc o serbare culturală în sala de teatru „Rabinovici”, cu un program alcătuit din coruri, recitări, piese, dansuri naționale etc., în prezența unui public numeros²⁵.

În ședința din 15 decembrie 1939 sfatul Căminului hotăra ca de sărbătorile Crăciunului familiile unor soldați concentrați din comună să fie ajutate cu alimente din fondurile ce se vor aduna în acest sens, iar 20-30 de soldați mobilizați să primească pachete cu alimente și țigări. Echipele formate în acest sens erau alcătuite din Ion Opincă și M. Vasilescu (echipa I), Ion Gutium, Gh. Georgescu (II), Gh. Burlacu, Vlad. Beleavcencu (III), Maxim Cușnir, Ion Lungu(IV), Eugen Solomonov, Racu Vasile (V)²⁶, care au adunat un total de 3510 lei²⁷. În prima zi de

²³ *Ibidem*, fila 47, 47 verso.

²⁴ *Ibidem*, fila 48.

²⁵ *Ibidem*, fila 51.

²⁶ *Ibidem*, fila 57

Crăciun se organiza o serbare cu datini creștinești, în cadrul căreia corul Căminului a cântat mai multe colinde, premilitarii au executat Irodul, Steaua, iar preotul Solomonov le-a vorbit celor prezenți în număr mare despre <<Datinile creștinești de Crăciun>>²⁸.

Cea mai însemnată formă de activitate a căminelor culturale din România interbelică a constituit-o organizarea anuală de cursuri țărănești, atât pentru bărbați cât și pentru femei, menite să contribuie la culturalizarea sătenilor, la schimbarea mentalității și la transformarea lor în buni gospodari și cetățeni responsabili ai țării²⁹. Aceste cursuri se organizau, de regulă, iarna, când locuitorii satelor nu erau angrenați în munca câmpului. În cadrul acestora erau ținute prelegeri teoretice și practice pe teme de agricultură, viticultură, pomicultură, apicultură, silvicultură, zootehnie, cooperatie, dar și de istorie, geografie, medicină, științe ale vieții, educație moral - cetățenească, apărare pasivă etc., ținute de învățători, preoți, agronomi, juriști, medici umani și veterinari, funcționari publici, militari etc. Astfel, doar între anii 1938-1939, cursurile țărănești organizate de Căminele culturale din cele nouă județe ale Basarabiei au fost frecventate de circa 13.195 țărani de ambe sexe, cărora li s-au ținut peste 3.557 de prelegeri teoretice și practice de către 1.782 învățători, preoți, agronomi, medici etc.³⁰. Celor mai silitori țărani care frecventau cursurile li se acordau diverse premii, primind uneori chiar și pluguri de arat pământul din cele mai moderne din partea regelui țării. În data de 18 ianuarie 1940 sfatul Căminului din Căușenii Noi hotăra înființarea cursurilor țărănești cât și concursul ce trebuia dat școlii pentru agenți agricoli din plasa Căușeni (deschisă la 22 ianuarie), organizarea unui bal, programul zilei de 24 ianuarie, ajutorarea sinistratului Teodor Gh. Nicolenco, căruia îi arsesse casa, ajutorarea concentraților³¹.

Programul cursurilor țărănești organizate de Căminul cultural „Poet Al. Mateevici” din com. Căușanii Noi, jud. Tighina, secția bărbați, cuprindea intervalul 21 ianuarie – 4 februarie 1940, având ca loc de desfășurare localul Căminului de la Pretură, cu bănci aduse de la școala nr. 1 băieți. De la 21 ianuarie și până la 29 ale aceleiași luni se stabilea un program zilnic de la orele 4 și până la orele 7, în vreme ce vizitele și lucrările practice urmau să se facă dimineața. Director al cursurilor era învățătorul Vlad. Gh. Beleavcencu³². Personalul didactic, fără plată, era alcătuit din: ing. agr. Gheorghe Gobjilă, avocat Ion Țurcanu, dr. A. Frank, dr. D. Comerzan, înv. Vlad Gh. Beleavcencu, înv. Ion On. Cociu, înv. Georgescu Gh., înv. Xenia Mămăligă, preot Eug. Solomonov, diacon Gh. Vărzaru, avocat Petru Sucman, agronom Ilcencu E., înv. Verhovețchi M., înv. M. Vasilescu, cântăreț Luchian Berzan, agent veterinar Teodor Britcov, agricultor Ion Gutium, cooperator Racu

²⁷ *Ibidem*, fila 58.

²⁸ *Ibidem*, fila 57.

²⁹ Valeriu Popovschi, *op. cit.*, p. 55.

³⁰ A.N.I.C., fond Fundațiile Culturale Regale (F. C. R.), dosar 3712/925, fila 57.

³¹ *Ibidem*, fila 60.

³² Acesta absolvise cursurile școlii de conducători de cămine „Soroca”. Pe lângă funcția de director de Cămin cultural era comandant al Stolului de Străjeri de la Școala nr. 1 băieți, comandantul Gărzii Naționale din Căușeni, vicepreședinte al Băncii Populare „Grâu”, membru în consiliul de administrație al Cooperativei și Lăptărie „Drumul Nou”, membru în Comitetul agricol local (*Ibidem*, fila 82).

Vasile. Subiectele conferințelor aveau în centrul lor gospodăria țaranului, după cum reiese și din titlurile acestora³³: „Familia: definiția familiei și evoluția ei. Gospodăria și familia țărănească, rolul social și național”; „Educația țărănească: ce trebuie să știe sătenii despre creșterea copiilor”; „Familia și religia: familia din punct de vedere religios și raporturile moral- religioase ce trebuie să existe între părinți și copii”; „Hrana și îmbrăcăminte”; „Boli individuale și familiare”; „Familia din punct de vedere juridic: formele legale ale căsătoriei, diferite acte civile și concubinajul”; „Câteva boli frecvente și tratamentul lor practic”; „Coreespondența familiară: scrisori familiare, petiții, chitanțe și timbratul lor legal”; „Alegerea locului de casă și așezarea ecarfetelor în curte (vizite la locuințele din localitate în orele de dimineață)”; „Igiena ogrăzii și locuinței: condițiunile sanitare ale unei ogrăzi și locuințe, cu noțiuni sumare din legea sanitară”; Animale domestice: despre animale, specii, rase, cu repartizarea animalelor de muncă și rentă”; „Apărarea pasivă a locuinței: sumar asupra pericolului serin și gazele de luptă. Amenajarea locuințelor”; „Îngrijirea animalelor, câteva boli la animale și tratamentul lor”; Pământul: formele de proprietate, cu dobândirea, păstrarea și transmiterea ei”; Felurile pământului, factorii agriculturii și rolul îngrășămintelor” (vizite), „Farmacia unei gospodării: medicamentele de prim ajutor”; „Plantele textile, rolul lor în industria națională. Familia și portul național”; „Rolul pădurilor în agricultura și industria națională”; „Mijloacele de recreare a țăranului”; Cânticele naționale și populare. Coruri”; „Ce vinde și cumpără o gospodărie țărănească”; „Mijloacele de combatere a speculei, rolul cooperativei, contabilitatea unei gospodării”; Igiena muncii. Combaterea alcoolismului și tabacismului”; Apărarea pasivă: descrierea măștii și folosirea ei”; „Despre fântâni și igiena lor”; „Combaterea secetei prin raționalizarea agriculturii”; „Apărarea pasivă: subiect la alegere”; „Islazul comunal și legea actuală”; „Despre Căminele culturale: scop și organizare”; Oră de distracție. Coruri, povestiri etc.”. La finalul școlii existau 45 de absolvenți, 23 din localitate și 22 din alte sate³⁴.

Tabelul agenților agricoli din plasa Căușanii Noi care urmaseră cursurile țărănești organizate de Căminul cultural local era alcătuit din următorii agricultori: Levenco Ion (comuna Alexandreniș³⁵, jud. Tighina), Vehovețchi Timofei (Baccelia), Rudenco Carp (Brezoia), Burac Lupu (Cărnățeni), Îndoitu Alexei (Căușenii Vechi), Ciobanu Diomid (Ermoclia), Zubco Ion, Balan Ion (Feștelița), Lemche Andrias (com. Iacob-Stal), Strahulencu Vlad (com. Manzâr), Trofim Toader (com. Marianca de Jos), Schreiben Josif (com. Marianca de Sus), Iastribov Maxim (com. Neculăeni?³⁶), Dințu Emanoil (com. Opaci), Guja Ermalai (com. Plop-Stiubei), Siloci Alexei (com. Săiți), Plângăi Grigori (com. Sturzeni), Trocin Lupu (com. Tanatari), Agapi Mihail (com. Ursoaia), Tocan Ion (com. Zaim), Corzon Aurel (com. Simionești), Guțu Pimon (com. Copciac)³⁷.

³³ *Ibidem*, filele 84-86.

³⁴ *Ibidem*, fila 87.

³⁵ Localitatea în care agricultorul era agent agricol.

³⁶ Lecturație incertă.

³⁷ *Ibidem*, fila 90.

Ultimul proces-verbal aflat în dosar este cel cu numărul 34, datat 16 aprilie 1940, moment în care membrii sfatului se reuniau în ședință ordinară sub președinția preotului Eugen Solomonov în localul parohiei. Aceștia hotărâu că „1.pentru a înveseli inimele ostașilor aflați în localitate, ce formează cordonul de nepătruns la granițele noastre firești, am hotărât ca în unire cu străjerii și premilitarii să organizăm o șezătoare culturală națională ce va avea loc a doua zi de paști. La întocmirea programului artistic și executarea lui vor lua parte ca fiind invitate și unitățile militare din comună. Corul Căminului, condus de dl. dirijor Luchian Berzan, va da un concert iar fanfara militară va organiza o horă de înfrățire între săteni și militari.

2. Întrucât mare parte din membrii sfatului au fost concentrați în perioada februarie – martie a.c. și pentru a cunoaște toate ordinele primite de la centru s-au dat cetire acestor ordine, luându-se inițiativa a se da ajutor la însămânțări și lucrări agricole tuturor familiilor celor concentrați. În cadrul săptămânii igienice ce va avea loc la o dată ce se va fixa ulterior, membrii Căminului vor da tot concursul, activând pe teren în sectoarele fixate din anul trecut.

3. În prima zi de Paști se vor dăruia ouă roșii soldaților aflați în comună, ouă ce-au fost adunate de membrii Căminului și străjerii din localitate”³⁸.

După evacuarea Basarabiei în 28-29 iunie 1940, activitatea Căminului a încetat. Ultimul document cunoscut de noi, aflat în dosarul prezentat și redat mai jos este „Fișa statistică privind organizarea și activitatea Căminului cultural <<Poet Al. Mateevici>> din comuna Căușani Noi, jud. Tighina”, întocmită în anul 1943, după eliberarea Basarabiei:

„ a) **Organizarea Căminului**

1. Cămin sătesc. Înființat în anul 1935 și reorganizat după reocuparea Basarabiei în anul 1943, luna aprilie. Funcționează regulat. Directorul nu e numit de Fundație. S-a intervenit pentru numire. Directorul este învățător.

2. Căminul are³⁹ membrii. S-au încasat de la 1 aprilie 1943 și până la 31 decembrie 1943 suma de lei 319.050. S-a cheltuit suma de lei 208.201.

3. Avem trei secții organizate: a culturii și întăririi sănătății, a culturii și punerii în valoare a a muncii și a culturii minții și sufletului. Toate activează.

4. S-a început a se lucra la monografia satului Căușenii Noi de către directorul Căminului.

7. Căminul a fost inspectat de către dl. P. Osiescu, inspector de la Regionala Fundației Chișinău, la 9 decembrie 1943.

8. Căminul are local propriu, o fostă sinagogă evreiască dată de către Directoratul Românizării.

b. **Activitatea Căminului**

Am cerut de la Bunurile Statului, Directoratul Românizării, o fostă sinagogă evreiască din localitate și am obținut aprobarea, făcându-i reparațiile necesare, în valoare de lei 75.000.

a. **Cultura sănătății**

³⁸ *Ibidem*, fila 101.

³⁹ Omisiune în textul original.

17. S-au ținut mai multe conferințe de către dl. dr. de circumscripție despre igiena locuinței și îngrijirea sănătății.

b. Secția educației fizice

20. S-au dat un număr de două serbări

21. Există o echipă de dansuri naționale. Se joacă: sârba, alunelul și bătuta.

c. Cultura minții

42. Biblioteca are un număr de 472 volume. S-au citit un număr de 230 volume. Biblioteca este organizată după normele Fundațiilor. Căminul este abonat la revistele: <<Albina>>, <<Căminul Cultural>> și ziarul <<Cuvânt Moldovenesc>>.

d. Secția muzicală

52. S-au dat un număr de 7 serbări. Jurnalul vorbit s-a ținut de 10 ori.

53. Există o echipă de teatru alcătuită din intelectualii satului, membri ai Căminului și are un număr de 6 membrii.

54. S-au ținut un număr de 7 conferințe.

Cultura sufletului

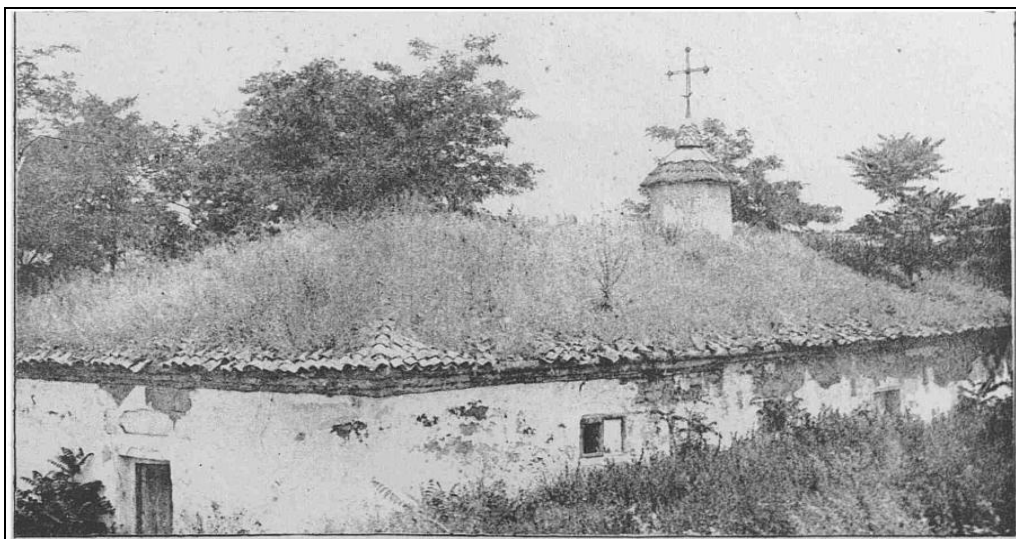
56. S-au ținut 15 predici de către părintele Ion Oriță, vicepreședinte al Căminului cultural.

59. S-a făcut o colectă și s-a realizat o sumă de lei 24.500 din care s-au cumpărat cămăși și s-au ajutat 12 copii săraci.

61. Consiliul de Patronaj local a dat Căminului cultural spre folosință, la șezătorile ce le-a ținut, aparatul de radio”⁴⁰.

Cu toată laconicitatea informațiilor, rezultă că această instituție culturală își reia activitatea, o existență care va fi întreruptă din nou, de această dată definitiv, în vara anului 1944, când cizma bolșevică pătrunde din nou în spațiul românesc dintre Nistru și Prut, de această dată pentru un timp mult mai îndelungat și cu consecințe nefaste sub toate aspectele pentru românii din acest teritoriu.

⁴⁰ *Ibidem*, fila 104.

Biserica din Căușeni (1920)

După:http://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:1920_Biserica_din_C%C4%83u%C5%9Feni.PNG

Biserica din Căușeni (1793)

CĂMINUL CULTURAL „SPĂTARUL COSTACHI CERCHEZ” DIN SATUL RÂȘEȘTI, COMUNA DRÂNCENI, JUDEȚUL FĂLCIU, ÎNTRE ANII 1939-1943

Ștefan PLUGARU

A fost înființat în urma unei adunări a sătenilor din localitatea Râșești, desfășurată în data de 25 iunie 1939¹ în localul școlii din sat, întâlnire prilejuită cu ocazia desfășurării Cercului cultural preoțesc „Ghermănești”, după cum reiese din următorul proces verbal:

„Astăzi, 25 Iunie 1939.

Subsemnații, membrii inițiatori ai căminului cultural din satul Râșești, comuna Drânceni, județul Fălciu, având în vedere propaganda făcută printre săteni și domnii proprietari pentru înființarea unui cămin cultural în localitate; având în vedere promisiunea Onor Căminului Cultural Județean de a ne trimite un delegat în ziua de 25 iunie a.c.; având în vedere că la această dată este și adunarea sătenilor la ședința cercului cultural preoțesc <<Ghermănești>> în parohia noastră, cu care ocazie nădăjduim a lămuri mai multă populație despre rostul înființării căminelor culturale, având în vedere că lucrul câmpului este în toi și nu am mai putea aduna locuitorii așa curând, ne-am întrunit în localul școalei primare din sat și am procedat la următoarele:

1. Sub conducerea d-lui învățător P. Vetrescu s-a executat program străjeresc cu stolul din localitate.
2. A avut loc Conferința pastorală și execuția unei piese morale în cadrul Cercului Cultural Preoțesc.
3. P.C. preoți M.(ihail) Raicu de la parohia Pogănești și I. Vasilache de la Valea Grecului au vorbit despre înființarea căminelor culturale în satele p.c. lor. Apoi au vorbit dl. director al școlii primare din localitate, C. Giurgea, precum și c. preot M. Horgea pentru înființarea căminului cultural în localitate și profitând de această adunare a locuitorilor, am hotărât a înființa cămin cultural în satul Râșești care să poarte numele << Spătarul Costache Cerchez >>, ctitorul bisericii din localitate.

Cu această ocazie s-au obținut 60 de adeziuni sub semnătură proprie. Tot cu această ocazie s-a fixat cotizația de 2 lei pe lună și s-a hotărât a interveni la Onor Inspectoratul Căminelor Culturale din Județ să se aprobe înființarea acestui cămin.

Drept care am încheiat prezentul ², se mai adăuga în încheiere, proces verbal semnat de un număr de 10 „membrii inițiatori și asistenți”, respectiv preotul și soția sa, prezbitera Virginia, învățători, frunțași ai satului etc.

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare vom cita A.N.I.C.), Fond F.C.R. – Cămine culturale, Dosar 1550/1939, fila 1.

² *Ibidem*, fila 15, 15 verso.

Denumirea căminului a fost motivată de faptul că spătarul Costachi Cerchez „a fost întemeietorul satului pe terenul actual” și „este ctitorul bisericii din sat, fondată în anul 1841”³. Președinte de onoare a fost ales de către săteni, în unanimitate, inginerul N. Cerchez, proprietar. Sediul al căminului s-a hotărât să fie localul școlii din Râșești, în absența unui local propriu, ce urma să fie construit în perioada următoare.

În sfat au fost aleși de către cei prezenți la adunare următorii: Neculai M. Dănilă, Petrache Al. Roșca, Gh. I. Enache, Ioan Maleș, Toader I. Burhuc, Scarlat I. Condrea (agricultori), Const. A. Iancu, comerciant. Intelectuali, șefi de autorități și fruntași ai satului propuși spre a fi numiți de Serviciul Social în sfatul căminului cultural erau: Radu N. Cerchez, avocat, preot M. Horgea, Irina Giurgea, învățător, Neculai Turculeț, factor poștal, Enacache Vasilache, cântăreț bisericesc, Ioan Sănduță, Gh. Roman, delegat sătesc, Ștefan V. Enache, agricultor, ca și Gh. Pav. Hatmanu, Vasile Bucos, Neculai T. Profir, Neculai Gh. Frunză, Constantin M. Iancu (meseriaș), Vasile A. Păduraru, Petru Vetrescu, învățătorul Gh. Arteni⁴. Cenzori aleși erau Ștefan Enache și Neculai Iacob, agricultori, în vreme ce din partea Serviciului Social era propus Ioan Sandu, funcționar fiscal. Președinte al Căminului cultural era ales preotul M. Horgea, iar ca director de cămin -învățătorul Constantin Giurgea, deoarece, după cum motivau alegătorii: „funcționează de 20 ani ca învățător în localitate; este cel mai în vârstă dintre toți membrii corpului didactic; este directorul școlii și a desfășurat o activitate bogată sub toate raporturile”⁵. Secretar a fost ales învățătorul Gheorghe Arteni, care urma să țină la zi și „Cronica satului”. Bugetul stabilit pe anul 1939 era de 5.000 lei. Conform tabloului întocmit la constituire, în căminul cultural se înscriaseră 77 de membrii.

Secțiile organizate erau următoarele: „Secția pentru Cultura Sănătății” (șef Gh. Arteni), cu subsecția sanitară, condusă de învățător Irina Giurgea; „Subsecția de educație fizică” - șef ales era învățător P. Vetrescu. La „Secția pentru cultura muncii” lider era agronomul școlii și avea în componență „Subsecția bunilor gospodari”, condusă de agricultorul Neculai M. Dănilă, în vreme ce la „Subsecția crescătorilor de vite” șef a fost ales Ioan A. Iancu, agricultor. Bunele gospodine, reunite într-o subsecție, erau conduse de doamna inginer Alina Cerchez. Seful subsecției edilitare era Gh. Roman, delegat sătesc. „Asociația de asigurarea vitelor” era reprezentată de preotul satului, M. Horgea. Secția pentru cultura minții și sufletului (lider ales era Petru Vetrescu), funcționa cu următoarele subsecții: Subsecția cursurilor țărănești (învățător C. Giurgea); Subsecția bunilor cititori și ascultători la radio (bibliotecar – înv. Gheorghe Arteni); Subsecția muzicală (înv. Petru Vetrescu); Subsecția șezătorilor (înv. Paula Vetrescu). Dsfatul de împăcăciune îi cuprindea pe preotul M. Horga, înv. Const Giurgea și agricultorii Ioan I. Negru, Neculai T. Enache, Al. D. Cîrșeș⁶. Pentru o mai bună aducere la îndeplinire a programului secțiilor și subsecțiilor, satul fusese împărțit în cinci sectoare conduse de cântăreții bisericești Ioan Sănduță și Enacache Vasilache (sectoarele I și II),

³ *Ibidem*, fila 2.

⁴ *Ibidem*, fila 2 verso.

⁵ *Ibidem*, fila 3.

⁶ *Ibidem*, fila 5.

agricultorul și delegatul sătesc, Gh Roman (sectorul III), Gh. Gh Burhuc (sectorul IV) și Neculai Gh. Frunză (sectorul V)⁷.

Planul de lucru pentru următorii cinci ani avea era extrem de ambițios. În folos obștesc se preconiza ca înfăptuire imediată, cu începere a lucrărilor din anul 1940, construcția localului Căminului cultural, ce urma să fie finalizat în 1945; iar pentru mai târziu se dorea ridicarea unui monument al eroilor, zidirea unei clopotnițe în cimitir, îngrădirea bisericii și cimitirului, construirea unui canal pentru captare.

Pentru cultura sănătății se dorea construirea unei băi populare și a unei farmacii.

Cultura muncii

Înfăptuiri imediate:

Cooperatiste: retrezirea spiritului cooperatist.

Agricole: pepinieră, răsadniță, platformă de gunoi.

Zootehnice: îmbunătățirea raselor de vite.

Industria casnică: încurajarea culturii plantelor textile și a viermilor de mătase.

Pentru mai târziu se dorea procurarea de mașini și unelte agricole.

Cultura minții și sufletului:

Înfăptuiri imediate: biblioteca căminului, coruri religioase și laice, organizarea de șezători și punerea în scenă a unor piese de teatru⁸. Pentru mai târziu se dorea organizarea de cursuri țărănești⁹. Prin adresa nr. 1.210 din 18 august 1939 căminul cultural din satul Râșești, județul Fălciu, era autorizat să funcționeze de către Serviciul Social.

Conform scurtei dări de seamă monografice a satului, localitatea se afla într-o zonă de șes, la 1 km de albia Prutului. Pământul era considerat a fi „bun”, situat pe șes și deal. Sătenii care dețineau pământ în zona de șes aveau de luptat cu inundațiile provocate de râul Prut. Satul era pe cât de lung pe atât de lat (1,5 km), cu case adunate. Centrul satului se afla în partea de sud, unde erau situate clădiri de folos obștesc, respectiv localul fostei primării. Biserica, școala, cu un număr de trei săli și șapte clase de elevi, curtea boierească erau în partea de Nord a satului, la margine. În sat se mai aflau grădina și cooperativa școlară, cantină școlară, careu străjeresc¹⁰. Satul avea 1.390 de locuitori, români în totalitate, creștini ortodocși, din care 680 persoane de sex bărbătesc și 719 de sex femeiesc.

Cele mai obișnuite boli întâlnite în aceea vreme erau pelagra și malaria. Hrana era considerată a fi potrivită. Vechimea satului era aproximată la 150- 200 ani, cu o origine - în opinia „cronicarului” - necunoscută, neavând documente istorice la îndemână. Pe vremuri, după cum menționează același cronicar, „satul fusese clăcășesc”¹¹.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, fila 8 verso, fila 9.

⁹ *Ibidem*, fila 8 verso, fila 9.

¹⁰ *Ibidem*, fila 9 verso

¹¹ Multe schite monografice dau informații eronate sau aproximative din aceste puncte de vedere.

În privința cadrului psihic, locuitorii sunt caracterizați ca ascultători, buni, harnici și răbdători, între localnici existând puține certuri. În sat erau 729 știutori de carte, restul fiind analfabeți¹².

Marea majoritate a intelectualilor satului sunt regăsiți în funcții și ca membrii ai Căminului Cultural. Ei sunt: N. Cerchez, inginer (președinte de onoare), d-na Alina ing. Cerchez, Radu Cerchez, preotul paroh M. Horga, învățătorii C. Giurgea, P. Vetrescu, Gh. Arteni, Irimia Giurgea, Paula Vetrescu, prezbitera Virginia Horga, Maria Arteni, I. Sănduță, En. Vasilache, I. Sandu (funcționar fiscal), N. Turculeț (factor poștal)¹³. Tabloul fiilor satului plecați din localitate dar care păstrau legătura cu satul de origine cuprindea 20 de persoane, dintre care i-am remarcat pe următorii: M. Cerchez, licențiat, căpitan în Serviciul Comercial; M. Marian – profesor pensionar, domiciliat în Buzău; ...¹⁴ Hortolomei, medic, București; I....Pandele, inspector P.T.F. București; Gh Spătaru, director uzină, Cernăuți; ... Spătaru, magistrat, Cernăuți; V. Golie, grefier în orașul Huși; Dalița Iancu, licențiată, grefier tot în Huși; preot Gh. Păduraru, preot paroh în satul Cioara, județul Fălciu; ... Turculeț, doctorand la Facultatea de Medicină din București; Gh. Gh. Enache, subofițer în orașul Ismail; V. Condrea subofițer tot în Ismail; I. Negru, subofițer în același oraș basarabean; Gh. Axinte și I. Gh. Enache, subofițeri în orașul Roman; C. Dănilă I, sublocotenent aviator în Constanța; C. Dănilă II, student la Academia Comercială din București; I.V. Enache, viticultor în târgul Iașilor, după ce absolvise Școala de Viticultură; V. Enache, funcționar în Cluj¹⁵.

Tabloul tuturor instituțiilor publice și particulare, al societăților și organizațiilor culturale, sportive, religioase, de binefacere, premilitare strejărești etc. era alcătuit la acel moment dat din: biserica, construită în anul 1841, păstorită de preot paroh Horgea; școala primară (1892) cu șase posturi de învățători, director era învățătorul C. Giurgea; cantina școlară (1939) – preot M. Horgea, Banca Populară, condusă de inv. Giurgea, cooperativa agricolă, condusă de I. Maleș și aflată în lichidare; Obștea, Stol străjeresc, constituit în anul 1938, condus de învățătorul P. Vetrescu, Primăria - desființată în anul 1939, cooperativa școlară¹⁶. În privința tradițiilor, portul popular se mai putea vedea uneori la copii de școală, folclor literar și muzical exista, dar nu era studiat, existau încă în memoria colectivă diverse obiceiuri legate de ciclul vieții.

Din punct de vedere economic, principala ocupație a locuitorilor era agricultura, ca ocupații secundare înregistrându-se cărăușia, diverse meșteșuguri ca fierăria, croitoria etc., în sat aflându-se 22 de meșteșugari. Unii dintre locuitori se ocupau cu comerțul, în sat existând patru prăvălii de unde sătenii își făceau micile cumpărături, cele mai importante cumpărături făcându-se din târg de la Huși. În sat exista o cooperativă de credit, „condusă bine”, după cum remarcă cronicarul. Ca greutăți economice erau înregistrate lipsa de credit și disproporția între prețurile

¹² *Ibidem*, fila 10 verso.

¹³ *Ibidem*, fila 11.

¹⁴ Semnele de punctuație marchează locurile unde lecturația prenumelor a fost incertă.

¹⁵ *Ibidem*, fila 11 verso

¹⁶ *Ibidem*.

produselor¹⁷. Judecătoria cea mai apropiată era în orașul Huși, dar puțini locuitori mergeau prin judecăți, nu se înregistrau vicii și imoralități, sătenii nu se prea ajutau unii pe alții, fiind cu toții lipsiți de mijloace îndestulătoare.

Satul avea 350 de familii, viața familială era mulțumitoare, moralitatea în familii potrivită, la fel ca și creșterea și educația copiilor, iar gospodăriile „potrivit” de îngrijite. Colaborarea cu autoritățile de stat, locale, Straja Țării și pregătirea premilitară erau „foarte bune”¹⁸.

Date despre activitatea căminului cultural rezultă din documentele următoare:

„Proces verbal,
20 septembrie 1942

Astăzi, data de mai sus, noi, membrii Căminului cultural <<Spătarul Costache Cerchez>> din localitate, ne-am întrunit în localul școlii primare, unde am ținut adunarea generală pe anul 1941, cu următoarea ordine de zi:

1. Darea de seamă asupra activității pe anii din urmă;
2. Întocmirea bugetului pe anul în curs;
3. Întocmirea planului de activitate pe anul viitor;
4. Alte chestiuni ce privesc căminul.

La ora 3. p.m. ședința se deschide de către preotul Mihail Horgea, președintele căminului, arătând că din cauza vremurilor prin care a trecut țara întreagă și mai ales satul nostru, fiind așezat pe malul Prutului, căminul din localitate nu și-a putut dezvolta activitatea așa cum se cere, dar cu toate aceste greutăți tot s-a înfăptuit ceva pentru propășirea satului nostru. După aceasta se face apelul membrilor din cămin. Trei dintre ei sunt morți în război¹⁹, pentru care s-a păstrat un moment de reculegere. Urmează darea de seamă asupra activității din anii precedenți, după cum urmează:

1. Secția culturii și întăririi minții

Șeful secției, d-l. Învățător Petru Vetrescu fiind numit subinspector școlar, locul d-lui îl ține d-l. învățător Gh. Arteni. D-sa face o dare de seamă asupra realizărilor din anul trecut, în care arată că s-au ținut mai multe șerbări cu tineretul din satul nostru, la care au luat parte toți locuitorii satului. Membrii căminului citeasc revista Albina la care este abonat Căminul cultural, revista Căminelor culturale, plus ziarul Curentul, abonamente ale căminului, precum și cărțile puține ce se găsesc la biblioteca Căminului.

S-au ținut trei conferințe cu diferite caractere, și anume: <<Ofensiva agricolă>>, <<De ce trebuie să luptăm împotriva bolșevismului>> și <<Strângerea recoltelor, treieratul și exploatarea agricolă>>, toate ținute de d-l. învățător Gh. Arteni, directorul școlii, secretar și bibliotecar al căminului.

¹⁷ *Ibidem*, fila 13.

¹⁸ *Ibidem*, fila 13 verso.

¹⁹ Nu sunt precizate numele .

Secția pentru cultura sănătății (șef. D-l. Gh. Arteni). Doamna Irina Giurgea, șefa subsecției sanitare arată realizările din anii trecuți²⁰. S-a făcut control tuturor locuințelor din sat și s-au dat sfaturi igienice tot timpul, mai ales în cadrul săptămânii igienei și s-a păstrat curățenia cuvenită la fiecare casă.

Subsecția de educație fizică. Șeful subsecției fiind d-l. Petru Vetrescu, locul d-lui îl ține d-na Maria Gh. Arteni, șefa subcentrului de educație fizică. D-na arată că în cadrul educației fizice se fac exerciții care folosesc mult tineretului. Cere să i se dea un alt membru în subsecție în locul fostului membru, Iancu Cleminte, mort în război.

Secția pentru cultura muncii. Șeful secției fiind agronomul școlii și care anu acesta nu este, nefiind nimeni, locul îl ține dl. Neculai Dănilă, un bun fruntaș și gospodar al satului nostru. D-sa arată că în toate ocaziile, cu sfaturi și cu exemple, a îndemnat sătenii la o muncă susținută.

Subsecția crescătorilor de vite, având șef pe dl. Ioan Iancu. D-sa arată că numai cu animale de rasă se poate lucra pământul mai bine și avea un folos mai mare.

Subsecția bunelor gospodine. Șefa subsecției este d-na inginer Cerchez, care locuiește în București. Locul dânzei este ținut de d-na Virginia Horga, care arată că numai femeile harnice, curate și bine crescute vor da copii folositori patriei, mai ales în vremurile de astăzi.

După această scurtă dare de seamă, dl. Constantin Giurgea, directorul Căminului, citește darea de seamă asupra activităților sfatului căminului și a membrilor săi, dând exemple frumoase de la alte cămine vizitate de domnia sa cu ocazia inspecțiilor făcute în calitate de inspector școlar de circumscripție. Se citesc și se votează conturile de gestiune pe anul trecut, arătând de ce s-au încasat suma de lei 6045 dintre care 5445 s-au donat parohiei Râșești pentru facerea gardului de la cimitir, iar restul de 435 sunt în casa Căminului.

După aceasta se completează sfatul Căminului. Astfel, în locul d-lui Ioan Sănduță, casierul căminului, concentrat, se numește d-l. Const. Guțuțui, din acest sat. În locul decedatului erou Iancu Cleminte s-a numit d-l. Neculai Hanganu. În locul d-lui Ioan Sandu, perceptor în orașul Iași, s-a numit d-l Pavel Păduraru ca cenzor. (...)

Ședința se încheie la ora 7 ½.

Drept care s-a încheiat prezentul proces verbal.

Președinte,

(ss) Preot Horgea”

„Planul de activitate pe anul 1942]

Activitatea sfatului și membrilor căminului cultural „Spătarul C. Cerchez” din satul Râșești, jud. Fălciu, se desfășoară după cum urmează:

1. Secția culturii și întărirea minții. Se vor ține în fiecare sau la două duminici câte o șezătoare după programul primit. Multe din ele vor fi urmate de

²⁰ *Ibidem*, fila 40.

câte o horă țărănească. Se va da apoi lunar câte o serbare mai mare. Se vor ține mai multe conferințe cu diferite caractere. Din fondurile adunate cu ocazia serbărilor și a șezătorilor, plus cotizația fiecărui membru se vor cumpăra cărți pentru biblioteca căminului, se va abona în continuare căminul la revistele și ziarele cu abonament și se va cumpăra un aparat de radio care va fi instalat la școală, unde este sediul căminului, pentru a asculta toți membrii și a nu mai pierde timpul (sărbătorile) prin mijlocul drumului.

2. Secția cultura sănătății. Prin conferințe, sfaturi și control la casele oamenilor se va păstra curățenia cuvenită. Se vor sfătui oamenii ca în necaz de boală să se ducă la medicul spitalului din apropiere, nu să alerge la babele satului. În cadrul pregătirii premilitare și educației extrașcolare se fac exerciții fizice care ajută la dezvoltarea fizică a tinerilor.

3. Secția pentru cultura muncii. Prin conferințe, îndemnuri și exemple se va căuta să facă oamenii o cultură cât mai intensivă și cât mai rațională. Se vor planta pomi altoiți în grădinile celor care vor înțelege sfaturile date de conducătorii căminului. Se vor îndemna oamenii să crească numai vite de rasă aleasă. Afară de aceasta, căminul intenționează procura terenul propriu înde își va clădi casa căminului.

Președinte, (ss) preot Horga.

Secretar, (ss) indescifrabil.

„Proces verbal,

Astăzi, 24 ianuarie 1943, noi membrii Sfatului Căminului Cultural „Spătarul Cerchez” din satul Râșești, com.Drânceni, jud. Fălciu, am întocmit planul de activitate pe anul 1943, după cum urmează:

I. Secția agricultorilor:

1. Curățirea și îngrijirea islazului;
2. Împădurirea părților râpoase;
3. Vizite și demonstrații la gospodării și vii;
4. Conferințe agricole;
5. Organizarea unei biblioteci agricole;
6. Muzeu agricol;
7. Stârpirea buruienilor;
8. Cultura plantelor industriale.

II. Secția edilitară:

1. Înzestrarea căminului cu mobilier;
2. Înzestrarea căminului cu unelte model;
3. Întreținerea șoselelor și a drumurilor;
4. Numerotarea caselor;
5. Alinierea străzilor;
6. Construirea podurilor;
7. Îndiguirea Prutului;
8. Îngrijirea localurilor publice;
9. Combaterea folosirii apei de Prut la băut;

10. Îngrijirea și curățirea fântânilor;
11. Reparația cișmelelor din sat;
12. Platforma de gunoi;
13. Cimitir de animale;
14. Construirea unei gherete de desfacere economică;
15. Îngrijirea locuințelor;
16. Aprovizionarea sâtenilor.

III. Secția religioasă:

1. Repararea bisericii și a botezătorului;
2. Îngrijirea cimitirului;
3. Construirea unei clopotnițe la cimitir;
4. Împrejmuirea și îngrijirea mormintelor eroilor;
5. Frecventarea bisericii;
6. Legitimarea concubinilor;
7. Organizarea unui cor bărbătesc;
8. Ajutorarea bolnavilor și săracilor.

IV. Secția culturală:

1. Repararea camerei pentru cantină;
2. Repararea camerei pentru magazie;
3. Monografia satului;
4. Frecvența școlară;
5. Organizarea șezătorilor săptămânale;
6. Organizarea cursurilor țărănești;
7. Cor sătesc;
8. Echipă de teatru;
9. Cumpărarea unui aparat radio;
10. Terminarea troiței din Parcul Eroilor.

V. Secția bunelor gospodine:

1. Cultura vermicilor de matase;
2. Cursuri teoretice și practice de bucătărie și tors;
3. Clăci;
4. Adunarea de plante pentru ceaiuri și leacuri;
5. Creșterea și îngrijirea copiilor.

VI. Secția crescătorilor de animale:

1. Atelier de potcovărie;
2. Groapă de nutreț murat;
3. Vizite și îndrumări pentru îngrijirea animalelor;
4. Societate de asigurări a animalelor;
5. Inoculări contra bolilor contagioase.

VII. Secția sanitară:

1. Operații generale de igienă în sat;
2. Îndrumări pentru creșterea copiilor sugari;
3. Îngrijirea bolnavilor;
4. Tratarea și combaterea malariei;

5. Strângerea și depozitarea plantelor medicinale”²¹.

Semnau acest proces verbal cu nr. 20 , președintele și directorul de cămin, respectiv preotul Horgea și învățătorul C. Giurgea.

Un alt proces verbal, datat 9 martie 1943, reflectă concluziile la care ajunsese prefectul județului Fălciu, comandor I. Hancu, în urma inspecției făcute la acest cămin care activa cu șapte secții, în fiecare secție lucrând un conducător cu 4-5 membrii; numărul membrilor înscrși cu cotizația plătită la zi era de 122, alți 47 nu aveau cotizația achitată. Căminul avea o activitate „foarte mulțumitoare”, în cursul lunilor ianuarie și februarie se desfășuraseră săptămânal câte două ședințe în cadrul „cursurilor țărănești”, în vreme ce în martie doar câte o ședință săptămânal²². Prezent la 8 aprilie în inspecție, inspectorul școlar Lascăr nota într-un alt proces verbal „ activitatea lăudabilă desfășurată de acest cămin”. Astfel, în lunile de iarnă se organizaseră cursuri țărănești, fără a se da însă detalii despre temele celor care conferențiaseră și numărul participanților; se aprovizionase satul cu gaz lampant și zahăr; din cotizații se strânseseră bani pentru cumpărarea unui aparat de radio; se organizaseră frumoase serbări culturale în cadrul cărora s-a vorbit oamenilor despre diferite probleme de interes general și local”²³.

Aceasta este, în baza actelor aflate în dosar, activitatea căminului cultural din satul Râșești. După cel de al doilea război mondial, odată cu instalarea regimului comunist, pe scheletul fostului cămin a activat un altul, cu o activitate subjugată propagării ideologiei marxist- leniniste, beneficiilor cooperativizării, acțiune prin care fruntașii și gospodarii așezării au fost deposezați de pământul agricol și animalele de muncă deținute și încorporați cu forța în cooperativele agricole de producție. Lumea rurală, cu normele și tradițiile în care trăiseră de sute de ani țăranii acestui sat se prăbușea, călcată în picioare de trepădușii noului regim. Dar aceasta este cu totul altă poveste.

²¹ *Ibidem*, fila 33, 33 verso

²² *Ibidem*, fila 36.

²³ *Ibidem*, fila 37.

Biserica din satul Râșești

Căminul cultural din satul Râșești

CADRUL NORMATIV PRIVIND MODUL DE ORGANIZARE A ȘCOLILOR REALE ÎN BUCOVINA HABSBURGICĂ

Ligia-Maria FODOR

Ținuturile Cernăuțiului și Sucevei, anexate în anul 1775 de către Imperiul lui habsburgic, au format o nouă provincie, denumită *Bucovina*, care a fost cuprinsă în structura monarhiei austriece până în anul 1918. Sistemul de învățământ secundar din Bucovina a presupus existența următoarelor tipuri de școli: gimnaziul, gimnaziul real, școala reală și liceul de fete.

Obiectivul prezentului studiu îl constituie prezentarea cadrului legal privind organizarea și funcționarea școlilor reale din Bucovina în a doua-a jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Actele normative care au reglementat activitatea școlară au fost în general valabile pentru toate provinciile monarhiei austriece, dar au fost emise și legi și ordine specifice fiecărei provincii, adaptate la necesitățile societății. În acest sens, sunt exemplificate actele normative specifice provinciei Bucovina. Totodată, sunt expuse scopul, caracteristicile și programele școlare aferente școlii reale, precum și condițiile de admitere modul de organizare a examenului de maturitate și beneficiile obținerii diplomei de maturitate. Analizarea acestei problematice este motivată de faptul că această temă nu a fost tratată în istoriografia română. În istoriografia străină se regăsesc lucrări care analizează modul de organizare și funcționare a școlilor reale în cadrul imperiului habsburgic, cu referire specială la provinciile din vestul monarhiei¹.

Până în anul 1849 au existat în monarhia austriacă două tipuri de școli reale: una cu trei clase, afiliată școlii primare, și alta cu două clase, afiliată institutului tehnic. Reforma școlilor reale era utilă, întrucât Austria avea caracterul unui stat agrar și era necesară dezvoltarea economică a acesteia prin încurajarea industriei și a comerțului².

Prin proiectul de organizare a gimnaziilor și școlilor reale, elaborat de către profesorul universitar Franz Exner, consilier în cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, aprobat prin ordinul ministerial nr. 6467 din 15 septembrie 1849, școala reală a fost recunoscută ca formă de învățământ secundar cu două cursuri: inferior și superior, fiind introdus opțional examenul de maturitate. Cursul inferior

¹ Dr. Adolf Egger-Möllwald, *Oesterreichisches Volks- und Mittelschulwesen in der Periode von 1867-1877*, Wien, Commission bei Alfred Hölder, k.k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1878; Helmut Engelbrecht, *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*, Band 4: *Von 1848 bis zum Ende der Monarchie*, Wien, Österreichischer Bundesverlag, 1986.

² Viktor Olinschi, *Die gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz. Ihre Gründung und Entwicklung*, în „XLIX. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz”, 1913, p. 5.

putea să aibă, în funcție de necesitățile localității unde se înființa școala, una, două sau trei clase, la care se adăuga un an de practică. Școala reală superioară avea în componență șase clase, fiecare curs având câte trei clase. Scopul școlii reale inferioare era de a-i pregăti pe elevi (băieți) pentru a putea exercita o meserie, iar cel al școlii reale superioare de a asigura o pregătire științifică necesară pentru a frecventa studiile tehnice superioare³.

Organizarea definitivă a școlilor reale a fost aprobată prin rezoluția imperială din 2 martie 1851 în baza raportului comisiei ministeriale din 12 februarie 1851 („Alleruntertänigste Vortrag des Ministers Leo Grafen von Thun, den gewerblichen Unterricht überhaupt und die Errichtung von Realschulen insbesondere betreffend”). Școlile reale deveneau în principal institute de formare pentru domeniul industriei. Acestea erau fie școli reale inferioare independente cu trei clase, fie școli superioare cu șase clase⁴. Școlile reale superioare erau înființate numai în orașele unde existau institute tehnice superioare (Viena, Praga, Lemberg, Brünn și Graz); acestea puteau totuși fi înființate, dacă se considera a fi necesare, în capitalele provinciilor. Aceste școli erau finanțate fie din fondurile comunităților, fie din fonduri publice, statul alocând fonduri numai pentru completarea acestora. În raportul de organizare a școlilor reale era precizată necesitatea înființării acestora, numai în cazul orașelor Cracovia și Cernăuți recomandându-se analizarea situației locale. Profesorii școlii reale trebuiau să facă dovada unei pregătiri teoretice și practico-tehnice⁵.

Prin ordinul ministerial din 13 august 1851, a fost aprobat planul de învățământ pentru școlile reale nou organizate⁶. Se pune accentul pe pregătirea tehnică a elevilor, fiind acordată o mai mică atenție formării generale superioare. Ca discipline obligatorii au fost prevăzute religia, limba germană, ca limbă de predare, geografia, istoria, matematica, aritmetica, cunoștințe despre monopol, vămi și cambii, geometria și desenul tehnic, arhitectura, geometria descriptivă, fizica, chimia, științele naturii, desenul, mecanica și caligrafia⁷. Au fost excluse limbile moderne din categoria disciplinelor obligatorii și nu a mai fost prevăzută organizarea examenului de maturitate. În programa școlară a școlilor reale din Bucovina au fost prevăzute ca discipline obligatorii limba română și limba ruteană

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ *Ibidem*, p. 7.

⁵ <http://alex.onb.ac.at>, *Kaiserliche Verordnung vom 2. März 1851, wodurch die Organisirung des gewerblichen Unterrichtes überhaupt, und die Errichtung von Realschulen insbesondere festgesetzt werden*, în „Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Oesterreich”, nr. 70, 1851, p. 231-238.

⁶ Viktor Olinschi, *op.cit.*, p. 8.

⁷ Dr. A. Egger-Möllwand, *Oesterreichisches Volks- und Mittelschuwesen in der Periode von 1867-1877*, Wien, Commission bei Alfred Hölder, k.k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, 1878, p.104; Constantin Morariu, *Istoricul școlaii greco- (adică „ortodox-”) orientale din Cernăuț*, prelegere publică ținută în localitățile „Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina” în 5 (17) martie 1889, Cernăuți, Tipografia R. Eckhardt, 1889, p. 25-26.

pentru elevii români, respectiv ruteni, elevii celorlalte etnii având posibilitatea să opteze pentru una dintre limbile oficiale⁸.

Această programă școlară a fost modificată prin ordinul Comisiei de Învățământ din 20 august 1867. S-a renunțat la disciplinele obligatorii mecanică și cunoștințe despre monopol, vâmi și cambii, a fost introdusă o limbă străină, ca disciplină obligatorie și a fost redus numărul de ore pentru chimie, fiind suplimentat numărul de ore pentru limba de predare, științele naturii, matematică, geografie și istorie⁹.

Prin Constituția din 21 decembrie 1867, s-a stabilit ca modul de organizare a școlilor reale să fie reglementat prin legi specifice pentru fiecare provincie, în funcție de necesitățile acesteia, ceea ce nu era valabil pentru școlile primare și gimnazii¹⁰. În Bucovina, modul de organizare a școlilor reale a fost reglementat prin legea din 30 aprilie 1869¹¹. Școlile reale aveau scopul de a asigura elevilor o formare generală în mod special în domeniul științelor naturii și al matematicii și de a-i pregăti pentru școlile de specialitate superioare (institute politehnice, academii forestiere și minerit, școala superioară pentru agricultură). Acestea erau fie publice, fie private; școlile reale publice aveau dreptul de a emite certificate valabile ca acelea emise de către stat. Școala reală avea o durată de șapte ani, fiind împărțită în școală reală inferioară cu 4 clase și școală reală superioară cu trei ani, fiind introdus examenul de maturitate, ca o condiție obligatorie pentru a putea frecventa cursurile institutelor tehnice superioare. Elevii gimnaziului real inferior se puteau înscrie la cursurile superioare ale școlii reale. Prin noua lege a fost modificată programa școlară, fiind prevăzut un număr mai mare de ore pentru disciplinele socio-umane, limbile moderne fiind introduse ca discipline obligatorii. Religia, limba de predare, limba oficială a țării sau limba franceză sau limba engleză, geografia, istoria, matematica, geometria descriptivă, științele naturii, fizica, chimia, desenul, desenul tehnic, caligrafia și gimnastică erau discipline obligatorii. Ca discipline facultative erau prevăzute: limbile oficiale, modelajul, stenografia, muzica și gimnastica; cu aprobarea Consiliului Școlar al Țării puteau fi introduse și alte discipline facultative¹². Orice limbă oficială a țării putea fi limba de predare a școlii reale. Cea de a doua limbă oficială a țării era obligatorie numai pentru acei elevi ai căror părinți hotărârau studierea acesteia în conformitate cu prevederile articolului 10 din

⁸ Dr. Hermann Tausch, *Schulnachrichten*, în „Erster Jahresbericht der griechisch-orientalischen Ober-Realschule in Czernowitz”, 1865, p. 43-44 (în continuare se va cita *Erster Jahresbericht der griechisch-orientalischen Ober-Realschule in Czernowitz*, 1864-1865); Idem, *Schulnachrichten*, în „Zweiter Jahresbericht der griechisch-orientalischen Ober-Realschule in Czernowitz”, 1866, p. 104-105; vezi Anexa nr. 1.

⁹ Dr. A. Egger-Möllwand, *op.cit.*, p. 104.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz für das Herzogthum Bukowina, betreffend die Realschulen*, în „Gesetz-und Verordnungsblatt für das Herzogthum Bukowina”(în continuare se va cita G.Vbl.H.B.), XII. Stück, nr.13, 1869, p. 61-68.

¹² Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, fond *Guvernământul Cezaro-Crăiesc al Bucovinei. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii*, mapa LXV, dosar nr. 17, f. 14; <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz für das Herzogthum Bukowina, betreffend die Realschulen...*, 1869, p. 61-63; vezi Anexa nr. 2.

legea școlilor reale din Bucovina, din 30 aprilie 1869¹³. Prin ordinul ministerial nr. 9519 din 30 iunie 1896 a fost introdus un nou plan de învățământ pentru disciplinele limba română și limba ruteană.

În conformitate cu prevederile ordinul ministerial nr. 9653 din 29 mai 1895 nu era permisă la școlile reale scutirea elevilor pentru frecventarea cursurilor disciplinei desen. Elevii de gimnaziu care nu studiaseră această disciplină în clasele inferioare nu se putea înscrie la cursurile școlii reale superioare¹⁴.

În baza ordinului ministerial nr. 10331 din 23 aprilie 1898, prin care a fost stabilit un nou plan de învățământ pentru școlile reale din imperiu¹⁵ și în conformitate cu prevederile art. I, alineat 8 ultimul paragraf și ale art. III din legea școlilor reale din 3 mai 1898¹⁶ a fost modificat prin ordinul ministerial nr. 17950 din 3 august 1898 planul de învățământ al școlilor reale din Bucovina¹⁷. Disciplinele geografia și istoria au fost predate în comun, nu separat, așa cum era prevăzut în planul de învățământ valabil pentru celelalte provincii aprobat la 23 aprilie 1898, fiind alocat un număr identic de ore¹⁸. Gimnastica a devenit obligatorie¹⁹ și începând cu anul școlar 1898/1899, limbile ruteană și română au fost introduse succesiv, ca discipline obligatorii, la toate clasele, în locul limbii engleze, astfel: în clasa I, 4 ore pe săptămână, clasele a II-a – a VII-a, 3 ore pe săptămână²⁰. Elevii erau distribuiți în două grupe speciale: în grupa I erau elevi ruteni și români (valabil planul de învățământ aprobat prin ordinul nr. 9519 din 19 mai 1896 cu modificările ulterioare, astfel încât numărul lucrărilor scrise pentru clasele I-IV erau 8 pe semestru și pentru clasele V-VII erau 6 pe semestru) și în grupa a II-a erau elevi de altă etnie decât română sau ruteană²¹. Dispense de la studiul unei limbi obligatorii puteau fi acordate, prin excepție, numai de către ministrul Cultelor și Instrucțiunii.

¹³ <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz für das Herzogthum Bukowina, betreffend die Realschulen...*, 1869, p. 63.

¹⁴ Constantin Mandyczewski, *Schulnachrichten*, în „XXXII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz“, 1896, p. 79.

¹⁵ <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 23. April 1898, Z. 10331, an sämtliche k.k. Landesschulbehörden, betreffend einen neuen Normallehrplan für Realschulen*, în „*Verordnungsblatt für den Dienstbereich des k.k. Ministeriums für Kultus und Unterricht*“ (în continuare se va cita Vbl.M.K.U.), nr. 14, 1898, p.135-159.

¹⁶ <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz vom 3. Mai 1898 wirksam für das Herzogthum Bukowina, womit die §§ 10 und 20 Alina 2 des Gesetzes vom 30. April 1869, L.G.- und V.-Bl. Nr.13 außer Kraft gesetzt und die §§ 8,16, 17, 21, 23, 24, 25 und 26 abgeändert werden*, în „Vbl.M.K.U“, nr. 26, 1869, p. 283-286.

¹⁷ Konstantin Mandyczewski, *Schulnachrichten*, în „XLIX. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz“, 1913, p. 85-86 (în continuare se va cita XLIX. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz, 1912/1913).

¹⁸ <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz vom 3.Mai 1898...*, p. 283-286.

¹⁹ Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, fond *Guvernământul Cezaro-Crăiesc al Bucovinei. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii*, mapa LXV, dosar nr. 17, f. 124.

²⁰ *Loco cit.*, mapa LXV, dosar nr. 4, f. 5.

²¹ Constantin Mandyczewski, *Schulnachrichten*, în „XXXV. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz“, 1899, p. 3-6; vezi Anexa nr. 3.

Ca discipline facultative erau prevăzute limba engleză și limba țării, care nu era obiect de studiu obligatoriu, modelajul, stenografia și muzica. Puteau fi introduse alte discipline facultative, în funcție de necesitate, numai cu aprobarea Consiliului Școlar al Țării. Numărul total de ore prevăzut în programa școlilor reale din Bucovina era de 225 ore, fiind mai mare decât cel alocat în planul oficial al imperiului (214 ore).

În conformitate cu prevederile ordinului ministerial nr.14741 din 8 aprilie 1909²², prin care a fost aprobat un nou plan de învățământ pentru școlile reale, a fost modificată prin ordinul ministerial nr. 5395 din 29 mai 1909 programa școlară valabilă pentru școlile reale din Bucovina. Au existat câteva diferențe față de planul valabil pentru celelalte provincii: limba engleză nu a fost inclusă în programă, fiind înlocuită de limba a doua a țării, limba română sau ruteană, care au fost predate la toate clasele (clasa I- 4 ore, clasele II-VII- 3 ore), fiind prevăzut un număr total mai mare de ore (227 ore), decât în planul oficial (213 ore)²³.

În ședința Dietei Bucovinei din 13 ianuarie 1913 a fost aprobată o nouă lege de organizare a școlilor reale, însă aceasta nu s-a aplicat din cauza izbucnirii Primului Război Mondial²⁴.

Pentru admiterea în clasa I a școlii reale au fost stabilite, conform legilor din 1851 și 1869, următoarele condiții: vârsta minimă de 9 ani împliniți, ulterior 10 ani (din 1869)²⁵, dovada frecventării a patru clase la o școală principală publică; elevii care doreau să se înscrie într-o clasă superioară trebuiau să prezinte certificatul de absolvire a ultimei clase; elevii care nu frecventaseră nicio școală publică sau își întrerupseseră studiile trebuiau să susțină un examen de admitere, în baza căruia erau distribuiți la clasa corespunzătoare și trebuiau să prezinte un certificat legal privind ocupația și moralitatea acestora; elevii extraordinari (elevii care participau numai la cursurile unor anumite discipline) erau acceptați în măsura locurilor disponibile, fără a se depăși numărul maxim de elevi dintr-o clasă. Elevii care frecventaseră gimnaziul și aveau certificate de absolvire a claselor I și a II-a erau distribuiți la clasa a III-a, iar cei care absolviseră clasele a III-a și a IV-a erau admiși în clasele a III-a și a IV-a. Fiecare nou elev trebuia să achite o taxă de înscriere de 2 florini și 10 crahari, o contribuție pentru bibliotecă de un florin, care era plătită anual și de către elevii institutului. O înscriere ulterioară începerii anului școlar putea fi permisă doar cu aprobarea autorităților statului. Taxa anuală de școlarizare de 4 florini se achita semestrial. Elevii săraci, dar sânguincioși beneficiau de scutire de la plata taxei de școlarizare²⁶.

²² <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Kultus und Unterricht vom 8. April 1909, Z.14741, betreffend einen Normallehrplan für Realschulen*, în „Vbl.M.K.U.”, nr.11, 1909, p. 233-274.

²³ Konstantin Mandyczewski, *Schulnachrichten*, în „XLVII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz”, 1911, p. 65; XLIX. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz, 1912/1913, p. 72-73, 87-88; vezi Anexa nr. 4.

²⁴ *Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtages für die XI. Wahlperiode*, 3. Session 1912/1913, Czernowitz, Bukowinaer Vereinsdruckerei, 1913, p. 232-234.

²⁵ <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz für das Herzogthum Bukowina, betreffend die Realschulen...*, 1869, p. 63.

²⁶ *Ibidem*, p. 61-68 ; Viktor Olinschi, *op. cit.*, p. 22.

În vederea frecventării cursurilor unei școli tehnice superioare, a fost introdus în anul 1868, la școlile reale, examenul de maturitate. În Bucovina, acesta a fost introdus prin legea școlilor reale din anul 1869²⁷. Acesta consta într-o probă scrisă și alta orală (o durată de până la șapte zile). Comisia de examinare era formată din președinte, care era inspectorul școlar general, directorul școlii și profesori. Întrucât au existat reclamații că prin susținerea examenului de maturitate se pierdea o jumătate de lună din anul școlar, începând cu anul 1880 sesiunea examenului a fost organizată în ultimele 8 zile ale anului școlar. În anii ulteriori au fost organizate mai multe sesiuni de examinare: vară, toamnă și iarnă²⁸. Ordinul ministerial nr. 17937 din 3 octombrie 1885 prevedea ca învățătorii de religie, științele naturii și filosofie să nu mai fie incluși în comisia de examinare²⁹, iar prin ordinul ministerial din 14 iulie 1904 a fost modificată componența comisiei de examinare, care era formată din inspectorul școlar general sau înlocuitorul acestuia, reprezentanți ai Senatului Universității și profesori calificați în domeniul disciplinelor verificate³⁰.

Prin ordinul ministerial din 9 mai 1872 a fost reglementat modul de organizare a examenului de maturitate la școlile reale. Pentru elevii privați (externiști), vârsta minimă de înscriere la examenul de maturitate era de 18 ani; într-o clasă erau examinați maximum 15 candidați; disciplinele examinate la proba orală erau matematică, fizică, chimie, științele naturii, istorie și geografie. Pentru disciplina desen se luau în considerare calificativele obținute în ultimele două semestre. Probe scrise se susțineau la disciplinele: limba germană, limba franceză, matematică și geometrie descriptivă³¹.

Regulamentul de organizare a examenului de maturitate la școlile reale din 9 mai 1872 a fost modificat prin ordinul ministerial nr. 9452 din 7 aprilie 1899. Elevii se puteau înscrie la examenul de maturitate după absolvirea celor șapte clase; un elev exmatriculat la nivel local se putea înscrie la examen numai cu aprobarea specială a Consiliului Școlar al Țării, iar un elev exmatriculat din toate școlile reale numai cu aprobarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii. Examenul consta într-o probă orală și una scrisă; se organizau două sesiuni de examinare: vară și toamnă. Disciplinele examinate la proba scrisă erau limba germană, limba franceză

²⁷ <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz für das Herzogthum Bukowina, betreffend die Realschulen...*, 1869, p. 64.

²⁸ Helmut Engelbrecht, *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs*, Band 4: *Von 1848 bis zum Ende der Monarchie*, Wien, Österreichischer Bundesverlag, 1986, p. 162.

²⁹ R. Wurzer, *Festschrift zur hundertjährigen Gedenkfeier der Gründung des Gymnasiums 1808-1908. Geschichte des k.k. I. Staatsgymnasiums in Czernowitz, Czernowitz, Druck und Verlag der Eckhardt'schen Universitätsbuchdruckerei (J. Mucha)*, 1909, p. 278-279.

³⁰ <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Kultus und Unterricht vom 14. Juli 1904, Z. 4509, betreffend die Zulassung der Realschulabsolventen zu den Universitätsstudien*, în „Vbl.M.K.U.”, nr. 32, 1904, p. 478.

³¹ <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 9. Mai 1872, womit eine Vorschrift für die Abhaltung der Maturitätsprüfungen an Realschulen der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder erlassen wird*, în „G.Vbl.H.B.”, XII. Stück, nr. 12, 1872, p. 27/27-41.

(traduceri), limba engleză (traduceri), matematică, geometrie descriptivă, iar disciplinele examinate la proba orală erau limba germană, matematică, geografie și istorie, științele naturii, fizică și chimie. Limba germană, limba franceză și limba română sau ruteană și geometria descriptivă erau examinate numai dacă rezultatele obținute la proba scrisă nu erau elocvente; elevii privați susțineau examen oral la aceleași discipline ca și elevii publici. La școlile reale din Bucovina erau verificate cunoștințele de limbă ruteană sau română în locul limbii engleze. Într-o clasă erau examinate maxim 20 persoane; dacă un elev era prins cu materiale ajutătoare în timpul examenului, era eliminat, fiind obligat să susțină încă o dată probele la o sesiune ulterioară; în cazul în care era prins a doua oară încercând să fraudeze examenul, nu i se mai permitea susținerea examenului. Comisia de examinare era formată din inspectorul școlar general sau înlocuitorul acestuia, directorul școlii reale, învățători ai disciplinelor obligatorii din clasa a VII-a, cu excepția gimnasticii, și profesorul de chimie din clasa a VI-a; la proba orală putea participa și un reprezentant al comunității sau al autorității care finanța școala; pentru disciplinele religie și desen se luau în considerare rezultatele obținute în cele două semestre ale clasei a VII-a; elevii privați nu erau examinați la disciplina gimnastică; taxa de examinare pentru elevii publici era de 12 coroane, pentru cei privați de 36 coroane; se putea acorda scutire parțială sau totală de la plata acestei taxe; pentru repetarea examenului se achita o taxă de 12 coroane³².

Prin ordinul ministerial nr. 25728 ex 1896 din 6 ianuarie 1897, s-a dispus ca elevii care nu au reușit să susțină toate probele la sesiunea de vară să fie examinați în sesiunea de toamnă. În cazul în care nu obțineau notă de promovare la sesiunea din toamnă la o disciplină, li se permitea înscrierea la sesiunea de vară din anul următor³³.

Completări și modificări la regulamentul de organizare a examenului de maturitate la școlile reale au fost aduse prin ordinul ministerial nr. 18337 din 28 mai 1904. Se avea în vedere nu numai verificarea în mod special a cunoștințelor, ci și o formare generală și dezvoltarea spiritului. Elevii care beneficiau de scutirea parțială sau totală a taxei de școlarizare, beneficiau și de scutirea taxei de examinare. Elevii aveau posibilitatea să repete de două ori examenul de maturitate; pentru a doua repetare era nevoie de aprobare din partea ministerului. Elevii erau examinați la următoarele discipline: limba germană, limba franceză, limba română sau limba ruteană, ca a doua limbă a țării (valabil numai la Școala Reală Greco-Orientală din Cernăuți; la școlile reale din celelalte provincii era limba engleză), istorie și geografie, matematică, geometrie descriptivă, științele naturii, fizică, chimie, desen. Examenul de maturitate putea fi organizat numai la școlile reale publice la sfârșitul fiecărui an sub supravegherea inspectorului școlar general sau a înlocuitorului

³² <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 7. April 1899, Z. 9452, womit eine neue Vorschrift für die Abhaltung der Maturitätsprüfungen an Realschulen der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder erlassen*, în „Vbl.M.K.U.”, nr. 17, 1899, p. 109-124.

³³ <http://alex.onb.ac.at>, *Erlass des Ministers für Cultus und Unterricht vom 6. Jänner 1897, Z. 25728 ex 1896, betreffend die Maturitätsprüfungen*, în „Vbl.M.K.U.”, nr. 4, 1897, p. 16.

acestui; școlile reale private puteau organiza examen de maturitate numai în urma aprobării ministerului³⁴.

Regulamentul din 28 mai 1904 a fost modificat prin ordinul ministerial nr. 10051 din 29 februarie 1908. A fost introdusă o nouă sesiune de examinare în luna februarie; a fost diminuat numărul disciplinelor examinate, elevii fiind verificați la obiectele de studiu limba germană, limba franceză, limba română sau limba ruteană, ca a doua limbă a țării, istorie și geografie, matematică și geometrie descriptivă; disciplinele examinate la proba orală erau limba germană, matematică, geografie și istorie și fizică; elevii privați erau verificați și la limba franceză și limba română sau ruteană; la geometria descriptivă erau examinați numai dacă rezultatele obținute la proba scrisă nu erau elocvente. Într-o sală puteau fi examinați între 20-25 elevi; elevii puteau repeta de două ori examenul de maturitate, fără a mai fi nevoie de aprobarea ministerului³⁵.

Prin ordinul ministerial nr. 21649 din 24 mai 1908 au fost aprobate instrucțiunile privind modul de examinare la disciplina limba țării. Dispoziția Consiliului Școlar al Țării nr. 529 din 11 ianuarie 1913 de aplicare a ordinului Ministerului Cultelor și Învățământului nr. 26512 ex 1912 din 2 ianuarie 1913 stabilea ca la examenul de maturitate din școlile reale să fie introduse cerințe din geometria descriptivă, astfel încât în viitor absolvenții să aibă cunoștințe de bază privind proiecția și axonometria³⁶.

Obținerea certificatelor de maturitate le permitea elevilor școlilor reale să frecventeze în calitate de cursant ordinar școala tehnică superioară (ordinele ministeriale din 6 octombrie 1870³⁷, 9 mai 1872³⁸ și din 28 mai 1904³⁹) și să se înscrie la cursurile de farmacie, dacă susținuseră examenul la disciplina limba latină din materia aferentă pentru șase clase gimnaziale (ordinul ministerial nr. 9524 din 26 mai 1890)⁴⁰.

³⁴ Konstantin Mandyczewski, *Zur Reform der Realschule in der Bukowina. Gesetze und Verordnungen*, în „XL. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz”, 1904, p. 20-36.

³⁵ <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Kultus und Unterricht vom 29. Februar 1908, Z. 10051, womit eine neue Vorschrift für die Abhaltung der Reifeprüfungen an Realschulen der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder erlassen wird*, în „Vbl.M.K.U.”, nr. 19, 1908, p.195-209; Konstantin Mandyczewski, *Der neue Lehrplan und die Reifeprüfungsvorschrift in der für diese Anstalt normierten Fassung*, în „XLVII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz”, 1911, p. 3-19.

³⁶ XLIX. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz, 1912/1913, p. 65.

³⁷ *Ordinăciunea ministrului de culte și instrucțiune din 6 octombrie 1870, prin care se schimbă mai multe dispozițiuni din prescriptul despre examenele candidaților profesură de la școlile reale depline*, în “Foaia legilor imperiale pentru regatele și țările reprezentante în senatul imperial”, vol. XIII, nr. 122, 1870, p. 271-274

³⁸ <http://alex.onb.ac.at>, *Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom 9. Mai 1872...*, p. 27/27-41

³⁹ Konstantin Mandyczewski, *Zur Reform der Realschule in der Bukowina ...*, p. 20

⁴⁰ Dr. Wenzel Korn, *Schulnachrichten*, în „Programm der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz für das Schuljahr 1890/1891”, 1891, p. 60

Reformarea sistemului de învățământ secundar în cadrul imperiului austriac, realizată începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca urmare a implicării statului prin elaborarea unor politici școlare, a vizat elaborarea de acte normative care au reglementat modul unitar de organizare a școlilor reale, contribuind la dezvoltarea rețelei școlare. În Bucovina au fost înființate trei școli reale (Școala Reală Superioară Greco-Orientală și Școala Reală de Stat din Cernăuți, Școala Reală Inferioară din Siret), deși nu au existat școli superioare cu profil tehnic. S-a constatat un interes scăzut pentru frecventarea acestui tip de instituție școlară, fapt demonstrat de numărul relativ mic de școli reale și de frecvența redusă la aceste institute, generate și de criza economică din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Anexa nr. 1

PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT VALABIL PENTRU ȘCOALA REALĂ GRECO-ORIENTALĂ DIN CERNĂUȚI ÎN PERIOADA 1863 – 1867⁴¹

Discipline obligatorii	Clasa						Total
	I	II	III	IV	V	VI	
Religie	2	2	2	2	2	2	12
Limba germană (limba de predare)	5	5	4	4	3	4	25
Limba română	3	3	3	3	3	3	18
Limba ruteană	3	3	3	3	3	3	18
Geografie	3	3	3	1	1	1	12
Istorie	-	-	-	3	3	3	9
Aritmetică. Cunoștințe despre vămi, monopol și cambii	4	4	3	-	-	-	11
Matematică	-	-	-	9	5	2	16
Geometrie. Desen geometric	8	4	-	-	-	-	12
Arhitectură. Desen tehnic	-	-	4	-	-	-	4
Geometrie descriptivă. Desen	-	-	-	2	4	4	10

41 Dr. Hermann Tausch, *Schulnachrichten*, în „Erster Jahresbericht der griechisch-orientalischen Ober-Realschule in Czernowitz”, 1865, p. 43-44; Idem, *Schulnachrichten*, în „Zweiter Jahresbericht der griechisch-orientalischen Ober-Realschule in Czernowitz” , 1866, p.104-105.

tehnice							
Fizică	2	2*	-	-	4	4	12
Chimie	-	-	6	2	2	2	12
Științele naturii	2	2**	-	2	2	2	10
Desen	-	6	6	4	6	6	28
Mecanică	-	-	-	-	-	2	2
Caligrafie	2	2	2	2	-	-	8
Total	34	36	36	37	38	38	219

Anexa nr. 2

PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT VALABIL PENTRU ȘCOLILE REALE DIN BUCOVINA APROBAT PRIN LEGEA ȘCOLILOR REALE DIN BUCOVINA NR. 13 DIN 30 APRILIE 1869⁴²

Discipline obligatorii	Clasa							Total
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Religie	2	2	1	2	1	1	1	10
Limba germană (limba de predare)	4	4	4	3	3	3	3	24
Limba a II-a a țării	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(14)
Limba franceză	5	4	4	3	3	2	2	23
Limba engleză	-	-	-	-	3	2	2	7
Geografie și Istorie	3	4	4	4	3	3	3	24
Matematică	3	3	3	4	6	5	5	29
Geometrie descriptivă	-	-	-	-	3	3	3	9

* Disciplina „Fizică” a fost prevăzută în planul de învățământ, ca obiect de studiu obligatoriu numai în semestrul al II-lea, fiind alocat un număr de două ore pe săptămână.

** Disciplina „Științele naturii” a fost prevăzută în planul de învățământ, ca obiect de studiu obligatoriu numai în semestrul I, fiind alocat un număr de două ore pe săptămână.

42 Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, fond *Guvernământul Cezaro-Crăiesc al Bucovinei. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii*, mapa LXV, dosar nr. 17, f. 14; <http://alex.onb.ac.at>, *Gesetz für das Herzogthum Bukowina, betreffend die Realschulen*, în „Gesetz-und Verordnungsblatt für das Herzogthum Bukowina”, XII. Stück, nr. 13, 1869, p. 61-63.

Științele naturii	3	3	-	-	3	2	3	14
Chimie	-	-	-	3	3	3	2	11
Fizică	-	-	4	2	-	4	4	14
Desen geometric	6	3	3	3	-	-	-	15
Desen	-	4	4	4	4	4	4	24
Caligrafie	1	1	-	-	-	-	-	2
Total	27(29)	28(30)	27(29)	28(30)	32(34)	32(34)	32(34)	206 (220)

Anexa nr. 3

PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT VALABIL PENTRU ȘCOLILE REALE DIN BUCOVINA APROBAT PRIN ORDINUL MINISTERIAL NR. 17590 DIN 3 AUGUST 1898⁴³

Discipline obligatorii	Clasa							Total
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Religie	2	2	2	2	2	2	2	14
Limba germană (limba de predare)	4	4	4	3	4	3	3	25
Limba franceză	5	5	5	4	3	3	3	28
Limba engleză	-	-	-	-	3	3	3	9
Limba a II-a a țării	4	3	2	2	3	2	2	17
Geografie și Istorie	3	4	4	4	3	3	3	24
Matematică	3	3	3	3	5	4	5	26
Științele naturii	2	2	-	-	2	2	3	11
Chimie	-	-	-	3	3	3	-	9
Fizică	-	-	3	2	-	-	4	12
Desen geometric	1	2	2	3	3	3	3	17
Desen	4	4	4	4	3	3	2	24
Caligrafie	1	1	-	-	-	-	-	2
Gimnastică	2	2	2	2	2	-	-	10
Total	31	32	31	32	36	34	33	229

43 Constantin Mandyczewski, *Schulnachrichten*, în „XXXV. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz”, 1899, p. 3-6.

Anexa nr. 4

PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT VALABIL PENTRU ȘCOLILE REALE DIN BUCOVINA APROBAT PRIN ORDINUL MINISTERIAL NR. 5395 DIN 29 MAI 1909⁴⁴

Discipline obligatorii	Clasa							Total
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Religie	2	2	2	2	2	2	2	14
Limba germană (limba de predare)	4	4	4	3	4	3	4	26
Limba franceză	5	5	5	4	3	3	3	28
Limba a II-a a țării	4	3	3	3	3	3	3	22
Geografie și Istorie	4	4	4	4	4	3	3	26
Matematică	3	3	3	4	4	4	5	26
Științele naturii	2	2	-	3	2	2	3	11
Chimie	-	-	-	3	3	2	-	8
Fizică	-	-	3	2	-	4	4	13
Desen geometric	-	2	2	3	3	3	2	15
Desen	4	4	4	3	3	2	3	23
Caligrafie	1	1	-	-	-	-		2
Gimnastică	2	2	2	2	2	2	1	13
Total	31	32	32	33	33	33	33	227

⁴⁴ Konstantin Mandyczewski, *Schulnachrichten*, în „XLVII. Jahresbericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz”, 1911, p. 65.

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Ion N. Oprea, *România – Moldova. Vaslui. Structuri administrativ-teritoriale*, volumul IV, Iași, Editura PIM, 2013, 394 p.; *Vaslui. România administrativă de la Ferdinand, întregitorul de țară, până în zilele noastre*, volumul V, Iași, Editura PIM, 2013, 364 p.

Cine urmărește măcar din curiozitate producția editorială și publicistică a d-lui Ion N. Oprea din numai ultimul deceniu de activitate, cunoscându-i și prezența harnică în bibliotecile și arhivele ieșene și vasluiene, încearcă un sentiment de uimire, deși spectacolul mediatic postrevoluționar ar trebui să ne obișnuiască să nu ne mai mirăm de nimic, orice fiind posibil. Mai întâi, cantitatea de texte semnate de acest autor sfidează evaluările efortului fizic, intelectual și psihic presupus de informarea, elaborarea, redactarea și pregătirea pentru tipar (inclusiv corecturile) în condiții și la un standard minimal acceptabile. O bibliografie de 27 de pagini publicată în cel de-al doilea tom prezentat aici (p. 345–362) ne informează despre 30 de volume, însumând peste 13.000 de pagini, tipărite între 2004 și 2013, despre alte 10 volume în colaborare, apoi despre prefete, postfețe, articole, recenzii, evocări, omagieri, polemici, note diverse și altele, apărute în felurite ziare și reviste, toate cuprinzând alte câteva mii de pagini. Riscând o afirmație fără un calcul prealabil exact, îl situez pe d-l Ion N. Oprea pe locul I în România ca prezență în publicistica actuală.

Nu intră deloc în preocupările mele aprecierea și valorificarea acestei producții de tipărituri, gazetăria, cu temele, efectele și valorile ei, nefiind în orizontul meu de ocupații prioritare. Scriu despre aceste ultime două lucrări incitat fiind doar de latura lor ce cade sub incidența exigențelor științifice ce le incumbă abordarea istorică a problemelor enunțate și abordate de autor. Nu contest utilitatea punerii în circulație în unele lucrări ale d-lui Oprea a unor informații uitate în vechi publicații, așa cum constat în culegerile de materiale referitoare la Bucovina (2 volume), Vaslui, Dorohoi, Huși sau Bârlad, deși serioase rezerve apar în privința manierei de lucru, acurateței textelor recuperate și originalității întregului demers, fiindcă o simplă foietare avizată a acestor volume indică, fără îndoială, ca responsabile de enorma prolificitate a autorului nu ajutoare misterioase, ca acelea ale lui Chirică din *Povestea lui Stan Pășitul*, ci banala metodă copy-paste și tehnica scanării și xeroxului. Însă, mai mult decât volumele anterioare, lucrările de față transcend intenția publicistică și intră sub regimul literaturii istorice propriu-zise, deși, prudent, autorul declară că „fără a fi om de specialitate, relatez în rândurile ce urmează ceea ce spun istoricii noștri că s-ar fi întâmplat pe pământul Daciei, în părțile Vasluiului ...” (vol. IV, p. 8). Numai că această simplă „relatare” implică dificultăți majore de care gazetarul nu este conștient, fiindcă metodele specifice științei istorice, capacitatea de a selecta și cita critic sursele, ipotezele, interpretările

și, nu în ultimul rând, maniera și stilul scrisului istoric îi sunt străine acestuia. De asemenea, neglijența stridentă a textelor, privind citarea izvoarelor, ortografia, punctuația și lipsa măcar a unei prime corecturi a textului, pe care așa-zisa Editură PIM (de fapt o tipografie care imprimă orice text, în forma oferită de autor pe un CD) o ignoră cu desăvârșire, ne încredințează că d-l Ion N. Oprea ne propune nu o cercetare cât de cât serioasă a temei enunțate, ci „o poveste” relatată în stil oral, căci autorul scrie așa cum vorbește, încât ne întrebăm dacă nu cumva aceste mii de pagini nu au fost inițial înregistrate pe un reportofon și transcrise apoi de colaboratori / ajutoare plătite. Aceste aprecieri nu sunt impresioniste, ci pot fi susținute de sute de exemple culese rapid din oricare dintre lucrările apărute până acum. Vom reține aici un număr infim de aspecte și exemple, unele fiind mostre de superficialitate, neștiință și confuzie greu de egalat. Dacă nu îl vom putea convinge pe autor de gravitatea acestor semnalări, îi putem pune la dispoziție o listă de erori pe câteva zeci de pagini, pe măsura dimensiunilor ciclopice ale „operei” sale. O polemică pe această temă nu cred că l-ar avantaja.

Să deschidem, așadar, prima lucrare, observând imediat confuzia titlurilor. Pentru a pricepe ce va găsi aici, cititorul trebuie să știe că, anterior, în 2010, d-l Oprea a publicat alte trei volume consacrate județului actual Vaslui, aceste ultime tomuri constituind volumele IV și V ale unei serii fără un titlu precizat. Altfel, lectorul ar putea înțelege că primul tom pe care îl prezentăm acum este volumul IV al unei lucrări *România – Moldova* sau măcar *Vaslui. Structuri administrative-teritoriale*, în timp ce continuarea ar fi volumul V al unei alte lucrări intitulate *Vaslui*. Imediat, la primul contact cu textul (p. 5), ne agresează două greșeli în chiar titlul *Evervescență administrativ-teritorială* al unui ciudat rezumat, un galimatis ce sugerează mai curând ebuliție a minții decât o efervescență (de fapt, o instabilitate în evoluția istorică) a administrației Moldovei și statului modern român. Din *Cuvânt înainte* reținem că d-l Ion N. Oprea este un mândru urmaș vasluian al dacilor, care, deși purtau opinci sau erau desculți, știau să scrie încă în urmă cu 7000 de ani, dovadă fiind tablele de la Tărtăria. Desigur, nu intră în preocuparea autorului explicația faptului că, după o atât de îndelungată evoluție, mulți daci actuali, unii cu pantofi de lux, sunt (semi)analfabeți și nici motivarea propriilor sale fraze, de tipul: „... posibila noastră mândrie de a fi români, de a fi poporul și teritoriul, care Dacia numindu-se, reușim să trăim aici unde ne născuserăm, trăisem și promisem educația care, de bine de rău, ne păstrase în Europa, nu oricum, ci ca prim popor care folosisem primii scrierea...” (p. 6). Se vedește faptul că dacul ce se ascunde sub numele autorului cu greu a putut să învețe acordurile gramaticale și utilizarea timpurilor verbale ale unei limbi romanice. Imediat însă mândria sporește și mai mult, fiindcă, aflăm acum, dacii liberi au fost mult timp scutul creștinătății, fiindcă populația Daciei „nu s-a lăsat să devină pašalâc turcesc, cum îngenuncheaseră alții”. Trecând rapid peste câteva secole, autorul găsește alte motive de mândrie patriotică în șirul unor personalități culturale și științifice moderne (Eminescu și alții, între care doi daci dubioși, anume Herman Oberth și Conrad Hans), mulți trăitori și în alte țări, „pentru că nu mai încăpeau acasă” (p. 7). Situația actuală este cel puțin confuz descrisă, deoarece, pe de o parte, pe o pagină întreagă se enumeră alți urmași ai dacilor și romanilor (în sfârșit!), elevi olimpici internaționali și inventatori de succes mondial (între care cei de la Institutul de Geriatrie din București, unde ar fi

fost pacienți, presupunem că invizibili, fiindcă nu au călcat vreodată pe acolo, precum Leonid Brejnev, J.F. Kennedy și alte fantome), care ne sporesc exponențial mândria, dar, pe de altă parte (p. 8), se constată că, în prezent, România, „deși are potenți, nu mai este ceea ce au visat visătorii”. Nemulțumirea autorului se îndreaptă și spre „membrii Academiei Române, mari cercetători, corespunzător retribuți pentru aceasta”, care „nu prea se implică, ca să nu supere partea adversă care ne vede dănuind mult mai încoace, ceva-ceva înainte de a sosi în Dacia lui Decebal a romanilor lui Traian, deși Dacia a fost ea însăși un mare Imperiu care s-a manifestat în Europa cu mult înaintea romanilor, bizantinilor...” etc. (vol. V, p. 330–331, dintr-o postfață). Lămurindu-ne astfel asupra scopului lucrării, anume sporirea mândriei naționale și locale, să căutăm alte argumente în următoarele 750 de pagini. Anticipând asupra legăturii dintre prefață (și postfață) și ceea ce urmează, vom observa că legătura există, dar lipsește cu desăvârșire. În afară, desigur, de stil, limbă și alte ... închipuiri istorice.

Nu vom zăbovi prea mult asupra conținutului propriu-zis informativ al acestor două tomuri, fiindcă este aproape imposibil să discernem ceva cu adevărat folositor, nou și de reținut dintr-o lungă însăilare de considerații de amator și de compilații documentare. Autorul se descalifică de la primele pagini, când crede că documente dovedite de multă vreme ca falsuri hasdeene ar atesta existența orașului Bârlad într-un „hrisov”, vestita Diplomă Bârlădeană, de pe la 1134, a Domnului Iancu Rotis – Lavovici (adică Ivanko Rostislavici) al Bârladului (p. 19–20) sau prezența pe tronul Moldovei la 1374 a lui Iurg Coriatovici (p. 12–13), naivități nutrite de un patriotism al vechimii și priorităților, care, singure, ar face de rușine pe un elev de liceu, aspirant la Facultatea de Istorie.

Un șir nesfârșit de erori elementare uimesc prin curajul autorului de a se aventura în zone de cunoaștere absolut nebuloase. De pildă, documente de arhivă din anii 1400 și 1436 ar cuprinde informația despre omagiul depus de Iliaș voievod către regele polon (p. 12); Alexandru Bondur (sic!) ar fi colaborat cu Mihai Costăchescu, pentru a ajunge la concluzia domniei lui Iurii Coriatovici (Iuga Korlatovici, p. 85) în Moldova (p. 12–13); în 1591 ar fi avut loc o împărțire administrativă (referire, de fapt, la *Catastihul de cisle de țirani* ..., din 20 februarie 1591) și tot atunci, probabil, orașele aveau districte și prefecți (p. 22); un „documentar Ioan Bogdan” (?) trimite la anul 1684 (p. 22); o greșală „aparține lui Dimitrie Cantemir, care și în secolul XVIII Romanul este amintit ...” (p. 23), construcție sinactică și logică demnă de I. L. Caragiale; derjarele (ținuturile) reprezentau o împărțire administrativă, iar voievodele (județe) una judecătorească (p. 24); Manualul Administrativ al Principatului Moldova devine Monitorul Administrativ (p. 30); sinonimia vorniciei (sau sudiții), la p. 21 și 105, este o descoperire absolută a autorului; Vasluiul era județ în 1538 (p. 21), iar geograful L. F. Marsigli era polonez (p. 28); la D. Cantemir, cele trei republici erau Kiegielz (Fălciul), Vrancea (Putna) și Câmpu-Lung (Suceava), p. 29; Ținutul Tigheci își avea reședința la Ținutul, localitate care, sub Ierimia Movilă, avea ocol de sate (p. 29); completând pe Miron Costin, care exemplifica câteva ținuturi cu nume de la ape, autorul adaugă: „după cum de la ape Vasluețul își trăgea numele ținutul Vaslui, apa Fălciului de la care își avea numele ținutul Fălciului ... ” (p. 29), inventând un nou tip de derivare (*Vasluiet* > *Vaslui*) și chiar o apă necunoscută până în prezent

(Fălciul); Mihai Sturza, venit pe tron în 1834, își începe reformele desființând ținutul Herța (p. 29), care nu mai exista din 1833; Dimitrie Cantemir (mort în 1723) realiza harta Moldovei la 1735, țara fiind împărțită în districte (p. 30); teritoriul dintre Prut și Nistru a făcut parte din Principatul Moldova încă de la înființarea lui în 1359 (p. 160); autorul știe că pe sigiliul orașului Vaslui era amintit numele lui Ștefan cel Mare, ca o veche și nelipsită tradiție (p. 47), că în 1864 județul nu exista ca persoană morală sau juridică (p. 194), că la Fălciu, „organizarea administrativ teritorială datează de la 31 ianuarie 1572” (p. 125); raptul rusesc din 1812 a fost „săvârșit asupra României”, care încă nu exista; contribuții inestimabile la cunoașterea terminologiei dregătoriilor sunt: crucerul (denumirea este o variantă a termenului *clucer* – n. n.) este persoana care strângea de la crucea de călărași darul ce trebuia dat spătarului sau altei căpetenii a lor, dar putea fi și omul dintr-o localitate Crucea sau Cruci (vol. V, p. 333); caimacamul era o funcție boierească, precum aga, cihodarul, serdarul, iar între rangurile mici erau și pitarleii; armașul în Moldova era și ministru de război (vol. V, p. 334); uricul ar avea și înțelesul a „ceea ce numim istețimea românului, înțelepciune, înțelegere promptă, pricepere și îndemânare, măiestrie artistică” (vol. V, p. 334); prin 1436 logofătul este înlocuit prin cuvântul canțilar sau conceler; ne minunăm de un Guilă căpitan, de joldanori, povadnici, ileș, ciubucei-bașa, de narghideaua (p. 336-337) și multe altele, în cantități de necitat.

Terminologia istorică și stilul sunt grăitoare pentru pregătirea istoricului dac. Astfel, vornicii erau „un fel de trimiși, de înlocuitori ai Domnitorului în teritoriu” (p. 11) și se constată bifurcarea vorniciei (p. 15, 16); boierimea forma o entitate, o grupare compactă (p. 17); în secolul al XVI-lea se emiteau acte de notariat (p. 19); „forțele falice migratoare”, de la pecenegi la muscali și turci (p. 14), invită la o imaginație oarecum perversă; un proiect de lege din 1945 era motivat de „necesitatea enumerării municipiilor” (vol. V, p. 236); feudalismului îi convenea politica delimitărilor teritoriale, acaparatoare (vol. V, p. 331); o carte de la Miron Barnovschi limita abuzurile ampoliaților domnești prin sate (p. 26); la un muzeu ar exista un „*Certificat de moralitate*” eliberat de Sfatul Înțelepților sau Bătrânilor unui ales în fruntea obștei (p. 59); cineva vâra o siliște în raza moșiei târgului Bârlad (p. 61); goții ar fi ...nașul târgului Bârlad (p. 84), adică oiconimul ar fi gotic, și multe altele, zeci și sute.

Neglijențe de tot felul abundă în scrierea numelor proprii: Costea Băciac (p. 18); un sat de la 1434 era al lui Juej Atoc (p. 21), în loc de Giurgiu și Ion; un Ilie Polirăteanu, din 1437 (p. 21), este, corect, Toder Pobrăteanu; Nicolae Brazesky (corect, Brzeski), p. 21; Brundurești în loc de Brudurești (p. 25); ocolul Paraschivul (p. 30) și Dubrăsarii Noi (p. 31); Barosești pentru Borosești (p. 35); nume de sate sunt astfel explicate: Platunești de la Platu (p. 37), Drădușanii la Stavnic de la Dragoș Vitea, Negrilești, la Bârlad, de la juzii Buda și Drăgoi, Miclești de la ... nimeni (p. 37); siliștea Biocare trebuie să fie Biolare (= Bivolari), p. 39; Chiriace Sturza este Chirce Sturza (p. 40), Șerbco de la Vaslui ajunge să fie Sârbea ot Vaslui (p. 57); Henri H. Stahl devine Hernz H. Stahl (p. 59), apoi Stahn H. Henri (vol. V, p. 342); Constantin Burac se transformă, imediat, în C. Bursuc (p. 89); cronicarul polon vestit era Dugloș (p. 115); codrul Chigreciul sau Tigheciul (p. 126); în titlul *Un călător englez în țara românească în timpul lui Vasile Lupu*, de Babinger Franz

(sau Fraz) și Robert Bargrave, călătorul este colaborator cu autorul (p. 102 și vol. V, p. 343); *Județul Fălciu format din comuna urbană Huși* – titlu (vol. V, p. 14) etc.

Ortografia și gramatica sunt pe măsură: însăși mărturiile (p. 16), delicvent (p. 18, 43), acest „terra” – județul (p. 22), velvornicii (p. 26), face-ți-i ispisoc (p. 48), conciliul egumenic de la Baden (p. 86); mai bine să nu mai fie de loc (p. 195); prerogative de aș alege (p. 195). Deznaționalizarea era planul Rusiei de a ... elibera suprafețele de cetățenii autohtoni (p. 161). Dezacordurile, anacolutul, cacofoniile, pleonasmеle, sensurile improprii ne conduc spre constatarea că aproape nu există pagină în care să nu descoperim o eroare de exprimare și redactare, la care se adaugă cele de interpretare și de informare, precum și sute de nume proprii deformate, unele până la obscuritate.

Dovada cea mai elocventă a neglijenței absolute a autorului o vedem în mai multe pasaje unde culegătorul textului a lăsat un spațiu liber, marcat cu puncte de suspensie (...), fiindcă nu a înțeles unul sau mai multe cuvinte din manuscris (vol. IV, p. 19, 30, 160, 222, 267; vol. V, p. 57 ș. a.).

Bibliografia (vol. V, p. 340-344) este catastrofică, fără ordine sau exactitate a numelor autorilor, titlurilor și datelor editoriale, plină însă de titluri de articole fără nicio relevanță pentru temă, aleatoriu selectate de prin diverse gazete. Un amuzament sau o stupeoare ne provoacă mereu parcurgerea listei. Mihai Costăchescu este citat cu *Documente, Moldova înainte de Ștefan cel Mare, 1931-1932*; Melchisedec Ștefănescu ar fi publicat o *Cronică de la Huși, 1869*; I. Antonovici apare cu *Ducumente bărlădene*, vol. I-IV, Bârlad, apoi cu *Istoria comunei Bogdana...*, anexa A, *Documente bărlădene*, Bârlad, 1907; *Tezaurul Toponimic al Moldovei (1772-1988)*, cu titlu aproximativ, ar fi apărut în *Analele Academiei Române*, seria II, tom. 34, 1911-1912; un titlu spectaculos este I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare. Îndatoririle militare ale cnejilor și boierilor în secolele XIV-XV*, comunicare prezentată în; cunoscuta serie DRH (practic, neutilizată) ar fi *Documentar Romanica Historica*; Laurean P.A. are un *Tezaur de monumente istorice*. Suntem apoi impresionați și de accesul d-lui Ion N. Oprea la surse străine, precum Stephen C. Topik *the Cambrigde World History of FodD* și *Revista Național Geographic Magazine*, SUA, 1934, consultate probabil în biblioteca din comuna Fălciu. Și exemplele ar putea continua.

Cu maximum de îngăduință imaginabilă, ne putem întreba dacă, totuși, ignorând imensul inventar de absurdități, erori, inexactități de toate categoriile, ce trădează ignorarea totală a unor probleme elementare de istorie medie și modernă, nu am putea găsi ceva util în aceste două tomuri, pentru tema propusă, anume evoluția administrativă a județului actual Vaslui. Dar în afară de efortul copierii (cu ortografia epocii, de pildă, la 1892, Albești, dar și Tălăhăresci, Mălăesci, Roșiești, Vinețesci, p. 227) din diverse surse oficiale a unor zeci de pagini cuprinzând listele localităților din fostele județe Fălciu, Tutova și Vaslui, publicate cu prilejul unor împărțiri administrative succesive, nu putem aprecia nici corectitudinea interpretărilor și comentariilor, nici exactitatea datelor și numelor. Nu mai este spațiu și nici nu mai are rost să „colecționăm” aici alte zeci de exemple ilustrative pentru deficiențe de tipul celor deja semnalate. Mai adăugăm doar acuza lipsei frapante de onestitate a cercetării, fiindcă lucrarea este tributară în mare măsură, până la compilație și plagiat, unei lucrări abia menționate la bibliografie sub un titlu

„după ureche”, anume *Tezaurul Toponimic al Moldovei (1772-1988)*, lucrare colectivă monumentală, de unde au fost „împrumutate” ideea principală, sursele bibliografice pentru deciziile administrative și mai multe hărți anexe, reproduse prin scanare.

O compilație de amator și un rateu științific perfect este această ultimă apariție editorială semnată de d-l Ion N. Oprea, a cărui deviză publicistică este, probabil, *Non multum sed multa*. Spor la treabă!

Mircea CIUBOTARU

Dan Ravaru, *Ștefan al II-lea și Vasluiul, capitală a Moldovei (1435-1442)*, Iași, Editura PIM, 2013, 138 p.

Cunoscut prin prezența foarte activă în publicistica vasluiană și prin cercetările folcloristice și etnografice de teren în acest județ, ca și prin organizarea a numeroase activități în domeniul îndrumării și promovării culturii tradiționale, Dan Ravaru este promotorul unei mai vechi direcții de activism și misionarism cultural, desemnat de sintagma „localism creator”. Cunoscător ca puțini alții al vieții intelectuale și spirituale din spațiul vasluian, animat de un sănătos sentiment al apartenenței la un ethos național și local, amenințat, dacă nu cu dispariția, cu certitudine cu denaturarea și perversiunea sa, în condițiile deschiderii societății tradiționale spre toate zărilor lumii și tendințele globalizării, Dan Ravaru crede, cu o doză de scepticism inerent unei minți lucide, în virtuțile educative și recuperatoare ale lecției de istorie. Un ultim proiect al său, continuând preocupările materializate deja în trei monografii ale comunelor Puiești și Alexandru Vlahuță, precum și a Văii Racovei, este, evident, subsumat aceluiași scop, anume acela de a difuza în comunitatea locală și zonală informații corecte și aprecieri cumpănite asupra unor momente și personalități istorice ce fac parte din mitologia culturală și zestrea spirituală a mai multor generații de vasluieni.

Fără să-și asume riscul unor abordări analitice de specialitate, autorul a realizat două lucrări de popularizare, anunțate ca o componentă a unei serii de cel puțin trei volume, ultimul trebuind să prezinte Vasluiul în secolele XVI-XVIII, pentru a acoperi astfel o lungă perioadă din istoria localității și a oferi celor interesați o „carte de vizită” purtătoare de semnificații pentru trecutul așezării, care nu beneficiază încă de o monografie (în sensul comun al termenului). Lucrările apărute recent au ca suport documentar o bibliografie minimală, pentru câtorva teme bine cercetate de istoricii medievști. Din păcate, o mare parte a literaturii de popularizare, mai ales în domeniul istoriografiei, este marcată de un amatorism strident și descalificant, păgubos atât pentru statutul acestui gen de lucrări, cât și pentru eventualii cititori. Nu avem în vedere aici acele broșuri de uz școlar, simple compilații elementare, precum *Istorie pe meleaguri vasluiene*, Iași, Editura PIM, 2005, de profesoara Ulica Gheorghe, și nu este cazul acestor două apariții recente, care îmbină rezonabil informația corectă cu accesibilitatea limbajului pentru un lector cu pregătire medie (țintă evidentă mai ales prin nevoia explicării unor termeni arhaici sau populari, precum *șoltuz*, *pârgar*, *pârcălab*, *portar*, *aprod* și *obârșie*, dar

și în lipsa trimerilor la sursele folosite, menționate doar în bibliografia fiecărui capitol).

Prima lucrare, dedicată lui Ștefan al II-lea, cu un *Cuvânt înainte* semnat de Vasile Pavăl, primarul municipiului Vaslui, și cu o *Prefață* a lui Lucian-Valeriu Lefter, incită la câteva observații generale și punctuale, care vizează atât conținutul, cât și structura și forma cărții. Mai întâi, constatăm că domnia acestui voievod a devenit obiect al unei preocupări speciale, fiindcă acesta a avut reședința la curtea domnească din Vaslui, târg considerat de autor, cu o sintagmă discutabilă, drept „capitală a Moldovei” (de fapt, doar a Țării de Jos), între 1435 (corect, 1436) și 1442, așadar când localitatea a avut cel mai înalt statut politico-administrativ din istoria sa. Trecând rapid peste primele două capitole (excesive ca introduceri în problema strictă a acestei domnii), intitulate *Pământul, ca imagine* (din care reținem doar afirmația că profesorul Constantin Antonovici ar fi „demonstrat” că Bârladul s-ar fi vărsat, până în secolul al XV-lea, direct în Dunăre și nu în Siret – p. 13 –, situație geografică și topografică imposibilă) și *Comorile pământului* (cu o incursiune arheologică până în cultura Precucuteni), găsim în capitolul III, *Zorile istoriei și numele Vasluiului*, prima abordare de real interes, anume discuția privitoare la etimologiile propuse pentru hidronimul *Vaslui*, chestiune cu adevărat dificilă. Tentat de originea veche germană, propusă de C. Diclescu, Dan Ravaru optează totuși pentru cea cumană, formulată (dar nu „demonstrată” până la capăt) de Al. Philippide (p. 24), alegere justificată, nu însă și „întărită” de invocarea etimologiilor pentru *Bârlad* și *Tecuci*, de unde se ajunge la încheierea eronată că „într-un ipotetic stat organizat de cumani, *Bilad* (Bârlad) ar fi capitala statului, *Vala Su* (Vaslui) – teritoriul mai înalt, nordic, al statului, *Tehek-Uciu* (Tecuci), granița statului respectiv” (p. 25). Conjectura este inutilă și falsă, fiindcă numele *Bârlad* este un hidronim slav (o demonstrație adevărată a fost făcută de Dragoș Moldovanu), iar *Tecuci* este indubitabil ucr. *tekuča (voda)* „apă curgătoare”.

La problemele ce implică personajul din titlul cărții ajungem abia în capitolul *Curțile domnești, biserica și o falsă datare*, fiindcă lui Ștefan al II-lea i se atribuie finalizarea construcțiilor ce constituie centrul de interes istoric al Vasluiului. Aici se rezumă corect rezultatele cercetărilor arheologice și se reamintesc disputele referitoare la presupusa domnie în Moldova a lui Jurg Koriatovici și la înmormântarea sa la Vaslui, precum și falsa atestare a târgului la 1375 (în loc de 1435). Chestiunile istorice care trebuiau expuse în contextul împărțirii Moldovei între frații vitregi Ștefan și Iliaș, fiii lui Alexandru cel Bun, se diluează în nouă capitole (4-12), cu digresiuni în perioada domniilor din veacul al XIV-lea și în vremea lui Alexandru cel Bun. Desigur, episodul luptelor fratricide dintre fiii acestuia, abia schițat cu săracele informații cronistice și comentariile istoricilor consacrați, nu putea fi mai amplu investigat decât prin analiza adâncită a sugestiilor oferite de documentele interne emise de Ștefan al II-lea de la Vaslui. Cele externe nu au nicio relevanță din perspectiva relației domnului cu Vasluiul. Din păcate, singura pistă de cercetare pentru această problemă, anume componența sfatului domnesc de la Vaslui, cu implicații asupra întăririi unor stăpâniri în Țara de Jos a Moldovei, nu a fost deloc urmată, simplele mențiuni ale unor ispisoace pentru diverse sate din ținuturile Vaslui, Fălciu și Tutova, ce formează județul actual Vaslui, nespunând nimic despre o anume politică a domnului (cum se sugerează în

afirmația „Din nou ... Ștefan al II-lea este interesat de spațiul nostru istoric”, în legătură cu o întărire din 13 iunie 1436, p. 54), fiindcă nu acesta urmărea situația stăpânirilor din țara sa, ci boierii solicitau asemenea confirmări, atunci când ei aveau nevoie de ele.

O chestiune importantă, semnalată doar (p. 51-52), este aceea a existenței ca entități administrative a Țării de Jos și a Țării de Sus a Moldovei, continuatoare în veacul al XV-lea ale unei mai vechi realități politice și statale asupra cărora au atras atenția B.P. Hasdeu, Șerban Papacostea, Ștefan S. Gorovei și, recent, Dragoș Moldovanu, care a observat și o anume diferențiere lingvistică dialectală între cele două părți ale Moldovei, corespunzătoare fostei dihotomii teritoriale.

A doua parte a lucrării cuprinde, ca anexe, documentele interne emise de Ștefan al II-lea între anii 1433 și 1437, reproduse, fără textele slavone, după DRH, A, I, și documentele externe referitoare la același domn, preluate din Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, 1932.

Semnalăm acum și câteva erori ce nu pot fi ignorate. Astfel, termenul *pivnicer*, care ar proveni din slavonul (sic!) *piva* „băutură” (p. 58), este, de fapt, un derivat românesc din apelativul *pivniță*, acesta fiind un împrumut din slavă (*pivnica*, la rândul său derivat din *piva*).

O explicație desigur greșită a numelui satului actual Sasova (nume atestat mai întâi în sintagma *Valea Sasovei*, 1709), fost Petrileștii lui Piatră (1443), o găsim la p. 65, unde se combate etimologia (corectă) ce trimite la numele de persoană *Sas* (cu suficiente ocurențe) cu sufixul slav *-ova*, propunându-se apelativul (necunoscut) *sas*, care ar însemna „piatră” în slavă (?), de unde și relația (imposibilă) cu Petrileștii, din cauza unei distanțe de cel puțin patru secole între momentul denumirii slave și cel al numelui românesc *Piatră*.

O deficiență stridentă a acestei cărți este forma neglijentă a textului tipărit fără nicio corectură după culegerea computerizată, fapt ce explică mult prea numeroasele erori, care impresionează neplăcut ochiul, atât în scrierea numelor proprii, precum La Tene / corect, La Tène, Subin / Șubin și Subinoia / Șubinoia (p. 18), Pan-ul / panul Șerbea (p. 34), Mica / Mic Ruptură (p. 46), Românești / Românești (p. 46), Studenetul / Studenețul (p. 47), Jeravat / Jeravăț (p. 54), Fintirele / Fântirele și Șimanschi / Șimanschi (p. 57), Țara Sepenitului / Șepenițului (p. 59), Hold / Holm și Stoian Polea / Folea (p. 64), cât și a celor comune, fapt de natură să producă confuzii sau amuzamente: formațiune romano / româno-cumano-slavă (p. 23), lituaniei / lituanienii (p. 35), jupân / jupan (p. 40, 64), bolnici / volnici (p. 45), amândouă părțile de Judetia / judecie (p. 47), barbante / berbințe (putini) de icre, într-un pasaj unde se echivalează eronat maja cu carul (de pește) (p. 57), mânăstire / mânăstire (*passim*) și altele.

Mircea CIUBOTARU

Dan Ravaru, *Ștefan cel Mare și Vasluiul*, Iași, Editura PIM, 2013, 200 p.

Imediat după *Ștefan al II-lea și Vasluiul, capitală a Moldovei (1435-1442)*, apărută la aceeași editură, în primăvara acestui an, Dan Ravaru publică o nouă

lucrare, consacrată lui Ștefan cel Mare, figură tutelară, pentru vasluieni îndeosebi, cu dimensiuni mitice, biruința sa din 1475 reprezentând un moment de referință, din care se alimentează o mândrie locală specifică. Urmărind doar legăturile marelui voievod cu Vasluiul, Dan Ravaru trece în revistă toate informațiile importante cunoscute, selectând concluziile cele mai pertinente ale cercetătorilor consacrați și reamintind vechi erori, unele seculare și încă înrădăcinate, fapt ce afectează decizii administrative locale importante, cum este aceea de a se păstra inscripția ce marchează anul 1375 ca primă atestare a Vasluiului sau aceea de a întreține încă iluzia (frumoasă, de altfel) a desfășurării bătăliei de la Podul Înalt la podul hatmanului Gavril (Coci) de la Căntălărești, unde, de curând, a fost instalată o statuie a lui Ștefan cel Mare. Prin acest gest simbolic, întregul demers științific al acestei cărți va fi neutralizat, cel puțin în zona comunei Ștefan cel Mare, fiindcă mesajul vizual transmis de acest mic și nereușit monument va fi mult mai convingător decât orice contraargumentație livrescă.

Nu vom rezuma aici temele și rezultatele selectate de autor, problemele fiind bine cunoscute, mai ales prin relativ recenta monografie *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare* (2005) semnată de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, urmați îndeaproape în toată lucrarea. Dar fiindcă întreprinderea de față intenționează să fie nu numai un „ghid” pentru cititorii vasluieni, ci și o evaluare a adevărului istoric, vom atrage atenția și asupra unor chestiuni ce nu au o rezolvare exactă, putând întreține sau genera diverse erori, clișee și locuri comune infirmate de cercetarea specializată.

Astfel, amintind de informația cronică despre cutremurul din 29 august 1471, produs tocmai „când ședea țarul la masă”, și de urarea „Să trăiască țarul”, adresată domnului de mitropoliți [= mitropolit și episcopi] și preoți după bătălia din 10 ianuarie 1475, Dan Ravaru consideră că termenul *țar* „a putut apărea în text la modul conștient [sic!] sau ca o expresie arhetipală, a subconștientului generator al mentalului colectiv [?]” (p. 8). Explicația este confuză, fiindcă trebuia mai întâi precizat că mai multe surse în care acest cuvânt îl desemnează pe Ștefan cel Mare sunt slavone, urmând doar a înțelege motivul pentru care voievodul era numit, foarte probabil, *împărat*, termen vechi românesc, de origine latină, tradus prin slv. *țar*. Discuția este complexă și o găsim rezumată în monografia amintită, la p. 95, nota 11, p. 135, nota 215, iar, recent, Liviu Pilat, în *Studii privind relațiile Moldovei cu Sfântul Scaun și Patriarhia Ecumenică (secolele XIV-XVI)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2012, p. 162-163, explică, după N. Iorga, această titulatură prin preluarea de către voievod a atribuțiilor unui „veritabil împărat”, ce și-a asumat organizarea ierarhiei bisericești în Moldova, după dispariția Imperiului Bizantin (1453) și amputarea prerogativelor Patriarhului de la Constantinopol.

La p. 11-12, menționând relatările obiective ale lui Bernard Wapowski referitoare la Ștefan cel Mare, Dan Ravaru semnalează unele „trimiteri discutabile la preținse acte de supunere ale lui Ștefan cel Mare față de regii Poloniei”, formulare surprinzătoare, având în vedere faptul că informațiile despre recunoașterea explicită a suzeranității regelui polon, din anii 1462 și 1468, ca să nu mai amintim de actul omagial de la Colomeea, din 1485, sunt certe și aflate la îndemână în monografia istoricilor ieșeni menționați (p. 38-40, 70-72, 225-231). Trebuie oare să deducem că autorul este prizonierul unei concepții contemporane de

sorginte știută, privind „independența și suveranitatea” daco-românilor de la Burebista și până la N. Ceaușescu, sau scrie doar pentru a satisface așteptările patriotice ale unui public educat în acest sens? Și alte pasaje din cele două lucrări recenzate acum ne fac să aprecim că într-un dozaj aproape egal se adună ambele posibilități. Din păcate, a interpreta mentalitățile și realitățile lumii medievale prin concepte ale naționalismului modern este una dintre carențele majore ale literaturii istorice de popularizare.

Discuția privitoare la (ne)participarea lui Ștefan, un adolescent de doar vreo 15 ani, la lupta cu polonii de la Crasna (1450), ne apare ca oțioasă și insolubilă, în lipsa unor informații mai consistente, iar opțiunea pentru prezența sau absența sa în confruntarea directă a oștilor implică o nuanță subiectivă evidentă. Autorul consideră că un argument „perfect convingător” (p. 26) ar fi acela că prăbușirea peste dușmani a arborilor abia înținați în Codrii Cosminului (1497) a fost o tehnică militară învățată la Crasna. În realitate, folosirea ambuscadelor de acest fel a fost o practică generalizată în toată Europa, din antichitate și în întreg evul mediu, astfel încât ea nu poate fi considerată ca rezultând dintr-o experiență personală și altfel necunoscută a voievodului moldovean. Dacă însă voievodul s-a născut la sfârșitul anului 1441 sau începutul anului 1442, după cum argumentează Andrei Eșanu (*O ipoteză: când s-a născut Ștefan cel Mare?*, în vol. *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa*, editat de Petronel Zahariuc și Silviu Văcaru, Iași, Editura ALFA, 2003, p. 9-20), prezența unui copil de opt ani într-o bătălie, cu scopul inițierii sale în arta militară, este exclusă.

Luând în discuție episodul de la Baia (1467), autorul propune ipoteza că vornicul Crasnăș, probabil vasluian, executat pentru trădare, ar fi nutrit gândul răzbunării încă din 1461, când a pierdut un proces pentru câteva sate, la 12 august (nu 12 octombrie, p. 28), după care s-ar fi retras din Sfatul Domnesc, revenind ca vornic în 1464 (sau 1463, dacă acceptăm ca plauzibil un uric falsificat din 6971, cf. DRH, A, II, p. 423-426, nr. VI). Desigur, asemenea conjecturi sunt acceptabile și normale în reconstituirea istorică, dar, în acest caz, trebuie să observăm că postelnicul Crasnăș nu mai era deja în Sfat înainte de 8 august 1461, fiind înlocuit cu pan Pașco (DRH, A, II, p. 142, nr. 99), iar presupusa sa retragere este puțin probabilă cu această motivație. Mai trebuie precizat și că originea sa vasluiană nu este certă, în lipsa unei relații genealogice documentate cu Crasnăș, vătav de hânsari, de la Grumăzești (azi, Muntenii de Sus), atestat în 1604 (p. 29), fiindcă antecesorii acestuia urcă doar până la începutul secolului al XVI-lea și în timpul lui Petru Rareș, iar numele *Crasnăș* nu este un argument suficient, omonimia unor persoane neînrudite fiind bine ilustrată în epocă.

Contribuții la istoria politico-militară a domniei lui Ștefan cel Mare nu pot fi pretinse de la această lucrare, în schimb analize, observații sau constatări noi ar putea fi, în principiu, făcute prin cercetarea atentă a documentelor interne referitoare la ținutul istoric al Vasluiului. Capitolul *Inima Țării de Jos în documentele ștefaniene* (p. 32-40) încearcă o astfel de abordare socială. De fapt, Dan Ravaru are în vedere județul actual, care a înglobat părți însemnate și din fostele ținuturi Fălciu și Tutova. Numărând documentele interne publicate și pe cele referitoare la aceste ținuturi sau emise în Vaslui, autorul constată că din cele 498 (la rigoare, 499) acte cunoscute, 137 cuprind informații despre sate și moșii din

actualul județ, iar 91 au fost emise de domn din târgul Vasluiului, fapt ce ar ilustra „convingător interesul său deosebit pentru această zonă a țării, pe care a guvernat-o în timpuri de glorie” (p. 33). Mai mult, autorul afirmă că „este cu totul semnificativ faptul că primul document ștefanian ... se referă la două localități din ținutul istoric al Vasluiului”, anume Mirești (dispărut) și Găureni (azi Văleni, din com. Țibănești, jud. Iași). Desigur, numărătoarea mai atentă a documentelor, care ar trebui să aibă în vedere și pe cele false sau îndoielnice, precum și, mai ales, pe cele pierdute, dar cunoscute din referințe târzii (Cătălina Chelcu și Marius Chelcu au identificat 318 urice din această categorie, în „*Din uric de la bătrânul Ștefan voievod*”. *Întregiri documentare*, în vol. *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa*, p. 107-161) modifică cifrele, importante fiind însă rezultatele interpretării lor, căci analiza neatență poate conduce la concluzii speculative sau nesustenabile. Astfel, constatarea „cu totul semnificativă” (?) că primul uric emis de Ștefan cel Mare ar fi cel despre două sate vasluiene se întemeiază pe plasarea convențională, de către editori, în capul listei actelor ștefaniane, a unui document pierdut (DRH, A, II, p. 93, nr. 62), dar cunoscut doar printr-o mențiune din 1687 ca fiind „de la bătrânul Ștefan vodă”, el putând fi emis însă oricând și chiar la sfârșitul domniei acestuia. De altfel, ce semnificație s-ar putea extrage din faptul că următorul uric, act referitor la trei sate de pe Nistru, azi în Ucraina, de asemenea doar menționat și nedatat și care, prin aceeași convenție, putea fi așezat în volum înaintea uricului despre Mirești? În realitate, primele urice datate ale noului domn, date curând după înscăunare, nu sunt și nu puteau fi decât donații către marile mănăstiri Moldovița, Bistrița și Neamț (*Ibidem*, nr. 64, 65, 67), precum și un document de mare importanță pentru voievod, anume cel prin care îl iartă pe Mihail logofătul, emigrat în Polonia, și îl cheamă în Moldova (13 septembrie 1457, *ibidem*, nr. 66).

Prezentând sumar câteva urice privitoare la sate din cele trei ținuturi amintite, autorul constată că „Ștefan este preocupat de proprietățile” (p. 36) din aceste locuri, fără a formula vreo ipoteză justificatoare asupra unui anume interes special al domnului. De fapt, simpla rezumare a acestor acte (operațiune de altfel repede abandonată, documentele, numeroase, din DRH, A, III, fiind doar enumerate, la p. 39) nu putea conduce la încheieri mai substanțiale, fiindcă ele nu reflectă preocuparea specială a domnului pentru această zonă, desigur în comparație cu altele, mai ... neglijate, căci nu domnia avea vreo evidență a situațiilor incerte ale stăpânirilor, pe care încerca să le soluționeze, ci împricinații veneau la cancelaria domnească, precum astăzi solicitanții la notarul public, pentru confirmarea stăpânirii lor, în conjuncturi și din pricini diverse. Un studiu temeinic al acestei chestiuni, cercetare implicând laborioase corelații genealogice și prosopografice, ar trebui să distingă uricele de confirmare a unor vânzări-cumpărări de ocine de donațiile domnești pentru vislujenie, pentru a pune în evidență interesele boierimii locale în raport cu voievodul, fidelități sau trădări, relațiile de rudenie, sporirea sau diminuarea patrimoniului funciar și alte aspecte neștiute, în lipsa altor izvoare. Această cercetare rămâne de făcut.

Prezența efectivă, dar evident discontinuă, a lui Ștefan cel Mare la Vaslui, între anii 1495 și 1502, urmărită la p. 50-54, cu ajutorul actelor emise de aici, nu evidențiază aspecte inedite, în afara faptului, firesc, că majoritatea privesc întăriri

pentru sate și stăpâni din Țara de Jos, câteva doar fiind pentru sate de peste Prut și din nordul Moldovei.

Lupta de la Vaslui este, desigur, motivul principal al patriotismului local al vasluienilor, astfel încât este firesc ca întoarcerea la această temă să constituie o adevărată obsesie locală, iar încercarea de a stabili cu precizie locul principalei confruntări a solicitat la maximum imaginația istoricilor, îndeosebi militari, care au brodat tot felul de scenarii, pornind de la puținele referințe cronistice și documentare ale unor martori oculari. Au scris și publicat broșuri sau articole despre acest eveniment Andrei Rădulescu, în 1875, Th. Crivetz (Crivăț), în 1912, generalul Radu Rosetti, în 1924, C. Cihodaru, în 1935, Alexandru Culici, în 1938, apoi generalul I. Cupșa și, desigur, toți istoricii medievști care au abordat domnia lui Ștefan cel Mare, precum și scriitori consacrați (M. Sadoveanu, D. Almaș). Constantin Mitru și Valeria Sadoveanu au realizat scenariul pentru un film regizat de Mircea Drăgan (1975), astfel încât la 500 de ani de la celebra bătălie, cu festivitatea dezvelirii statuii ecvestre de la Băcăoani, Ștefan cel Mare s-a instalat definitiv în conștiința și imaginarul istoric al vasluienilor. Astăzi, fără noi informații (de așteptat sunt cele arheologice), este greu de adăugat fie și un detaliu la dezbaterile pe această temă. Este meritul lui C. Cihodaru de a fi analizat profesionist toate datele problemei (comunicare din 1975), fapt ce a influențat decisiv plasarea monumentului comemorativ și omagial aproape de locul foarte probabil al bătăliei. De aceea, ne mirăm că Dan Ravaru citează amplu și pozitiv (p. 72, 79-80) presupunerile ofițerului de la Regimentul 25 infanterie din Vaslui, (locotenent) colonelul V(alerian) (nu Vasile !) Popovici, din broșura *Bătălia de la Racova. Vaslui*, 1942 (ediția I, 1939), care credea că cetatea hallstattiană de pe Dealul Cetățuia este o fortificație din 1475, cu un tunel de refugiu (cliseu notoriu în imaginarul popular), că satul Secuia și Dealul Secui (probabil, genitivul *Secuii*, scris greșit) au legătură cu secuii participanți la acea luptă, că la Poiana Cailor de pe Dealul Paiului pășteau caii oștirii moldovenești, că *Drumul puștilor* (foarte probabil, toponim incert, într-un document din secolul al XIX-lea) păstrează amintirea puștilor (= tunurilor) folosite atunci, când, probabil, hodonimul (**Drumul Pușcașilor*) desemna un drum spre satul Pușcași, etc. Toate aceste informații și interpretări eronate au fost amendate de C. Cihodaru, care recunoaște acestui amator de istorie doar meritul de a fi căutat argumente toponimice (însă prost folosite!) pentru topografia bătăliei. Dan Ravaru a văzut că broșura lui V. Popovici a fost amintită de C. Cihodaru „cu aprecieri deosebite” (p. 94). Noi am constatat că, dimpotrivă, reconstituirea acestuia a fost combătută punct cu punct. Tot istoricul ieșean a explicat situarea bătăliei de către Grigore Ureche mai sus de Vaslui, din cauza unei confuzii, fapt ce a creat, în secolul al XIX-lea, legenda locală despre Podul Înalt de la Cântălărești, convingere rămasă până astăzi de nezdruccinat în comuna Ștefan cel Mare.

În sfârșit, mai semnalăm o discuție cu substrat subiectiv-patriotic (p. 81-82), anume dacă armata turcă era obosită și dezorganizată, cu cete pornite în toate părțile după pradă și jaf, așa cum relatează o cronică otomană, fapt ce, evident, ar diminua meritele vitejești ale oștirii moldovenești și ale voievodului. Dan Ravaru se raliază opiniei lui Manole Neagoe, care „demonstrează că armata otomană nu avea de ce să fie epuizată”, fiindcă istoricul a calculat că turcii mărșăluiseră în Muntenia

doar 10 km pe zi (p. 82). Așadar, nu contează în asemenea calcule nici frigul iernii, nici precaritatea resurselor de hrană, nici sutele de nopți nedormite ale oștenilor ce veneau tocmai din Albania, nici lungile staționări în timpul ploilor sau ninsorilor, nici starea drumurilor de la 1475, ci doar numărul de kilometru parcurși, probabil, în imaginația lui Neagoe, în ... pas de voie și ținută de ... defilare. Dar, desigur, orice știre contemporană unui eveniment poate fi suspectată de neautenticitate! Mai ales dacă este ... incorect patriotică.

O situație cel puțin ciudată nu a fost observată până acum, după știința noastră. Este cert că vreo câteva mii de morți pe câmpul de luptă de la Vaslui, în afara celor luați de apa Bârladului sau înecați în iezorul Racovei, au fost arși, iar osemintele lor, risipite sau adunate în grămezi mari le-a văzut în 1575 Maciej Strykowski, desigur în apropierea drumului mare (șoseaua actuală) spre Crasna de astăzi. Erau acolo și trei cruci mari de piatră, pe care le presupunem așezate pe trei movile, cu alți morți, probabil creștinii căzuți în luptă, fiindcă nu concepem adunarea de-a valma a cadavrelor. Un asemenea tumul funerar, o movilă foarte mare și oase risipite, văzuse cronicarul polon în 1574 și la locul bătăliei din Codrii Cosminului (*Ștefan cel Mare și Sfânt 1504-2004. Portret în cronică*, Sfânta Mănăstire Putna, 2004, p. 195), iar după lupta de la Baia (1467), sub o movilă au fost adunate șapte mii de leșuri (*Ibidem*, p. 343). Nicio altă referință documentară sau mărturie toponimică (ca, de pildă, *La Cruci*, *La Oase*, eventual, *La Movile* sau *Buda*) nu s-a păstrat până astăzi despre locul mării bătălii de la Vaslui, fapt foarte grăitor pentru ceea ce înseamnă cu adevărat memoria orală, populară, iar arheologii nu au putut găsi urme semnificative în zona cercetată (cimitirul de la Grindul Călugărițelor, unde a fost grădina de zarzavat a Regimentului 25 infanterie, este departe și poate fi dintr-o perioadă mai recentă). Dacă numeroși tumuli funerari s-au păstrat câteva milenii pe teritoriul Moldovei, iar Crucea lui Ferent, cu movila sa (1717) de la marginea Iașilor, se poate vedea și astăzi, nu putem explica această neobișnuită dispariție de pe valea Bârladului decât într-o împrejurare specială. Avansăm pentru prima oară ipoteza distrugerii aceluia sit istoric în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, atunci când, după 1717, aga Mustafa și apoi fiul său au extras silitră cu vreo 3000 de lucrători în toată Moldova, activitate ce a afectat atunci și vârful mării movile de la Răbâia (a se vedea articolul nostru *Movila Răbâiei. Câteva precizări*, în „Prutul”, anul II (XI), nr. 1 (49), 2012, p. 16). Am semnalat și în alte studii credința din acea vreme că movilele funerare, sub care se știa că fuseseră înhumate trupurile celor căzuți în lupte, conțin multă silitră, ceea ce îndemna la săparea acestora, cum constata și Evlia Celebi, lângă un menzil dintre Râmnicul (Sărat) și Focșani (cf. *Noi observații asupra apelativului budă și a numelor Buda, Budiște și Budișteanu*, în „Studii și cercetări de onomastică” (SCO), 4, Craiova, 1999, p. 280, și *Promoroacele, o metaforă lexicală în funcție toponimică*, în SCO, 8, 2003, p. 5–11; reprodus în „Prutul”, anul III, 2003, nr. 12, p. 1, 8.). Nici dispariția fără urmă a celor trei mari cruci de piatră nu este chiar firească, dar să amintim că în anul 1635 se construia mănăstioara Corbiei din hotarul târgului Vaslui, pe lângă Lipovăț și Chițoc, iar vtori logofătul Cehan Racoviță cerea domnului învoirea să ia piatră de la Curtea din Vaslui, cerere refuzată de Vasile Lupu (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XV, p. 75-75). Nu este deloc exclus ca acele cruci, deteriorate sau căzute după 160 de ani de la ridicarea lor, să fi fost

folosite pentru temelia lăcașului amintit și ar fi o surpriză arheologică de răsunet găsirea lor undeva, în zona bălăliei, dacă locul Mănăstirii Corbiei ar putea fi exact identificat. O ipoteză ... nefantezistă!

Două capitole, despre Curțile domnești și Biserica de la Ștefan cel Mare nu suscită observații deosebite, mai ales că informațiile esențiale sunt rezumate corect, după studiile arheologice de specialitate făcute în urmă cu trei decenii și publicate. Constatăm doar că mai multe pagini au fost preluate *ad litteram* (p. 99-102 și 109-110) din lucrarea anterioară (p. 26-29), repetiție ce nu era necesară, și surprind două afirmații total nedocumentate. Referitor la cahlele descoperite la Curtea domnească, Dan Ravaru reține constatarea arheologilor referitoare la asimilarea unor elemente de cultură europeană (central-europeană, precizăm noi), dar generalizează exagerat aceste influențe în fraza „Nu întâmplător John (sic ! = Samuel P.) Huntington, în celebra sa *Ciocrnire a civilizațiilor*, includea Moldova, alături de Transilvania, în aria civilizației europene” (p. 103). Or, în lucrarea invocată nu există o asemenea includere (și nici nu putea fi, politologul american necunoscând în detaliu asemenea analize istorice), iar cunoscuta hartă (p. 233), precum și textul marchează și rețin doar Transilvania, „cu populația ei maghiară catolică” ca aparținând zonei de civilizație occidentală (p. 232, în *Ciocrnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Filipeștii de Târg, Ed. Antet, 1997).

Apoi, citând documentul din 6 august 1635, mai sus menționat, Dan Ravaru apreciază că porunca lui Vasile Lupu de interdicere a folosirii pietrei de la Curte, căci „acest lucru nu se cade să facem, că nu iese cu cinste”, „poate fi considerată prima măsură oficială de ocrotire a patrimoniului național în plan românesc și poate primele pe plan universal” (p. 104). Aprecierea este anacronică, conștiința necesității protejării unui patrimoniu „național” fiind mult mai târzie. Abia prin *Codul lui Calimah* (1816-1817), în Moldova, și *Legiuirea Caragea* (1818), în Țara Românească, se prevedeau obligații pentru gestionarea unor bunuri de patrimoniu care, sub denumirea generică de *comori*, erau declarate ca fiind avere a statului, și abia prin Regulamentele Organice și legislația ulterioară, îndeosebi de după 1859, se au în vedere și alte categorii de valori naționale, anume cele documentare, ce trebuiau adunate și conservate în arhive, și monumentele religioase, ce trebuiau îngrijite de comune. În cazul domnului Vasile Lupu, este vorba doar despre un sentiment pios, iar aprecierea cu puternică tentă protocronistă privind prioritatea mondială a gestului este o simplă alegație, în absența documentării și citării comportamentului față de vestigiile arheologice, măcar în Italia renescentistă.

Ultimul capitol, intitulat *Imaginea lui Ștefan cel Mare în memoria folclorică a vashuienilor* (p. 114-128), reia un text cu același titlu, precum și *Movila lui Burcel, legendă și istorie*, acestea publicate în *Folclor, etnografie, istorie locală*, vol. I, Vaslui, Editura "Cutia Pandorei", 1998. Aici, autorul se află pe terenul specialității sale de folclorist și rezultatele sunt acceptabile. Dan Ravaru a adunat toate mărturiile folclorice și toponimice de pe teritoriul județului Vaslui, care dovedesc o vie receptare a ecourilor istorice despre Ștefan cel Mare și mitizarea figurii sale, în spiritul memoriei orale și a gândirii populare. De altfel, preocuparea pentru această problemă este mai veche și amintesc aici doar *Tradiții populare române din Bucovina*, adunate de S. Fl. Marian, București, 1895, Teodor A. Bogdan, *Ștefan cel Mare. Tradiții, legende, balade ș. a. culese din gura*

poporului, Braşov, 1904, culegerea de istorisiri şi cântece populare a lui Simion Teodorescu-Kirileanu, *Ştefan vodă cel Mare şi Sfânt...*, ediţia a III-a, Tipografia Mănăstirii Neamţ, 1924, studiul lui Petru Caraman *Vechiul cântec popular ucrainean despre Ştefan Voievod ...*, inedit până în anul 2005, când a fost editat de I. H. Ciubotaru, sau volumul lui Mihai-Alexandru Canciovici, *Ştefan cel Mare în tradiţia populară*, Chişinău, Ştiinţa, 1994. Din culegerea lui Kirileanu au fost transcrise de profesorul Gelu Andone legende vasluiene (toate fiind consemnate în cele două dicţionare geografice ale judeţelor Vaslui, 1889, şi Fălciu, 1893, ale lui C. Chiriţă) în *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Legende istorice şi poveşti*, Iaşi, Editura PIM, 2008, o simplă compilaţie şcolărească. Ceea ce nu s-a făcut încă temeinic în această problemă, cu excepţia lui Petru Caraman, care a abordat doar un singur text, este identificarea unor straturi cronologice şi socio-culturale în procesul de creaţie legendară istorică. Astfel, sunt indicii clare ale folclorizării târzii, prin instrucţie şcolară, în secolul al XIX-lea, aşa cum a afirmat şi N. Iorga, a celor mai multe legende despre Ştefan cel Mare, pe care le constatăm şi în dicţionarele geografice amintite, informatorii fiind preoţi şi învăţători, cei care au fost şi respondenţii la chestionarele elaborate de B. P. Hasdeu, Al. Odobescu şi N. Densuşianu. Aceştia au transmis în comunităţile rurale informaţiile istorice din letopiseţul atribuit lui Grigore Ureche şi *O samă de cuvinte*, vehiculate şi prin manualele şcolare de ciclu primar şi gimnazial sau prin poeziile patriotice ale lui Alecsandri, Bolintineanu, Coşbuc şi alţi numeroşi poeţi minori din epocă. Dacă această operaţiune de distincţie nu se face, se va putea crede că moldovenii au avut cultul lui Ştefan cel Mare începând din veacul al XVI-lea cu aceleaşi note şi teme pe care le cunoaştem în prezent. Or, este sigur că, de pildă, legende de la Căntălăreşti şi Scânteia au apărut acolo numai după ce un învăţător din aceste localităţi va fi aflat, din letopiseţul lui Ureche, despre lupta de la Podul Înalt, mai sus de Vaslui. De aceea, exemplul legendei despre Movila lui Burcel, difuzată la nivel naţional prin poezia lui Alecsandri (inclusă în *Metodă nouă de scriere şi cetire pentru usulu clasei I primară*, 1868, p. 55-56, a lui I. Creangă şi colaboratorii săi), este încă şi mai elocvent. Identificarea unei tradiţii familiale şi nu populare, folclorice, în „cuvântul” lui Ion Neculce (pe care am propus-o în articolul *De la Vilneşti la Movila lui Burcel. Observaţii onomastice şi istorice*, în „Arhiva genealogică”, I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 143-149), indică maniera corectă în care trebuie prezentată această problemă (interpretare susţinută şi de Ştefan S. Gorovei, în analiza legendei despre aprodul Purice). Astfel se explică şi faptul aparent ciudat că nu există o legendă despre bătălia de la Vaslui în satele de la sud de oraş, situaţie observată de Dan Ravaru (p. 117). Explicaţia e simplă: intelectualii localnici din secolul al XIX-lea nu au citit nicăieri despre o asemenea localizare a luptei.

O singură precizare mai facem în legătură cu acest capitol. Varianta „cosmetizată” a numelui *Burcel*, în loc de *Purcel*, a fost impusă de Alecsandri, nu de oficialităţi (cum ţine să sublinieze Dan Ravaru, la p. 127), numele *Burcel*, pentru un sat (de fapt, un cătun) din apropierea fostei poşte, apărând abia în 1896. În 1841, acolo era Pocita Movila lui Purcel („Foaia sătească”, 1841, p. 79).

Alte câteva observaţii:

Dintr-o vânzare a unei jumătăţi din satul Giurgeşti de pe Stavnic, făcută de fiii lui Giurgiu, se deduce un fenomen mai general, anume că „vechii maramureşeni

începuseră să piardă din proprietăți” (p. 35). Un asemenea proces selectiv este însă imposibil de explicat și de probat, mai ales dacă identificarea se face exclusiv după numele cu rezonanță ardelenască și dacă, imediat, alte urice cuprind întăriri de ocine pentru alți Giurgiu (ca acelea menționate la p. 36, 37).

În cazul lui Petru Vilna, din uricul datat 2 iunie 1472, este cert faptul că acesta a dat numele satului Petrești, dar nu este deloc sigur că în același fel se explică numele pârâului Vilna, afluent al Bârladului (p. 38), procesul invers fiind mai probabil, fiindcă etimologia hidronimului este hotărâtoare în această motivare toponimică.

Ar fi fost de dorit o redactare mai puțin grăbită a textului, pentru a se evita formulări nefericite și improprii precum acelea despre „două documente care ... nu au antetul (sic !) Vaslui” (p. 52) sau „Ștefan acționează în continuare și ... întărește o cumpărătură” (p. 51), Ștefan „atesta aici vânzarea și cumpărarea satului ...” (p. 53). Apoi, este neașteptat să aflăm că din neolitic „putem vorbi de marele drum al chihlimbarului”, de la Marea Baltică la Marea Neagră, o ramură a sa trecând și prin Vaslui (p. 56). Din formularea că trupele turcești se îndreptau, în 1474, spre Albaia (sic !), „unde eroul național al acestei țări, G. Kastriota (Skanderbeg) începuse o nouă revoluție [sic !]” (p. 67), s-ar înțelege că acesta atunci a pornit răscola, or eroul albanez murise în 1468.

Ca și în volumul anterior, culegerea computerizată este deficitară, iar textele au fost tipărite fără corecturi, fapt ce explică erori precum Jan Glugosz / în loc de Długosz (p. 24), Subin / Șubin (p. 47), Chelia / Chilia (p. 57), Ravoca / Racova (p. 96), minele / ruinele (p. 117) și altele. Un citat latinesc devine amuzant, când citim *medoi* în loc de *medio* și *dobeat* în loc de *debeat* (p. 59).

În concluzie, astfel de lucrări de popularizare sunt utile, dar ele trebuie elaborate cu rigoarea și precizia unui studiu academic, cu documentarea adusă la zi, și doar selecția informațiilor și forma lor accesibilă, prin stil și limbaj, trebuie să vizeze un anume public cititor de instrucție medie.

Mircea CIUBOTARU

Florin-Alexandru Luca (coordonator), Lucian-Valeriu Lefter, Șerban-Andrei Toma, *Moștenirea familiei Motăș*, Iași, Editura Tehnypress, 2013, 328 p.

Studiile monografice ale unor familii (neamuri) sunt realizările cele mai importante ale cercetării genealogice, ele impunând prin vastitatea și completitudinea materialului adunat și analizat, prin imaginea coerentă asupra rolului și statutului social al membrilor familiei în cursul istoriei, ilustrând ascensiuni și decăderi, în „roata vieții”, strategii ale înrudirilor, reliefând personalități și evocând conjuncturi, reconstituind scene și întâmplări cu semnificații morale și caracterologice, cu mijloace analitice, descriptive și narrative diverse. Cu șansa păstrării lor, ilustrațiile (portrete, tablouri, fotografii de epocă, obiecte de mobilier și gospodărești, planuri și hărți, manuscrise, cărți, steme și blazoane etc.) conferă o valoare sporită monografiilor nu numai prin stocul informativ adesea inedit, dar și prin plasticitatea percepției și chiar arta

reconstrucției istorice. Din păcate, literatura românească de acest gen nu este deloc bogată, căci abia dacă se pot număra câteva realizări, e drept, remarcabile, consacrate unor familii de seamă din trecutul nostru: general Radu Rosetti, *Familia Rosetti* (2 vol., 1938), general M. Racoviță-Cehan, *Familia Racoviță-Cehan* (2 vol., 1942), Anastasie Iordache, *Goleștii* (1979), Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Saga Bălăcenilor. Șapte secole de istorie* (2000), Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costache Conachi* (2001), Alexandre Negresco-Soutzo, *Livre d'or de la famille Soutzo*, Paris, 2005, Elena Monu, *Familia Costache. Istorie și genealogie*, (2001) și alte câteva. Desigur, nu putem să calificăm drept monografii depline volumele de documente, cu studii și arbori genealogici, precum cele editate de N. Iorga despre familia Callimachi, de Gh. Ghibănescu despre Cuzești, Racovițești, Râșcanu și altele sau chiar lucrarea lui Gh. Ungureanu, *Familia Sion* (1936). *Enciclopedia familiilor boierești din Moldova și Țara Românească*, coordonată de Mihai Dim. Sturdza, operă monumentală din care au apărut doar primele două volume, cuprinzând literele A (2004) și B (2011), suplinește parțial acest gol istoriografic, îndeosebi prin spațiul amplu și bogat ilustrat acordat familiilor Balș, Bibescu, Brătianu și Brâncoveanu.

În acești parametri de evaluare, recenta apariție pe care o prezentăm aici (recomandată elogios și de d-l Mihai Dim. Sturdza, într-o Prefață, p. IX-X) este o veritabilă și valoroasă monografie consacrată unei familii cu vechi obârșii nobile, dar irumpând în prim-planul vieții sociale și intelectuale abia la începutul secolului al XX-lea, după ce a traversat o perioadă de existență relativ obscură, în condiția stării de mijloc a răzășimii moldovenești și a micii boierimi de pitac din prima jumătate a veacului al XIX-lea. Autorii sunt doi tineri descendenți din neamul Motăș vasluian și Lucian-Valeriu Lefter, el însuși cu adânci rădăcini în același ținut istoric, de unde se nutrește, fără îndoială, o afinitate stimulativă pentru pasionata sa cercetare a Țării de Jos a Moldovei. Bine instruit în știința descoperirii și interpretării izvoarelor medievale, acesta a căutat și a găsit străvechi origini ale neamului Motăș în veacurile al XIV-lea și al XV-lea, în ținutul Covurluiului, analiza corectă a numelui satului Motișești (1463) de la obârșia Corodului, precum și identificarea lui Laslău globnicul ca înaintaș al unor Motășești de pe valea Zeletinului conducând spre întrezărirea unei ascendențe ardelenesti a neamului din primul secol al stătalității Moldovei. Apoi, ca și în alte numeroase cazuri, Motășeștii se răzeșesc prin moșteniri de dedine și ocine tot mai fragmentate din moșii întărite de domni unor străbuni și se răspândesc în zone învecinate prin căsătorii cu femei ele însele înzestrate cu părți de moșii stăpânite cu vechi urice. Așa apar răzeșii Motăș în ținutul Vasluiului, la Chetreștii de pe Stemnic, fiind atestați aici începând cu anul 1637, prin Toader Motăș. Un hățiş de înrudiri răzeșești, pe întinsul ținuturilor moldovenești, a ocultat astfel îndepărtate origini boierești și a putut să creeze iluzia istoriografică a existenței în veacurile evului mediu românesc a unei așa-zise „țărănime libere”. Studiul genealogic al lui Lucian-Valeriu Lefter este și o contribuție valoroasă la risipirea acestui mit. Un stufos arbore genealogic anexat ne orientează în încrengătura celor 14 generații succesive, începând de la Toader Motăș din Chetrești și până la cel mai tânăr urmaș al său, Alexandra-Alina Luca, născută în anul 2000.

Un capitol consistent, *Curgerea generațiilor*, derulează enumerativ primele patru generații de urmași ai lui Toader Motăș, fiindcă informațiile sunt sumare, pentru ca, începând cu Ștefan Motăș, mazil atestat în 1801, să se desfășoare un minuțios inventar prosopografic de personaje din ce în ce mai bine reliefate de-a lungul unui veac (al XIX-lea), populat de preoți, postelnice, căpitani, primari la Coșești, Chetrești, Ipatele, Oșești, Țibănești, Negrești și Vaslui. O schimbare notabilă în destinul acestui neam se produce în a doua jumătate a secolului, când trei frați Motăș din Chetrești (Alexandru, Ioan și Ștefan) se desprind de seculara îndeletnicire a strămoșilor, cultivatori ai pământului, pentru a deveni comercianți, deschizând astfel calea fiilor și nepoților lor, născuți în Iași sau la Vaslui, drumul spre alte orizonturi, ca ingineri, economiști, avocați, profesori universitari în noua lume a României moderne de după 1900. În aceeași epocă, veri de gradul I, II și III ai acestora, descinzând din frații Ion și Gheorghe Motăș, unul primar la Ipatele, celălalt la Oșești, constituie un adevărat „clan” intelectual de mare prestigiu, ridicând la nivelul recunoașterii naționale un academician, magistrați, juriști, doi senatori, numeroși profesori, medici, ofițeri superiori, ingineri, economiști. O descendență notabilă se constată și din Ion Motăș, avocat și primar la Țibănești, al cărui fiu Dumitru a ajuns general de corp de armată și a fost președintele primului Consiliu de conducere al Muzeului Militar Central. Cu un număr de opt documente, dintre care șapte inedite, referitoare la Motășeștii din Chetrești și Oșești, transcrise de Lucian-Valeriu Lefter, se încheie un demers istoriografic de cea mai bună calitate, pentru ca reputatul heraldist bucureștean, Tudor-Radu Tiron, un alt vasluian prin vechi rădăcini răzeșești, să analizeze și să reconstituie în culori o stemă a familiei Motăș, abia schițată în creion de Traian Larionescu într-un album heraldic. Adăugând stemei o coroană de „nobil netitrat”, justificată de o tradiție dovedită de prezența ei în blazoanele mai multor familii moldovenești, d-l Tiron propune nu numai un model de interpretare calificată a simbolisticii heraldice, dar și „un exercițiu de *stabilire a unei identități vizuale*” (p. 65), în care snobismul nobiliar nu-și află locul.

Multe dintre figurile acestui neam capătă un relief pregnant prin ampla documentare și ilustrare a personalității și activității/operei lor din partea a II-a a lucrării, datorată d-lor Florin-Alexandru Luca și Șerban-Andrei Toma. Cel dintâi este și inițiatorul, coordonatorul și „sufletul” plâsmuitor al acestei cărți, care nu se împlinește doar ca o valoroasă lucrare științifică de genealogie familială, ci și ca un act de nobilă recuperare a memoriei străbunilor și, implicit, un model de urmat (pentru oricine vrea și poate). Pagini și pasaje narative și portretistice, scrise cu emoție discretă și distincție intelectuală, scot din uitare și propun spre melancolică reflecție pe Ioan Motăș, „făclierul”, comerciant de lumânări făcute într-un atelier propriu și proprietar al cunoscutelor cândva Case Motăș din Piața Unirii din Iași (despre care Lucian-Valeriu Lefter scrie un text bine articulat, p. 73-77), pe fiul acestuia, Constantin Motăș, fondator al industriei de gaz metan și primul director al Societății Române de Gaz din Mediaș, un vajnic luptător împotriva tentativelor de înstrăinare a resurselor naturale ale țării, conduită care ar trebui să devină un model de patriotism pentru guvernanții actuali, pe vărul omonim al acestuia, profesor universitar, fondator și primul decan al Facultății de Medicină Veterinară din București, pe generalul Dumitru Motăș, a cărui soție Elena, născută la Ragusa (azi,

Dubrovnic), aduce în acest volum o pată de culoare printr-un text admirabil, scris într-o limbă românească desăvârșită, cu umor și talent narativ și portretistic, evocând o vizită în vara anului 1937, cu automobilul, la Oșești, la curtea lui Costache Motăș, unchiul generalului (p. 147-158). Îi cunoaștem mai îndeaproape și pe cei doi fii ai altui Constantin Motăș, fost primar al Vasluiului în 1904. Mai întâi, iarăși un Constantin, biolog, director al Stațiunilor Zoologice de la Agigea și Sinaia și al Muzeului de Istorie Naturală „Gr. Antipa”, academician, deținut politic, cu excelent dar al narațiunii dovedit de nostalgice evocări ale anilor copilăriei sale la Vaslui, transcrise după înregistrări pe casete audio (p. 210-229), precum și pictor cu valențe coloristice rafinate, ca și fiul său Constantin, avocat, emigrat în Franța și revenit în vizită în Iași la vârsta mică, având, fără îndoială, un rol decisiv în stimularea interesului nepoților săi pentru trecutul acestui exemplar neam moldovenesc. Apoi Camil Motăș, acesta director de bancă și președinte al Camerei de Comerț și Industrie din Iași, străbunicul pe linie ascendentă maternă al celor doi coautori menționați mai sus. Se vede că numele împărătesc *Constantin* nu va fi fost doar inspirat de o tradiție onomastică familială, dar va fi oblatuit destine mai mult decât norocoase ale purtătorilor lui, iar *Camil*, de origine latină, mai rar, cu frumoase rezonanțe culturale, va fi fost predestinat unui abil gestionar de bani și mărfuri de un zeu străvechi etrusc, frate bun cu latinul Mercurius. Fiul omonim al acestui demn urmaș al celor dintâi negustori Motăș, care au schimbat plugul strămoșesc cu cântarul și ocaua, profesorul Camil Motăș, fizician cu un promițător debut într-o carieră universitară, stopată însă de potrivniciile epocii urii de clasă, a devenit o figură luminoasă a învățământului liceal ieșean, evocată cu firească emoție și prețuire de un nepot și doi foști elevi. Semnatarul acestor rânduri și-l amintește cu aceleași sentimente. În final, Mama, profesoara Elena Luca, fiică a profesorului Camil Motăș, dispărută prea devreme, este evocată de fiu cu devoțiunea ce dă substanță trăirii emoționale, niciodată alterată de conjuncturi nefavorabile și de încercările vieții. În fond, ea este ființa care stă la temelia oricărei familii, oricărui neam.

O apreciere finală: ținuta grafică a cărții, cu semnături vechi și sigilii, fotografii-portrete ale multor Motășești, ilustrate poștale cu imagini ale Caselor Motăș și ale Vasluiului de altădată, fotografii ale unor case și clădiri asociate cu viața și activitatea unor membri marcanți ai familiei, afișe și anunțuri de presă, brevete și diplome, facsimile, toate de bună calitate a imaginii și inserate la locurile potrivite, recomandă o apariție de excepție pe piața (nu numai comercială) anului 2013. Pentru vasluieni și ieșeni, opera are valențe speciale.

Mircea CIUBOTARU

Adina Berciu-Drăghicescu, Maria Petre, *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică. Documente (1864-1948), vol. I-II (Documente (1918-1953), București 2004-2006*

În numărul 2 (50) din 2012 al revistei „Prutul”, am prezentat o recenzie a importanteii culegeri de documente publicate de aceleași asidue arhiviste, sub titlul

Schituri și chilii românești la Muntele Athos, partea I-II, București, 2008. E vorba de o lucrare importantă și de aceea i-am acordat o atenție mărită.

Revin acum cu prezentarea unei culegeri mai vechi, publicată de Adina Berciu-Drăghicescu și de Maria Petre, cu titlul de mai sus, operă la fel de importantă pentru noi, istoricii ce ne ocupăm de tematici asemănătoare.

Volumul I începe cu o scurtă punere în temă (p.7-8), semnată de cunoscutul profesor Gheorghe Zbughea, care arată importanța studierii evoluției românilor balcanici pe baza documentelor extrase din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și din Arhivele Naționale Istorice Centrale, în secolele XIX-XX, când populația românească era încorporată în diversele state naționale create în această perioadă.

Autorul *Cuvântului înainte* subliniază aportul a numeroși diplomați, fruntași politici, al unor membri ai Societății de Cultură Macedo-Română, conducători ai școlii și bisericii, ca și lideri ai populației aromâne din diverse regiuni sud-balkanice, ce au avut strânse contacte cu confrății lor din stânga Dunării.

Urmează o *Introducere* a autoarelor culegerii (p. 9-41), foarte densă, care, după o scurtă prezentare cu caracter geografic a zonei, face un istoric al prezenței românilor sud-balkanici, cu variatele lor denumiri (aromâni, macedo-români, vlahi transbalcanici, fărșeroți, români epiroți, meglenoromâni), care se considerau o parte componentă a națiunii române în diverse zone din Grecia, Bulgaria, Serbia etc.

Cea mai mare parte a *Introducerii* se referă la două mari teme: a) învățământul românesc în Peninsula Balcanică (p.12-34), foarte bine descris pe țări¹ și b) așezămintele românești de la Muntele Athos (p. 35-41)², autoarele dovedind o temeinică cunoaștere a acestora, atât bibliografic, cât și (sau mai ales) documentar. Urmează o scurtă *Notă asupra ediției* (p. 42-43) și o variană engleză a *Introducerii* (p. 44-58)

Scurte *regeste* ale celor 226 documentelor prezentate *in extenso* (p. 59-80 în limba română și p. 81-102 în limba engleză) introduc pe cititor în problematica documentelor. Urmează prezentarea *in extenso* a documentelor însele, 226 la număr, între p. 103-627) un *Indice de localități* (p. 629-633)³ și un alt *Indice de persoane* (p. 634-645), ambele mult prea sărace după părerea mea, mai ales al doilea (doar 210 nume, insistând cu predilecție asupra aromânilor), recunoscând totuși dificultatea indexării a multor alte nume de persoane și de localități, care

¹ Cel din Imperiul otoman între p. 17-18, cel din Albania, între p. 19-21, cel din Bulgaria între p. 21-23, cel din Grecia între p. 23-25, cel din Iugoslavia între p. 25-27.

² Cât privește ultimul aspect, cercetătorul trebuie neapărat să parcurgă și cele două volume de documente publicate de aceleași autoare în anii 2006-2008.

³ Câteva corecturi pentru o viitoare ediție a documentelor de la mănăstirile athonite Cutlumuș, Dionisiu, Grigoriu, Ivir sunt trecute cu mențiunea mănăstire (românească) la Muntele Athos, ceea ce e greșit. (În volumul al II-lea, mănăstirea Cutlumuș sau Kutlumuz apare ca mănăstire grecească. Numele Exigmenu e greșit – în realitate e Esfigmenu, iar Karakalu e trecut fără trimitere la document. La fel, Marea Lavră (prima mănăstire ierarhic de la Muntele Athos) e trecută Lavra Sf. Athanasie, și ea fără trimitere la document. În plus, și alte localități nu au trimitere la document – Castoria, Cojani, Corint, Delian, Dupnița, Krajna, Pirin (munții), Pojerovac, Washington, Xanthi, Zaicear.

abundă în volum. Volumul I se încheie cu o bogată *Bibliografie* (p. 646-665), ce prezintă atât izvoare (arhive și documente publicate), dar mai ales, cum e și firesc, lucrări publicate⁴, printre care și câteva studii ale autoarelor culegerii.

Volumul al II-lea are aceeași structură ca și primul. Cuprinde un *Cuvânt înainte* al aceluiași profesor Gheorghe Zbughea (care aici își prezintă și calitatea de Președinte al Societății de Cultură macedo-române), subliniind importanța publicației în raport cu evoluția românilor balcanici. Urmează o bogată *Introducere* a autoarelor colecției, în limba română (p. 7-25) în care se ocupă mai puțin de școlile românești din Peninsula Balcanică (p. 7-12) și mai pe larg de schiturile și chiliile românești de la Muntele Athos (p. 12-25), descrise analitic. După o scurtă *Notă asupra ediției* (p. 26-27), urmează (p. 29-60) scurte *rezumate* ale celor 353 de documente publicate în volum. Volumul continuă cu varianta engleză a *Introducerii* (p. 61-82), a Notei asupra ediției (p. 83-84) și a Rezumatelor documentelor (p. 85-119).

Cea mai mare parte a volumului II este, normal, acoperit de conținutul (*in extenso*) celor 353 de documente selectate de cele două harnice arhiviste din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și din Arhivele Naționale Istorice Centrale (p. 121-660). Un *Indice de localități* (p. 661-665), un *Indice de persoane* (p. 666-673, pentru 152 de nume doar), și o bogată *Bibliografie* (p. 675-708), încheie acest volumul

Vom încerca să sintetizăm în cele ce urmează conținutul celor 579 documente prezentate în cele două volume.

E vorba, de fapt, de un șir nesfârșit de memorii, rapoarte, note, proteste, petiții, referate, proiecte de măsuri, telegrame, tabele, procese- verbale, inventare, ce toate aruncă o lumină nouă în principal asupra unei populații numite când români, când aromâni, când macedoneni, când macedoromâni, populație care a stat în atenția guvernelor românești – spre cinstea lor – din 1864 și până târziu, prin 1953. Nu puține sunt documentele ce se referă la ajutoare directe (subvenții, ajutoare în alimente, combustibil, cărți, mai ales bisericești, personal didactic) furnizate românilor din țările balcanice.

Volumele ne aduc la cunoștință eforturile românilor ce trăiau în sudul Dunării (Grecia, Bulgaria, Iugoslavia, Grecia), de a-și desfășura activitățile în condiții cât mai normale, demersurile lor pe lângă autoritățile diplomatice, politice și religioase din țară de a fi ajutați, atunci când condițiile impuneau acest lucru.

Din fericire, cele două asidue arhiviste au extras din arhive și au publicat și rapoarte cu interes mai general, privind pe (a)românii din Balcani, situația lor culturală, școlile și bisericile din întreaga Peninsula Balcanică în diferite perioade istorice, precum și tabele statistice.

O concluzie se impune de la început. Populația sus-numită nu a trăit și și-a dezvoltat activitatea în condiții de liniște. De multe ori se poate susține contrariul. Dificultăți legate de situația (geo)politică din zonă (războaie etc.), politica fiecărui stat (Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia) în diverse perioade istorice, cu tot ceea

⁴ Se remarcă operele (22) lingvistului Theodor Capidan, cum și cele ale familiei Papahagi (Nicholas, Pericle, Tache și Valeriu, acesta fiind fostul meu profesor de istorie de la Școala greacă din București în perioada 1960-1962).

ce aceasta incumba (închideri de școli sau biserici românești, persecuții, politică de deznaționalizare, arestări).

Voi începe cu prezentarea situației școlilor și bisericilor românești din **Grecia**, la care se referă foarte multe documente, atât în primul cât și în cel de-al doilea volum.

În această țară (a)românii au avut o puternică prezență. Deja din 1905 exista o Comunitate română la Salonic, care cerea un paraclis unde să se slujească în limba română. Ei au dezvoltat o puternică activitate prin școli și biserici, rezultatul fiind organizarea – târziu, în 1935 – a unui Congres al comunității române din Grecia.

Sunt multe documente în ambele volume ce se referă la activitățile (a)românilor în această țară, la eforturile lor de a sprijini prin școli (ca acelea de la Ioanina, Perivoli, Abvela) cauza națională, la conflictele cu unii reprezentanți ai populației locale pentru stăpânirea unor biserici, la poziția ostilă românilor a unor mitropoliți greci ce nu vedeau cu ochi buni desfășurarea slujbelor în limba română, la situația dificilă a românilor după sosirea refugiaților din Asia Mică, la poziția de deznaționalizare și de tracasare dusă de autoritățile grecești față de macedoromâni⁵, la arestarea unor aromâni la 1941 și internarea lor în lagărul de la Corint, dar și la existența unor disensiuni între aromâni sau la schimbări politice în cadrul minorității române din Grecia.

Situația grea a populației aromâne din Grecia a continuat și în anii 1945-1946. În 1946 autoritățile grecești au închis toate școlile românești din Grecia, iar profesorii trebuiau să părăsească țara. Cei ce rămăneau o făceau pe riscul lor. În 1948 e înregistrat ultimul protest al autorităților române către autoritățile grecești, vizând persecuțiile minorității române.

Un al doilea capitol tematic important al documentelor ce privesc Grecia este cel al Sfântului Munte și al călugărilor români ce se nevoiau acolo. Subcapitolele sunt foarte variate. În destule documente se face un istoric al schiturilor și chiliilor românești din Athos, cum și o listă a acestora (în 1900, în 1905, în 1908, în 1913, în 1920). Sunt menționate și ajutoarele domnilor români către mănăstirile athonite și eforturile unor autorități românești ca să se cedeze o mănăstire, cum ar fi Cutlumus, Karakalu sau Rosikon, care să devină românească (poate chiar prin cumpărare).

În plus monahii români constituiau – mai ales de prin 1929 și ulterior – obiectul unor variate abuzuri din partea autorităților grecești, abuzuri descrise concret în documente.

O atenție specială au acordat autoarele schitului Prodrumu, ce a trecut prin situații încordate, datorită fie intervenției mănăstirii de care depindea (Marea Lavră), fie disputelor – grave – interne, fie exproprierii metohului ce-l avea schitul în insula Thassos, la Potamia.

⁵ În 1937, de pildă, se interzicea arborarea drapelului românesc în școlile române din Grecia, cum și folosirea limbii române sau a dialectului macedo-român în public. În plus, așa cum rezultă dintr-un document din 1940, grecii au acceptat folosirea în școlile și bisericile românești a cărților ce aveau rupte filele referitoare la domniile fanariote și la Tudor Vladimirescu, teme ce aduceau prejudicii poporului elen.

Statul român a ajutat nu o dată schitul, prin subvenții, prin ajutoare în cereale și alimente⁶, prin intervenții pe lângă autoritățile grecești.

În ceea ce privește situația școlilor și bisericilor românești din **Bulgaria**, situația pentru acestea nu a fost mai bună. Se aprecia că bulgarii duc o politică de deznaționalizare încă din 1904. Românii făceau eforturi atât pentru construirea de biserici (la Turtucaia, ce funcționa înainte de 1901, la Giumaia de Sus, distrusă în 1913, la Sofia, sfințită abia în 1923, etc.) și pentru menținerea slujbelor în limba română⁷, sau de școli, cum erau cele din zona Vidinului sau din alte zone locuite de români. Un Institut român la Sofia coordona eforturile românești, chiar dacă bulgarii încercau să intimideze pe copiii înscriși acolo. Și totuși, parohul bisericii Sfânta Treime din Sofia cerea la 1935 o sumă lunară pentru cei 16 coriști ai bisericii.

Nici în **Albania** nu le-a fost prea ușor românilor, cărora, de pildă, li se impunea în 1925 desfășurarea slujbei în limba sârbă în biserica română din Tirana (în 1930 existau în Albania trei biserici, iar în 1934 șapte asemenea biserici). În ceea ce privește școlile și funcționarea lor, beneficiem de un raport din 1937. În 1941, dintre ele cinci nu mai funcționau, fiind deteriorate⁸. Doi ani mai târziu, se organiza un Institut Român din Albania sub conducerea reputatului profesor Dumitru Berciu (l-am avut și eu profesor la Facultatea de istorie din București prin 1965-1966).

Și în această țară documentele vorbesc de persecuții ale autorităților locale împotriva românilor (în 1927, de pildă), ba chiar de o politică de deznaționalizare a acestora doi ani mai târziu, dar și în 1944.

Și totuși, la 1941 se trimiteau din România partituri muzicale pentru tineri ce doreau să facă un cor românesc.

În **Iugoslavia** situația românilor era mai complexă, cu o prezență puternică încă din 1900, an în care funcționa deja un liceu român în Bitolia și destule alte școli în vilaetul Monastir. Un an mai târziu, Societatea culturală „Timoc” solicita înființarea de biserici și a unui episcopat pentru toți românii din Serbia. Cererile românilor (din Macedonia) de a avea slujbă în limba română nu era – de data aceasta – pe placul Patriarhului Ecumenic Ioachim al III-lea, iar populația locală comitea – ca în 1921 – abuzuri împotriva românilor.

Pentru situația românilor, a școlilor sau a bisericilor lor din **Turcia** informațiile sunt mult mai puține.

Remarcăm un regulament din 1905, pentru organizarea internă a comunității române din această țară. Un an mai devreme, existau acolo 32 de biserici, număr important, după părerea mea. Pentru 15 dintre ele se solicitau cărți

⁶ E mișcător, după părerea mea, faptul că la 1943 statul român a trimis ajutoare în cereale și alimente pentru români, pentru populația nevoiașă grecească și pentru schitul Prodromu – vezi volumul I, p. 604-605.

⁷ La 1928, autoritățile bulgare interziceau celebrarea cultului religios în românește, în satele românești din regiunea Vidin, acolo unde, în 1933, mitropolitul bulgar interzicea, la rândul său, același lucru.

⁸ În 1940, un raport al consulului general la Tirana, privind cele șapte școli, sugera organizarea aromânilor în societăți culturale care să dispună de biblioteci românești, „pentru a nu uita limba română și chiar dialectul aromân”.

bisericești. Mai menționăm construirea, tot în 1905, a unui paraclis românesc la Constantinopol.

În general, informațiile furnizate de cele 579 de documente sunt foarte interesante, aruncând o lumină nouă asupra unei populații (românești) răspândită în toată Peninsula Balcanică, populație care a luptat să-și păstreze identitatea în condiții nu o dată defavorabile, în perioada dată (din 1864, anul primului document publicat *in extenso*, și până după cel de-al doilea război mondial.

Las cititorul să descopere și alte elemente neprezentate aici de mine, în funcție de interesul științific al fiecăruia.

Florin Marinescu, ATENA

Costin Clit, *Documente hușene*, Iași, Ed. Pim, 2011, vol. I (487 p.), 2013, vol. II (585 p.)

Recent, istoricul hușean Costin Clit a editat cel de-al doilea volum de documente din seria *Documente hușene*. Colecția a fost inaugurată în 2011, când a fost scos de sub tipar primul volum. Pentru a oferi o imagine unitară și completă, ne vom referi la ambele volume, încercând să arătăm publicului interesat prin ce se remarcă un asemenea efort editorial.

Editorul celor două volume face parte din categoria istoricilor pasionați de trecutul istoric local. Fără pretenția de a obține titluri academice sau poziții sociale însemnate, profesorul Costin Clit își împarte timpul între Școală și Arhive. Fiind absolvent al Facultății de Istorie din cadrul Universității din București, domnia sa a ales să activeze ca profesor de istorie în învățământul secundar hușean, îmbinând ani la rând, în mod prolific, activitatea didactică cu cea științifică.

La o primă vedere, cele două volume impresionează prin dimensiuni. Copertile, executate în condiții grafice bune, reproduc fragmente din documente scrise sugestiv, cu alfabet chirilic. Din păcate însă, amprenta sigilară aplicată pe copertă a fost reprodușă în oglindă, fapt ce obligă cititorul să-i citească legenda invers, de la dreapta la stânga. Dincolo de aceste detalii, ceea ce interesează este conținutul documentelor editate. Titlul induce ideea că în paginile celor două volume se găsesc doar documente cu strictă referire la istoria orașului Huși. Editorul însuși ne informează în ambele volume că a „folosit drept criteriu în publicarea volumului locul emitent al documentelor”. Acesta este, de fapt, unul din criteriile după care au fost selectate documentele și editate în ordine cronologică. Multe documente au fost redactate de ierarhii Episcopiei Hușilor care aveau proprietăți în ținuturile Vaslui, Tutova, Covurlui și Cahul, deci până dincolo de Prut, depășind astfel cadrul geografic impus de titlu. Un exemplu în acest sens este chiar primul document editat în volumul I, care se referă la vânzarea satului Stârpeni, din ținutul Lăpușna, de către Gheorghe Roșca lui Darie Carabăț. De remarcat este faptul că documentul a fost emis la Iași (p. 7). De altfel, editorul a pornit de la inițiativa lui Melchisedec Ștefănescu, căruia îi recunoaște meritul de a fi făcut primul pas în istoriografia hușeană, cu *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu*

asemenea numire, Appendice la Chronica Hușilor, Tipografia „C.A. Rosetti”, București, 1869, dedicându-i pentru aceasta cel de-al doilea volum.

Așadar, editorul nu s-a limitat să adune și să transcrie doar documente emise în târgul Huși sau de către Episcopia Hușilor. A considerat necesar să includă în aceste volume tot ce are legătură cu instituțiile ecleziastice, școlare, moșiile, proprietarii sau problemele sociale, economice, culturale ale acestei zone de sud a Moldovei istorice. Primul volum cuprinde 595 documente dintre anii 1655-1883. Cel de-al doilea volum are 587 documente dintre anii 1648-1880. Spre deosebire de primul volum, în cel de-al doilea au fost incluse câteva „fascimile” ale unor documente reprezentative.

Pentru întocmirea acestor volume editorul a cercetat sute de documente aflate în fondurile și colecțiile de documente deținute de Arhivele Naționale din București, Iași și Vaslui. La acestea se adaugă și cele câteva sute de documente deținute de Episcopia Huși, la care editorul a avut acces datorită bunelor relații ce le avusese cu regretatul Episcop Ioachim. Majoritatea documentelor editate fac parte din fondul „Episcopiei Hușilor”. Au fost selectate și câteva documente din fondurile „Manuscrise” (doc. nr. 543-545, 562), precum și „Mănăstirea Socola”, „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Moldova”, acestea transferate în martie - aprilie 2012 de la București la Arhivele din Iași. Pentru a informa corect cititorul în privința locului unde se află astăzi fondurile respective, era important ca acest lucru să fie arătat pentru fiecare document în parte, mai ales în cazul documentelor editate după această dată. S-au editat documente și din alte fonduri, precum „Anaforale”, colecția „Documente”, „Isprăvnicia ținutului Fălciu”, „Isprăvnicia ținutului Vaslui”, „Ministerul de Interne”, „Vistieria Moldovei” deținute de Arhivele ieșene, colecția „A. Ursăcescu”, „Foi volante”, „Poliția orașului Huși”, aflate la Arhivele din Vaslui, și câteva documente din fondul „Achiziții noi” deținut de Arhivele din București.

Intenția autorului de a aduna „documente hușene” este meritorie din perspectiva cercetării istoriei locale și zonale. Sutele de documente editate oferă informații cu privire la viața religioasă, economică, socială, culturală și educativă nu numai a Hușului, ci și a părții de sud a Moldovei. Nu ne-am propus acum o analiză a calității transcrierii documentelor editate. Apeciem volumul de lucru și efortul de a fi transcris documente scrise în grafie chirilică, care, precum se știe, nu sunt la îndemâna oricui. Din acest punct de vedere, editarea documentelor de față este un câștig, mai ales pentru publicul larg sau pentru cercetătorii aflați la început de drum. Tocmai pentru a facilita utilizarea documentelor și identificarea informațiilor de interes de către toate categoriile de cititori, ar fi fost bine dacă aceste volume erau structurate cronologic sau pe criteriul provenienței textelor. În aceeași ordine de idei, ar fi fost binevenită o introducere mai detaliată, în care autorul să explice metoda și regulile folosite la editarea documentelor, eventual, câteva date privind fondurile de unde au fost selectate, precum și informații privind ineditul și felul documentelor editate. Ar fi fost util, de asemenea, să se întocmească și o bibliografie, o listă a prescurtărilor, a simbolurilor, iar pe lângă indicele toponimic să se întocmească și un indice onomastic, precum și un indice de materii. Desigur, aceste câteva observații nu au menirea de a umbri contribuția documentară la istoria Hușilor și a Moldovei sau munca unui istoric ale cărui hărnicie și modestie

sunt notorii.. Oricum, așa cum însuși autorul constată, „munca îi este răsplătită prin folosirea și citarea studiilor și volumelor de documente în toate lucrările apărute în spațiul vasluian, dar nu numai” (*Cuvânt înainte* la vol. II, p. 7). Continuarea seriei „Documentelor hușene”, anunțată de autor, nu poate fi decât benefică și considerăm că observațiile noastre aici formulate vor sugera posibilități de îmbunătățire a unei activități editoriale meritorii.

Ina CHIRILĂ

Costin Clit, *Mănăstirea Brădicești*, Iași, Editura Doxologia, 2013, 476 p.

Noua apariție se încadrează într-un efort deja consacrat al autorului de a aduna și a pune în valoare mărturii ale trecutului localităților și așezămintelor bisericești, cu precădere din spațiul unde în vechime se întindea ținutul Fălciului. Prin hărnicia și rigoarea de care dă dovadă, Costin Clit a ajuns deja un model pentru felul în care ar trebui abordate temele de istorie locală, urbană sau bisericească. O probă a ritmului alert al cercetării pe care istoricul și l-a impus este și faptul că, tot în acest an, a apărut la Iași și cel de-al doilea volum de *Documente Hușene*, o lucrare ce reunește în cuprinsul celor aproape 600 de pagini, un număr de 587 de mărturii documentare privitoare la istoria orașului Huși și a împrejurimilor sale, dovezi ce acoperă o perioadă vastă de timp, între anii 1648 și 1880.

În lucrarea pe care o prezentăm, cititorul va cunoaște încă din primele pagini o inițiere în importanța și cuprinsul volumului prin *Cuvântul înainte* scris de pr. Ion Vicovan, iar din *Prefața* semnată de autor va afla câteva din motivațiile care au însuflețit alcătuirea lucrării și au putut depăși dificultățile adunării informației.

Cunoașterea trecutului acestei mănăstiri a fost favorizată de faptul că, încă de la înființare, datorită primului ctitor, episcopul Varlaam, și statutului pe care așezământul l-a căpătat, s-a aflat în strânsă legătură cu Episcopia de Huși. O situație fericită, ce a făcut ca în mare parte mărturiile documentare referitoare la mănăstire să se regăsească în fondul arhivistic Episcopia Huși care, până în anul 2012, s-a aflat la Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București, acolo unde au și fost consultate de către Costin Clit, în vederea documentării și editării lor în cuprinsul acestui volum. Menționăm că acest fond de documente se află acum în păstrarea Direcției Județene a Arhivelor Naționale din Iași. Așadar, legătura strânsă între mănăstire și episcopie a făcut ca actele vechi păstrate să fie numeroase și bogate în conținut. Această abundență documentară a mai făcut ca autorul să-i aibă înaintași întru scrisul istoric, pe același subiect, pe episcopul Melchisedec Ștefănescu și pe preotul Vasile Ursăcescu, cel din urmă publicând în urmă cu un veac, în 1914, *Monografia Schitului Brădicești din județul Fălciu*.

Volumul conține câteva secțiuni devenite clasice pentru lucrările de istorie locală. Autorul, beneficiind de bogăția documentară amintită și având știința interpretării surselor, nu s-a oprit strict la evocarea trecutului Mănăstirii Brădicești, ci a lărgit orizontul cercetării încadrând trecutul edificiului într-un interval temporal și spațial mai generos. Așadar, se vorbește despre toponimie, fixând cea mai plauzibilă variantă a originii numelui *Brădicești*, de la antroponimul *Bradici*, de

asemenea, succint, lipsit de discursul ieftin al înnodării forțate a preistoriei cu modernitatea prin formula „continuitate de locuire neîntreruptă”, amintește vestigiile preistorice și antice descoperite în zonă. Cel mai larg spațiu de analiză este acordat perioadei cuprinse între prima mărturie documentară a satului Brădicești, un act din anul 1436, și până în plină modernitate când, ca urmare a secularizării averilor mănăstirești, lăcașul bisericesc își va încheia prima parte a existenței sale monahale prin transformarea în biserică de mir. În acel paragraf sunt înșiruite și analizate informațiile documentare care dovedesc legătura, prin intermediul curgerii stăpânirii pământului, între frații Moica, vornic de gloată, și Tador, spătar, de la mijlocul secolului al XV-lea și ctitorul mănăstirii de la sfârșitul secolului al XVII, episcopul Varlaam din neamul boierilor Miclescu.

O nouă dovadă a efortului autorului de a extinde spațiul cercetării o reprezintă paragraful despre schiturile și mănăstirile din eparhia Hușilor din care ctitorul, preponderent pe baza mărturiilor documentare, poate sesiza fervoarea făptuirilor ctitoricești și a vieții monahale din secolele al XVII-lea – al XIX-lea, curent în care s-a încadrat apariția și funcționarea lăcașului a cărui istorie este înfățișată acum. Evident, cel mai întins spațiu a fost dedicat istoriei Mănăstirii Brădicești, începând cu primele mărturii care surprind acțiunea episcopului Varlaam de achiziționare de la răzeșii săi a unor bucăți de moșie din Brădicești, prevestindu-i gestul ctitoricesc. Impulsul hotărâtor a venit odată cu dania pe care a făcut-o Maria Racoviță, văduva marelui logofăt Nicolae Racoviță, care i-a dăruit episcopului Varlaam seliștea din partea de sus a satului Brădicești, acolo unde a fost ridicat schitul. La 28 decembrie 1691, biserica și dependințele, care ofereau așezământului corpul existenței sale monahale, erau săvârșite. Din acel moment, stimulați de dorința faptelor ctitoricești, mai mulți stăpâni de pământ, mai mari sau mai mici, vor face danii pentru înzestrarea și buna funcționare a mănăstirii. Sunt evocate în lungi paragrafe personalitatea episcopului Varlaam și a Mariei Racoviță, datorită inițiativei și miluirii cărora mănăstirea de la Brădicești a fost înființată și bine întemeiată, asigurându-i-se fundației o existență ce se va întinde pe mai bine de trei veacuri.

Această existență îndelungată n-ar fost posibilă fără osârdia slujitorilor mănăstirii și în lipsa resurselor materiale obținute prin înzestrări. De aceea, autorul, în funcție de informațiile pe care le-a putut aduna, a alcătuit medalioane pentru prezentarea egumenilor mănăstirii și schițe ale evoluției moșiilor ce s-au aflat în stăpânirea acesteia.

O altă etapă, tratată ca atare în cuprinsul cărții, s-a petrecut între 1860 și 1946, când, în urma schimbărilor pricinuite de secularizare, biserica și-a încheiat cea dintâi parte a ființării ca așezământ monahal, fiind transformată în biserică de mir. La fel ca în capitolul anterior, autorul rememorează momentele mai importante din trecut și îi prezintă pe slujitorii altarului. În același mod va proceda și atunci când va vorbi despre scurta perioadă cuprinsă între anii 1946 și 1956, când, parcă într-un mod exemplar pentru destinul acestei biserici, gândită încă de primul său ctitor din secolul al XVII-lea ca loc de refugiu în timpuri de mare tulburare a țării, tocmai atunci când regimul comunist prindea rădăcini, într-o perioadă în care mănăstirile și bisericile au fost forțate să se închidă, la Brădicești are loc o efemeră reîntoarcere la viața monahală.

Autorul volumului *Mănăstirea Brădicești* nu are orgoliul de a socoti munca sa ca încheiată și, de aceea, dincolo de interpretarea largă și competență a surselor documentare pe care le-a văzut și analizat, manifestându-și calitatea de editor, lasă deschisă ușa cercetării, oferindu-le celor care se vor încumeta să arunce din nou privirea asupra istoriei mănăstirii din fostul ținut al Fălciului un număr de 299 de documente din intervalul 1653-1860. De aceea, lui Costin Clit îi apreciem efortul, iar celor care-i vor urma le urăm măcar la fel de multă știință în interpretarea și punerea în valoare a mărturiilor trecutului.

Marius CHELCU

Mircea Ciubotaru, Petru V. Matei, *Gugești (jud. Vaslui). Demografie și onomastică. Reforme agrare și administrație*, Editura Cronica, Iași, 2013, 250 p.

Puține dintre localitățile Moldovei s-au bucurat, de-a lungul timpului, de o investigație istoriografică de o asemenea amploare, precum satul Gugești, din județul Vaslui. Este meritul unor oameni originari sau trăitori în aceste locuri, respectiv Petru V. Matei și Mircea Ciubotaru, care, strâns legați sufletește de acest spațiu, i-au studiat trecutul, dând publicului larg, în special locuitorilor acestei așezări, nu mai puțin de cinci lucrări¹ (dacă este să o numărăm și pe cea de față), în care au tratat și relevat trecutul acestui sat din toate perspectivele cercetării istorice. De o cercetare asemănătoare a mai avut parte doar localitatea Vulturești², meritul principal revenind autorilor Nicolae Gr. Ciubotaru și Mircea Ciubotaru, tată și fiu.

Cartea de față, un tablou detaliat al satului românesc, „încheie provizoriu cercetarea” despre Gugești (p. 7), fiind structurată în șase capitole, având titluri sugestive. Primul – *Demografie, genealogie și antroponimie* (p. 13-30) – ne introduce în lumea antroponimiei românești și a genealogiilor țărănești, oferind date importante despre mobilitatea locuitorilor. Următoarele trei capitole, bazate pe un număr mare de documente inedite din arhive, sunt referitoare la *Reformele agrare* de la Gugești, din epoci diferite, respectiv anii 1864, 1921 și 1945 (p. 32-102). Ultima dintre perioade a însemnat debutul instaurării regimul comunist în lumea

¹ Lucrările, apărute la distanțe foarte mici de timp, de doar un an, la Editura Cronica, din Iași, sunt: Alexandru Th. Obreja, Petru Șt. Pogâncă, Petru V. Matei, Mircea Ciubotaru, *Gugești (județul Vaslui). Preliminariile unei istorii* (2009); Petru V. Matei, *Școala din Gugești (jud. Vaslui). 1872-2010. Cartea amintirilor și împlinirilor* (2010); idem, *Gugești (jud. Vaslui). Slujitori și lăcașuri de credință (1609-2011)* [2011]; idem, *Nasc și la Gugești oameni. Portrete* (2012), cu o ediție revăzută și adăugită din 2013..

² Lucrarea *Comuna Vulturești* a apărut în trei volume la Editura Kolos, din Iași, având ca autori și subtitluri: Mircea Ciubotaru, *Studiu de istorie socială. Onomastică*, vol. I (2003); Mircea Ciubotaru, Nicolae Gr. Ciubotaru, *Vremuri noi (1864-1975)*, vol. II (2008) și Nicolae Gr. Ciubotaru, *Amurgul culturii tradiționale*, vol. III (2009). Un volum intitulat *Povestiri cu bunici și strămoși*, Iași, Editura KOLOS, 2010, evocă în mod remarcabil cu pana fostului învățător Nicolae Gr. Ciubotaru întâmplări și oameni din același sat, în veacul al XIX-lea și primele decenii ale secolului trecut, propunând și un model de genealogie pentru toți cei ce nu se revendică dintr-o stirpe nobilă.

satului românesc, regăsind în lucrare informații numeroase despre modul în care s-a realizat îndepărtarea elitei noastre, prin exemplul tratat al familiei de proprietari Arghiropol. „Un adevărat dezastru cultural prin abandonarea voită sau nevoită a reședințelor marilor proprietari, a caselor deosebite, a conacelor și castelelor, unele vechi de sute de ani, păstrătoare a unor valori culturale greu de apreciat astăzi, colecții de tablouri, arhive și biblioteci, mărturii ale istoriei acestui neam” (p. 85). Au urmat alte două capitole, dedicate *Evoluției administrației comunale* (p. 103-150) și *Memoriei numelor de locuri* (p. 151-170), în care regăsim un inventar detaliat al tuturor toponimelor din sat.

Nu mai puțin de 19 anexe completează lucrarea, contribuind la dezvoltarea și păstrarea memoriei familiale, ceea ce face ca, „datorită efortului documentar al lui Petru V. Matei, aproape orice locuitor al acestui sat își poate singur întocmi un arbore genealogic cu cel puțin șase sau șapte generații de ascendenți masculini direcți, consultând cu atenție tabelele nominale” (p. 26), aflând date importante despre „părinții, moșii și strămoșii lor” (p. 33).

Stilul îngrijit și faptul că cu greu se poate identifica vreun aspect al trecutului satului românesc netratat în lucrare, fac din aceasta un model de cercetare pentru localitățile noastre și se constituie într-un important instrument de lucru pentru cercetătorii aplecați, în viitor, spre cunoașterea și studiul istoriei satului românesc din perioadele modernă și contemporană.

Unul dintre autori, Petru V. Matei, afirma la capăt de drum: „Asta am încercat să fac în ceea ce am îndrăznit să pun pe hârtie până acum: să privesc cu indiscreție în ograda trecutului satului meu. Nu am dorit să văd și să culeg urâtul; nu m-au interesat și nu mă interesează rănilor purulente; nu m-au interesat și nu am vrut să văd mizeriile, durerile fizice și sufletești ale oamenilor. Am vrut să văd și să arăt, celor care vor să vadă, doar partea frumoasă a tot ce înseamnă, pentru mine și, poate, și pentru alții, Gugeștiul” (p. 11-12). Demersul este cu atât mai laudabil, dacă ne gândim și la vârsta autorului.

Adrian BUTNARU

Mihai I. Andon, *Berezeni. Monografie etnoculturală*, Editura Kolos, Iași, 2010, 190 p.

Prin monografie se înțelege un studiu științific asupra unui subiect tratat detaliat, în vreme ce etnocultura face trimitere la cultura populară tradițională proprie unei comunități etnice. Așadar, avem de a face încă din titlu cu o lucrare dedicată etnologiei, fapt ce devine o certitudine pe măsură ce ne sunt prezentate ocupațiile locuitorilor, modul de structurare a gospodăriei țărănești tradiționale, tehnici arhaice, arta populară, momentele esențiale din ciclul vieții umane (nașterea, nunta, moartea), obiceiuri de peste an, credințe străvechi și practici magice, până la a ne introduce în viața culturală actuală, pe care autorul o păstorește din postura de director cultural, aflat în funcție de peste 20 de ani. Această lucrare vine în

completarea unei cărți anterioare a domniei sale, referitoare la colindele prezente încă în satul Berezeni, multe din ele cu caracter inedit³.

Dincolo de lunga amicitie ce ne leagă, sau poate tocmai de aceea, nu ne putem opri în a semnală o serie de neconcordanțe, erori și gafe pe care domnul Mihai Andon le săvârșește în partea introductivă a lucrării, respectiv capitolul „Comuna și satele” (p. 13-24). În principiu, pornind de la însuși titlul cărții, acesta ar fi trebuit să consemneze ceea ce știu sătenii, în virtutea tradiției populare, despre momentul și locul când a apărut localitatea lor, numele sub care a fost cunoscut în vechime, regimul proprietății (sat de răzeși, proprietate mănăstirească, boierească), creionând o schiță istorică pe baza mărturiilor orale asupra fiecărui sat în parte, cu indicarea martorilor cei mai în vârstă și credibili din punct de vedere intelectual. Autorul ne prezintă însă, pentru început, vestigiile arheologice descoperite pe teritoriul comunei de către Ghenuță Coman⁴, care nu concordă cu textul citat, fiind incluse și o serie de considerații personale care nu au legătură cu caracterul strict, neutru, al informației arheologice; mai mult, îi atribuie arheologului un text pe care, oricât ne-am străduit să îl aflăm în lucrarea citată, nu l-am găsit defel (vezi textul pus între ghilimele și scris cu litere italice de la p. 15). În loc să ofere o imagine logică și cronologică asupra modului în care au luat naștere și evoluat satele cuprinse astăzi în acest areal, autorul prezintă începând cu pagina 13 un amalgam de date cu caracter istoric documentar. Amatorismul este reliefat la p. 17, unde este indicat ca sursă de informare volumul III din *Documenta Romaniae Historica* (A. Moldova)⁵, specificându-se că a fost utilizat documentul de la p. 38. La o verificare sumară aflăm un hrisov care nu are nicio legătură cu Berezenii, Vicolenii sau alt sat prezent sau dispărut de pe teritoriul acestei comune; este vorba despre un document emis în 1488 la Suceava, prin care Ștefan cel Mare întărește lui Toader Gherman seliștea Lăhoveni, cumpărată de la Dașco, fiul lui Gostilă, cu 60 de zloți tătarăști⁶. Sunt omise însă documentele cu numerele 41 și 107, care se referă la satul și pâraul Mușata⁷ de pe cuprinsul actualei comune Berezeni.

În privința întemeierii satelor, autorul avansează ideea că Vicolenii sunt „cel mai vechi sat din comună, care datează de pe vremea domnitorului Dimitrie Cantemir (1710-1711), din locuitori veniți din partea Vrancei (p.14), opinie pe care nu o comentează și nici nu i se precizează originea. Denumirea satului Vicoleni ar proveni de la „bivoleni” (p. 14, unde preia necritic opinia consemnată într-un istoric al parohiei Vicoleni de la 1906 de preotul Grigore Spiridon⁸, deși tot la p. 14 menționează existența unui legendar Vicol, ajuns căpitan de gardă la curtea cărturarului Cantemir și stabilit pe aceste locuri după bătălia de la Stănilești din 1711), sătenii ocupându-se în trecut cu creșterea acestor animale specifice muntelui.

³ Mihai I. Andon, *Colinde din Berezeni – Vaslui*, Vaslui, 2003, 89 p.

⁴ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, Editura Litera, 1980, p. 66-68.

⁵ *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova (1487-1504)*, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, Editura Academiei R.S.R., 1980.

⁶ *Ibidem*, doc. 22, p. 37-39.

⁷ *Ibidem*. Autorul lucrării încadrează așezarea Mușata în categoria satelor de clăcași (p. 24), deși mențiunea documentară indică la origine un sat de răzeși.

⁸ Mihai I. Andon, *Berezeni. Monografie etnografică*, Iași, Editura Kolos, 2010, p. 26.

Conform lingviștilor români, numele *Vicol* își are originea în substantivul *viscol*, încadrându-se în categoria numelor de persoane acordate după fenomene climaterice și termeni geografici (ex. Furtună, Brumă, Bahnă, Baltă, Cărare, ca să redăm doar câteva dintre acestea)⁹. Din punctul nostru de vedere, toponimele trebuiau tratate diferențiat, nu menționate la „grămadă” (p.13), căutându-se explicații pentru originea fiecăruia, atât în rândul sătenilor, dar și paginile lucrărilor de specialitate.

De asemenea, documentele cu caracter inedit aflate în arhivele celor două biserici din satul Berezeni nu sunt ordonate cronologic și adnotate cu explicații. Ideale în principiu, conform temei inițiale a cărții, ele sunt desuete după ce s-a făcut apel (mai mult sau mai puțin competent) la diverse corpusuri de documente. În această situație, a te limita doar la o tradiție istorică, consemnată mai mult sau mai puțin exact de către diverși preoți sau oameni din sat, nu fac o informație istorică credibilă, dacă aceasta nu este întemeiată pe documente autentice (hrisoave, zapise etc.). Conform opticii populare, mai toate satele din zona noastră sunt întemeiate pe vremea lui Ștefan cel Mare, luat ca punct de reper, deși mulți dintre cei chestionați nu știu nimic despre perioada în care a domnit acesta, iar o cercetare a documentelor dovedește că satul este fie mult mai vechi sau relativ nou,, apărut în urma împrăștiarilor efectuate pe moșiile statului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În trecut, până a deveni un trup de moșie, Berezenii și Vicolenii s-au aflat în stăpânirea unor proprietari distincți. Astfel, într-un hrisov domnesc din 28 iulie 1609 (7117), emis în Iași, Constantin vodă Movilă întărește lui Ilie Vrabie vornic de gloată¹⁰ stăpânirea asupra satului Brezenii pe Elan, în ținutul Fălciului, cumpărat de la fiii popii Lupul cu trei sute cincisprezece taleri de argint, în vremea domniei lui Simion Movilă. Aceștia îl aveau moștenire de la strămoșii lor, respectiv Drăgșan Berizanul și surorile lui, care l-au cumpărat la rândul lor în vremea domniei lui Petru voievod, cunoscut și sub numele de Petru Aron (1448-1456). Din analiza documentului rezultă că satul Berezeni își are începuturile documentare certe pe la mijlocul secolului al XV-lea și își trage numele de la acest fost proprietar, Berezanul¹¹, nu de la o pădure de mesteceni (p. 13). Precizăm că numele de locuri nu sunt întâmplătoare, ele sunt generate de anumite cauze, iar numele de sate

⁹ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963, p. LIII.

¹⁰ Vornicul de gloată (de poartă) avea sarcina de a tria pricinile în fața porții domnești și să le judece pe cele mici ale oamenilor din popor (hotărnicii, tulburări de posesie, revendicări etc.). În secolul al XVII-lea numărul lor era de 12, obținând însemnate venituri care le permiteau, cum era cazul și boierului nostru, să achiziționeze proprietăți funciare. Cu rang inferior, de boieri din starea a treia, aveau totuși o importanță deosebită, respectiv, dețineau un scaun de judecată, pecete proprie, participau uneori la divanul domnesc. Primeau ordine doar de la domnul țării și marele logofăt (*Instituții feudale în Țările Române*, Editura Academiei, București, 1988, p. 512, sub vocea *vornic de poartă*).

¹¹ *Berezan* - termen ce provine din limba ucraineană și se traduce prin „om care trăiește pe malul unei ape” (Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1963, p. 61).

provin, îndeosebi, din antroponime, care indică fondatorul satului sau proprietarul locului pe care s-a întemeiat așezarea¹².

Vicolenii sunt menționați în actele cancelariei domnești a Țării Moldovei din secolul al XVII-lea (așadar, documentar, satul nu este anterior Berezenilor, după cum afirmă Mihai Andon), când s-au aflat în proprietatea lui Gavriil Coci hatmanul, frate mai mic al domnului Vasile Lupu. După detronarea acestuia, hatmanul a fost pus în fiare de Gheorghe Ștefan, noul domn al Moldovei (1653) și a murit în condiții necunoscute. Ctitor al mănăstirii Agapia, a fost înmormântat acolo, împreună cu soția sa, Liliana (menționată în documentele mănăstirii Sucevița și sub numele Agaftona)¹³. Moșia și satul Vicoleni au intrat în proprietatea mănăstirii Agapia¹⁴, conform hrisoavelor domnești din 1641 iunie 20 și 1660 april 2, dar și altor documente¹⁵, până în anul 1863, când prin legea secularizării averilor mănăstirești ajung în proprietatea statului român și se efectuează în anii următori lucrări de împroprietărire cu pământ a țăranilor clăcași de aici sau veniți din alte zone ale județului Fălciu.

La p. 23 Mihai Andon notează că: „Satul Stuhuleț nu are o vechime așa mare ca Rânceniul. Este sat de clăcași¹⁶. La anii 1870 ar fi fost format din câteva case”. În rândurile imediat următoare autorul se contrazice, afirmând că există un document de pe vremea lui Ștefan cel Mare (fără a indica lucrarea în care acesta a fost publicat) care amintește între alte sate și de Stuhuleț, dar este posibil ca din cauza vicisitudinilor vremii satul acesta să fi dispărut o perioadă și să fi reapărut mai târziu (p.23). Atunci, dacă era sat de clăcași, cum se explică reparația satului în vechea vatră și cu același nume? Clăcași erau oameni fără pământ, care căutau să se stabilească în cadrul unor proprietăți (domnești, ecleziastice, boierești), unde să dispună de un regim de muncă și al obligațiilor cât mai redus. Creșterea dărilor și zilelor de muncă datorate proprietarului, prezența unor armate străine, molime, duceau la spargerea satului, aceștia fugind unde vedeau cu ochii în căutarea unei vieți mai bune. Numeroase sate de clăcași s-au spart în decursul timpului, iar memoria lor mai este păstrată doar în cadrul documentelor istorice. Nu cumva este vorba în acest caz de un sat răzeșesc, pentru că indiferent de urgia abătută asupra lor (invazii străine, epidemii), proprietarii răzeși reveneau după trecerea ei la locurile și proprietățile deținute din străbuni. Răzeșul era stăpân pe propria persoană și pe partea lui din moșie de care dispunea după buna-i voință. Un lot răzeșesc cuprindea locul de casă, curtea, livada, grădina, via, lotul arabil. Moșia comună era împărțită

¹² Ilie Dan, *Nume proprii românești* Iași, Editura Timpul, 2006, p. 61.

¹³ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV – XVII)*, București, Editura enciclopedică română, 1971, p. 378, nota 2.

¹⁴ În cursul stăpânirii mănăstirești, proprietatea a fost arendată către diverși posesori.

¹⁵ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 930, nota 35.

¹⁶ La p. 24 este folosit, pentru a defini starea de servitute a țăranilor față de proprietari, termenul de *iobag*, incorrect, pentru că iobăgia a reprezentat condiția țăranului dependent din ținuturile de dincolo de Carpați (Transilvania); în Moldova termenul utilizat a fost de *vecin*, dar doar până la 1749, când refoma lui Constantin Mavrocordat îi transformă în clăcași (vezi *Instituții feudale în Țările Române*, Editura Academiei, București, 1988, p. 498 sub vocea *vecin*)

în „bătrâni” (după numărul celor care întemeiaseră aşezarea). Răzeşii care se trăgeau din acelaşi strămoş alcătuiau un neam, moşteneau moşia în totalitatea sa, în devălmăşie¹⁷. Fânaţele, imaşurile şi pădurea erau considerate ca făcând parte din bunul obştesc al aşezării¹⁸. Dintr-o mărturie hotarnică datând din anul 1786, rezultă că proprietar al unei părţi (bătrân) din moşia **răzeşească** a Stuhuleţilor (dovadă că ea a dăinuit până în vremurile moderne), era stolnicul Gheorghe Constandachi, care deţinea acte de cumpărătură din moşia răzeşilor anterior anului 1704, când fusese vândut o jumătate de bătrân din partea ce i se cuvenea de Gheorghe, feciorul Cocii din Stuhuleţ, alături de femeia şi copiii săi, către Ştefan Luca vistiernic¹⁹. Aşadar, domnule profesor Andon, este impardonabil să transformi din ignoranţă şi neştiinţă – proprie sau a unor informatori neavizaţi – un sat de răzeşi, descendenţi din fosta boierime a Țării Moldovei, în unul de clăcaşi veniţi de aiurea spre a munci şi trăi pe aceste meleaguri.

Fără a mai insista, celelalte sate ale comunei sunt tratate tot în mod general, superficial, cu menţiuni de genul „mai vechi, mai nou”, fără a se căuta o dată de atestare documentară şi urmărirea regimului proprietăţii (sat de răzeşi, boieresc, ecleziastic). Sunt menţionaţi doar o parte din proprietarii şi arendaşii moşiilor din perioada modernă, deşi un tablou al acestora şi al împrumuturilor agricole efectuate în fostele comune Berezeni şi Rânceni de după anul 1864 şi până la reforma agrară ce a urmat celui de al doilea război mondial se poate întocmi relativ uşor în baza dosarelor aflate în cadrul Direcţiei Judeţene Vaslui a Arhivelor Naţionale.

În privinţa populaţiei locale, oameni străini s-au stabilit în secolul al XIX-lea nu doar în satele Stuhuleţ (ardeleni) şi Muşata (cărora nu li se precizează originea), după cum afirmă autorul (pag. 23-24). Astfel, conform catagrafiei supuşilor austrieci din anul 1834 din ținutul Huşi, în satul Berezeni se aşezaseră – venind din Transilvania românească, aflată sub stăpânirea austriacă, Alde sin Grigori Greciul din Chiş Berivoi, Țuțuian (cioban) cu soția Nastasia, fratele Ioan şi fiica Iuliana; Gheorg Ancea sau Stanciu din Râuşor, şufar, cu soția Maria şi fii Vasili şi Gheorg; Abraham Panciuca, din Cersăni, cu soția Teodora şi fiica Maria, de profesie Țuțuian, Moizes Matias Bica din Voivodenii mari, şufar, cu nevasta Safta, şi copii Nicolaie, Atanasie, Gheorghie, Varvara şi Ilanca, ca să menţionăm doar câteva din persoanele prezente în tabloul menţionat²⁰.

Rezumând, cu toate că se mai pot face destule comentarii şi adăugiri, deşi excelează la partea etnologică, lucrarea este una mediocră în partea istorică şi dezechilibrează structura şi valoarea volumului. Alcătuirea istoriei comunităţii din care facem parte trebuie să ne preocupe ,pentru a lăsa celor care vor urma o mărturie a ceea ce am fost şi suntem; demersul este binevenit atâta timp cât este

¹⁷ A. I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 396.

¹⁸ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat Țăranii* (reeditare), Bucureşti, Editura Eminescu, 1987, p. 4.

¹⁹ Costin Clit, *Documente huşene*, vol. II, Iaşi, Editura Pim, 2013, doc. 193, p. 221-224.

²⁰ Silviu Văcaru, Sorin Grigoruță, *Catagrafia supuşilor austrieci din ținutul Huşi din anul 1834*, în „Prutul”, Revistă de cultură, Huşi, serie nouă, anul I (X), nr. 2 (48), 2011, p. 68-79.

făcut temeinic, pentru a nu induce în eroare pe cititorii de bună credință, în special pe localnicii interesați de trecutul așezării lor.

Ștefan PLUGARU

REPERTORIUL PRESEI DIN MUNICIPIUL HUȘI

Costin CLIT

O primă inventariere a publicațiilor hușene aparține eminescologului Theodor Codreanu²¹, neutilizată de Ion N. Oprea în lucrarea sa dedicată temei puse în discuție²², care include în presa hușeană lucrări binecunoscute cititorilor, anume: Melchisedec, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, 1869²³, Gheorghe Chiper, *Târgul trăsniților*, Iași, Editura „Cartea Moldovei”, 1943²⁴, *Istoria Hușilor*, 1995²⁵, Costin Clit, Mihai Rotariu (coordonatori), *Studii și articole privind istoria orașului Huși*, Bârlad, Editura Sfera, 2005²⁶ și altele. Potrivit titlului lucrării sale, începuturile presei hușene ar data din anul 1869, odată cu apariția editorială a lui Melchisedec Ștefănescu, pe atunci ierarh la episcopia Dunării de Jos (17 noiembrie 1864-22 februarie 1879), deși primul ziar a fost tipărit la Huși în 30 august 1873²⁷. În lucrarea pusă în discuție, a cărei utilitate o apreciem, s-au strecurat numeroase erori, dintre care spicuim câteva, gândindu-ne la o viitoare reevaluare de către autor. În cuvântul său de început, Ion N. Oprea îl arată pe Ion Alex. Angheluș (1937-1986)²⁸ publicând „poetic” în „Credința strămoșească”, tipărită între 1933 și 1944. Ștefan cel Mare ar fi zidit „Episcopia Hușilor și i-a stabilit hramul Sfinților apostoli Petru și Pavel”²⁹. Domnul a zidit biserica cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, episcopia Hușilor fiind întemeiată de Ieremia Movilă la 1598, conform ultimelor cercetări. La 1848, după Ion N. Oprea, funcționează un Comitet Unionist la Huși, din care fac parte „Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, profesorul Ion Galu (de fapt, Galian – n. n.), judecătorul Anastasie Panu. Alături de ei, alți revoluționari : Grigore și Dimitru Cuza -

²¹ Theodor Codreanu (coordonator), *Istoria Hușilor*, Galați, Editura Porto-Franco, 1995, p. 315-316.

²² *Hușul în presa vremii de la Melchisedec până în zilele noastre 1869-2006*, Iași, Tipografia Moldovei, 2007.

²³ *Ibidem*, p. 77-92.

²⁴ *Ibidem*, p. 309.

²⁵ *Ibidem*, p. 199.

²⁶ *Ibidem*, p. 309.

²⁷ Marian Petcu (coordonator), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 84.

²⁸ Citat cu numele Ion Gh. Angheluș; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 7.

²⁹ *Ibidem*, p. 7.

frații lui Alexandru Ioan Cuza”. Din câte știm, Alexandru Ioan Cuza a avut un singur frate, Dimitrie, născut în 1823, iar vornicul Grigore Cuza era unchiul său³⁰. Episcopul Sofronie Miculescu (iunie 1826-februarie 1851) „statornicea” în scaunul episcopal din Huși din 1848³¹. Melchisedec Ștefănescu este din 1868 autorul primei „Cronici a Hușului”, deși lucrarea datează din 1869. Amintește pe culegătorul de folclor Ilie Boican (de fapt, Elie Baican)³² și pe Dan Răvaru (corect, Ravaru)³³. Alexandru Ioan Cuza este un „monah” în opinia sa³⁴.

În lucrarea sa, Ion N. Oprea menționează și descrie o serie de publicații care nu au nicio legătură cu orașul Huși iar spațiul destinat îl întrece pe a celor hușene, care constituie tema cercetării. Unele dintre ele sunt editate în localități din județul Iași sau în localități din actualul județ Vaslui. Amintim câteva dintre ele: „Cuvântul”, Cozia, nr. 20, 2006; „Ecouri răducănene”, 1998; „Micii Mari”, Răducăneni, 2001; „Mâini îmbrățișate”, Răducăneni; „Movila lui Burcel”, 1996, Consiliul local Miclești; „Muguri de viitor”, Sărățeni; „Orizonturi”, Chircești³⁵; „Prichindel”, Răducăneni, 1978; „Primii pași spre știință”, Răducăneni, 2006; „Vestea Bună”, Răducăneni, 2006, nr. 59 și altele.

În orașul Huși și împrejurimi s-au născut, format și desfășurat activitatea o serie de jurnaliști și personalități cu preocupări similare, care s-au remarcat de-a lungul timpului în plan jurnalistic, dintre care amintim: Ion Munteanu (1845-1932), medic primar al județului Vaslui, deputat și prefect de Vaslui, primar al orașului Huși³⁶; Mihai Pastia (1 martie 1860-16 iunie 1928), născut la Huși, încetează din viață la Iași, pedagog și publicist³⁷; Gheorghe Ghibănescu (1 octombrie 1864-6 iulie 1936), absolvent al Seminarului teologic din Huși, istoric, arhivist, publicist, etnolog³⁸; Paul I. Pavlov (n. 1870 - m. după 1932), născut la Ploiești, absolvent al Seminarului din Huși, publicist, călugărit sub numele Petru³⁹; C. Calligari, N. Cișman, pr. Mihail Bejenariu (28 iunie 1891-1949), directorul Seminarului teologic din

³⁰ Dumitru Ivănescu, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința posterității*, Iași, Editura Junimea, 2001, p. 19.

³¹ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 8.

³² *Ibidem*, p. 9.

³³ *Ibidem*, p. 18.

³⁴ *Ibidem*, p. 43.

³⁵ *Ibidem*, p. 239-250; Autorul acordă 10 pagini respectivei publicații din Chircești, fără nicio legătură cu orașul Huși, iar cele 10 volume din „Cronica Episcopiei Hușilor” beneficiază de patru rânduri.

³⁶ Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 31.

³⁷ *Ibidem*, p. 51 și 483.

³⁸ *Ibidem*, p. 59.

³⁹ *Ibidem*, p. 77.

Huși și al Liceului de băieți „Cuza Vodă”, publicist⁴⁰; Radu Chernbach, membru al comitetului de redacție al revistei „Revista intereselor sanitare...” din ianuarie / februarie 1914⁴¹; Henry R. Sterman, născut în Huși la 1 ianuarie 1924, absolvent al Facultății muncitorești din București (1962), licențiat în ziaristică (1976)⁴²; Dumitru D. Șoitu (2 iunie 1928-2 iunie 1994), născut la Vutcani, absolvent al Liceului „Cuza Vodă” din Huși (1948), profesor și publicist⁴³; Ilie Romila, teolog și publicist, colaborator al mai multor reviste romano-catolice din România, mort la 14 aprilie 1930 la Huși⁴⁴; Petru Gâdei, Octavian Gâdei, D. Alistar; Viorel Ioniță, născut la 27 septembrie 1943 în localitatea Ghermănești, comuna Drânceni, învățător, autor de manuale școlare și publicist⁴⁵; Petre Ploae, născut la 15 octombrie 1943 în orașul Huși, ziarist militar, absolvent al Facultății de Ziaristică din București (1974), cu o lucrare despre problematica titlurilor articolelor de presă⁴⁶; Constantin Asiminei (20 iulie 1894-31 ianuarie 1947), profesor de filosofie și pedagogie la Huși și Galați, publicist, secretar de redacție la „Gazeta țăranilor”⁴⁷; Constantin Strună, născut la 10 iunie 1949 la Târzii, ofițer de topografie, licențiat al Facultății de Ziaristică (1979), lucrează la „Viața militară”(1973-2000), redenunită din 1990 „Viața armatei”⁴⁸; Eugen Stănescu, născut la 24 iunie 1949 la Huși, muzeograf, publică în ziarul local „Prahova”, în revistele de specialitate istorică și în volumele editate de Societatea de Științe Istorice-Filiala Prahova⁴⁹; Vasile Arhire, născut la 18 iulie 1959, la Huși, jurnalist, realizator de emisiuni de radio și televiziune, redactor-șef adjunct al revistei „Opinia studentescă” (1982-1984), redactor la Radio Iași (1990-1995), șef al Departamentului Actualități- TVR Iași (1995-1997), director al Studiului Teritorial Iași al SRTV din 2003, comentator sportiv⁵⁰; Cristinel C. Popa, colaborator la diverse publicații după 1989, astăzi la „Jurnalul național”; prof. dr. Ion Alexandru Angheluș (1937-1986), prof. dr. ing. Avram D. Tudosie, prof. dr. Theodor Codreanu și mulți alții, care ar merita o cercetare separată⁵¹.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 163.

⁴¹ *Ibidem*, p. 310.

⁴² *Ibidem*, p. 433.

⁴³ *Ibidem*, p. 483.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 505.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 673.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 673.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 709.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 721.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 721.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 772.

⁵¹ Costin Clit, *Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși*, în Costin Clit (coordonator), *Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși – 95 de ani de învățământ liceal-*, Iași, Editura PIM, 2014, p. 94.

În presa locală veche își publică creațiile literare scriitorii vremii, aflați astăzi în anonimat. Remarcăm pe Adela de la Huși cu poezii⁵², epigrame⁵³, cugetări⁵⁴; Constantin Gr. Damaschin⁵⁵, autorul volumului de poezii *Visuri spulberate*, apărut la 1900⁵⁶ și povestirilor *Gânduri de toamnă*⁵⁷, *Din cimitir*⁵⁸, *Agonie*⁵⁹. Adela Antonescu o întâlnim la 1909 ca prezidentă a secției literare a Societății „Munca” din Huși.⁶⁰ Dr. Adrian Romanescu, medic comunal „*distins literat*” publică la Huși broșura intitulată *O pagină din viața unui medic comunal*, recomandată iubitorilor de literatură hazlie. Oconel Gh.Cireș, administrator de plasă, în urma colaborării la revista „Administrația publică” este răsplătit cu un ceas de aur ca premiu.⁶¹ Presa face cunoscută în 1887 apariția unei broșuri semnată de Gr. Tulbure referitoare la credințele sale și situația clerului⁶².

Primele descrieri ale publicațiilor hușene sunt realizate de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu în lucrarea *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, vol. I, 1915, continuate prin volumele tipărite de specialiștii de la Biblioteca Academiei Române, de care ne-am folosit și noi în materialul de față. Din volumele editate de Academia Română am preluat unele descrieri ale publicațiilor hușene. Informații despre presa hușeană se regăsesc și în lucrarea recentă *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, coordonată de Marian Petcu.

În timpul cercetărilor efectuate în Biblioteca Academiei Române, am parcurs fișierele destinate presei, din care am fișat titlurile și cotele publicațiilor hușene, pe care le folosim acum, fără a ne fi gândit la o eventuală publicare la vremea respectivă.

Ne întrebăm acum despre necesitatea unui asemenea demers. În rafturile Bibliotecii Municipale „Mihail Ralea”, publicațiile din perioada interbelică sunt aproape inexistente. Colecțiile publicațiilor din perioada comunistă sunt incomplete, iar cele de după 1989 rămân sub semnul informațiilor precare. Mulțumim și pe această cale bibliotecarului Constantin Donose pentru informațiile prețioase oferite. După efemerele încercări de

⁵² *Gazeta Fălciului*, an I, nr 7, din 20 noiembrie 1905; *Gazeta Fălciului*, an I, nr 10, din 11 decembrie 1905, p.3; *Gazeta Fălciului*, an III, nr 8, din 18 februarie 1907, p.3

⁵³ *Gazeta Fălciului*, an III, nr.5, din 28 ianuarie 1907, p.3.

⁵⁴ *Gazeta Fălciului*, an III, nr 7, din 11 februarie 1907, p.3

⁵⁵ *Gazeta Fălciului*, an I, nr 10, din 11 decembrie 1905, p.3; *Gazeta Fălciului*, an III, nr 7, din 11 februarie 1907, p.3; *Gazeta Fălciului*, an III, nr 8, din 18 februarie 1907, p.3;

⁵⁶ *Gazeta Fălciului*, an I, nr 11, din 18 decembrie 1905, p.3

⁵⁷ *Gazeta Fălciului*, an II, nr 3, din 15 ianuarie 1906, p.3.

⁵⁸ *Gazeta Fălciului*, an III, nr.5, din 28 ianuarie 1907, p.3.

⁵⁹ *Gazeta Fălciului*, an III, nr 6, din 4 februarie 1907, p.3.

⁶⁰ *Sfatul poporului* an II, nr 3, din 3 mai 1909, p.3.

⁶¹ *Sfatul poporului* an II, nr 4, din 26 aprilie 1909, p.4.

⁶² *Ziarul Prutu*, an. I, nr. 12, din 15 decembrie 1887, p.3; nr 27, din 2 iulie 1906, p.1.

editare a unui ziar în 1990, orașul Huși rămâne lipsit de o asemenea perspectivă, informațiile cotidiene regăsindu-se în publicațiile județene: „Meridianul de Vaslui”(prof. dr. Dumitru Marin), „Monitorul de Vaslui”(director editor Romeo Crețu), „Obiectiv de Vaslui” și „Vremea nouă”.

Pentru istoriografia hușeană, demersul nostru, fără a putea fi exhaustiv, nu poate fi decât benefic.

*

* *

„Agricultorul”. Foaia biroului de informațiuni tehnice și comerciale a Camerii de agricultură a județului Fălciu. Huși: 1 februarie 1928 – 25 februarie 1930. Vezi „Foaia de informațiuni tehnice și comerciale a Camerii de Agricultură a județului Fălciu”. Huși. 1 ianuarie 1928⁶³. Sub titlul „Agricultura”, într-o lucrare locală⁶⁴.

„Alarma”, Ziar săptămânal independent apărător al intereselor locale. Huși; 15 octombrie 1922 (I:) 47 x 32. Apare sub conducerea unui comitet. Tipografia „C.S.Lețcae”, George Jorică, s-sar⁶⁵.

„Almanahul revistei populare catolice „Viața” pentru anul 1916”, Răducăneni, 1916⁶⁶.

„Altceva”, Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși, sub îndrumarea prof. Cerasela Danu (Protop) și Anca Ionescu, 1999 - 2002⁶⁷.

„Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934”, Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, 1934⁶⁸.

„Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935, Huși, Atelierele Zanet Corlăteanu, 1935⁶⁹.

„Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1936”⁷⁰.

„Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938”, Cinci ani de păstorie 11 Martie 1934-1939, Huși, Tipografia și librăria George Cerchez, 1938⁷¹.

„Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1948”, Huși, Tipografia Episcopiei Huși, 1948⁷².

⁶³ P.P.R., IV, p. 23

⁶⁴ *Istoria Hușilor*, p. 316.

⁶⁵ P.P.R., III, p. 17, nr. 38

⁶⁶ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 51-52; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 336.

⁶⁷ Costin Clit, *Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși – Studiu monografic*, Vaslui, Editura Thalia, 2003, p. 183.

⁶⁸ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 21-38.

⁶⁹ *Istoria Hușilor*, p. 316.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 316.

⁷¹ *Ibidem*, p. 316.

„Anuarul Gimnaziului „Anastasia Panu” din Huși”, 1908 – 1909, 1909 – 1910, 1910 – 1911⁷³.

„Anuarul Gimnaziului „Anastasia Panu” din Huși pe anul școlar 1913 – 1914”, Tipografia și Legătoria de Cărți Zanet Corlățeanu, 1914⁷⁴.

„Anuarul Gimnaziului „Anastasia Panu” din Huși pe anul școlar 1916-1917”⁷⁵.

„Anuarul Gimnaziului teoretic „Elena Doamna”, Huși, 1940 – 1941.

„Anuaru Școalei profesionale de fete din Huși”, Huși, 1908 – 1909 – 1909 – 1910, 1923 – 1924.⁷⁶

„Anuarul Seminarului Teologic din Huși pe anul 1921 - 1922”, Huși, Atelierele Zanet Corlățeanu.

„Anuarul Seminarului Teologic” din Huși pe anii școlari: 1923 - 1924; 1924 - 1925; 1925 - 1926; 1926 - 1927; 1927 - 1928”, Huși, Tipografia și librăria George Cerchez, 1928.⁷⁷

„Anuarul Școalei secundare de fete dr. II „Elena Doamna” din Huși fondată în 1922”, Anul școlar 1922-23, Huși, Atelierele Zanet Corlățeanu.⁷⁸

„Anuarul Școalei de Viticultură pe anul 1926”, Huși, Tipografia și librăria George Cerchez, 1927.

„Aurora franciscană sau Curierul Terțiarilor Franciscani din România”. Revistă lunară. Huși, apoi Fărdăoani (județul Bacău). 15 septembrie – 15 decembrie 1918. Apare la fiecare 15 ale lunii. Redacția: Biserica catolică Huși, Corni, Tipografia Zanet Corlățeanu.⁷⁹ Huși (Corni): 15 ianuarie 1919 – 15 ianuarie/ 15 februarie 1920; Fărdăoani (județul Bacău): 15 martie / 15 aprilie – 15 noiembrie / 15 decembrie 1920; Hălăucești (județul Roman): 15 ianuarie / 15 decembrie 1921 – aprilie / iunie 1923; Bacău: iulie / decembrie 1923 – octombrie / decembrie 1924 (II: 1-VII: 9/12) (continuă). Redactor responsabil: pr.

⁷² Din păcate, după știința noastră, Episcopul Grigorie Leu nu a mai reușit să asigure legarea și răspândirea publicației. Printr-un concurs fericit de împrejurări, primele 17 pagini au ajuns în posesia noastră. Pagina de gardă am publicat-o în „Cronica Episcopiei Hușilor”, V, 1999, p. 420; restul Anuarului se află inventariat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui sub titlul *Proistoșiile din Eparhia Hușilor*.

⁷³ *Istoria Hușilor*, p. 315, citează anii 1902 – 1909, 1909 – 1911; Costin Clit, *Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși*, p. 5-6; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 38. Descrie anuarul din 1908-1909, editat de Ion Zelea Codreanu. Titlul publicației este transcris greșit.

⁷⁴ Costin Clit, *Addenda et Corrigenda: Presa din orașul Huși*, în „Lohanul”, Anul V, nr. 3 (18), iunie 2011, p. 41.

⁷⁵ Idem, *Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși – Studiu monografic*, p. 6.

⁷⁶ *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1909 – 1910, 1923 – 1924.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 315. Citează anii 1921 – 1922, 1923 -1928. Indică și „Anuarul Seminarului teologic Fălciu”, 1922 – 1938, fără ca în această localitate să funcționeze o asemenea instituție de învățământ teologic.

⁷⁸ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 39-41.

⁷⁹ P. P. R., II, p.46, nr. 158; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 351.

Iosif Tălmăcel. Atelierele „Zanet Corlătenu”, Huși. „Tipografia Serafica” a Seminarului Franciscan Hălăucești (județul Roman), din ianuarie / februarie 1924; „Număr unic” la 15 ianuarie / 15 decembrie 1921. De la 15 ianuarie / 15 decembrie 1921 apare ca supliment pe lângă „Viața. Revistă populară catolică”, Huși (Corni), jud. Fălciu, Bacău, [Fărăoani (Oficiul poștal Bacău)], [Hălăucești (jud. Bacău)].⁸⁰ [Bacău]: ianuarie / februarie 1925 – 1 ianuarie / 1 februarie 1927 (VIII: 1 / 2 – X: 1 / 2) [reapare din martie / aprilie 1938 - 1944]. Apare o dată pe lună. Anul: 20 – 40 lei; nr.: 4 – 8 lei. Redactor responsabil: pr. Iosif Tălmăcel. Tipografia „Serafica” a Seminarului franciscan, Hălăucești (județul Roman)⁸¹.

„Basarabia”, revista Cercului socialist din Huși, 15 numere apărute între 1879 – 1880⁸².

„Bomba”. Sub conducerea unui comitet. Girant: Gheorghe Calistro⁸³, Huși: 11 martie / 5 august 1928 (I: 1-5). „Apare când trebuie, dispare când vrea”. Sub conducerea unui comitet. Tipografia „Baiadera”⁸⁴.

„Brazda”. Organ al Partidului Național – Țărănist din Județul Fălciu⁸⁵, Huși: 4 martie 1928 – 14 iunie 1930 (I: 1 – III: 3) [reapare în 1932; 1936]. [Variabil]. 43 x 31. Anul: 60 lei; nr.: 2 lei. Director: Ioan A. Mitache (până la 21 iulie 1929). Apare sub conducerea unui comitet. Tipografia Gh. Cerchez. Director: Petru Gh. Bottez (de la 15 martie 1930). Ediție specială, 1 foaie: 9 octombrie 1929. „Nr. 10 bis”: 5 decembrie 1928⁸⁶.

„Budgetul ... urbei Hussy”, Hussy, 1884/85 – 1932; vezi „Sama ...comunei urbei Huși”, Huși, 1884/1885 -1932⁸⁷.

„Budgetul ... drumurilor județului Fălciu”, Huși, 1910 – 1912;1916 – 1919; vezi „Budget ... județului Fălciu, 1888/89 – 1919”.

„Budget ... județului Fălciu”, 1888/1889; 1893/1894; 1910/1912; 1915/1919; 1940/1941; 1946/1947⁸⁸.

„Buletinul Asociației Învățătorilor din Județul Fălciu”, Huși, Tipografia Gh. Cerchez, mai 1933 – 1937⁸⁹.

⁸⁰ P.P.R., III, p. 55, nr. 157; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1918 – 1927, 1938 – 1940.

⁸¹ P.P.R., IV, p. 67, nr. 215; *Istoria Hușilor*, p. 315.

⁸² Ioan Baban, *Univers cultural și literar vasluian: Autori - publicații - societăți*. Dicționar, Iași, Editura PIM, 2008, p. 58 (Punem la îndoială informația oferită de autor).

⁸³ B. A. R., Fișier.

⁸⁴ P.P.R., IV, p. 104, nr. 332; *Istoria Hușilor*, p. 316. Sunt citați anii 1927-1930; 1931, cu apariție neregulată, rară; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 75-76.

⁸⁵ *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anii 1928 – 1930, 1932, 1936; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 63-64.

⁸⁶ P.P.R., IV, p. 108, nr. 347; P.P.R., V, partea I, p. 120 , nr. 409.

⁸⁷ B. A. R., Fișier.

⁸⁸ *Istoria Hușilor*, p. 315.

- „Buletinul Camerei de agricultură județului Fălciu”, Huși: 15 decembrie 1926 (I: 1) [reapare (an. I, nr. 1) la 1 august 1931-1 septembrie 1931; 1 aprilie 1932 – august / septembrie 1933; ianuarie – 15 martie 1934; 1 martie 1935. Tipografia Zanet Corlăteanu. Nu indică prețul. Cu 1 planșă, hors-texte ; cu titlul „Buletin informativ al Camerei de Agricultură a jud. Fălciu : 1 aprilie 1932 – august / septembrie 1933 ; ianuarie 1934”⁹⁰.
- „Buletinul Camerei de comerț și industrie”. Circumscripția Huși. Publicație oficială lunară. Huși: ianuarie / februarie 1931 – ianuarie / iunie 1932; 1 februarie – 12 aprilie 1933; 31 mai 1933; apare sub îngrijirea secretarului Camerei [I. Schilman]. Tipografia George Cerchez⁹¹.
- „Buletinul Camerei de comerț și industrie”, Huși, 1936 – 1946⁹².
- „Buletinul Centrului de studii al Partidului Național – Liberal din Huși”, Huși, 1 iulie 1912, 17 x 10, Tipografia C. S. Letcaș⁹³.
- „Buletinul Comunal al Orașului Huși”. Organ oficial al Primăriei orașului Huși : 10 februarie 1932 – 16 decembrie 1935, 5 martie 1936 – 1944⁹⁴, 1948⁹⁵.
- „Buletinul Comunității evreilor din Huși”, Huși, Anul I, nr. 1, ianuarie - august 1934, ianuarie 1935, 1937 – 1940⁹⁶.
- „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Huși, noiembrie 1924 – ianuarie 1934⁹⁷.
- „Buletinul informativ al Camerei de agricultură a jud. Fălciu”, Huși, 1932 ; vezi „Buletinul Camerei de agricultură a jud. Fălciu”, Huși, 1926, 1934⁹⁸.
- „Buletinul informativ al Camerei de agricultură Huși”, Huși, 1932 – 1934⁹⁹.
- „Buletinul județului Fălciu”. [Fălciu]: iulie 1922 – decembrie 1924 (I: 1 – III : 6) continuă. Apare lunar. 24 x 16. Anul 60 lei, nr. 5 lei [Sub

⁸⁹ *Ibidem*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 53-60; *P.P.R.*, V, partea I, p. 150 , nr. 522.

⁹⁰ *P.P.R.*, IV, p. 134, nr. 459; *P.P.R.*, V, partea I, p. 158, nr. 552 .

⁹¹ B. A. R., Fișier; *P.P.R.*, V, partea I, p. 165 , nr. 573 .

⁹² *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anii 1931 – 1936, 1946; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 66-68.

⁹³ *P. P. R.*, II, p. 79, nr. 287; *Istoria Hușilor*, p. 315; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 303.

⁹⁴ *P.P.R.*, V, partea I, p. 174, nr. 609.

⁹⁵ *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anii de apariție 1932 – 1945.

⁹⁶ Vezi și Costin Clit, *Comitetul Democratic Evreiesc din Huși*, în Costin Clit, Mihai Rotariu, *Studii și articole privind istoria orașului Huși*, vol. II, Bârlad, Editura Sfera, 2009, p. 410, note 46; *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anii de apariție 1934 – 1940; *P.P.R.*, V, partea I, p. 175, nr. 611 .

⁹⁷ *P.P.R.*, III, p. 122, nr. 393; *P.P.R.*, IV, p. 156, nr. 541; *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anii 1924 – 1937; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 68 -75; *P.P.R.*, V, partea I, p. 182, nr. 636.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 60-62.

⁹⁹ *Istoria Hușilor*, p. 316, cu titlul *Buletin de informații al Camerei de Agricultură a Jud. Fălciu*, 1932 – 1934.

conducerea unui comitet de redacție și a unei „Comisiuni permanente”, alcătuită din „capii de autoritate administrativă din jud. Fălciu” [Secretar de redacție]: Ion Stănescu, directorul Prefecturii Huși. [Responsabil pentru administrație și publicitate]: Gh. Săvescu, secretarul Consiliului Județean Fălciu (până în martie 1924). Tipografia „[C.S.] Lețcae, George Jorică (s)sar”, Huși. Din aprilie 1924 [Responsabil pentru administrație și publicitate]: D. Gaiță, secretarul Consiliului Județean Fălciu.¹⁰⁰ [Huși]: ianuarie 1925 – 21 decembrie 1930 (IV: 1 – IX: 30) [continuă până în 1938]. Apare lunar. 24 x 16. Anul: 80 – 100 lei; nr.: 7 lei. [Sub conducerea unui comitet de redacție și a unei „comisiuni permanente” alcătuită din „capii de autorități ... din jud. Fălciu”]. [Secretar de redacție]: Ion Stănescu (până la 24 martie 1926). [Responsabil pentru publicitate]: D[umitru] Gaiță (până la 23 aprilie 1928; [redactor]: 26 aprilie 1928 – 12 aprilie 1930). Tipografia și legătoria de cărți „C.S. Lețcae”. George Jorică, S-sor. [Secretar de redacție]: Neculai David (16 aprilie 1926 – 31 august 1927). Aurel Petrescu (6 septembrie 1927 – 23 aprilie 1928). Tipografia Zanet Corlăteanu: 3 – 10 martie 1926, 8 ianuarie 1927 – 6 decembrie 1928; Tipografia [C. S.] Lețcae, Gh. Jorică: 16 aprilie / 19 decembrie 1926; Tipografia Gh. Cerchez, de la 30 ianuarie 1928. Are o „parte neoficială” și o „parte oficială”.¹⁰¹ Apare între 1922 – 1938¹⁰².

„Buletinul Oficial al Comitetului Provizoriu Județean Fălciu”, 1949-1950, Apare sub îngrijirea unui colectiv redacțional, Redacția și administrația: Comitetul Provizoriu al Jud. Fălciu, secțiunea Secretariat. La Biblioteca Academiei Române se păstrează numerele 3-10 din 1950. Numărul 3 apare la 15 ianuarie 1950 (Anul II), iar nr. 10 la 15 august 1950¹⁰³.

„Buletinul Prefecturii județului Fălciu”, Huși, 1940 – 1944¹⁰⁴.

„Buletinul Școlii de agricultură din Huși”, 1926.¹⁰⁵ Probabil este vorba despre „Anuarul Școalei de Viticultură”, 1926; Vezi „Anuarul ...”.

„Buletinul Tribunalului Fălciu”, Huși, 1924 – 1927¹⁰⁶.

¹⁰⁰ P.P.R., III, p. 93, 405.

¹⁰¹ P.P.R., IV, p. 160, nr. 556; P.P.R., V, partea I, p. 191, nr. 660.

¹⁰² *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 62-63.

¹⁰³ Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 732.

¹⁰⁴ *Istoria Hușilor*, p. 316, cu titlul „Buletinul Prefecturii Fălciu”; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 691. Citează ca an de apariție 1944.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 316.

¹⁰⁶ P.P.R., III, p. 149; P.P.R., IV, p. 184, nr. 642; *Istoria Hușilor*, p. 316. Oferă anii 1924 și 1937.

- „Buletinul O.O.R.R. [Uniunea Ofițerilor de Rezervă și Retrageri]. Secțiunea județeană Fălciu”, Huși, 16 februarie 1928.
- „Cadențe peste timp”. Revista cadrelor militare în rezervă și a veteranilor de război din județul Vaslui, Huși. Publicație bianuală. Apare din 2013, nr. 1 (114 pagini)¹⁰⁷ și nr. 2 (142 pagini). Comitetul de redacție este format din Costin Clit, colonelul (r) ing. Nicu Șapcă și colonelul (r) Martin Cata. Tehnoredactarea a fost asigurată de Constantin Vasilică (nr. 1) și Ioana Bahnariu (nr. 2). Într-un articol de presă locală revista este prezentată ca fiind „inițiată de Cercul Militar Huși”, instituție fără nici cea mai mică legătură cu apariția ei¹⁰⁸.
- „Cântecul vârstelor”, revista celor mici, Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși, coordonată de prof. Margareta Macovei și prof. Maria Văleanu, nr.1 și 2, ianuarie și martie 1999¹⁰⁹.
- „Cenaclu”. Foaie lunară editată de Cenaclul Literar-Artistic „Eminescu” Huși, Anul I, nr. 1, August 2008¹¹⁰.
- „Cercul Sfânt”, Cenaclul catolic Huși, Anul I, nr. 1, decembrie 2003¹¹¹.
- „Citește-(Mă) Ziarul”, Anul 1, nr. 1, mai 2008; nr. 3, iunie 2008, Vaslui-Bârlad Huși-Negrești; ziar electoral care se distribuie gratuit. Nu am văzut nr. 2¹¹².
- „Claponul”. Ziar satiric, neutru, Huși, 12 ianuarie 1888. Fol. mare (45 x 32), Nr. 20 bani. Tipografia Asociaților¹¹³.
- „Convorbiri școlare (Revistă a tuturor celor care mai iubesc educația)”, Școala de Arte și Meserii, Lunca Banului, Județul Vaslui, Anul I, nr. 1, 2006¹¹⁴.
- „Coțoiul”, revistă umoristică literară Huși. 11 mai 1900. 4°, 6 (33 x 24). Anul lei 2.50. Sub conducerea unui comitet. Tipografia Pr. N. Luca¹¹⁵.
- „Creditul mărunț”. Foaie ocazională a Băncii de Credit Mărunț din Huși. [Huși]: 14 octombrie 1928. (I: 1). 48 x 31. Atelierele Zanet Corlățeanu. Nu indică prețul¹¹⁶.

¹⁰⁷ Alina Darie, *Hușul aniversează astăzi Ziua Chimistului Militar!*, în „Vremea nouă”, din 15 mai 2013, Ediția On line.

¹⁰⁸ Idem, *Efectele nocive ale fracturării hidraulice !*, în „Vremea nouă”, din 2 noiembrie 2013, Ediția on line.

¹⁰⁹ Costin Clit, *Liceul Teoretic „Cuza Vodă” din Huși*, p. 183.

¹¹⁰ Semnalată de Constantin Donose.

¹¹¹ Semnalată de Constantin Donose.

¹¹² Semnalată de Constantin Donose.

¹¹³ P. P. R., I, p. 132; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 92-95; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 146.

¹¹⁴ Semnalată de Constantin Donose.

¹¹⁵ P. P. R., I, p. 154; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 95-96; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 211.

- „Credința, foaie religioasă și culturală”, 25 decembrie 1932 – decembrie / ianuarie 1935, Tipografia Gh. Cerchez¹¹⁷.
- „Credința strămoșească”. Foaie de zidire sufletească pentru popor, Huși, 20 mai 1934 – 1944, Tipografia Gh. Cerchez; din 23 iunie 1935 la Tipografia Ion Grigoriu¹¹⁸.
- „Cronica Hușilor”. Revistă culturală și bisericească a clerului Eparhiei. Sub patronajul P.S. Episcop Nifon.¹¹⁹ Apare între martie 1934 - 1948.
- „Cronica Episcopiei Hușilor”, vol. I - X, 1995-2004. Cu binecuvântarea Prea Sfințitului Ioachim Mareș, Episcopul Hușilor. Volumele II-X au fost îngrijite de Costin Clit. Însurează câteva mii de pagini¹²⁰. Noul ierarh al Episcopiei Hușilor a întrerupt apariția publicației, fără să ofere ceva în loc.
- „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, vol. I-VI, 1989-1995, Cu binecuvântarea Prea Sfințitului Ioachim Vasluiianul. A fost editată la Roman.
- „Cuvântul adevărului”. Foaie politică și culturală a organizației iorghiste din localitate, 28 iunie 1931 – 8 iunie 1932¹²¹.
- „Cuvântul domnului Iorga”. Ziar naționalist. Organ local al partidului de sub șefia d-lui profesor universitar N. Iorga. Alcătuit de Comitetul executiv al partidului. [Huși]: 26 iunie 1927 (I: 1). 48 x 32. Nr.: 2 lei, Tipografia „C. S. Lețcae”, George Jorică. Nu indică abonamentul¹²².
- „Cuvântul hușean”. Este citat nr. 3, An I, din 21 octombrie 1944¹²³.
- „Dare de seamă a serviciului spitalului Huși”, 1898 – 1910¹²⁴. ; la B.A.R. numai pentru anii 1898; 1900 – 1901.
- „Dare de seamă și budgetulurbei Huși”, Huși, 1893/94 – 1932; vezi „Sama ... comunei urbei Huși”, Huși, 1884/85 – 1932.
- „Democratul”. Ziar al Partidului Democrat de sub șefia D-lui Tache Ionescu. Pentru apărarea intereselor muncitorești și țărănești. Huși: 25 aprilie

¹¹⁶ P.P.R., IV, p. 253, nr. 892; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p.486.

¹¹⁷ P.P.R., V, partea I, p. 303 , nr. 1044; *Istoria Hușilor*, p. 316 (Citează anii 1932-1934); Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 97-104.

¹¹⁸ P.P.R., V, partea I, p. 305, nr. 1053; *Istoria Hușilor*, p. 316 (Citează anii 1934-1947); Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 104-118.

¹¹⁹ P.P.R., V, partea I, p. 312, nr. 1080; *Istoria Hușilor*, p. 316 (Citează ca ani de apariție 1934 – 1947); Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 118-140.

¹²⁰ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 118. Amintește volumul II, tipărit în 1996, căruia îi acordă patru rânduri în descrierea sa.

¹²¹ P.P.R., V, partea I, p.352, nr. 1221 ; *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 141-142.

¹²² P.P.R., IV, p. 288, nr. 1034; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 143-144.

¹²³ „Năzuințe”, Revistă literară-științifică, nr. 7 – 8, 1971, p.10.

¹²⁴ *Istoria Hușilor*, p. 315

1920(I: 1). 48 x 31, Anul 20 lei, nr. 25. Tipografia „Lețcae”, George Jorică s-sar¹²⁵.

„Deschideți Porțile Copilăriei”, editată de Grădinițele nr. 7 și 12 din Huși, 2011¹²⁶.

„Desrobirea”. Ziar de propagandă naționalistă democrată. [Huși]: 1 martie 1922 (I:1). 48 x 32. Nr. 50 bani. Tipografia „C.S.Lețcae”, George Jorică, s-sar¹²⁷.

„Deșteptarea”. Huși, 1879.¹²⁸ Huși. [Septembrie] 1879 – [Martie 1880]. De la 27 septembrie - 16 noiembrie 1879, an. I, numerele 6, 7 și 14 s-au văzut. 2 pe săptămână. Fol. Mic (38 x 28). Anul 12 lei, nr. 10 bani. Tipografia Asociaților. La 16 noiembrie 1879, 1 pe săptămână¹²⁹.

„Deșteptarea”.Gazeta Organizației L[igii] A[părării] N[aționale] C[reștine], secția județeană Fălciu. Huși: 28 martie 1926-25 - octombrie 1928; 25 martie 1929- 20 aprilie 1930(I: I-III:19/20; IV: I-V:3). Apare săptămânal. 48x32. Anul: 100 lei; nr.: 2-4 lei. Sub conducerea unui comitet (până la 27 nov. 1927). [Secretar de redacție]: I.I.Dimitrescu (până la 25 apr., 12 și 19 sept.1926, 21 febr.1928). Tip „[C.S.] Lețcae”, Gh. Jorică. Cu subtitlul: „Gazeta Organizației Ligii Apărării Creștine – secția jud.Fălciu”: 23 mai-15 aug. 1926; „Organ local al Ligii Apărării Naționale Creștine [din județul Fălciu]”, de la 29 august 1926. Proprietar: Vasile Profir (16 ian.1927, 21 februarie 1928); director Const. Palade (16 ian. și de la 27 nov.1927); redactor responsabil: av. D. Poroșnicu (16 ian.1927). Tipografia librăriei Gh. Cerchez: 23 mai-5 sept., 26 dec. 1926, 13 febr.1927; tip. George Jorică: 17 oct.1926; [C.S.] Lețcae, Gh. Jorică:13 nov.-5 dec.1926, 16 ian. și 19 iun.1927; „Tipografia Librăriei Universale”: 6 mart.1927; atelierele Zanet Corlăteanu: 27 nov. 1927; tip.„Universala”: 20 martie-5 iunie 1927 și de la 11 dec. 1927. Suplimente: la nr.7 (2 p.): 9-23 mai 1926; „Calendarul ziarului ...” pe 1927 (p. 2): 1 ian. 1927. Nu apare: 19 iun.- 27 nov. 1927. Următorul număr existent în B.A.R. este din 1931 (an VI., nr.1); apare până în 1937¹³⁰.

¹²⁵ P.P.R., III, p. 258, nr. 874

¹²⁶ Alina Darie, *Revistă hușeană pe rafturile Bibliotecii Naționale!*, în „Vremea nouă”, Ediție Online din 14 aprilie 2011.

¹²⁷ P.P.R., III, p. 274, nr. 922.

¹²⁸ B. A. R., Fișier;

¹²⁹ P. P. R., I, p. 128; „România liberă” București, 12 septembrie 1879, ; „Vocea Covurluiului”, Galați, 11 și 22 septembrie 1879; „Telegraphul”, București, 10 februarie 1880; „Binele public”, București, 10 februarie și 14 martie 1880; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 144-145; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 144.

¹³⁰ P.P.R., IV, p. 314, nr. 1138; *Istoria Hușilor*, p. 316 (Citează apariția între mai 1927 - 1937); Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 146-151.

- „Dreptatea”. Ziar național-liberal. Huși. 19 - 29 august 1907 (3 numere). Apare o dată pe săptămână. Nr. 5 bani. Girant responsabil: H. Drăgoescu. Tipografia „Națională” (Ioan S. Ionescu) – Iași.¹³¹
- „Dreptatea cea adevărată”. Ziar Național-Liberal. Huși. 30 august – 6 septembrie 1907 (2 numere). 1 pe săptămână. Nr. 5 bani. Tipografia Dacia, Iliescu & Grossu Comp. – Iași.¹³²
- „Economia casnică”, Buzău – Iași – Bârlad – Huși – Râmnicu Sărat, 1913 – 1915¹³³.
- „Ecoul Scripturilor Sfinte”, publicație religioasă. Editată neregulat până în 1913 (cinci numere), de societatea Tribul Evanghelic. Apare la Bârlad. Se imprimă și la Huși.¹³⁴
- „Expresul Hușului”. Organ reacționar-independent. Cu cele din urmă știri din întreaga țară și străinătate. Huși: 26 iulie 1924 (1 nr.). Tipografia „Lețca”, George Jorică s-sar.¹³⁵
- „Expunerea situației jud. Fălciu”, Huși, 1885, 1887, 1890, 1892, 1897, 1907 / 1908-1915 / 1916¹³⁶.
- „Expunerea situației drumurilor din județul Fălciu...”, Huși, 1910, 1915; vezi „Budgetul ...județului Fălciu”, Huși, 1888 / 1889 - 1919).
- „Fălciul”. Organ cultural, informativ și de promovare a intereselor locale. Apare săptămânal sub îngrijirea unui comitet, Huși, 1933-1934.
- „Foaia de informațiuni tehnice și comerciale a Camerei de Agricultură a Județului Fălciu”, Huși, 1928-1930.
- „Fluieră vânt”. Revistă „satirică ilustrată ce cuprindea versuri, proză, despre care Constantin Șt. Crișan, inițiatorul acestei lucrări, se întreabă „unde vor mai fi prețioasele exemplare ale acestei reviste unice în felul ei, de țepii căreia nu erau scutiți nici măcar mai marii (Mai are Ioniță Diaconescu un exemplar)”¹³⁷.
- „Foaia de informațiuni tehnice și comerciale a Camerii de Agricultură a județului Fălciu”. Huși: 1 ianuarie - 20 august 1928; 1 ianuarie 1929; 25 februarie 1930 (I: 1 - 8; II: I; III: I). [Variabil]. 33 x 23, „Tipografia Universală”, George Cercez. Cu titlul „Agricultorul”, de la 1 februarie 1928. Cu subtitlul „Foaia Biroului de informațiuni tehnice și comerciale a Camerei de Agricultură a județului Fălciu”, de la 1 februarie 1928. În formatul 49 x 31:10

¹³¹ P. P. R., II, p. 209, nr. 811; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 151-153.

¹³² P. P. R., II, p. 210, nr. 815; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 153-154.

¹³³ *Istoria Hușilor*, p. 315.

¹³⁴ Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 284.

¹³⁵ P.P.R., III, p. 330, nr. 1105.

¹³⁶ *Istoria Hușilor*, p. 315.

¹³⁷ Costin Clit, *Istoria Seminarului teologic din Huși* în „Cronica Episcopiei Hușilor”, An. IV, 1998, p. 301

martie, 25 iunie 1928. Nu indică prețul. Nu s-au văzut perioadele dintre: 20 august.1928-1 ianuarie 1929 și 1 ianuarie 1929-25 februarie 1930¹³⁸.

„Fóea oficială a județului Fălciu”. Huși. Martie - ? 1876. 1 pe săptămână¹³⁹.

„Foamea și Setea”. Ziar local. Huși: septembrie 1928 (I: 1). „*Apare în timpul mesei și dispare când adormim*”. 32 x 23. Nr.: 2 lei. „*Director: Pantea – Flămândul Sub conducerea unor tineri flămânzi*”. [Redactor]: Gheorghe Braharu. „Tipografia Universală”. Nu indică abonamentul¹⁴⁰.

„Foc și Pară”, Ziar tipărit cu ocazia serbărei date de Soc. „Fraterna”, Huși, 1929¹⁴¹.

„Fulgerul literar”, revistă efemeră, 1918¹⁴².

„Fulgul literar”. Huși. 15 octombrie 1918. Anul 6 lei, nr. 60 bani. Tipografia Zanet Corlățeanu¹⁴³.

„Gazeta conservatoare”. Organ săptămânal conservator. Huși. 15 aprilie – 20 mai 1907. Anul 5 lei, nr. 10 bani. Tipografia Fränkel & Rolling – Brăila¹⁴⁴.

„Gazeta de Huși”. Ziar independent de informare și opinie, Anul I, nr. 1 și nr. 2, 2008, Ziar gratuit; Cu un conținut electoral al intereselor P.N.L.-Huși¹⁴⁵.

„Gazeta Fălciului”. Organ al partidului Național – Liberal. Huși. Apare de la 9 Octombrie 1905.1 pe săptămână. Fol., 6 (48 x 33). Anul minimum 5 lei, nr. 10 bani. Proprietar: Dr. I. Munteanu (până la 19 martie 1906). Tipografia George Cațașani (Bârlad). De la 26 martie 1906, adaugă la subtitlu cuvintele: <<din județul Fălciu>>. Nu apare între 24 septembrie 1906 – 1 ianuarie 1907.¹⁴⁶ 1 ianuarie – 30 august 1907; ediția <seria> II-a: iunie – iulie 1912. Apare în fiecare duminică. 48 x 33. Anul 5 lei, nr. 10 bani. Sub direcțiunea unui

¹³⁸ P.P.R., IV, p. 395, nr. 1449; *Istoria Hușilor*, p. 3156. Citează anii de apariție 1928, 1929, 1930.

¹³⁹ P. P. R., I, p. 264; „Vocea Covurluiului”, Galați, 18 martie 1876; „Familia”, Budapesta, 28 martie / 9 aprilie și 26 decembrie / 7 ianuarie 1876; „Le Journal de Bucarest”, București, 29 iunie 1876 stil nou;

¹⁴⁰ P.P.R., IV, p. 406, nr. 1480; Costin Clit, *Addenda et Corrigenda: Presa din orașul Huși*, în „Lohanul”, Anul V, nr. 3 (18), iunie 2011, p. 42.

¹⁴¹ Costin Clit, *op. cit.*, p. 42.

¹⁴² I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 204; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 161; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 357.

¹⁴³ P. P. R., II, p. 268, nr. 1005; Costin Clit, *op. cit.*, p. 41; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 351.

¹⁴⁴ P. P. R., II, p. 276, nr. 1036; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 161.

¹⁴⁵ Semnalat de Constantin Donose.

¹⁴⁶ P. P. R., I, p. 291.

comitet. Tipografia George Cațafani, Bârlad. De la 29 iulie la 30 august 1907 schimbă subtitlul în: „Organ al intereselor generale”; apare în formatul 40 x 29, iar din iunie – iulie 1912, în formatul 47 x 32, având ca subtitlu: „Organ al Partidului Național – Liberal.” Din iunie – iulie 1912 este redactată de un comitet <sub direcțiunea av. Alex. Gh. Rășcanu> și se imprimă la tipografia Constantin S. Lețcae¹⁴⁷.

„Gazeta Fălciului”, Târgul Fălciu: 15 august 1928 (I: 1). Anul: 60 lei; nr.: 5 lei. Redactor: Petru Bencu. Tipografia și legătoria de cărți Const. D. Lupașcu, Bârlad¹⁴⁸.

„Gazeta Fălciului”. Organ oficial al Partidului Național-Țărănesc din sectorul Fălciu, Fălciu, Huși, 1936¹⁴⁹.

„Gazeta Hușilor”, ziar local de luptă spirituală și ideologică, de informații și discuții libere, 1937 – 1938.¹⁵⁰

„Gândirea”, editată de Societatea elevilor, 1930.¹⁵¹

„Gânduri bune”. Huși. 15 aprilie – 12 iunie 1914; 1 noiembrie 1914 – mai / iunie 1916. Apare de două ori pe lună. 33 x 24. Anul 5 lei, nr. 20 bani. <Redactor: N. N. Tiron.> Tipografia Constantin S. Lețcae. De la 1 noiembrie la 1 decembrie 1914, titlul și subtitlul: „Gânduri bune. Revistă bi - lunară”; de la 15 decembrie 1914 apare cu subtitlul: „Foaie de publicațiune a cercului „Gânduri bune” din Huși”. De la 15 noiembrie 1914, prețul numărului variază între 20 și 80 bani (apar numere duble, triple etc.). De la 1 noiembrie la 1 decembrie 1914, redactor: V. Băltenoiu; de la 15 decembrie 1914 până în iulie 1915 <redactor: N. N. Tiron>; în august 1915 se retrage N.N.Tiron și apare ca redactor: Const. Al. Holban (de la 1 septembrie 1915 până la iunie 1916, secretar de redacție). De la 15 noiembrie 1914 până în iunie 1916, tipografia Zanet Corlăteanu. Numerele apărute la 25 mai și 12 iunie nu indică abonamentul, prețul numărului și tipografia. La 1 noiembrie 1914 nu se menționează tipografia. N-a apărut între 12 iunie și 1 noiembrie 1914¹⁵².

„Gândul Poporului”. Foaia Partidului Poporului din județul Fălciu. Huși: 13 - 23 mai 1926; 20 decembrie 1927 (I: 1 – 2; II: 1). [Variabil]. 48 x 32. Nr.: 1 – 2 lei. Apare sub redacția unui comitet (până la 23 mai 1926).

¹⁴⁷ P. P. R., II, p. 278, nr. 1047; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 162-166; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 247.

¹⁴⁸ P.P.R., IV, p. 433, nr. 1590

¹⁴⁹ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 166-168.

¹⁵⁰ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 168-178.

¹⁵¹ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 179.

¹⁵² P. P. R., II, p. 298 – 299, nr. 1113; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 180-182; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 322.

Tipografia „C. S. Lețcae”, George Jorică. Nu indică abonamentul. „Apare sub conducerea unui comitet”(20 decembrie 1927). Nu s-a văzut perioada dintre 23 mai 1926 – 20 decembrie 1927¹⁵³.

„Gheorghe Ghibănescu”. Revista Catedrei de Științe Socio-Umane, Liceul Teoretic „Cuza-Vodă”, Huși, Anul I, nr. 1, ianuarie-iunie 2009. Numărul 2 a fost tipărit în 2010. Redactor șef: Costin Clit. Redactori: Dorina Ionescu, Tiberiu Dogariu și Gheorghe Gherghe. Tipărit la S.C. IRIMPEX S.R.L. Bârlad. Tehnoredactare: Bogdan Artene.

„Gymnasium”. Revistă de cultură și creație; Editată de Școala generală nr. 3 „Anastase Panu” din Huși. În 2009 apăruseră opt numere, unul în martie 2009¹⁵⁴.

„Glasul Brazdelor”. Foaia Partidului Național – Democrat din jud. Fălciu. 48 x 43, Huși, nr. 1, 24 august 1919, Nr. 25 bani; nr. 2, 11 septembrie 1919; Apare sub îngrijirea lui Ion Zelea Codreanu și Ion V. Andrian, Tip. Zanet Corlăteanu.¹⁵⁵ Este o publicație politică și electorală. Sunt promovați candidații Partidului Național Democrat: Ion V. Andrian, maior în rezervă (pentru Senat), Ion Zelea Codreanu, Grigore Pavlov și Iordachi Gaiță, ultimul din satul Giurgești, comuna Stroești (pentru Camera Deputaților). Ion V. Andrian promovează un mesaj anticomunist în articolul *Minți nebune, uneltiri străine* (nr. 1). Pentru Ion V. Andrian cei care promovau comunismul erau „*criminali ai neamului românesc*”. „*Iar dacă cumva, pentru păcatele vreunuia dintre noi am merita vre-o pedeapsă, atunce trimite-ne o ciumă, o holeră, o secetă ori un cutremur, dar nu ne pedepsi prin ei*”. În articolul *Scrisoarea unui prieten*, Ion V. Andrian lansează un atac la Liga Poporului, fondată de generalul Alexandru Averescu, cu care a colaborat în timpul războiului. Deși a lucrat pentru gruparea Averescu, Ion V. Andrian considera că în județul Fălciu aceasta era formată din „*cei curățiți de focul războiului*” și „*învârtiți*”, beneficiarii unor afaceri prielnice, erau ocrotiți de general. La alegeri Liga Poporului s-a aflat în „*cârdășie*” cu Partidul Conservator „*învechit în răle*”. Președintele Oprea Soare, proprietar al unei moșii în satul Pâhnești și vicepreședintele organizației Ligii Poporului din județul Fălciu nu au participat la război. Grigore Vericeanu este prezentat drept candidat conservator sub firma generalului Averescu. În nr. 2, Ion Zelea Codreanu publică *Poveste cu tâlc și Apostolatul Deputaților și Senatorilor în România Nouă*, dorind alegerea de către

¹⁵³ P.P.R., IV, p. 457, nr. 1685; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 179-180.

¹⁵⁴ Roxana Elena Veringă, Alina Cristina Trofin, Bogdan Cristian Chitic, *Universul școlar hușean*, în „Zorile” Revistă literar-științifică a Colegiului Național „Cuza Vodă” din Huși, Iași, Editura StudIs, nr. 1 (40), Anul XX, 2009, iulie-decembrie, p. 38-39.

¹⁵⁵ P.P.R., III, p. 423, nr. 1395.

popor „fără bani, fără jandarmi, fără poliție, fără biciul administrație”. Împotriva dr. Nicolae Lupu este publicat articolul *Fapte*, în care este înfățișat ca un persecutor al evreilor în 1907, când a devenit prefect al județului Fălciu, iar astăzi (1919) „ca să poată ajunge deputat de moda lui Țroșchi și Bella Kun, vizitează în Huși pe toți evreii, ține întruniri publice prezidate de evrei cărora le spune că ei sunt poporul trimis de D-zeu să mântue lumea, iar țăranilor le spune ca să iubească evreii căci ei sunt adevărații lor apărători”. În perioada 25 august-5 septembrie 1919 candidații Partidului Național Democrat au vizitat 15 comune.

„Glasul Fălciului”, ziar săptămânal enciclopedic, comercial și popular, Huși. 27 decembrie 1899 – 25 iunie 1900. 4°, 6 (33 x 24). Anul 5 lei, nr. 10 bani. Tipografia Nouă. De la 20 ianuarie 1900, se suprimă cuvintele: „comercial și popular”, din subtitlu. De la 27 februarie 1900 ?, schimbă subtitlul în : „ziar național”. Fol., 6 (48 x 33). 2 pe lună. De la 20 ianuarie 1900, nr. 5 bani și de la 27 februarie 1900 ?, nr. 10 bani. Tipografia Pr. N. Luca. De la 3 mai 1900, proprietar: L. Kehai. Apar 14 numere. Nu s-au văzut numerele 6, 7, 9 și 11¹⁵⁶.

„Glasul funcționarilor”. Organ al Asociației Uniunea Funcționarilor din comerț, industrie, bănci și birouri – secția Huși. Huși: 28 august 1927 – 15 iulie 1928 (I: 1- II:7).[Variabil]. 47 x 32. Nr.: 2-5. Sub conducerea unui comitet. Atelierele Zanet Corlăteanu. În formatul 33 x 24: 23 octombrie 1927. Nu indică abonamentul. „Ediție specială” (gratuită): 23 octombrie 1927¹⁵⁷.

„Glasul bisericii”. Foaie religioasă editată de Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, Dobrina, An I, nr. 1, 25 martie 2005, Huși, îngrijită de pr. Nicolae Trofin.

„Glasul nostru”, Băsești – Fălciu, 1931-1937¹⁵⁸.

„Graiul Fălciului”. Foae de propagandă naționalistă și creștină, 1940, Huși.

„Graiul Neamului”. Ziar naționalist-creștin-independent, Director proprietar: Petru N. Pasculescu, Huși, 1927-1928. Primul număr al ziarului a apărut la 15 septembrie 1927. Redacția era situată pe strada Ion Mârza, nr. 12. În primul număr al publicației sunt atestate : Cooperativa Basarabiei cu sediul în casele Monastireanu și legătoria de cărți Gheorghe Rusu din Huși (p. 4). Am mai indentificat nr. 1 al publicației din 16 aprilie 1928 (An II).

¹⁵⁶ P.P.R., I, p. 311; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 183; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 207.

¹⁵⁷ P.P.R., IV, p. 465, nr. 1725; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 184. Face referire la „Glasul funcționarilor comerciali”, 1927. Să fie o eroare! Sau o altă publicație!

¹⁵⁸ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 184-192.

- „Graiul Neamului”. Organ de propagandă al Tineretului Țărănist Român din Județul Fălciu, P.N. Păsculescu, Huși, 1930.
- „Goarna”. Gazeta țăranilor și a muncitorilor din jud. Fălciu. Huși: 2 – 25 mai 1920 (I: 1-4). Anul 20 lei, nr. 25 bani [Redactor]: av. N.N.Ciobanu. Tipografia „Lețcae”, George Jorică s-sar. Nr. 2 a fost confiscat¹⁵⁹.
- „Hagșeim (Realizare)”, Revista Organizației Tineretului Sionist „Gordonia”, An I, nr. 1, februarie 1934 și nr. 2, martie 1934, Huși, 1934¹⁶⁰.
- „Hello, Europe !”, „Cuza Voda” Theoretical High School Huși, Vaslui County, Romania, Project coordinator, High School of Mathematics and Natural Sciences „Vasil Drumev”, Veliko Tutnova, Bulgaria, Didaxis, Cooperativa de Ensino Riba de Ave, North, Portugal, I.E.S.O. „Mar de Castilia”, Sacedon, Guadalajara, Spain, Year I, Issue 1, October-december, 2006; Year I, Issue 3., may-iuly, 2007; Year III, Issue 9, may-iuly 2009.
- „Hușana”. Foaie volantă editată de Comitetul de partid și comitetul sindicatului de la Întreprinderea „Hușana”, februarie 1981¹⁶¹.
- „Hușul”. Organ cultural al intereselor generale. Huși. 8 iulie – 8 august 1910. Apare de două ori pe lună. Anul 5 lei, nr. 5 bani. Tipografia C. S. Lețcae¹⁶².
- „Ideea”. Gazetă locală independentă, cu orientare de stânga, Huși, 1934 – 1935¹⁶³.
- „Igiena satelor”. Revistă de popularizare. Huși, apoi Galați. Decembrie 1910 – iunie 1912; martie – august 1916. Apare lunar. 24 x 16. Anul 3 lei, nr. 25 bani. Directori: d-rii N. Lapteș, I. Bordea (până în decembrie 1911), C. Filipescu (până în martie 1911). Tipografia C. S. Lețcae. Din martie 1916 apare la Galați; anul 5 lei, nr. 50 bani. Din ianuarie – iunie 1912 adaugă ca director pe Al. Bendorf. Din mai – august 1916, tipografia „Moldova”, Galați. În iunie 1916 nu indică tipografia. În intervalul iunie 1912 – martie 1916 n-a mai apărut¹⁶⁴. În cursul anului

¹⁵⁹ P.P.R., III, p. 437, nr. 1452

¹⁶⁰ *Istoria Hușilor*, p. 316. Cu titlul Xagșeim; Vezi și Costin Clit, *Comitetul Democratic Evreiesc din Huși*, în Costin Clit, Mihai Rotariu, *Studii și articole privind istoria orașului Huși*, vol. II, Bârlad, Editura Sfera, 2009, p. 410, note 45; respectiv p. 442.

¹⁶¹ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 192.

¹⁶² P. P. R., II, p. 318, nr. 1187; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 192-193; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 283.

¹⁶³ Ion Alex. Angheluș, *op. cit.*, p. 29; *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 193-194; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 575.

¹⁶⁴ P. P. R., II, p.321, nr. 1198; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1910, 1912, 1916; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 194-196; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 286.

- 1911 secția Ligii culturale din Bechet era abonată la publicația „Higiiena satelor” de la Huși.¹⁶⁵
- „Isvorul tămăduirii”, Revistă de îndrumare creștină și culturală. Director: Econ. Gh. V. Șușnea. Huși, 1929 – 1938¹⁶⁶.
- „Înainte”, Gazetă pentru săteni și muncitori. Huși: 14 decembrie 1919 – 27 iunie 1920 (I: 1-20). [Neregulat]. 48 x 32. Anul 20 lei, nr. 30 bani. Tipografia Tipografia „C.S. Lețcae”, George Jorică, s-r. Cu ediții speciale, la 28 decembrie 1919 (45 x 21), la 7 martie (33 x 23) și 11 aprilie 1920 (24 x 17). Texte de Nicolae Iorga¹⁶⁷.
- „Încercări (caiet de cenaclu)”, Clubul Elevilor Huși, nr. 6, 2006, nr. 7, 2007¹⁶⁸, nr. 8, martie 2009; coordonator: prof. Vasile Pandelea; colaboratori: prof. Mihaela Evelina Mik, prof. Carmen Căpraru, prof. Mihai Ciobotaru, prof. Dorel Iulian Gârdea, prof. Mihail Leondar, corepetitor Dumitru Sfetcu (nr. 8).
- „Îndrumătorul”. Organul Cooperației din jud. Fălciu. Constatări, păreri, instrucțiuni și comunicări. Propagandă și Educație Cooperatistă. Huși. Iunie – iulie 1916. Apare lunar. 24 x 15. Anul 2 lei. Fondatori: director, P. Papadopol; administrator: I- Bordea. Tipografia Zanet Corlățeanu¹⁶⁹.
- „Îndrumarea”. Ziarul Organizațiunei Partidului Național din jud. Fălciu de sub șefia d-lui Profesor N. Iorga. Apare sub conducerea Comitetului de Direcție al Partidului, [Huși], 1928-1929.
- „Kalende”(Cenaclul literar „Mihai Eminescu”-Huși), coordonatori prof. Constantin Clisu, prof. Mihai Luca, coperta, Constantin Chițimuș, ilustrațiile, Constantin Aghian, prof. Constantin Chițimuș, prof. Iosif Haidu, editat de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Vaslui, 1980¹⁷⁰.
- „Libertatea”, Ziar democrat – independent: 30 mai – 8 noiembrie 1920; 10 – 20 februariei 1922 (I ; 1 – 7 ; II : 1 – 3). Apare odată pe săptămână. 48 x 32. Anul 25 lei, nr. 30 bani. [Sub conducerea ziariștilor profesioniști din Huși] (până la 1 iunie și de la 8 noiembrie 1920). Tipografia „[C.S.] Lețcae, George Jorică S-sor”. Apare neregulat, de la 10 februarie 1922. De la 6 iunie 1920, nr.

¹⁶⁵ Pentru congresul din Constanța al Ligei Culturale. Rapoarte și informații publicate de Comitetul Central. Anul 1912, Tipografia Societății „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1912, p. 23.

¹⁶⁶ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 199-206; Citează anii 1929-1937. În biblioteca personală deținem nr. 5, mai 1938.

¹⁶⁷ *P.P.R.*, III, p. 496, nr. 1623; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 196-198.

¹⁶⁸ Semnalat de Constantin Donose.

¹⁶⁹ *P. P. R.*, II, p. 333, nr. 1254; *Istoria Hușilor*, p. 315; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 341.

¹⁷⁰ Semnalat de Constantin Donose.

50 bani; de la 10 februarie 1922, anul 60 lei. [Coproprietari]: Dem. Constantinescu – Condemy și Leontin Pace Friedman (ambii, la 6 iunie 1920). „Ediție specială”, la 1 iunie (24 x 32, 25 bani), 26 octombrie 1920 și la 24 februarie 1922. De la 29 iunie – 21 octombrie 1920 și 8 noiembrie 1920 – 10 februarie 1922, nu apare.¹⁷¹

„Licurici”, revista Grădiniței nr. 6 din Huși, anunțată în presa locală cu o „apariție semestrială, este coordonată și redactată de către profesoara Hrapciuc Viorica și educatoarea Pascal Liliana.” Apare în același timp cu revista „Universul copilăriei.” Din colectivul de redacție a celor două reviste mai fac parte: Maria Margareta Stoian, Valerica Munteanu, Geta Botezatu, Liliana Albu, Tincuța Radu, Iuliana Capră, Iuliana Boțu, Liliana Istrati, Mihaela Cătălina Stoian¹⁷².

„Liga Poporului”. Organ al Ligei Poporului din județul Fălciu. Huși: 1 i anuarie / 4 noiembrie 1920; 19 februarie 1922 (I: [13]; III: 1). Apare săptămânal. 48 x 32. Nr. 20 bani. Director(i): D. O. Soare (până la 10 februarie 1919) și av. V[asile] Băltenoiu (până la 10 februarie 1919 și la 4 noiembrie 1920). Atelierele tip. Zanet Corlăteanu. Cu titlul „Partidul poporului”, de la 10 aprilie 1920; cu subtitlul „Sub președenția generalului Averescu. Secția județului Fălciu”, de la 10 aprilie – 23 mai 1920 (exceptând nr. din 19 februarie 1922, unde se menționează numai „Sub președenția d-lui general Averescu,,): „Organ săptămânal al Partidului Poporului secția Jud. Fălciu. De sub președenția generalului Averescu”, la 4 noiembrie 1920. Apare neregulat. De la 10 aprilie 1920, imprimat la tipografia „C.S.Lețcae”, George Jorică, s-r. Nu au fost văzute numerele 6 și 11 din anul; nu se cunoaște situația gazetei, de la 4 noiembrie 1920 – 19 februarie 1922.¹⁷³

„Lohanul”. Revistă cultural-științifică, fondator Vicu Merlan. Numărul 1 a fost tipărit în noiembrie 2007, în octombrie 2013 a fost tipărit numărul 27.

„Lumea”. Ziar de cultură, informațiuni și îndrumări, de orientare antifascistă (comunistă), Huși, 1935¹⁷⁴.

„Lumina”, publicație socialistă, opt numere, tipărite între 15 iulie-8 august 1935¹⁷⁵.

¹⁷¹ P.P.R., III, p. 555, nr. 1815; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion Alex. Angheluș, *Orașul Huși – centru al dezvoltării ținutului Fălciu (Schită istorică)* în „Zorile”, Anul VIII, nr.1, 1975, p. 28; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 206-208.

¹⁷² Alina Darie, *Încă două reviste pentru preșcolari, lansate la Huși*, în „Vremea nouă” din 24 august 2011, Ediția Online.

¹⁷³ P.P.R., III, p. 558, nr. 1827; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1919 – 1920, 1922.

¹⁷⁴ Ion Alex. Angheluș, *op. cit.*, p. 29; *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 213-214; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 592.

- „Lumina. Foaie pentru îndrumarea religioasă și culturală a sătenilor”, Costești- Huși, Bârlad, decembrie 1931-decembrie 1940, Tipografia Gh. Cercez, Huși. Își schimbă titlul în ianuarie 1940: „Lumina Ortodoxă”.
- „Lumina”. Ziar de cultură, informațiuni și îndrumări. Apare de două ori pe lună. Sub conducerea unui comitet, Huși, 1935¹⁷⁶.
- „Lumină din lumină”. Revistă teologic-literară. Seminarul Teologic Liceal Ortodox „Sf. Ioan Gură de Aur”-Huși. Anul I, nr. 1, decembrie 2008. Colectiv de redacție: P.S. Corneliu Bârlădeanul (președinte), diaconul Andrei Dragoș Zagan (vicepreședinte), prof. Margareta Macovei (coordonator), Bogdan Brânză (redactor-șef), Bogdan Pântea (secretar de redacție), Olivian Arsene, Serafim Miron, Liviu Chirițoiu, Gabriel Șogor, Alexandru Dicu (redactori) și Andrei Bârsan (tehno-redactare computerizată). Cu un *Cuvânt înainte* al P.S. Corneliu Bârlădeanul, Arhiereu Vicar al Episcopiei Hușilor. Se remarcă prin arta plagiatului diaconul Andrei Dragoș Zagan, directorul seminarului, model și pentru elevii care publică în paginile revistei. A fost editat un singur număr de revistă (50 pagini).
- „Lumina din suflet”. Revistă religioasă realizată de elevi și profesori, Școala Nr. 1 Huși, Jud. Vaslui, Anul 1, 1999, nr. 1¹⁷⁷.
- „Luna”. Organ al intereselor generale. Huși. 28 noiembrie 1915. 48 x 33. Nr. 10 bani. Tipografia Const. S. Lețcae¹⁷⁸.
- „Lupta”. Ziar independent apărător al intereselor precum și destinat a trezi în corpul electoral conștiința cetățenească. Huși. 6 decembrie 1912 – 10 martie 1913. 1 pe săptămână. 48 x 33. Anul 5 lei, nr. 10 bani. Tipografia C. S. Lețcae. La 3 februarie 1913, tipografia Const. Ștefănescu¹⁷⁹.
- „Jurnalul de Colegiu” Anul I, nr. 1, 2009, buletin informativ care apare la inițiativa prof. Manuela Iacob, directorul Colegiului Național „Cuza Vodă” din Huși.
- „Macaby”. Secțiunea Huși, [Huși], 1928-1929.
- „Maluri de Prut”. Apare sub egida Asociației culturale „Pro Basarabia și Bucovina”. Filiala „Mihail Kogălniceanu” Huși. Numărul 1 a fost editat în decembrie 2008, numerele 2-4 în 2010 și 5-6 (număr dublu) în martie 2010. Din comitetul de redacție fac parte: Ștefan Plugaru

¹⁷⁵ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 213.

¹⁷⁶ Ion Alex. Angheluș, *op. cit.*, p. 29; *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 211-213; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 592.

¹⁷⁷ Semnalată de Constantin Donose.

¹⁷⁸ P. P. R., II, p. 385, nr. 1468; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 335.

¹⁷⁹ P. P. R., II, p. 390, nr. 1481; *Istoria Hușilor*, p. 315; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 307.

(redactor șef), Marius Baci (redactor șef-adjunct), Theodor Codreanu, Sergiu Mandiș, Dinu Poștarencu, Tudor Candu, Ion Botnaru, Iulia Scutaru-Cristea și Gabriela Ielenicz (redactori corespondenți).

„Minuscula”. Gazetă țărănească a intereselor locale, Huși 1928¹⁸⁰.

„Mlădițe”, revista Școlii generale nr. 1 din Huși, 1965 – 1983¹⁸¹. Reapare din 1991, în perioada 1991-2009 au fost editate 18 numere¹⁸².

„Munca”. Gazeta Partidului Țărănist din județul Fălciu. Huși: 1921-1932; 1934; 12 noiembrie 1921 – 30 septembrie 1923: 12 ianuarie – 25 decembrie 1924 (I – II: 1 - 17). [Neregulat]. 49 x 33. Nr. 1 leu. Atelierele Zanet Corlăteanu. Cuvântul „Țărănist”, ortografiat „Țărănesc”, de la 25 decembrie 1921. Comitet de redacție: av. C[onst. I.] Dinescu (Galați), înv. Șt. Filon, D – tru Gociu, C.Pivniceru, înv. N.T.Mocanu, av. N[eculai I.] Pruncu, av. Jenică Constantinescu (toți la 12 noiembrie 1922); [secretar de redacție], Gh. Teodoru (idem). Imprimat la tipografia „ C.S.Lețcae”, George Jorică, S-sor, de la 12 noiembrie 1922 – 30 septembrie 1923; tipografia „Lețcae”, Gheorghe Jorică, de la 12 ianuarie 1924. Nu au fost văzute numerele 5 – 7 din anul 1922 (anul I). Numerele 13 – 17 (12 ianuarie – 25 decembrie 1924) au fost descrise după exemplarul existent la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj Napoca. Următorul număr existent la Biblioteca Academiei Române din București este din 28 ianuarie 1926 (anul, nr. 17)¹⁸³.

„Năzuințe”, Revistă literară-științifică a Liceului „Mihail Kogălniceanu” Huși, /Huși/, 1968-1974¹⁸⁴.

„Nu”, de stânga, 1936 – 1938¹⁸⁵.

„Ogorul Tineretului Național-Țărănesc Român din Jud. Fălciu”. Apare sub conducerea unui comitet, Huși¹⁸⁶.

„Ordinea”. Organ al Sindicatului național – creștin din Huși. Huși: 29 februarie – 18 aprilie 1920 (I: 1 – 8). Apare duminica. 48 x 32. Anul 20 lei, nr. 25 bani. [Secretar de redacție]: [av.] Alexandru R.

¹⁸⁰ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 216-217; **Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 218.**

¹⁸¹ *Istoria Hușilor*, p. 316

¹⁸² Roxana Elena Veringă, Alina Cristina Trofin, Bogdan Cristian Chitic, *Universul școlar hușean*, p. 38.

¹⁸³ *P.P.R.*, III, p. 629, nr. 2047; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1920 – 1922; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 178. Citează eronat titlul publicației: „Gazeta Munca”; Vezi și p. 232-236.

¹⁸⁴ Costin Clit, *Un secol de istorie. Colegiul Agricol „Dimitrie Cantemir” din Huși: 1908-2008*, Iași, Editura „Ștefan Lupașcu”, p.301-303; *Istoria Hușilor*, p. 315 (citează anii 1968-1983); Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 236-237 (citează anii 1971-1973); Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 807.

¹⁸⁵ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 238-239.

¹⁸⁶ Din păcate am omis notarea perioadei de apariție a publicației.

- Moroianu (până la 14 martie 1920). Tipografia Zanet Corlăteanu. Texte de Alexandru Vlahuță¹⁸⁷.
- „Ordinea”. Organ săptămânal al Partidului Poporului Huși, 1925-1926 (Lipsește toată colecția din B.A.R.)¹⁸⁸.
- „Pandurul”. Organ local al Ligei Apărării Naționale Creștine din județul Vâlcea, Vâlcea [Huși], 1928.
- „Partidul Poporului”. Sub președenția generalului Averescu. Secția jud. Fălciu. Huși: 10 aprilie – 4 noiembrie 1920; 19 februarie 1922. Vezi: „Liga Poporului. Organ al Ligei Poporului din jud. Fălciu”. Huși. 1 ianuarie 1919¹⁸⁹.
- „Plugarul”, Organ al Partidului Național-Țărănesc din județul Fălciu, Huși, 1930 – 1940¹⁹⁰.
- „Plugul”. Revistă sătiască, Director și proprietar L.C. Chehaia, Tipografie proprie, Boțești, 31 ianuarie 1904.¹⁹¹
- „Plus”. Revistă de matematică. Editată de catedra de matematică a Grupului Școlar Agricol „Dimitrie Cantemir”¹⁹². Nr. 1, decembrie 1998. Apare între 1998-2008¹⁹³.
- „Poporul”. Gazeta Partidului Național – Liberal din județul Fălciu. Huși: 25 noiembrie – 30 decembrie 1918, (continuă); Apare în fiecare duminică. 44 x 29. Anul 15 lei, nr. 20 bani. Sub conducerea unui comitet. Tipografia Zanet Corlăteanu;¹⁹⁴ 6 ianuarie – 2 septembrie 1919; 25 ianuarie – 18 mai 1920; 10 aprilie – 1 mai 1921; 7 ianuarie – 26 februarie 1922; 5 septembrie 1922 – 25 decembrie 1924 (I: 7 – 22; II: 1-7; III: 1 - 2; IV: 1- 5; IV[sic]: 1 –V 5/6). Apare în fiecare Duminică. 49 x 33. Anul 15 lei, nr. 20 bani. Sub conducerea unui comitet. Atelierele Zanet Corlăteanu [uneori, tipografie și legătorie de cărți]. La 18 martie 1920, cu subtitlul „Organ al Partidului Național – Liberal din județul Fălciu”, iar la 1 noiembrie 1924, înlocuiește în subtitlu cuvântul „Gazeta” cu „Ziarul”. De la 25 ianuarie – 18 mai 1920, deși menționează că „apare de două ori pe lună”, apare neregulat. Formatul 59 x 44, de la 9 mai 1920. „Ediție specială”(33 x 23), la 18 martie 1920. Nu se cunoaște situația publicației în perioadele: 2 septembrie 1919 – 25 ianuarie 1920, de la 18 mai 1920

¹⁸⁷ P.P.R., III, p. 633, nr. 2200; *Istoria Hușilor*, p. 315

¹⁸⁸ *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anul 1920.

¹⁸⁹ P.P.R., III, p. 697; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 250-252.

¹⁹⁰ *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anii 1930-1934; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 252-254.

¹⁹¹ P.P.R., I, p. 498.

¹⁹² Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 256.

¹⁹³ Costin Clit, *Un secol de istorie. Colegiul Agricol „Dimitrie Cantemir” din Huși: 1908-2008*, p. 309-310.

¹⁹⁴ P. P. R., II, p. 475. nr. 1785

– 10 aprilie 1921, 1 mai 1921 – 7 ianuarie 1922, 26 februarie – 5 septembrie 1922. Nu s-a văzut nr. 5 din 1920¹⁹⁵. Apare între 1918-1937.

„Porțile copilăriei”. Revistă pentru copii, părinți și cadre didactice, Grădinița cu program prelungit nr. 12, Huși, nr. 1, 2011; nr. 3, noiembrie 2011; director: Mihaela Guțu¹⁹⁶.

„Prețuiți natura”, Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși, 2009, Colectiv redacțional: prof. Alina Lazăr (coordonator), Oana Toderașcu și Iustina Mihalachi (elevs)¹⁹⁷.

„Prietenul familiei”. Publicațiunea Parohiei Catolice din Huși, Huși, 1928¹⁹⁸.

„Prometeu”, 1926, 1929; Anul I, nr. 1, noiembrie 1926 (seria I), nr. 1, august 1929, nr. 2, octombrie 1929, nr. 3, octombrie-noiembrie 1929 (seria II)¹⁹⁹; Apare sub conducerea unui comitet²⁰⁰.

„Prometeu”. Revistă de cultură a Organizației PNT-CD-Huși, An I, nr. 1, 2000; Redactor șef: Toma Daniel²⁰¹.

„Pro Palestina”. Organ ocazional al Organizației sioniste. [Huși]: 16 mai 1922 (18 Ijar 5682) (I:1) 33 x 44. Preț benevol. Tipografia „Zanet Corlăteanu”²⁰².

„Pro Tehnica”, Grupul Școlar „Dimitrie Cantemir” Huși, nr. 1, 1999²⁰³; O revistă marca „Xerox”, capsată.

„Prutu”, ziar național – liberal. Huși. 29 septembrie 1887 – 25 februarie 1888. 1 pe săptămână. Fol., 6(47 x 31). Anul 10 lei, nr. 5 bani. Comitetul de redacție (arătat numai în primul număr): C. Caligari, N. Cișman și Ignotus. Tipografia Asociațiilor, Huși. De la 6 octombrie 1887, nr. 10 bani²⁰⁴.

„Prutul”. Revistă de cultură, Huși, 2001 și astăzi. Formatul revistei a fost schimbat în trei rânduri. Începând cu nr. 48, apare sub egida unui comitet științific format din prof. univ. dr. Mircea Ciobotaru,

¹⁹⁵ P.P.R., III, p. 713 – 714, nr. 2290; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1918 – 1932; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 256-257; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 353.

¹⁹⁶ Semnalată de Constantin Donose.

¹⁹⁷ Roxana Elena Veringă, Alina Cristina Trofin, Bogdan Cristian Chitic, *Universul școlar hușean*, p. 40.

¹⁹⁸ *Istoria Hușilor*, p. 316.

¹⁹⁹ Vezi și Costin Clit, *Comitetul Democratic Evreiesc din Huși*, p. 411.

²⁰⁰ *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează ca ani de apariție 1926 – 1929; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 258-259; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 464.

²⁰¹ Semnalată de Constantin Donose.

²⁰² P.P.R., III, p. 728, nr. 2346

²⁰³ Costin Clit, *Un secol de istorie. Colegiul Agricol „Dimitrie Cantemir” din Huși: 1908-2008*, p. 310.

²⁰⁴ P.P.R., I, p. 532; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 259-266, Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 144.

- cercetătorii dr. Silviu Văcaru și dr. Cătălin Turliuc; Colectivul redacțional este alcătuit din Costin Clit (redactor șef) și Gheorghe Gherghe (redactor șef adjunct). Tehnoredactarea este asigurată de Constantin Vasilică, Wylly Hanga și Lucian Clit.
- „Raport ... de situațiunea județului Fălciu, Huși”, 1914; vezi „Espunerea situației județului Fălciu”, Huși, 1885-1915 / 1916.
- „Raport general al serviciului sanitar Județul Fălciu”, Huși, 1885-1886, 1897, 1907- 1910²⁰⁵.
- „Raport de starea sanitară și igienică a județului Fălciu”, Bârlad, Huși, 1908-1910; vezi „Raportul general al serviciul sanitar al județului Fălciu”, Huși, 1886-1908-1910.
- „Răpirea Basarabiei 1812-1912”, număr unic, cu ocazia comemorării a o sută de ani de la tragicul eveniment Huși, 12 mai 1912²⁰⁶.
- „Răsăritul”. Publicație a Asociației Tineretului Sionist din Huși, Huși, 1926. Primul număr al publicației apare la 5 octombrie 1926 (28 Tișri 5687). Sediul redacției se afla pe strada Ștefan cel Mare, nr. 148.
- „Răspunderea”. Organ conservator. Huși. 22 aprilie – 31 octombrie 1918. Apare joia și duminica. 57 x 40. Anul 10 lei, nr. 10 bani. Sub direcția unui comitet. Tipografia Zanet Corlăteanu. La 31 octombrie 1918, ediție specială (20 bani)²⁰⁷.
- „Raportul general al serviciului sanitar al județului Fălciu”, 1886 (1908 - 1910)²⁰⁸.
- „Răspunderea”, Huși, 22 aprilie 1918-31 octombrie 1918, ziar politic conservator, bisăptămânal, sub direcția unui colectiv²⁰⁹.
- „Răvașul”. Gazeta țăranilor și muncitorilor. Huși: 16 mai 1920 (I: 2); februarie 1922 (1 nr.). Apare periodic. 48 x 32. Nr. 25 bani. Sub conducerea doctorului N. Lupu. Tipografia „Zanet Corlăteanu”²¹⁰.
- „Realizare”, Huși, Vezi „Hagșeim”, Huși, 1934.
- „Refacerea”. Organ al Partidului Conservator înaintat din județul Fălciu. [Huși]: 15 mai 1920 (I: 1). 48 x 32. Nr. 25 bani. Atelierele Zanet Corlăteanu²¹¹.

²⁰⁵ *Istoria Hușilor*, p. 315.

²⁰⁶ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 267; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 302.

²⁰⁷ *P. P. R.*, II, p. 502, nr. 1893; Ion Alex. Angheluș, *op. cit.*, p. 28; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează ca an de apariție 1916.

²⁰⁸ *Istoria Hușilor*, p. 315.

²⁰⁹ Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 349. Se citează anul 1916 în *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 267.

²¹⁰ *P. P. R.*, III, p. 743, nr. 2388.

²¹¹ *Ibidem*, p. 746, nr. 2401.

- „Reforma”. Gazetă ocazională pentru perioada electorală. [Huși]: 9 mai 1920 (I: 1). 48 x 31. Nr. 10 bani. Director: dr. Munteanu, Atelierele Zanet Corlățeanu²¹².
- „Reformatorul”, de la 1 ianuarie 1929, Director: Ion David-Avocat, Huși²¹³.
- „Revista „Economia Casnică”, Buzău, Iași, Bârlad, Huși, Râmnicu Sărat, 1913-1915. În noiembrie 1914 a fost tipărită la tipografia Zanet Corlățeanu din Huși²¹⁴.
- „Revista ideii”, Huși, nr. 1, 1996, redactor: prof. D. Tănasă²¹⁵.
- „Revista satelor”. Com. Bohotin, jud. Fălciu. 1 februarie – 1 martie 1910. Apare odată pe lună. 25 x 17. Anul 3 lei, nr. 20 bani. Sub conducerea unui comitet. Tip. Const. S. Lețcae, Huși²¹⁶.
- „România nouă”, Director Alexandru Bendorf, 1930 – 1931, Huși²¹⁷.
- „Roua zorilor”, Revistă școlară. Clasa a VII-a, Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși, Județul Vaslui, Anul I, nr. 1, aprilie 2010. Profesor îndrumător: Lina Codreanu; Colectivul redacțional: Ioana Năstasă, Alina Clit, Roberta Stoica, Andra Palade, Octav Filip.
- „Sama veniturilor și a cheltuielilor comunei urbei Huși”, 1884 – 1887; 1893-1898; 1901-1902; 1904-1905; 1912-1913; 1916-1917; 1932²¹⁸.
- „Să ne cunoaștem”, Huși, 1933.
- „Săptămâna”. Politică-socială-economică-culturală. Apare sub conducerea unui comitet, Huși, 1934²¹⁹.
- „Scânteia cooperatistă”. [Girant responsabil Iulius Leibovici], Huși, 1931.
- „Sentinela ortodoxă”, Bălțați-Vaslui, 1932-1940²²⁰.
- „Sfatul”. Gazetă conservatoare – progresistă. Huși: 30 ianuarie – 3 martie 1919(I:1-5). [Neregulat]. 48 x 31. Nr. 20 bani. [Redactori]: C. Cosma și C. Dinescu. Atelierele Zanet Corlățeanu. Nu indică abonamentul²²¹.
- „Sfatul poporului”. Foaie populară. Huși. 4 noiembrie 1907 – 23 martie 1908; 1 august / 25 decembrie 1908; 26 aprilie 1909 / 1 ianuarie 1910; 20 iulie / 14 septembrie 1910. <Neregulat.> 48 x 33. Anul 10 lei. De la 27 noiembrie 1908 la 1 ianuarie 1910 schimbă subtitlul în „Foaie Săptămânală” și apare în formatul 58 x 41; de la 20 iulie 1910: „Foaie națională liberală”. De la 20 iulie la 14 septembrie 1910

²¹² *Ibidem*, III, p. 747, nr. 2404.

²¹³ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 268.

²¹⁴ Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 312.

²¹⁵ *Semanalat de Constantin Donose*.

²¹⁶ *P. P. R.*, II, p. 557, nr. 2084; 295-296.

²¹⁷ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 296-299.

²¹⁸ *Istoria Hușilor*, p. 315

²¹⁹ *P. P. R.*, II, Supliment, p. 736

²²⁰ Ion Alex. Angheluș, *op. cit.*, p. 28; *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 299.

²²¹ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 299. Citează anii 1934-1939.

²²² *P.P.R.*, III, p. 862, nr. 2706.

apare sub conducerea unui comitet. <Redactor> : av. Const. I. Dinescu. La 1 august 1908: „Librăria Națională”, București; de la 27 noiembrie 1908, tipografia „Națională” Sucursala Huși (de la 25 decembrie 1908: Const. S. Lețcae). Nu s-au văzut numerele apărute între 23 martie și 1 august 1908. N-a apărut între 25 decembrie 1908 și 26 aprilie 1909, între 4 octombrie 1909 și 1 ianuarie 1910 și între 1 ianuarie și 20 iulie 1910²²².

„Situția drumurilor județului Fălciu”, Huși, 1915 (Vezi Expunerea situației drumurilor din județul Fălciu”, Huși, 1910, 1915).

„Spectacolul”. Organ de propagandă cinematografică, Huși, [1935].

„Suflet fălciian”, Ziar al învățătorilor fălciieni. Apare lunar sub conducerea unui comitet. [Girant Responsabil: Const. Bahrim], Huși, 1929²²³.

„Statutele și regulamentul interior pentru administrarea intereselor comunității israelite din Huși”, Huși, 1913²²⁴.

„Steaua”. Comuna Răducăneni, județul Fălciu, apoi Huși. 15 ianuarie – 12 august 1912; 25 ianuarie – 14 mai 1914. Apare de două ori pe lună. 48 x 33. Anul 2,50 lei, nr. 10 bani. Sub conducerea unui comitet. <Secretar de redacție>: av. N. N. Tiron. Tipografia „Dacia”, P. & D. Iliescu, Iași. De la 27 mai la 12 august 1912 apare cu subtitlul: „Foaie a Partidului Național Liberal”, iar de la 25 ianuarie 1914 schimbă subtitlul în „Organ al Partidului Național – Liberal din jud. Fălciu”. De la 27 mai 1912, redacția la Huși. De la aceeași dată apare neregulat, în formatul 58 x 40; anul 4 lei; sub conducerea unui comitet; Tipografia „C. S. Lețcae”, Huși. La 1 martie 1912, sub conducerea unui comitet compus din: Neculai N. Tiron, Gheorghe I. Radu și Iosif Flor; de la 1 aprilie la 1 mai 1912, sub conducerea lui Gh. I. Radu și Iosif Flor; de la 25 ianuarie 1914 <secretar de redacție>: Gh. M. Teodor. Nu apare între 12 august 1912 și 25 ianuarie 1914²²⁵.

„Steaua”. Gazeta Partidului Poporului. De sub președenția generalului Averescu. Secția județului Fălciu. Huși: 3 decembrie 1922 (I:1). 47 x 31. Nr. 1 leu. Tipografia „C.S.Lețcae”, George Jorică, S-sor. Nu indică abonamentul²²⁶.

„Steaua”. Ziarul de propagandă politică în județul Fălciu al D-lui profesor N. Iorga, șeful Partidului Național și al D-lui General Al. Averescu,

²²² P. P. R., II, p. 618, nr. 2274; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 299; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 257.

²²³ *Istoria Hușilor*, p. 316. Citează anul 1930.

²²⁴ *Ibidem*, p. 315

²²⁵ P. P. R., II, p.634, nr. 2332; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii 1912 – 1914; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 299-306.

²²⁶ P.P.R., III, p. 894, nr. 2811.

- șeful Partidului Poporului / Director și Girant Grigore Vericeanu/, Huși, 1928²²⁷.
- „Știri să știi! O revistă care te informează”, Școala „Mihail Sadoveanu”, nr. 1 apare la 12 septembrie 2007. Din colectivul de redacție fac parte prof. Culina Guțu și prof. Daniela Brănici²²⁸.
- „Taci și rabdă ...!” Revistă humoristică ce apare și dispare după ... anotimp. Huși: 16 decembrie 1923 (I : 1). 24 x 15. Nr. 2 lei. [Scoasă de M. Patraș]. Tipografia C.S.Lețcae, Gh. Jorică, successor. Nu menționează abonamentul²²⁹.
- „Tămbălăul Balului”. Organ politic guvernamental opoziționist democrat social și independent. [Huși]: 22 martie 1923 (I: 1). Apare la răsăritul soarelui. 33 x 23. Nr. 5 franci de aoleu. Director: Cine poate oase roade. Redactor: Bătutul din Sălcați. Tipografia C.S.Lețcae, Gh. Jorică, successor. Nu menționează abonamentul²³⁰.
- „Terra 1”, august – decembrie 1990.²³¹
- „Tradiții și năzuințe”. Revistă literară și științifică a Liceului Agroindustrial Huși, Huși, 1975-1983 ; 1998 – și astăzi²³². Valoarea științifică a publicației a scăzut în mod alarmant.
- „Tribuna literară”, Huși, 15 aprilie-15 iulie 1931, sub conducerea unui comitet²³³.
- „Tribuna muncii”, Organul „Uniunii Generale a Meseriașilor”, Filiala Huși. Apare sub conducerea comitetului filialei, Huși 1934²³⁴.
- „Țărănismul”. Organ al Partidului Național Țărănesc din jud. Fălciu, Huși, 1934-1937²³⁵.
- „Universul copilăriei”, publicația Grădiniței nr. 9 din Huși, 2011, cu apariție anuală, redactată și coordonată de Viorica Hrapciuc și educatoarea Tatiana Corciovei. Apare în același timp cu revista „Licurici.” Din colectivul de redacție a celor două reviste mai fac parte: Maria

²²⁷ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 306-307.

²²⁸ Roxana Elena Veringă, Alina Cristina Trofin, Bogdan Cristian Chitic, *Universul școlar hușean*, p. 38.

²²⁹ *P.P.R.*, III, p. 937, nr. 2955.

²³⁰ *P.P.R.*, III, p. 939, nr. 2963.

²³¹ *Istoria Hușilor*, p. 316 .

²³² *Ibidem*, p. 316. Oferă anii 1968 – 1983; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 313-325; Costin Clit, *Un secol de istorie. Colegiul Agricol „Dimitrie Cantemir” din Huși: 1908-2008*, p. 303-309 (1975-1983; 1998 și astăzi).

²³³ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 326; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 518.

²³⁴ Ion Alex. Angheluș, *op. cit.*, p. 28; *Istoria Hușilor*, p. 315, Cităm din lucrarea respectivă: „Organ al Uniunii Meseriașilor, 1929 – 1931, ilegală”; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 327.

²³⁵ *Istoria Hușilor*, p. 316. Nu sunt citați anii de apariție; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 327.

Margareta Stoian, Valerica Munteanu, Geta Botezatu, Liliana Albu, Tincuța Radu, Iuliana Capră, Iuliana Boțu, Liliana Istrati, Mihaela Cătălina Stoian.²³⁶ Primul număr a fost editat în 2008 de Școala cu clasele I-VIII, nr.4 și Grădinița cu Program Normal din Huși, colectivul de redacției fiind format din educatoarea Tatiana Corciovei, prof. Ștefan Teclici, învățătoarea Liliana Istrate, educatoarea Georgeta Botezatu și Irina Andoroi²³⁷.

„Vânătorul și pescarul hușean”, An I, nr. 1. Revistă bianuală, Semestrul II, 2008. Editor : Vasile Marian. Apare sub egida Clubului de vânătoare și pescuit sportiv din Huși. Colectivul de redacție : Vasile Marian (președinte), Sergiu Bunesu (vicepreședinte), Ioan Șerban (inginer silvic), Dumitru Lazăr (cenzor) și Constantin Moșanu (vânător de onoare). Redactori șefi : Vicu Merlan, urmat de Nicu Vârlan; Serie nouă, nr. 2(6) / 2013, Revistă editată de Asociația Clubul Sportiv de tir „CONDORUL”Huși; Fondator: Vasile Marian. Colectivul de redacție este alcătuit din : Sergiu Marian (editor), Costin Clit (redactor șef), Costică Moșanu, Martin Cata (redactori), ing. Ioan Șerban (consilier tehnic) și Serghei Coloșenco (rebusist).

„Veteranul”. Organul Veteranilor cu grade inferioare din județele Tutova, Fălciu și Roman, Bârlad, 1909-1912²³⁸.

„Viața”. Buletin al Parohiei Catolice din Săbăoani. Săbăoani, (jud. Roman), Răducăneni (Fălciu), Hălăucești (jud. Roman), Huși (Corni), jud. Fălciu. 14 aprilie 1913 – 1 august 1916; 1 septembrie / 1 decembrie 1918. Apare odată la două luni. 24 x 16. Tipografia Frații Rothenberg, Roman. De la 6 octombrie 1913 la 1 septembrie 1914 apare cu subtitlul: „Buletinul Parohial Catolic”, iar de la 1 ianuarie 1915 schimbă subtitlul în: „Revistă populară catolică”. Redacția la Răducăneni (Fălciu), de la 1 ianuarie la 1 iunie 1916; de la 1 iulie la 1 august 1916, la Hălăucești (județul Roman); de la 1 septembrie 1918 la Huși (Corni), județul Fălciu. De la 1 ianuarie 1915 apare odată pe lună. De la 6 octombrie 1913 „redactată de P.P. Franciscani Minori Conventuali”, indicând ca <secretar de redacție> pe pr. Grațian Carpați, care de la 1 martie la 1 iulie 1914 apare ca director al revistei; de la 1 ianuarie 1915, <secretar de redacție>, pr. Iosif Tălmăcel. La 1 septembrie, tipografia H. Goldner, Iași; de la 1 ianuarie 1915 la 1 iulie 1916, tipografia N. V. Ștefaniu & Co., Iași; de la 1 septembrie 1918 tipografia Zanet Corlăteanu, Huși. Nu indică tipografia la 1

²³⁶ Alina Darie, *Încă două reviste pentru preșcolari, lansate la Huși*, în „Vremea nouă” din 24 august 2011, Ediția Online.

²³⁷ Roxana Elena Veringă, Alina Cristina Trofin, Bogdan Cristian Chitic, *Universul școlar hușean*, p. 39.

²³⁸ Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 335.

august 1916. Numerele 6 (an II) din 1914 și nr. 12 (an IV) de la 1 decembrie 1918 cuprind „Almanahul Buletinului „Viața” pentru anii 1915 și 1919. Nu apare între 1 iulie și 1 septembrie 1914 și între 1 august 1916 și 1 septembrie 1918²³⁹; „Viața”. Revistă populară catolică. Huși (Corni) jud. Fălciu: 1 ianuarie 1919 – 1 februarie 1920; [Bacău]: 1 martie / 1 aprilie – 1 mai 1920; Fărăoani (Oficiul poștal Bacău): 1 iunie – 1 noiembrie/ 1 decembrie 1920; Hălăucești (județul Roman): 1 ianuarie/ 1 februarie 1921 – 1 decembrie 1924(V:1 - X: 12) (continuă). Apare odată pe lună. 23 x 15. Anul 10 lei. Redactată de [preoții] franciscani conventuali. [Redactor]: pr. Iosif Tălmăcel O.M.C. (până la 1 noiembrie/ 1 decembrie 1920 și de la 1 septembrie/ 1 octombrie 1921). Atelierele Zanet Corlăteanu, Huși²⁴⁰. Apare până în 1945 la Huși, Bacău, Roman, Iași.

„Victoria”. Ziar independent – democrat. Huși. 24 iunie – 25 decembrie 1918. 2 pe săptămână. 48 x 33. Nr. 10 bani. Tipografia Zanet Corlăteanu. De la 25 noiembrie 1918 apare cu subtitlul: „Ziar al apărării intereselor obștești”. Apare săptămânal de la 29 noiembrie 1918. La 2 noiembrie 1918, în formatul 58 x 38. De la 28 iunie 1918 anunță un comitet de conducere compus din: Al. R.Moroianu (până la 2 noiembrie 1918), A. Dragoș, G. Bădescu (până la 1 iulie 1918), Șt. Mihăescu (până la 6 septembrie 1918), G. Steinberg. Mai adaugă în comitetul de conducere pe următorii: Vasile Pavlov (de la 19 iulie 1918), Gh. Gh. Vântu (de la 10 la 27 septembrie 1918). I. Pavlov (1 – 5 octombrie 1918). Gh. Gh. Vicol (1 octombrie - 2 noiembrie 1918), T. Dragoș (la 2 noiembrie 1918), Petre G. Bottez (de la 25 noiembrie 1918), J. A. Mitache (idem). Nu apare între 5 octombrie și 2 noiembrie 1918.²⁴¹ „Victoria”. Ziar al apărării intereselor obștești. Huși: 5 – 19 ianuarie; 18 noiembrie 1919 (I: 37 – 38; II: 1). Apare săptămânal. 48 x 30 . Nr. 20 bani. Comitetul de conducere: J.A.Mitache, C.A. Mitache, V. Pavlov, N.Ciobanu (toți, până la 19 ianuarie). Atelierele tipografice Zanet Corlăteanu. Cu subtitlul „Ziar apărător al intereselor obștești”. La 18 noiembrie 1919, formatul 32 x 23, nr. 10 bani. Nu indică abonamentul. Tipografia „C.S.Lețca”, Gh. Jorică s-sor, la 18 noiembrie 1919. „Ediție specială”, la 18 noiembrie

²³⁹ P. P. R., II, p. 704, nr. 2580; *Istoria Hușilor*, p. 315. Citează anii de apariție, 1913 – 1916, 1918; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 312.

²⁴⁰ P.P.R., III, p. 1022 – 1023, nr. 3217; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 336.

²⁴¹ P. P. R., II, p. 715, nr. 2613.

1919. Nu se cunoaște situația publicației în perioada 19 ianuarie 18 noiembrie 1919²⁴².

„Vocea-Ghermănești”. Satul Ghermănești (com. Drânceni), jud. Fălciu. 9 aprilie-14 mai 1917 (nr. 1-6 din an. I). Litografiată. Editată de către luptătorii din Regimentul 1 Grăniceri în satul Ghermănești. (Biblioteca Academiei: *Catalogul alfabetic de control al periodicelor*)²⁴³.

„Vocea Husului”, publicație politică, săptămânală; 30 august – 13 decembrie 1873, Huși, Tipografia Asociaților²⁴⁴.

„Vocea Hușului”, săptămânal social-cultură, ianuarie-august 1990; ziar independent de opinie, informație și reportaj, ianuarie-iunie 1991²⁴⁵.

„Vocea națională”. Revista Socială. Huși. <1> - 30 august 1912. Apare săptămânal. 21 x 15. Nr. 15 bani. Redactată de Gh. I. Popescu. Tipografia C.S. Lețcae. De la 20 august 1912, formatul 24 x 17. De la <1 august>, nr. 1, nu indică abonamentul și apare cu mențiunea: număr de probă gratis; de la 8 august 1912, anul 7 lei.²⁴⁶

„Voinicii”. Revista clasei I, Școala nr. 2, Huși; Redactor șef: înv. Maricica Vasiliu. Primul număr de revistă a fost tipărit în 2006.

„Zorile”. Revistă literară – științifică a liceului „Cuza - Vodă” din Huși. Huși: aprilie – decembrie 1922, mai 1923 (I: 2 – 7 ; 8). Apare lunar, 23 x 16. Anul 35 lei, nr. 3 lei. Tipografia și legătoria de cărți Zanet Corlăteanu²⁴⁷. Ani de apariție: 1922 – 1923, 1930 – 1933, 1967 – 1979, 1995 – Serie nouă²⁴⁸.

„10 Maiu”. 10 Mai 1898. Număr unic. Fol., 10 (58 x 40). Redactat de corpul didactic primar din Huși. Tipografia << Dacia>>, P. Iliescu & D. Grossu, Iași²⁴⁹.

Abrevieri

B.A.R. = Biblioteca Academiei Române.

²⁴² P.P.R., III, p. 1032, nr. 3246; *Istoria Hușilor*, p. 315; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 350.

²⁴³ P. P. R., II, p. 735, nr. 2662.

²⁴⁴ P.P.R., I, p.784; „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 9/ 21 februarie 1875 – arată apariția ziarului „Vocea Husului” și în 1874; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 336-337; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 84.

²⁴⁵ *Istoria Hușilor*, p. 316; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 918.

²⁴⁶ P. P. R., II, Supliment, p. 736, nr. 2671; *Istoria Hușilor*, p. 315; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 337-339; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 304.

²⁴⁷ P.P.R., III, p. 1076, nr. 3384.

²⁴⁸ *Istoria Hușilor*, p. 316; Ion N. Oprea, *op. cit.*, p. 342-380.

²⁴⁹ P.P.R., I, p. 401; Marian Petcu (coordonator), *op. cit.*, p. 199.

- P.P.R.*, I, = *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*. *Descriere bibliografică*, de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, cu o introducere de Ioan Bianu, Tom. I, *Catalog alfabetic 1820 – 1906*, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1915.
- P.P.R.*, II, = *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom. II, *Catalog alfabetic: 1907 – 1918. Supliment: 1790 – 1906*. *Descriere bibliografică* de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, București, Editura Academiei, 1969.
- P.P.R.*, III, = *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom. III, *Catalog alfabetic: 1919 – 1924*. *Descriere bibliografică* de Ileana Stanca Desa, Dulciu Morărescu, Ioan Patriche, Adriana Raliade și Iliana Sulică. Postfață de Gabriel Ștermpel, București, Editura Academiei Române, 1987.
- P.P.R.*, IV, = *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom. IV, *Catalog alfabetic: 1925-1930*. *Descriere bibliografică* de Ileana Stanca Desa, Dulciu Morărescu, Ioana Patriche, Cornelia Luminița Radu, Adriana Raliade și Iliana Sulică, Prefață de prof. dr. Gabriel Ștermpel, București, Editura Academiei Române, 2003.